

reşat nuri güntekin

pitulicea

Reşat Nuri Güntekin

PITULICEA

Roman

Traducere, Prefaţă, Tabel cronologic şi note
de VIORICA DINESCU

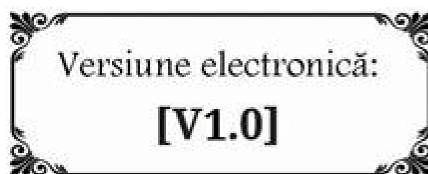
Biblioteca Pentru Toţi
Editura Minerva

Bucureşti, 1990

Titlul original:

Reşat Nuri Güntekin
Çalikuşu,

Yedinci Basïlïş,
1940, Semih Lûtfi Kitabevi, Istanbul

Corectură [V1.0]: ianuarie 2017

PARTEA ÎNTÂI

B., septembrie 19…

Eram în clasa a patra. Să fi avut vreo doisprezece ani. Profesoara noastră de franceză, maica Aleksi, ne dăduse într-o zi o lucrare scrisă. „Încercați să redați primele amintiri din viața voastră. Să vedem ce veți descoperi. Va fi, pentru voi, un bun exercițiu de compunere”, ne spusese ea.

Îmi amintesc perfect. În clasa aceea, maicile, sătule de nebuniile şi flecăreala mea continuă, mă izolaseră de colege, aşezându-mă la colț, într-un pupitru mic, de o singura persoană.

După declarațiile directoarei, eram condamnată să duc acolo o viață de exil, „până voi învăța să nu-mi țin vecinele de vorbă în timpul lecțiilor şi să ascult, cuminte, pe profesoare”.

De o parte străjuia un stâlp de lemn cât toate zilele: vecinul meu serios şi mut, care îndura, cu o demnitate stoică, toate micile răni pe care i le făceam din când în când cu vârful briceagului; un vecin căruia, orice i-ai face, nu reuşeşti să-i vii de hac.

De cealaltă parte se afla o fereastră lungă cu jaluzelele în permanență lăsate; părea făcută anume ca să asigure obscuritatea sumbră, răcoroasă, cerută de ambianța mănăstirii. Făcusem o descoperire importantă; dacă îmi sprijineam pieptul de bancă şi-mi ridicam nițeluş bărbia, printre jaluzele se zăreau, prin frunzişul unui salcâm mare şi o fărâmă de cer, fereastra unei case şi balustrada unui balcon. Dac-ar fi să mărturisesc sincer, priveliştea nu era deloc extraordinară. Fereastra, stătea mereu închisă, iar pe marginea balconului spânzurau mai întotdeauna o salteluță de copil şi o plapumă.

Dar eu eram mulțumită şi cu atâta.

În timpul lecției, când, cu mâinile împreunate sub bărbie, afectam o atitudine care trebuia să pară profesoarelor mele

maici foarte spiritualizată, cu ochii ridicați spre nevăzutele zone celeste – de fapt, către fărâma de cer real, care abia se zărea printre jaluzele – ele se bucurau, luând aceasta drept un început de cumințire. Amăgindu-le, eu simțeam gustul răzbunării, al înşelăciunii, ca şi cum aş fi privit totuşi viața pe care se căzneau din răsputeri s-o ascundă de noi.

După ce ne-a dat explicațiile necesare, maica Aleksi ne-a lăsat să lucrăm.

Serioase, premiantele care făceau podoaba primelor bănci, se aşternură imediat la treabă. Deşi nu mă aflam lângă ele, ştiam ce scriau de-parcă le-aş fi citit peste umăr. „Prima mea amintire… Capul de-un blond auriu al măicuței mele dragi, aplecat cu duioşie deasupra pătuțului meu, ochii ei albaştri ca cerul, ce-mi surâdeau cu dragoste…" – o minciună poetică, ceva cam în genul acesta. În realitate, s-ar fi putut ca măicuțele lor să fie înzestrate cu alte culori decât blondul auriu şi albastrul ca cerul… Dar la maici, paleta aceasta, delicată de care făceau uz fetele silitoare, era pentru ele o obligație, iar pentru noi o călăuză, un exemplu de lucru.

În ceea ce mă priveşte, eu eram cu totul altfel. Despre mama, pe care o pierdusem la o vârstă foarte crudă, nu-mi aminteam prea multe lucruri. Dar, oricum, ceva era sigur: că nu avusese păr de aur şi ochi azurii… Şi, de vreme ce era aşa, nicio putere din lume nu ar fi fost în stare să mă facă să mi-o amintesc şi s-o îndrăgesc cu un alt chip decât cel „adevărat…

Mă luasem de gloduri. Ce-aveam să scriu? Deşi ceasul cu cuc de pe perete, atârnat sub icoana în culori a Fecioarei Maria, ticăia neîndurător, eu nu aşternusem pe hârtie nici măcar un rând. Mi-am deznodat cordeluța de pe cap şi, încet, am început să-mi las părul peste ochi, în timp ce, cu o mână îmi băgăm creionul în gură şi-l răsuceam între dinți, muşcându-l.

Filosofii şi poeții când creează, au fel de fel de ticuri, care mai de care mai curioase; îşi scarpină, de pildă, nasul, ori se ciupesc de bărbie. La mine, când muşc creionul şi îmi

împrăştii părul peste ochi, e semn că m-am cufundat în meditații profunde…

Slavă, domnului, ceasurile mele de gândire sunt rarisime. Altminteri viața mi s-ar fi scurs numai cu părul răvăşit peste ochi, valvârtej, aidoma Babei Cloanța ori vrăjitoarelor din basme…

De atunci au trecut ani. În acest ceas în care, în camera unui hotel dintr-on oraş străin, am început să-mi scriu amintirile pentru a ține piept singurătății unei nopți ce pare fără sfârşit, maşinal, mâna mea, cu acelaşi gest din copilărie, trage de păr, căznindu-se să-l lase peste ochi. Explicația acestui gest? Cred că eram un copil uşuratic şi nepăsător, mult prea împlântat în viața din jur. În momentele de impas, ca să pot rămâne singură cu mine însămi şi cu gândurile mele, încercam să interpun, o perdea de păr între ochii mei şi lume.

Cât despre semnificația rotirii cozii creionului între dinți ca pe o frigăruie, la drept vorbind nici eu n-am înțeles-o prea bine. Tot ceea ce ştiu este că de pe buzele mele erau nelipsite petele de creion chimic şi că într-o zi, la o vârstă la care treceam drept domnişoară, am intrat în pământ de ruşine, apărând cu o veritabilă mustață în fața cuiva venit în vizită la şcoală…

Ce povesteam? Da… Compunerea despre prima amintire, dată de maica Aleksi… Țin minte că în ziua aceea, în pofida nesfârşitelor mele reflecții, am reuşit să scriu doar atâta:

„Pesemne că eu m-am născut într-un lac, ca peştii. Nu pentru că nu mi-aş aminti de mama… De tata, de doică, de Hüseyin, ordonanța… De-un câine negru, scund şi îndesat, care într-o zi m-a fugărit pe stradă… De albina care, într-o zi m-a înțepat în deget, pe când furam struguri în mare taină, dintr-un coş plin… De doctoria roşie care mi se picura în ochi, când mă dureau… De sosirea noastră la Istanbul, împreună cu scumpul Hüseyin… Da, prin minte îmi trec încă o groază de lucruri ca acestea. Dar niciunul dintre ele nu constituie prima mea amintire. Niciunul nu-i atât de vechi ca

zvârcolirea mea, goală puşcă, într-un lac, printre frunze mari… Un lac la fel de necuprins ca marea… Jur-împrejur copaci, iar înăuntru, frunze mari-mari… «Dacă în apă erau frunze, iar pe margini, copaci uriaşi, cum putea acel lac să fie necuprins ca marea?» veți obiecta dumneavoastră, pe drept cuvânt. Zău că nu mint, şi eu mă minunez de asta, la fel cât şi dumneavoastră… Dar dacă aşa era, ce să fac?!"

Când mi s-a citit compunerea în clasă, toate colegele s-au întors spre mine şi s-au tăvălit de râs, iar biata maică Aleksi a avut de furcă, nu glumă, până ce le-a potolit şi a asigurat din nou liniştea.

Ciudat este că, dacă maica Aleksi s-ar ivi acum în fața mea – cu buzele ei roşii ca floarea de rodiu, cu fața pală, plină de coşuri, răsărită din tulpanu-i care, ridicat uşor pe frunte, semăna cu o feregea de serai, albă şi străvezie, cu colereta ei ca fulgul de nea, cu statura-i mlădioasă în vestmântul negru – şi mi-ar pune din nou aceeaşi întrebare, n-aş putea găsi, probabil, alt răspuns; şi iarăşi m-aş porni să-i povestesc că m-am născut într-un lac, ca peştii.

După câte am aflat mai apoi de ici, de colo, acest lac se află prin părțile Mosulului, lângă un mic sat al cărui nume nu l-am putut reține, iar marea mea necuprinsă nu este altceva decât o mână de apă – rămăşița unui fluviu secat, împrejmuit de un pâlc de copaci.

Tata, pe atunci, stătea în Mosul. Eu să tot fi avut vreo doi ani şi jumătate. Vara a fost atât de toridă, încât rămânerea noastră în oraş devenise imposibilă; tata se văzu silit să ne instaleze, pe mama şi pe mine, în acest sat. În fiecare dimineață, el cobora călare în Mosul şi se mai întorcea la noi abia seara, după apusul soarelui.

Mama era bolnava. Atât de bolnavă, încât nici de mine nu mai era în stare să aibă grijă.

O vreme am fost foarte nenorocită. Luni în şir mi-am făcut veacul prin odăile slujnicelor. Apoi, într-unul din satele vecine, au găsit-o pe Fatma, o arabă, singură pe lume. Fatma

mi-a dăruit, odată cu sânul, şi inima, rămase amândouă libere prin moartea pruncului ei.

Primii ani am crescut ca un copil al deşertului… Fatma mă lega în spinare ca pe-o boccea şi aşa mă plimba, sub soarele de foc, ori mă urca până în vârful curmalilor.

Iată, cam pe atunci am venit în satul despre care-am pomenit mai sus. În fiecare dimineață, Fatma lua cu ea câte ceva de mâncare şi mă ducea în această oază unde mă vâra, goală puşcă, în apă… Până seara ne hârjoneam, cântam, mâncam… Apoi, când ne prindea somnul, ne făceam perne din nisip şi adormeam, îmbrățişate, obraz lângă obraz, cu trupurile în apă şi capetele afară…

Într-atât mă obişnuisem cu lumea apei, încât, când ne-am reîntors ta Mosul, parcă-aş fi fost un peşte pe uscat. Nu-mi mai găseam locul, veşnic făceam altceva decât ar fi trebuit şi la cel mai mic prilej, aruncam hainele de pe mine şi alergam pe stradă, complet dezbrăcată…

La nas, la obraji, la încheietura mâinii, Fatma avea înflorituri de tatuaj. Atât de mult mă familiarizasem cu ele, încât fețele netatuate îmi păreau de-a dreptul urâte. Prima mea durere mare a fost despărțirea de Fatma. După multe ocolişuri ajunseserăm la Kerbelâ. Aveam patru ani. O vârstă la care, mai mult sau mai puțin, ții minte totul. Fatmei îi surâsese norocul: avea să se căsătorească. Parcă am şi-acum în fața ochilor cele petrecute în ziua în care doica mea a devenit mireasă. Într-o casă plină cu femei care-mi păreau neînchipuit de frumoase pentru că aveau chipurile tatuate ca Fatma, mă treceau din brațe în brațe şi iar mă aşezau lângă Fatma.

Îmi amintesc apoi că am mâncat cu mâna, înşfăcând mâncarea de pe siniile puse pe jos în mijlocul odăilor. În sfârşit, doborâtă de oboseala acestei zile neobişnuite şi năucită de tobele în formă de urcioare şi de tamburinele cu clopoței, am adormit tot devreme, pe genunchii doicii.

Nu am de unde şti dacă, atunci când fiul ei, Hüseyin, a suferit martiriul la Kerbelâ, măicuța noastră Fatma[1] era încă un viață; dar, dacă sărmana de ea a apucat acea nefericită zi, nici chiar strigătele ei de durere nu s-ar fi putut compara cu cele slobozite de mine când, în dimineața de după nuntă, m-am trezit în brațele unei femei străine.

Într-un cuvânt, cred că străvechiul Kerbelâ, de când e el pe lume, n-a fost martorul unei dureri atât de zgomotoase. Când am răguşit de atâtea țipete, am făcut zile de-a rândul greva foamei, ca un om în toată firea.

După luni de zile, Hüseyin m-a făcut să uit de dorul doicii. Hüseyin era un soldat de cavalerie care, căzând de pe cal în timpul instrucției, rămăsese schilod. Tata îl luase acasă, ca ordonanță. Era un om plin de voioşie. Mă îndrăgise pe loc.

Şi eu răspunsesem imediat la dragostea lui, cu o inconstanță neaşteptată, de neiertat. Deşi dormeam separat unul de altul, totuşi dis-de-dimineață, cum deschideam ochii, odată cu cântatul cocoşilor, grăbită să nu pierd o clipă, eram la el în odaie şi, cocoțată pe pieptul lui, îi ridicam pleoapele cu degetul.

În locul deşertului şi al oazei pe care mi le oferise Fatma, Hüseyin mă învățase cu cazarma, cu spiritul milităresc. La nimeni altcineva n-am mai întâlnit darul de-a născoci fel de fel de jocuri, ca la acest bărbat în toată firea, cu mustăți lungi. Atractivitatea jocurilor consta în faptul că, în majoritatea lor, erau periculoase, palpitante. De exemplu, mă azvârlea în aer şi mă prindea, ca pe-o minge, sau, aşezându-mă pe calpac, mă ținea de picioare, făcea un salt înalt şi se învârtea iute de tot, ca o sfârlează. Mi se răvăşea părul, ochii mi se împăienjeneau, țipam până îmi pierdeam răsuflarea, cu o plăcere pe care n-am mai putut-o regăsi, după aceea, în nimic altceva. Uneori nu lipseau nici accidentele.. Dar între Hüseyin şi mine era o înțelegere tacită. Oricât de tare m-ar fi durut ceva în timpul jocului, nu trebuia să plâng ori să mă plâng cuiva. Mă deprinsesem să țin secrete ca un om mare,

mai mult de teama că nu se va mai juca cu mine decât dintr-o pornire etică. În copilărie mi se spunea „sălbatica”. Probabil că aveați dreptate. Cu oricine m-aş fi jucat, nu-l lăsam până nu-i provocam durere, până nu-l făceam să țipe. Acest nărav era, cu siguranță, o reminiscență de la jocurile cu Hüseyin. După cum obiceiul de a întâmpina, cu zâmbetul pe buze, nenorocirile, fără să mă las în voia deznădejdii când încerc o durere mare, e tot o amintire de la el.

Uneori Hüseyin, la cazarmă, punea pe soldații anatolieni să cânte din *saz*[2], iar el, săltându-mă pe creştet, ca pe un ulcior, se avânta în dansuri ciudate.

O vreme ne deduserăm şi la hoția de cai. Când tata nu era acasă, Hüseyin îi fura calul din grajd, încăleca şi luându-mă în brațe, mă plimba cu orele pe câmp. Această distracție se curmă însă iute. N-aş vrea să fac un păcat, dar bănuiesc că bucătăreasa ne-a pârât tatei, şi bietul Hüseyin, după ce-a mâncat o pereche de palme, n-a mai avut curajul să se atingă de cal.

Se spune că nu există dragoste adevărată fără ceartă, fără neînțelegeri. Hüseyin şi cu mine ne certam cel puțin de patru-cinci ori pe zi.

Aveam un fel caraghios de a-mi manifesta supărarea. Mă aşezam pe vine, pe jos, într-un ungher al odăii, cu fața întoarsă la perete. După ce mă lăsa în atitudinea asta câteva minute, lui Hüseyin i se făcea milă de mine şi înşfăcându-mă pe neaşteptate de mijloc mă ridica în aer, în țipetele mele de protest. După ce mai făceam nițeluş nazuri în brațele sale, în sfârşit acceptam să-l sărut pe obraz şi încheiam pace. Prietenia cu Hüseyin a ținut doi ani. Dar anii din vremea aceea nu se asemănau cu cei de acum. Erau atât de lungi, atât de lungi…

Nu e oarecum ruşinos că, depănându-mi amintirile din copilărie, am vorbit doar de Fatma şi de Hüseyin?

Tatăl meu, Nizamettin, era maior de cavalerie. În anul în care s-a căsătorit cu mama a fost detaşat la Diyarbakir şi de atunci nu s-a mai întors la Istanbul. Numai şi numai pe drumuri: de la Diyarbakir la Mosul, de la Mosul la Hani, de acolo la Bagdad, la Kerbelâ… N-a reuşit să rămână nicăieri mai mult de un an.

De mama se spune că-mi semăna mie la înfăţişare. Există, mai ales, o fotografie din anul în care s-a căsătorit cu tata, care parcă ar fi modelul meu. Dar, biata de ea, nu-mi semăna deloc ca sănătate. Era foarte fragilă. O construcție delicată care nu rezista la călătoriile nesfârşite, la aerul aspru al munților şi la arşița deşertului. Şi apoi, probabil că suferea şi de vreo boală. Dar întreaga-i viață conjugală s-a consumat în străduința de a-şi ascunde această boală… N-avea încotro, îl iubea foarte mult pe tata. Îi era frică să nu fie despărțită cu forța de el…

Tata, care se îndepărta din ce în ce mai mult de Istanbul, îi spunea, la fiecare nouă mutare:

— Haide, să te trimit măcar pentru vară, pentru vreo două luni, la măicuța ta. E şi ea, săraca, bătrână… Cine ştie cât dor i-o fi de tine!

Dar mama de obicei îl dojenea:

— Aşa ne-a fost înțelegerea? Nu era vorba să ne întoarcem împreună la Istanbul?

Iar în legătură cu boala ei, spunea:

— N-am nimica… Un pic de oboseală şi atâta tot… Acum două zile s-a schimbat nițel vremea şi de-aceea nu mă simt bine… Trece…

Ascundea de tata că i s-a făcut dor de Istanbul. Dar era posibil?

Nu treceau nici două minute de când se cufunda în somn şi se trezea, povestea un vis lung petrecut în vila noastră de pe malul mării, la Kalender, în pădurea din împrejurimi sau pe Bosfor… Ca să îngrămădeşti vise atât de lungi într-un somn de câteva minute nu e cea mai bună dovadă că ți-e tare, tare dor de locurile acelea?

Bunica s-a dus la Ministerul de Război, pe la tot felul de oameni sus-puşi, s-a lamentat, a implorat, dar rugăminţile ei s-au dovedit fără niciun rezultat.

În cele din urmă, cum boala mamei s-a agravat, tata a cerut un concediu de o lună ca, pentru orice eventualitate, s-o aducă la Istanbul şi a pornit la drum fără să aştepte aprobarea.

Este vie în memoria mea traversarea deşertului în baldachinul de pe spinarea cămilelor.

La Beirut, revederea mării parcă a mai înviorat-o puţin pe mama. M-a luat în patul ei în casa unde am fost găzduiţi. Mă pieptăna şi îngropându-şi capul la pieptul meu, se plângea că am mâinile murdare şi nasturii căzuţi.

Într-o zi s-a dat jos din pat, a scos din ladă îmbrăcăminte nouă şi s-a gătit. Spre seară am coborât amândouă să-l întâmpinăm pe tata. El mi-a lăsat imaginea unui militar aspru, cu o fire puţin cam rigidă. Dar n-am să uit niciodată cu câtă bucurie a alergat de cum a văzut-o pe mama în picioare, cum a plâns, susţinând-o de mâini ca pe un copil care abia învaţă să facă primii paşi…

Aceasta a fost ultima zi pe care am trăit-o toţi împreună. Ziua următoare au găsit-o pe mama pe marginea unei lăzi deschise, cu capul căzut pe o legătură de rufe, cu o dâră de sânge pe buze, moartă!

Un copil de şase ani trebuie să priceapă destule lucruri. Dar eu, nu ştiu de ce, nu pricepusem nimic. În casa în care ne aflam era multă lume. Ştiu că zile în şir m-am ciorovăit cu alţi copii, într-o grădină mare, că m-am plimbat împreună cu Hüseyin pe străzi, pe malul mării, prin locuri cu multe cupole şi nişte curţi de geamii…

După ce a părăsit-o pe mama în pământ străin, tatii nu i-a mai venit să se întoarcă la Istanbul… Pesemne că, într-un fel a şi evitat să mai dea ochi cu bunica şi mătuşile mele… Dar, în schimb, a socotit că are datoria să mă trimită pe mine la ele. Apoi, fireşte, se va fi gândit şi la imposibilitatea de a da la

cazarmă, printre soldați, o educație convenabilă unei fete în plină creştere.

La Istanbul m-a adus soldatul nostru, Hüseyin.

Pe un vapor de lux, o fetiță plăpândă în brațele unui ostaş arab, prost îmbrăcat... Cine ştie cât de mizeră şi de amară a părut această priveliște multora de pe vas. Dar în ceea ce mă privea, nu exista niciun dubiu: cu oricine în afară de Hüseyin aş fi făcut acest voiaj, n-aş fi putut fi atât de fericită.

În pădurea din spatele vilei noastre de pe malul mării era un havuz de piatră, iar pe marginea lui, statuia unui băiat gol, cu brațele retezate de la umeri.

În primele zile ale sosirii mele, statuia aceasta mutilată, înnegrită de soare şi umezeală, mi s-a părut un copil schilod din deşert. Probabil că era toamnă, căci apele verzui ale havuzului erau acoperite cu frunze roşietice. Privind cu mult interes la aceste frunze, am văzut că în adânc se mişcau câțiva peşti roşii şi am pornit-o iute prin apă după ei, cu ghetuțele noi şi, rochia de mătase pe care mi-o pregătise, cu găteli migălite, bunica.

În jurul meu s-a stârnit o larmă nemaipomenită. Neînțelegând ce m-a apucat, mătuşile mele m-au luat în brațe, m-au dus numaidecât sus şi mi-au schimbat îmbrăcămintea, sărutându-mă şi dojenindu-mă totodată.

Țipetele, şi agitația lor m-au înspăimântat teribil; de aceea, de atunci, n-am mai avut curajul să intru în havuz; mă lungeam numai cu fața în jos, peste bordura de piatră şi îmi lăsam capul să plutească în apă.

Într-o zi mă aflam din nou în această poziție, ocupată să privesc peştii. Am şi astăzi în fața ochilor tabloul. Puțin mai înapoia mea, bunica se aşezase pe un scaun de grădină, cu nelipsitu-i şal negru pe umeri. Lângă ea, îngenunchiat ca pentru rugăciune, Hüseyin.

Grăiau ceva în şoaptă. De bună seamă, vorbeau turceşte, pentru că nu puteam înțelege ce-şi spuneau. Dar după glasurile lor, după faptul că, din când în când, se uitau la

mine, am intrat la bănuieli. Îmi ascuţisem auzul ca un iepure. Nu mă mai interesau peştii roşii care alergau grămadă după fărâmiturile de covrig pe care le aruncam în havuz, rupându-le mai întâi cu dinţii; ţineam ochii aţintiţi numai pe imaginile răsturnate în apă ale lui Hüseyin şi bunicii. Copiii au uneori intuiţii bizare, care le depăşesc cu mult vârsta. În discuţia aceasta între patru ochi am adulmecat un complot: îl vor despărţi pe Hüseyin de mine.

Pentru ce? Nu eram la vârsta să pătrund asemenea subtilităţi. Înţelegeam numai extrem de bine că despărţirea aceasta este o calamitate care, ca, ploaia sau apusul soarelui la sorocul hărăzit, nu va putea fi împiedicată nicicum.

În noaptea aceea, în patului meu lipit de patul bunicii, m-am trezit brusc. Lămpiţa roşie de noapte, care ardea la căpătâi, se stinsese. Dar, datorită razelor lunii ce pătrundeau prin ferestre, odaia era luminată din plin. Îmi pierise somnul. Mă apăsa o durere insuportabilă. Când, după ce, o vreme, proptită în mâini, am pândit-o pe bunica şi am ajuns la convingerea că doarme dusă, m-am dat uşurel jos din pat, şi, în vârful picioarelor, am ieşit din cameră. Nu mă temeam, ca alţi copii, de întuneric şi singurătate. Oprindu-mă cu prudenţa unui om mare de fiecare dată ce scara de scândură scârţâia, am coborât cu hotărâre în coridor.

Uşile erau zăvorâte. Dar, cum fereastra de lângă uşa dinspre grădină era deschisă, pentru mine a fost o treabă de-o secundă ca să sar afară.

Hüseyin se culca în coliba grădinarului, tocmai în celălalt capăt al grădinii. Am alergat acolo, împiedicându-mă în poalele lungi ale cămăşii albe de noapte şi am sărit în culcuşul lui, pe un pat prăpădit.

Prietenul, meu avea somnul foarte profund. Încă din Arabia era muncă, nu glumă, să-l trezesc dimineaţa. Ca să se înduplece să deschidă ochii trebuia să joc tontoroiul, călare pe pieptul lui, să trag de mustăţile-i lungi ca de nişte hăţuri, şi să chiui cât mă ţinea gura. Dar în noaptea asta, mă temeam să-l trezesc. Eram încredinţată că, dacă s-ar

deştepta, n-ar accepta să mai dorm la pieptul lui, ca altădată, că în ciuda tuturor rugăminților mele, m-ar lua frumuşel în brațe şi m-ar preda bunicii.

Or, singurul lucru pe care mi-l doream era să mai petrec o ultimă noapte în brațele lui Hüseyin. În familie s-a tot vorbit, până în ultimul timp, de purtarea mea necuviincioasă din noaptea aceea.

Când, spre dimineață, bunica s-a trezit şi nu m-a văzut în pat, şi-a ieşit din minți… În câteva minute toată vila era în picioare… Cu lămpi şi sfeşnice în mâini s-au împrăştiat prin grădini, pe malul mării… Au scotocit fiecare locşor, din pod şi până-n stradă, de la debarcader şi până la havuzul minuscul. Au coborât felinare aprinse până şi în fântânile de pe terenul alăturat…

După un timp, bunica, amintindu-şi de Hüseyin, a dat fuga în odăița lui, unde m-a găsit adormită, strâns agățată de gâtul său.

Încă îmi amintesc şi râd de drama din ziua despărțirii. Nu ştiu să mai mă fi linguşit vreodată, toată viața mea, atâta cât în ziua aceea. Pe vine, lângă poartă, Hüseyin, cu mustățile lui impozante, plângea fără să se ruşineze, în timp ce eu sărutam pe rând poalele bunicii şi ale mătuşilor mele, implorându-le îndurarea, cu formulele pe care le învățasem de la cerşetorii arabi în Bagdad şi Siria.

Romanele îndeobşte se complac în a înfățişa pe un om îndurerat ca pe o persoană cu umerii căzuți, cu ochii stinşi, tăcută şi încremenită, adică într-o postură fățiş, declarativ nefericită.

La mine se petrecea întotdeauna invers. Ori de câte ori eram copleşită de o tristețe adâncă, ochii îmi străluceau, întreaga atitudine, gesturile mele vădeau animație, neastâmpăr. Râdeam cu hohote, ca şi cum puțin mi-ar fi păsat de orice, făceam fel de fel de nebunii şi sporovăiam întruna. Totuşi, cred că pentru oamenii care n-au putința să-

şi deschidă sufletul față de cineva apropiat, este şi aceasta o modalitate de a se descărca.

Îmi amintesc că aşa am procedat şi eu după ce m-am despărțit de Hüseyin. Păream turbată; nu mai ascultam de nimeni, mă năpusteam asupra copiilor unor rude, aduşi anume ca să mă distreze, şi îi chinuiam cum mă pricepeam eu mai bine.

Cu o nestatornicie condamnabilă îl ştersesem din amintire destul de iute pe Hüseyin. Nu ştiu prea bine, dar pesemne că-i purtam de-a dreptul pică. Ori de câte ori i se pomenea numele în fața mea, mă strâmbam, scuipam pe jos, proferând în turca pe care abia începusem s-o învăț: „Hüseyin e murdar, Hüseyin e urât, e-un obraznic, ptiu!”

Cu toate acestea, o cutie de curmale pe care mi-a trimis-o bietul Hüseyin „cel urât şi murdar”, de cum au apărut curmalele la Beirut, parcă-mi potolise ca prin farmec mânia. Deşi mă temeam, ca de o catastrofă, c-or să se isprăvească, le-am dat gata pe toate într-o clipită. Slavă Domnului că n-am înghițit şi sâmburii. Cu ei mi-am făcut de lucru săptămâni de-a rândul. O parte i-am înşirat pe-o ață, învârtindu-i cu nişte mărgele mari contra deochiului şi mi i-am atârnat de gât, ca pe un magnific colier de canibal. Restul l-am semănat, ici şi colo, prin grădină. Luni de zile i-am udat în fiecare dimineață cu o găleţică, aşteptându-mă ca în grădină să răsară o pădure de curmali.

Sărmana mea bunică era consternată. Părea într-adevăr imposibil s-o scoată la capăt cu mine. Mă sculam dimineața cu mult înaintea zorilor şi, într-un tărăboi cumplit, o duceam numai în obrăznicii până noaptea, când cădeam frântă de oboseală. Îndată ce nu mi se mai auzea viersul, nelinişte a cuprindea de obicei vila. Căci tăcerea mea însemna, fie că m-am tăiat şi că mă căznesc să-mi opresc, într-ascuns, sângele, fie că sunt ocupată cu vreo treabă ilicită, ca vopsitul salteluțelor din barcă ori ferăstruirea picioarelor de scaun…

Într-o zi, ca să durez păsărelelor un cuib din cârpe şi aşchioare de scândură, m-am urcat în vârful copacilor, într-

altă zi m-am cățărat pe creasta acoperişului, ca să las să cadă pietre prin horn şi să-l sperii pe bucătar.

La vilă venea din când în când un doctor. O dată, aruncându-mă în trăsura goală care-l aştepta la poartă, am dat bici cailor, altă dată am târât până la mare o albie, pântecoasă de spălat rufe şi urcându-mă în ea, m-am lăsat în voia valurilor. Nu ştiu dacă şi la alții e aşa. Dar în familia noastră, să ridici mâna asupra unui orfan se socoteşte un păcat. Când întreceam orice măsură, pedeapsa pentru fărădelegile săvârşite consta din a fi luată de mână şi ferecată într-o odaie, singură.

Aveam o rudă cam ciudată pe care toți copiii o numeau „unchiul cu barbă”. Acest „unchi cu barbă” poreclise mâinile mele „grile de mausoleu”. Căci degetele mele nu rămâneau o zi ferite de răni şi strivituri, când le căutai erau bandajate cu bucăți de cârpă, ca grilele de mausoleu de care se agață fâşioare de stofă roşie.

Nu era chip să convietuiesc cu cei de-o vârstă cu mine. Stârnisem groaza chiar şi în copii mult mai mari. Dacă, cine ştie când, se trezea şi în sufletul meu un val de dragoste, aceasta se transforma într-o adevărată catastrofă. Nu reuşisem să învăț să iubesc ca un om, să dezmierd frumos pe cineva iubit. Mă aruncam asupra omului îndrăgit, ca un pui de fiară, îl muşcam de urechi, îl zgâriam pe față, cu un cuvânt, îl năuceam de-a dreptul torturându-l.

Printre copiii rudelor, numai față de unul singur manifestam o timiditate, o reținere de neînțeles: față de Kâmran, fiul mătuşii mele Besime. De fapt, nici nu se prea cădea să-l numesc copil. În primul rând era mai vârstnic decât mine. Apoi, era şi foarte cuminte, foarte aşezat, Nu-i plăcea să se amestece cu ceilalți copii; se plimba de unul singur, pe malul mării, cu mâinile în buzunar sau citea cărți la umbra copacilor.

Kâmran avea purul blond, ondulat, o piele albă, fină, luminoasă, atât de luminoasă, încât aveam impresia că dac-aş fi îndrăznit să-mi lipesc fața de urechea lui şi i-aş fi privit

obrajii de aproape, m-aş fi văzut reflectată în ei ca într-o oglindă.

Cu toate acestea, în ciuda reticenţelor mele în privinţa lui, într-o zi m-am certat şi cu Kâmran: i-am lăsat pe picior un pietroi pe care-l căram de la malul mării, într-un coş. A fost piatra prea grea, ori el prea delicat, nu ştiu. Brusc a izbucnit în ţipete şi văicăreli. Uluită, m-am căţărat, cu agilitatea unei maimuţe, în platanul mare din curte. Nici dojenile, nici ameninţarea, nici chiar rugăminţile nu m-au putut îndupleca să cobor. În cele din urmări s-a poruncit grădinarului să mă dea jos. Dar, pe măsura ce el urca, eu mă căţăram şi mai spre vârf. Aşa că bietul om a înţeles că dacă-şi continuă urmărirea, nu voi ezita să mă sui pe crengile subţiri care nu mi-ar putea susţine greutatea corpului. De teamă să nu se soldeze totul cu un accident, a coborât din copac.

Pe scurt, noaptea aceea am stat cocoţată pe-o ramură a platanului ca o pasăre, până s-a întunecat.

Sărmana bunică! Nu-i dădeam răgaz să se sature de somn. Mă înconjurase cu dragostea cuvenită; uneori însă, dimineaţa, când se trezea în vacarmul provocat de mine fără să-şi fi alinat oboseala din ziua trecută, se ridica în patul ei şi, prinzându-mă de braţe şi zgâlţâindu-mă, îi reproşa mamei: „Ce-a trebuit să moară şi să-mi lase pe cap, la vârsta mea, pe fiara asta!”

Dar, cu siguranţă că dacă în clipele acelea, mama, prin imposibil, i-ar fi ieşit înainte şi i-ar fi spus: „Alege! Fiara asta sau eu?” bunica, fără nicio şovăire, m-ar fi ales pe mine, şi pe ea ar fi trimis-o înapoi, de unde a venit.

Da, nu e deloc uşor pentru o bătrână suferindă să se trezească din somn fără să fi scăpat de oboseala zilei precedente! Dar omul odihnit nu trebuie să piardă din vedere nici ce înseamnă a te trezi în pat cu sufletul mistuit de nelinişti şi împovărat de amintiri.

Într-un cuvânt, în pofida neajunsurilor la care o supuneam, sunt sigură că bunica se distra mult cu mine şi că

era fericită.

Când am pierdut-o, aveam nouă ani. Întâmplător, se afla şi tata la Istanbul.

De data aceasta, îl mutaseră din Tripolitania în Albania. La Istanbul nu i se permitea să rămână decât o săptămână.

Moartea bunicii îl lăsa într-o situație dificilă. Un ofițer văduv nu putea să-şi ia după el o fată de nouă ani şi să se vânture cu ea prin lumea largă. Cine ştie de ce, nu-l tenta nici alternativa de a mă lăsa la mătuşi, probabil de teamă ca nu cumva să ajung în situația unei rude de pripas. A stat şi a chibzuit şi într-o dimineață, m-a luat de mână, m-a urcat pe vapor şi m-a dus în Istanbul. Pe pod ne-am suit într-o maşină şi am mers pe drumuri povârnite care nu se mai sfârşeau, am trecut prin piețe, apoi ne-am oprit la poarta unei clădiri mari din piatră.

Aici era pensionul de maici unde aveam să rămân închisă zece ani. Ne-au invitat într-o odaie întunecoasă de lângă poartă, cu perdelele şi jaluzelele trase.

Trebuie că totul fusese aranjat mai dinainte căci puțin după aceea, o femeie în negru, care intră în odaie, s-a aplecat spre mine, mi-a privit de aproape chipul şi atingându-mi părul cu marginile cometei albe de pe cap, ca aripile unei păsări ciudate, m-a mângâiat pe obraz.

Îmi amintesc că primul pas făcut în şcoală a început tot cu un accident, cu o necuviință.

În timp ce tata vorbea cu maica superioară, eu începusem să mă plimb prin cameră, să-mi vâr nasul peste tot. O vază, ale cărei desene colorate am vrut să le ating cu degetul, a căzut jos şi s-a spart.

Tata a sărit de la locul lui, zăngănindu-şi sabia, şi m-a prins de mână, vădit tulburat.

Cât despre maica superioară, posesoarea vazei sparte, ea dimpotrivă, râdea. Încerca să-l liniştească pe tata, dând din umeri în semn că era ceva cu totul lipsit de importanță.

Câte lucruri şi mai importante decât această vază nu aveam eu să mai sparg la şcoală! Neputinţa de a fi îmblânzită, vădită acasă, continua şi acolo. Sau călugăriţele erau făpturi cu o răbdare de înger, sau eu aveam în mine ceva care le plăcea. Altfel n-ar fi fost cu putinţă să mi se suporte firea nărăvaşă.

În clasă trăncăneam continuu, mă vânturam de colo-colo.

Unde se pomenea ca eu să urc şi să cobor pe scări ca toată lumea! Ascunzându-mă într-un colţ, aşteptam, obligatoriu până ce coborau toate colegele, apoi săltându-mă pe balustradă ca pe un cal, îmi dădeam drumul cu toată viteza. Sau, lipindu-mi picioarele unul de altul, mă aruncam, sărind din treaptă în treaptă.

În grădină era un copac uscat. O profesoară care mă văzuse cum mă căţăram pe el ori de câte ori găseam prilejul şi cum săream din creangă în creangă până la sfârşitul recreaţiei, fără să-mi pese de ameninţări, a strigat: „Copila asta nu-i om, e-o pitulice!”

Şi astfel, de atunci, adevăratul meu nume a fost dat uitării şi toţi au început să mă strige Pitulicea.

Şi nu ştiu cum, după aceea, porecla a fost adoptată şi de familie iar numele de Feride a rămas un nume oficial, folosit ca un vestmânt de sărbătoare doar în ocazii extrem de rare.

Numele de Pitulicea îmi şi plăcea şi mă şi avantaja. Când mi se adresau plângeri în legătură cu necuviinţa purtării mele, eu dădeam indiferentă din umeri, replicând: „Ce se poate aştepta de la o Pitulice!”

Din când în când la şcoala noastră, venea un popă cu ochelari şi ţăcălie ce aducea a bărbuţă de ţap. Într-o zi îmi lipisem de bărbie, cu gumarabic o şuviţă tăiată din părul meu, cu foarfeca, în ora de lucru. Când profesoara se uita spre mine, eu îmi ascundeam bărbia între palme, şi cum îşi întorcea capul, îmi luam mâinile şi fluturându-mi bărbuţa, îl imitam pe papă, spre hazul fetelor. De mânie, profesoara, neputând pricepe pricina hohotelor de râs, ţipa neputincioasă.

Altădată, fusesem gata să-mi scot capul pe fereastra care dădea spre coridor. Nu ziceți ca am văzut-o în spatele geamului pe maica superioara care mă privea? Ce credeți că am făcut, luată prin surprindere? Mi-am înclinat capul înainte şi ducându-mi un deget la buze, i-am făcut semn să tacă; apoi i-am trimis o bezea.

Suprema autoritate în şcoală era maica superioară. Fiecare, până la cele mai bătrâne profesoare, o respectau ca pe însuşi Dumnezeu. Cu toate acestea, faptul că o rugam să-mi fie complice la o abatere față de o profesoară o înveseli. Ca şi cum, s-ar fi temut că nu-şi va putea menține seriozitatea dacă intră în clasă, s-a mistuit în întunecimea coridorului, râzând şi amenințându-mă cu degetul.

În altă zi, maica superioară mă surprinsese în refector, ocupată să umplu cu resturi de mâncare un coş de carton şterpelit din clasă.

M-a chemat lângă ea, cu voce aspră:

— Vino încoace, Feride! Se poate să faci una ca asta?

Nu înțelegeam ce rău era în ceea ce făceam. Privind-o drept în față, i-am replicat:

— E ceva rău să dai de mâncare câinilor, *ma soeur?*

— Ce câini? Ce mâncare?

— Câinii vagabonzi de pe maidan… Ah, *ma soeur*, dac-ați şti cât se bucură când mă văd… Aseară m-au întâmpinat încă de la colț şi au început să mi se încurce printre picioare. „Aveți răbdare – le spun – ce v-a apucat? Nu căpătați nimic până nu ajungem la maidan”. Dar ei, răii, nu sunt în stare să înțeleagă de vorbă bună şi mă trântesc la pământ… Atunci m-am încăpățânat şi eu. Am ținut între mâini, strâns, coşul… Cât pe-aci să mă facă fărâme. Slavă Domnului că tocmai trecea pe acolo un covrigar care m-a salvat.

Maica superioară mă asculta, cu ochii ațintiți în ochii mei.

— Bine, dar cum ai ieşit din şcoală? mă întrebă ea.

— Am sărit zidul din spatele spălătoriei, i-am spus, fără să clipesc.

Ca şi cum ar fi primit vestea unei mari nenorociri, maica şi-a cuprins capul cu mâinile:

— Cum ai avut curajul?

Cu aceeaşi seninătate nevinovată:

— Nu vă neliniştiţi, *ma soeur*. Zidul e foarte scund… Şi de altfel cum voiţi să ies pe poartă? Parcă mă lasă portarul?! Prima dată l-am dus, spunându-i că-l cheamă maica Tereza şi aşa am izbutit să mă strecor… Vă rog chiar să nu mă daţi de gol… fiindcă atunci există primejdia să rămână câinii flămânzi…

Ce ciudate fiinţe sunt călugăriţele! Cred că dac-aş fi făcut aşa ceva într-altă şcoală, sau aş fi fost încarcerată, sau aş fi primit cine ştie ce altă pedeapsă drastică.

Ea, ca să evite de a mai fi faţă în faţă cu mine, se lăsă în jos, îndoindu-şi mult genunchii:

— Drăguţă, pe cât e de frumos să ai grijă de animale, pe atât e de urâtă, de rea, neascultarea… Lasă-mi mie coşul… Am să trimit câinilor resturile de mâncare prin portar.

Nimeni, probabil, nu m-a iubit vreodată atâta cât femeia aceasta.

Când călugăriţele aveau faţă de mine o comportare similară cu a ei, se părea că mă impresionează la fel de mult ca urma lăsată de vânt pe-o stâncă dură; firea mea neîmblânzită, pornită spre răzvrătire părea de nestăvilit. Dar mă tem că în timp, tratamentul acesta a acţionat pe nesimţite în profunzime, lăsând în mine nişte amprente de neşters, un fond de delicateţe şi toleranţă incurabile.

Da, eram într-adevăr un copil de neînţeles. Prinsesem punctul slab al călugăriţelor. Descopeream fără greş ce le supără cel mai mult pe fiecare în parte şi în funcţie de aceasta, le pregăteam tortura.

De exemplu, aveam o profesoară de muzică, bătrână şi în ultimul grad de fanatică: maica Mathilde. În timp ce ea, de pildă, se ruga cu lacrimi în ochi în faţa statuii Fecioarei de lângă perete, eu, arătându-i muştele care roiau în jur, îi

dădeam lovitura de grație printr-o frază ca aceasta: „Priviți, *ma soeur*, îngerii au venit în vizită la prea fericita noastră Maică”.

Băgasem de seamă că o altă profesoară e chintesența curățeniei şi a meticulozității. Când treceam pe lângă ea, ca şi cum aş fi fost nemulțumită de felul cum îmi scrie tocul, îl scuturam cu putere, stropindu-i cu cerneală gulerul de un alb imaculat.

Mai era o alta care nutrea o frică grozavă față de gândaci. Găsind într-o carte imaginea colorată a unui scorpion, am decupat-o cu foarfeca, apoi am lipit-o cu gumarabic pe spinarea unui tăun mare pe care l-am prins în refector şi la lectura de seară, apropiindu-mă sub un pretext oarecare de profesoară, am lăsat tăunul astfel împodobit pe catedră. În timp ce eu o țineam de vorbă, insecta începu să umble. Când, la lumina lămpii cu gaz aerian, a văzut că un scorpion terifiant evoluează pe catedră, tremurându-şi coada şi cleştele, sărmana maică a dat un țipăt şi luând din preajmă o riglă, a strivit insecta dintr-o lovitură. Apoi, rezemându-se cu spatele de perete şi acoperindu-şi fața cu mâna, a leşinat.

În noaptea aceea şi eu, în patul meu, m-am zvârcolit mai bine de o jumătate de oră când pe-o parte, când pe alta.

Să tot fi avut vreo doisprezece ani. Simțămintele de ruşine, de bunăcuviință nu-mi erau necunoscute. Mi-era ruşine de cele ce-i făcusem profesoarei. Apoi îmi dădeam seama că vina mea nu era dintre acelea care pot fi uşor trecute cu vederea. A două zi, fără doar şi poate că se vor face cercetări şi atunci cine ştie ce-aveam să pățesc.

Prin vis, mi-a apărut de câteva ori maica superioară. Cu chipul crunt, cu ochii ieşiți din orbite, tăbăra asupra mea şi țipa.

Ziua următoare prima lecție a trecut fără niciun incident. Către sfârşitul celei de-a doua, s-a crăpat uşa: călugărița care s-a furişat înăuntru, după ce a vorbit ceva cu profesoara, mi-a făcut semn cu mâna să ies din clasă. Nenorocire!

În timp ce eu părăseam clasa agale, scoțând limba şi ridicând din umeri, fetele râdeau, iar profesoara, lovind uşor catedra cu riglă, le cerea seriozitate şi tăcere.

Puțin după aceea mă aflam în camera maicii superioare. Dar, mare minune! Chipul directoarei nu semăna deloc cu chipul văzut de mine în coşmar. Arăta aşa de parcă nu eu, ci ea ar fi fost obraznica ce-a născocit farsa cu tăunul-scorpion şi a pricinuit leşinul profesoarei.

Era tristă, iar buzele li tremurau. Prinzându-mă de mână a schițat un gest ca şi cum ar fi vrut să mă strângă la piept. Apoi a renunțat:

— Feride, copila mea... Am să-ți dau o veste... O veste tristă... Se pare că tatăl tău s-a îmbolnăvit uşor... Zic uşor, dar, s-ar putea să fie mai grav...

Maica superioară mototolea o bucată de hârtie în mână şi nu reuşea să continue discuția.

Am văzut cum călugărița care m-a adus din clasă îşi acoperă brusc fața cu batista şi iese afară.

Înțelesesem. Doream să spun ceva. Dar, ca şi maicii superioare, şi mie parcă-mi pierise graiul. Întorcând capul, am privit pe fereastra deschisă la copacii din față. Peste coamele lor luminate de soare zburau rândunele.

Pe neaşteptate am prins şi eu viață. Am spus cu sfială:

— Am înțeles, *ma soeur*, nu va întristați... Ce putem face? Toți vom muri...

De data aceasta maica superioară mi-a luat capul la pieptul ei şi m-a ținut aşa timp îndelungat.

Deşi nu era zi de primire, puțin, mai târziu mătuşile mele au venit să mă vadă. Căpătând permisiunea, au vrut să mă ducă acasă. N-am acceptat: am pretextat examenele care băteau la uşă. Faptul că examenele se apropiau nu m-a împiedicat să fac, în ziua aceea, mai multe obrăznicii ca oricând. Astfel că la lectura de seară am avut febră mare şi purtându-mi brațele pe bancă, aşa cum fac îndeobşte leneşii, am ațipit; în seara aceea n-am băgat nimic în gură.

Vacanța de vară mi-am petrecut-o în vila mătuşii Besime de la Kozyatagî.

Nu aveam nimic de sperat de la copiii de aici. Necmiye, fiica mătuşii, era o fată cam bolnăvicioasă şi tăcută, care nu se dezlipea de lângă mamă-sa. Kâmran, fratele ei mai mare, îi era aproape pe-o măsură.

Slavă Domnului, în împrejurimi se aflau copii de emigranți. Îi adunam în grădină, treceam în fruntea lor şi până seara, ne hârjoneam ca nişte apucați.

Într-o vreme, bieții mei prieteni au fost puşi pe goană, dați literalmente afară cu ajutorul grădinarului vilei.

Dar ei erau copii cu inimi deschise. Fără să se sinchisească de insulta pe care au suferit-o, veneau să mă ajute ca să evadez din vilă. Colindam cu ceasurile pe câmpuri, furam fructe, sărind gardurile grădinilor.

Când, odată, cu noaptea, intram în casă, încercând să-mi acopăr cu mâinile zdrelite fusta sfâşiată şi fața numai pistrui din pricina soarelui, de disperare mătuşa îşi smulgea părul din cap şi mă dădea ca exemplu negativ lui Necmiye care, cu felul ei de-a fi, semăna cu pisicile leneşe şi neghioabe, ce cască deschizând din când în când un bot roz dintr-o avalanşă de păr lucios. Kâmran era şi el unul dintre aceia cu care, una-doua, mi se scoteau ochii, arătându-mi-se cumințenia, cultura, finețea, educația sa aleasă şi câte şi mai câte…

De Necmiye, treacă-meargă. În fond nu era decât un pisoi corcolit, molâu şi alintat, crescut în poala maică-sii. În sinea mea recunoşteam chiar că fetele aşa ar trebui să fie, şi nu altfel…

Dar cum să-i treci cu vederea lui Kâmran, ditai găliganul, care apropia douăzeci de ani şi căruia începuseră să-i mijească tuleiele deasupra buzelor subțiri, cu colțurile ascuțite? În sinea mea eram grozav de înciudată pe acest tânăr care, cu gâtul lui lung, subțire, ivit din gulerul răsfrânt al cămăşii de batist fin, cu trupul mlădiu ce când mergea, îți

făcea impresia că se leagănă ca un ram, cu ciorapii de mătase şi pantofii de antilopă albă pe picioruşele-i delicate, părea mai degrabă o fată decât un bărbat.

Mă scoteau din sărite virtuțile lui, pentru care era întruna ridicat în slăvi de toți vecinii şi rudele de parte bărbătească.

Îmi amintesc de câte ori, în timp ce alergam, m-am prefăcut că alunec şi-am căzut peste el, de câte ori i-am făcut ferfeniță cărțile şi-am încercat să mă iau la harță cu el, invocând fel de fel de pretexte. Dar, robul lui Allah, prinde nițeluş viață, spune, măcar o dată, fetiță neprihănită, ceva nelalocul lui, să te apuc de gât şi să te tăvălesc în țarină, să te trag de păr, să te ameninț că-ți scot cu degetele ochii tăi verzi de şarpe!

Îmi amintesc, tremurând de plăcere şi ranchiună, ziua când, lovindu-l cu o piatră în picior, l-am făcut să se încovoaie de durere. Dar el, socotindu-se om matur, binecrescut, m-a privit de sus şi cu un surâs perfid în ochi, m-a apostrofat:

— Cât o să dureze copilăriile astea, Feride?

„Bine, dar la tine cât or să dureze stângăcia, fandoseala şi fițele astea de fecioară din alte vremi, care aşteaptă să fie pețită?”

Bineînțeles, nici nu se punea problema să-i spun cu adevărat aceste cuvinte… Aveam, să nu-mi fie de deochi, vreo treisprezece-paisprezece ani. O fată la vârsta asta nu hărțuieşte prea mult pe un tânăr care-i întâmpină cu atâta gentilețe grosolăniile. Ca şi cum mi-ar fi fost frică să nu-mi scape fără voie vreo vorbă mai deplasată, îmi acopeream gura cu mâna şi dispăream în colțurile singuratice ale grădinii, unde-l boscorodeam în largul meu.

Era o zi ploioasă. La parterul vilei, Kâmran discuta despre toalete cu câteva rude, femei care-i cereau părerea în legătură cu culoarea veşmintelor de iarnă pe care intenționau să şi le facă.

Într-un ungher, eu, cu vârful limbii afară şi ochii ajunşi saşii de atâta concentrare, eram ocupată să-mi cârpesc

mâneca unei bluze rupte. Nu m-am putut stăpâni. Am prins să chicotesc.

— De ce râzi? mă întrebă vărul meu.

— De nimica… Mi-am amintit ceva…

— Ce?

— Nu spun…

— Hai, nu mai fă nazuri… Doar pe tine, oricum, tot te ia gura pe dinainte… Până la urmă tot ai să spui, vrând-nevrând…

— Atunci, nu te supăra… În timp ce tu discutai cu doamnele despre toalete, m-am gândit că Allah a săvârşit o greşeală când te-a creat pe tine… Tu ar fi trebuit să fii fată… Dar nu la vârsta pe care-o ai acum… Ci aşa, cam de vreo treisprezece-paisprezece ani…

— Bine. Şi mai departe?

— Ținând seamă de faptul că adineauri, până să cos o nimica toată, mi-am ciuruit degetul, eu ar fi trebuit să fi fost un bărbat de douăzeci-douăzeci şi doi de ani…

— Ei, şi mai departe?

— Mai departe, ce să fie? Cu voia lui Allah şi a profetului, te-aş fi luat de nevastă şi basta!

În cameră au răsunat hohote de râs. Am ridicat capul şi am văzut că toți ochii mă privesc.

Una din musafire m-a provocat:

— Bine, dar şi acum e posibil aşa ceva, Feride.

Am înmărmurit. Făcând ochii mari am întrebat-o:

— Cum?

— Cum să fie! Îl iei pe Kâmran… El se ocupă de toaletele tale, îți cârpeşte rochiile şi tu vezi de treburile din afara casei.

M-am ridicat, mânioasă, de la locul meu. Dar mânia mea se adresa mai mult mie însămi. Meritasem din plin aceste cuvinte. Nu eram eu nici altfel prea versată în tachinări, însă nepricopsita asta de zdreanță din mâna mea îmi absorbise în întregime atenția.

Cu toate acestea, vorba zicalei: „Cine-i vinovat, e şi bătăios”, am trecut din nou la atac:

— Imposibil n-ar fi, într-adevăr, dar cred că pentru Kâmran bei ar fi tare neplăcut, căci dacă Doamne fereşte, s-ar isca în casă o ceartă, ce s-ar întâmpla, oare, cu vărul meu? Cred că dumnealui încă nu a uitat piatra care, pe vremuri, i-a turtit finele picioruşe…

Am ieşit din cameră, păstrându-mi cu străşnicie o seriozitate bizară faţă de cascadele de râs ale celorlalţi. Şi totuşi, la uşă, iar m-am întors:

— M-am purtat cum nu trebuie, mai mare ruşinea pentru o fată care merge pe al paisprezecelea an, dar, în sfârşit, poate că mă veţi scuza.

Am urcat în odaia mea, lovind cu sete tocurile de treptele scării de lemn şi trântind uşile. M-am aruncat pe pat ca o minge. Jos, hohotele de râs continuau. Cine ştie, probabil că se distrau pe socoteala mea… N-aveau decât!

Poate că n-ar fi rău deloc să mă mărit cu Kâmran. Căci, pe măsură ce trece timpul şi ne mărim amândoi, devine tot mai problematic prilejul de a-l provoca la o ceartă. S-ar părea că, în afară de căsătorie, nu mai există altă posibilitate ca, prinşi într-o bătaie zdravănă, măcar o dată, o singură dată, să dau drumul la toată ranchiuna pe care i-o port.

La sfârşitul vacanţei de vară, şcoala noastră era în mare fierbere; această agitaţie nu s-a domolit decât abia cu trei luni înainte de examene.

Cauza? Primăvara! De Paşte, colegele mele catolice care împlineau treisprezece-paisprezece ani, primeau întâia cuminecătură: se logodeau cu Iisus, îmbrăcând rochii de mătase albă, lungi până la pământ şi acoperindu-se cu văluri de tul aidoma celor de mireasă.

Această sărbătoare a logodnei celeste se săvârşea între lumânări aprinse şi cântări la orgă, în fumul de tămâie şi smirna care, amestecându-se cu parfumul florilor de primăvară revărsate pretutindeni, devenea şi mai dens, mai greoi. Era ceva foarte frumos. Dar ce păcat că în lunile de vară care urmau acestei sărbători, perfidele mele colege dădeau numaidecât dovadă de infidelitate faţă de logodnicul

lor, îl înşelau pe Iisus cel cu ochii albaştri şi cu fața pală, ca de ceară, cu primul ieşit în cale, dacă nu chiar cu mai mulți.

Scrisori, fotografii, flori în semn de amintire, şi mai ştiu eu ce alte fleacuri, câte nu aduceau colegele mele, la deschiderea şcolii, într-un colț misterios al geamantanului!

Ştiam ce discutau când se plimbau în grupuri mici prin grădină. Nu trebuia să depun cine ştie ce efort ca să înțeleg că fotografiile ascunse sub imaginile poleite şi colorate de îngeri şi sfinți, care erau dăruite drept răsplată celor mai neprihănite şi mai evlavioase fete, aparțineau unor tineri pământeni. Nu scăpam din vedere niciuna din poveştile pe care vreo fată, într-un ungher al grădinii, o şoptea la urechea prietenei sale, cu vocea atât de scăzută, încât nici gâzele ce zburau în jur n-ar fi fost în stare s-o audă.

În acest anotimp fetele se separau în grupuri de câte două-trei persoane perfect sudate între ele.

Eu, săraca de mine, rămneam singură în clasă şi în grădină. În fața mea deveneau de-a dreptul mute. Se fereau de mine mai mult decât de maici. Pentru ce? o să mă întrebați dumneavoastră. Pentru că eram limbută; după cum spunea „unchiul cu barbă”, mă lua gura pe dinainte. Auzeam, de exemplu, de un schimb nevinovat de flori pe care l-a făcut una dintre fete cu un tânăr vecin, prin grilajul grădinii? Gata! Dădeam sfoară în țară prin curtea şcolii, strigând în gura mare. Mai mult, dovedeam chiar fanatism în direcția aceasta.

Îmi amintesc foarte bine. Într-o seară de iarnă, ne făceam lecțiile în sala de lectură. O fată silitoare numită Michèle a căpătat învoire de la maică să mediteze la istoria Romei pe o colegă grea ele cap, cu care se retrăsese în ultima bancă!

În tăcerea sălii de lectură s-a auzit deodată un sughiț de plâns. Maica şi-a ridicat capul:

— Ce-i cu tine, Michèle, plângi? De ce?

Michèle şi-a acoperit fața udă de lacrimi.

În locul ei, am dat eu răspunsul:

— Michèle e îndurerată de pieirea celor din Cartagina.

În clasă au izbucnit hohote de râs.

Într-un cuvânt, aveau dreptate colegele mele să nu mă primească printre ele. Dar nu era prea plăcut să rămân complet izolată şi să fiu tratată drept un copil zvânturatec, deşi devenisem o fată în toată firea.

Păşeam într-al cincisprezecelea an. Vârsta la care, mai mult sau mai puțin, mamele noastre deveneau mirese, vârsta la care bunicile noastre alergau grăbite la fântâna-oracol de la Eyüp, şoptind înspăimântate: „Vai, de n-am rămâne fete bătrâne!”

Nu crescusem prea mult în înălțime. Dar, în ciuda, felului meu colțuros de a fi, neaşteptate rotunjimi începeau să se contureze în trupul meu încă nedesluşit; lumini, culori neaşteptate prindeau să-mi înflorească pe chip.

Din când în când, „unchiul cu barbă” mă lua de mână şi trăgându-mă lângă fereastră îmi apropia fața de a sa, de parcă şi-ar fi vârât-o în ochii săi miopi, şi exclama: „Ce ten e ăsta, fato? Ce culoare-i asta?! Percal de cea mai pură calitate! Nici n-o să pălească, nici n-o să se învechească! Haide, dragă, aşa trebuie să arate o fată? Un trup pietros şi plin, o față parcă vopsită cu pensula… Când mă priveam în oglindă mi se părea că văd o păpuşă din vitrina unui magazin de duzină, şi atunci, scoțând limba şi privind saşiu, mă distram pe socoteala propriei mele ființe.

Dintre vacanțe, pe cea de Paşti o îndrăgeam cel mai mult. Când m-am dus la Kozyatagî să-mi petrec aceste două săptămâni, era vremea cireşelor; cireşii care străjuiau de la un capăt la altul tot gardul dinspre stradă al grădinii celei mari, gemeau de rod.

Îmi plăceau mult cireşele. Aceste cincisprezece zile trăiam, ca şi vrăbiile, aproape numai cu cireşe. Nu concepeam să mă întorc la şcoală până ce nu isprăveam şi ultimele fructe rămase în vârful pomilor, pe cele mai înalte crengi.

Într-o seară, cocoțată în vârful unui pom, mâncam cireşe şi mă distram proiectând departe, cu un bobârnac, sâmburii.

Nu ziceți că unul dintre sâmburi a nimerit chiar vârful nasului unui vecin în vârstă care tocmai trecea pe drum?

Bietul om nu reuşise să înțeleagă ce s-a petrecut. Se uita mirat jur-împrejur, dar nu-l ducea mintea să privească spre pom…

Dacă n-aş fi făcut zgomot, dacă nu m-aş fi mişcat de la locul meu, poate că n-ar fi observat nimica şi şi-ar fi văzut de drum, închipuindu-şi că vreo pasăre obraznică a lăsat să-i cadă un sâmbure în timp ce trecea pe deasupra lui.

Dar, deşi mi-era nespus de ruşine şi de frică, nu m-am putut abține şi am izbucnit în râs.

Când dădu cu ochii de o fată trupeşă, aşezată călare pe o creangă şi râzând cu neruşinare, nu s-a mai stăpânit şi încruntându-se cumplit, îmi spuse:

— Bravo, nu m-am aşteptat deloc la una ca asta de la o coşcogeamite domnişoară ca dumneata, în toată firea…

Dacă în clipa aceea s-ar fi deschis pământul, aş fi intrat, în el de ruşine. Cine ştie ce culori o fi căpătat bietul percal! Cu toate că mă păştea primejdia de a cădea din pom, mi-am încrucişat mâinile deasupra corsajului şorțului de şcoală şi mi-am plecat capul:

— Iertați-mă, domnule, n-a fost cu intenție, zău… Un accident, sau mai bine zis, o lipsă de atenție…

Gestul acesta naiv de rugăminte era un gest la care recurgeau la şcoală maicile şi elevele pioase când se rugau la Maica Domnului sau la Iisus. Eficiența lui fusese, oricum, experimentată de multe ori. După faptul că, în răstimp de secole, cu acest mod de a implora au fost înduplecați înşişi Mama cu Fiul, socotisem că şi pe bătrânelul acesta avea să-l dea gata.

Nu mă înşelasem în presupunerea mea. Vecinul fu amăgit, de tremurul din vocea mea, de pocăința mea simulată. Se îmblânzi. Ba, simțind chiar nevoia să-mi spună ceva plăcut, grăi:

— Nu te gândeşti că asemenea neatenții pot dăuna unei domnişoare binecrescute ca dumneata?

Deşi înțelegeam extrem de bine unde bătea, am făcut ochi mari, a nedumerire:

— Pentru ce, oare, domnule?

Se uită la mine atent, punându-şi mâna streaşină la ochi, ca să se ferească de razele soarelui ce cădeau pieziş, şi râse:

— De exemplu, aş putea şovăi să te aleg ca noră.

Ara râs şi eu:

— În privința asta sunt asigurată, domnule: chiar dac-aş fi o fată cuminte, cuminte de tot, tot nu m-ați alege.

— De unde ştii?

— Pentru că am păcate mult mai mari decât cățăratul pe copaci şi bombardarea cu sâmburi de cireaşă... Mai întâi şi mai întâi, nu-s bogată... Şi după câte am auzit eu, unei fete fără zestre nu i se prea întâmplă să fie luată în seamă... Apoi nici frumoasă nu sunt... Şi dac-ar fi să-mi spun părerea, acesta e un cusur mai mare decât sărăcia...

Cuvintele mele îl amuzaseră tare pe domnul cel bătrân:

— Dumneata urâtă, fata mea?

Am mormăit:

— Nu-i cazul să negați, parcă nu mă cunosc eu pe mine? Ce, aşa trebuie să arate o fată? O fată se cuvine să fie înaltă, să aibă părul blond, ochii albaştri sau verzi...

Pesemne că acest domn bătrân a fost altădată cam glumeț... Privindu-mă ciudat, mi s-a adresat iarăşi, cu vocea schimbată:

— Ah, sărmană copilă, oare ai tu vârsta la care să-nțelegi ce înseamnă frumusețea, la care să-ți dai seama ce eşti tu însăți? Ei, dar să nu mai vorbim!... Ia spune, cum te cheamă?

— Pitulicea...

— Ce fel de nume-i ăsta?!

— Pardon, aşa mi se zice la şcoală... Adevăratul meu nume e Feride. Un nume rotunjor şi lipsit de grație ca şi mine.

— Domnişoară Feride... şi numele pe care-l porți e la fel de frumos; fii sigură... Măcar de-aş găsi pentru fiul meu o fată care să-ți semene...

Nu ştiu de ce îmi făcea plăcere să sporovăiesc cu acest bărbat cu vocea blândă şi maniere alese.

— Înseamnă, în acest caz, că voi putea da şi în dumnealui cu sâmburi!

— Bineînţeles, bineînţeles… Mai încape îndoială!…

— Ei, şi-acum permiteţi-mi să vă dau câteva cireşe. Ca să-mi dovediţi că m-aţi iertat, trebuie să le primiţi, neapărat… Numai două minute…

Cu uşurinţa unei veveriţe, am început să mă caţăr pe ramuri. Bătrânul vecin, acoperindu-şi ochii cu mâinile, striga:

— Vai, trosnesc crengile… Eu am să fiu de vină… O să cazi, domnişoară Feride!

Eu nu mă sinchiseam de neliniştea lui şi-i răspundeam:

— N-aveţi nicio grijă! Sunt atât de deprinsă cu căzutul din copaci! Dacă am fi mai aproape, aţi vedea urma proaspătă a unei răni. Un semn aşa de mare încât pune capac la toate celelalte frumuseţi ale mele…

— Vai, copila mea… ai să cazi…

— Gata, domnule, gata… Numai că nu ştiu cum am să vi le dau. Am găsit, domnule, am găsit o soluţie şi la asta…

Am scos din buzunarul şorţului batista şi, umplând-o cu cireşe, am legat-o ca pe-o bocceluţă:

— Să nu va fie scârbă… Nu m-am şters încă la nas cu ea… E curată de tot… Şi-acum, vă rog s-o prindeţi fără să cadă… Atenţie! Una… două… trei!

Cu o agilitate neaşteptată, bătrânul vecin prinse batista cu cireşe:

— Îţi foarte mulţumesc, copila mea. Numai că acuma nu ştiu cum am să-ţi restitui batista?

— N-are nicio importanţă… V-o fac cadou.

— Cum se poate?

— De ce să nu se poată?! În fine, mai e ceva. În câteva zile mă-ntorc la pension… În şcoala noastră există un obicei, în vacanţă, fetele cochetează cu tinerii; şi-apoi, când se deschide şcoala, îşi povestesc cu lux de amănunte aceste aventuri… Pentru că eu nu mă pricep încă la chestiile astea, nu mă

bucur de o bună reputație printre ele. În față nu îndrăznesc să-mi spună nimica, dar mai mult ca sigur că se distrează de nerozia mea... De data asta eu mi-am pus ceva în gând... Când merg la şcoală, am să stau dusă pe gânduri, cu capul aplecat, ca şi cum m-ar apăsa o taină. Am să surâd melancolic. Ele mă vor întreba: „Ai ceva, Pituliceo?” Eu, molatec: „Nu... Ce să am?” Nu mă vor crede, nu-mi vor da pace. Atunci eu am să le spun: „Bine, dacă țineți morțiş... Dar nu veți sufla nimic, la nimeni, jurați!” Am să ticluiesc una, bună de tot!

— Ce anume?

— Faptul că v-am cunoscut îmi uşurează minciuna... Am să le spun: „Am cochetat peste zidul grădinii cu un bărbat înalt, blond”. Natural că n-am să le pot spune „cu păr alb”... De altfel, am impresia că şi dumneavoastră, când ați fost tânăr, erați blond... Cunosc firea colegelor mele: „Ce-ați discutat?” or să mă descoasă ele... „A zis că mă găseşte frumoasă.” Şi-mi voi întări spusele prin jurământ. Bineînțeles, nu merge să le destăinui că i-am dat cireşe în batistă... Am să zic şi eu că erau trandafiri... Dar nici aşa nu-i bine... Nu-i prea obişnuit să dăruieşti trandafiri în batistă... Ei, am să le spun că i-am dat cadou batista mea şi cu asta, basta!

Acum făceam haz cu bătrânul vecin, deşi, cu puțin înainte, era gata-gata să ne certăm la cuțite. Când ne-am despărțit unul de altul, ne-am făcut semne amicale cu mâna.

În vara aceluiaşi an, din pricina acestui nărav de a mă urca în copaci, am mai pățit ceva.

Era o noapte de august, cu clar de lună. La vilă venise un cârd de musafiri. Printre ei se afla o văduvă de vreo treizeci de ani, Neriman, ale cărei vizite, când şi când, erau socotite ca un eveniment de mare cinste. De la mătuşile mele care, în afară de ele însele, nu îndrăgeau pe nimeni pe lumea asta, şi până la slujnicele stupide, toți erau orbiți de această femeie.

Soțul lui Neriman, pe care ea, după câte se vorbea, îl iubise foarte mult, murise cu un an în urmă. Din acest motiv, Neriman se îmbrăca veşnic în negru. Dar eu aveam o vagă presimțire că dacă negrul nu s-ar fi potrivit de minune chipului ei blond, doliul n-ar mai fi continuat şi toaletele cernite ar fi fost zvârlite la gunoi cu toptanul.

Cu aceleaşi gesturi cu care ar fi mângâiat vreun cățel, ori pisică, Neriman a încercat să mă momească şi pe mine. Dar nu ştiu de ce, pe mine nu mă atrăgea. Ceva nu era în ordine între noi două. Avansurile pe care mi le făcea îmi stârneau întotdeauna aversiune.

Totuşi, sunt obligată să recunosc că Neriman era excesiv de frumoasă. Ceea ce nu puteam suferi la ea era extrema ei cochetărie. Când se afla numai între femei, treacă-meargă, dar dacă, pe neaşteptate, se nimerea să pice şi un bărbat, devenea de nerecunoscut. Chipul ei, vocea, hohotele de râs, privirile, deveneau complet altele. Pe scurt, femeia aceasta era incomparabil mai versată decât colegele mele de şcoală ce sub masca inocenței induceau lumea în eroare…

De fiecare dată când se deschidea vorba despre soțul ei, ofta: „Ei, în sfârşit, pentru mine viața s-a încheiat”, şi juca un rol de un tragism atât de contrafăcut, că mă uluia. În timp ce ea proceda astfel, eu, înfuriată straşnic, îmi spuneam în sinea mea: „Numai să-ți iasă în cale unul care să-ți convină, şi-o să vedem noi!”

În vila noastră nu exista nimeni de-o seamă cu ea. Natural, inerta Necmiye era scoasă din cauză: ea nu putea fi considerată un om viu. Mătuşile mele erau femei cu părul cărunt. Exceptând micile bârfeli despre cutare ori cutare, pe care le schimbau, din când în când, cu ele nu aveai altceva de discutat. Atunci, atunci?!

Aveam eu unele presupuneri în privința cauzei care o aducea pe Neriman la vilă. Pesemne că pusese ochii pe neghiobul meu văr. Ca să se mărite cu el? Nu cred. Ca o văduvă care apropie treizeci de ani să râvnească la căsătoria cu un bărbat de douăzeci, ar fi fost o prea mare neruşinare;

chiar dacă ea nu s-ar fi dat înapoi din fața unei asemenea necuviințe, le-ar răbda oare inima pe vigilentele mele mătuşi să-şi lase puiul inocent răpit de uliu? Atunci, atunci?

Exista vreun „atunci”?! Până ce tânăra văduvă o să vâneze o nouă căsătorie care să-i satisfacă setea de lux şi fantezia, o să se amuze într-o aventură amoroasă cu vărul meu.

L-am numit pe Kâmran neghiob, dar din furie... Pe când el, ce şarpe viclean era, din soiul celor care muşcă pe ascuns, deşi pare cuminte şi supus. Ține cu tot dinadinsul să nu se observe nimic în timp ce vorbeşte cu Neriman, dar mie îmi poate scăpa ceva?

În timp ce mă păruiesc cu copiii, sar coarda sau, lungită pe jos, îmi dau în cărți, sunt cu ochii numai pe ei doi. Femeia e pe punctul de a pune mâna pe vărul meu... Din când în când, trec pe lângă ei ca din întâmplare, de parcă habar n-aş avea de nimic... Ei imediat tac... Sau schimbă, vorba. „Să facă ce vrea, ce te priveşte!” îmi veți spune. Se poate să nu mă privească? Chiar dacă Kâmran mi-ar fi duşman, dar oricum, e vărul meu... Pot eu tolera ca o femeie, despre care nu-i limpede în ce ape se scaldă, să-l strice?

Ce spuneam... Da, era o noapte de august cu clar de lună. Pe veranda din fața chioşcului, la lumina unui felinar devenit de prisos, într-un grup mai mare, ei discută şi râd.

Pentru că hohotele de râs, armonioase şi calculate ca nişte savante triluri, ale lui Neriman mă călcau pe nervi, mă îndepărtasem de una singură, cufundându-mă în întunericul copacilor, într-un colț al grădinii.

Hăt, în celălalt colț, exista un platan bătrân; o parte din crengile, lui cădeau în grădina vecină. Deşi sărmanul de el nu avea niciun fruct – doar era un copac neroditor, cu totul nefolositor – îmi era drag aerul lui de înțelept. Mă urcam şi mă plimbam pe crengile lui groase şi resfirate, pe care le puteai străbate fără nicio frică, sau mă întindeam pe ele în tihnă ca pe o sofa.

Şi în noaptea aceea am făcut la fel; m-am urcat pe o creangă destul de înaltă şi m-am aşezat.

Puțin mai târziu mi-a ajuns la urechi un zgomot uşor de paşi, urmat de un hohot înăbuşit de râs.

Pe loc am devenit numai ochi şi urechi… Şi ce credeți că mi-a fost dat să văd? Vărul meu se îndreaptă spre mine împreună cu preafericita văduvă!

Ca un pescar care vede că peştele s-a apropiat de undiță, aşa eram eu, din creştet până-n tălpi numai atenție. Mi-era teamă ca nu cumva să fac zgomot. Teamă zadarnică!

Ei erau aşa de transportați, încât chiar de-aş fi bătut toba de-acolo de unde eram aşezată, tot n-ar fi băgat de seamă. Neriman mergea înainte. Văru-meu, ca un rob arab, în urma ei cu patru-cinci paşi. Pentru că n-aveau puteri magice ca să-şi continue drumul şi prin ziduri, s-au oprit sub copacul unde mă aflam eu.

„Veniți, puişorii mei, veniți, mieluşeilor. Allah v-a trimis la mine. O să vorbim noi la urmă… O să ne străduim, pe cât ne-o star cu putință, să vă lăsăm o amintire de neuitat din această poetică noapte cu clar de lună.”

Nu ziceți că, în acest moment chiar, începe să țârâie un greier? Înnebuneam. Nu mă lăsa să aud discursul pe care vărul meu îl ținea preafericitei văduve. Dac-aş fi putut, aş fi strigat: „Nenorocitule, de ce să-ți fie frică? Cine poate fi în locurile astea! Dă-ți drumul la voce!”

Doar câteva vorba ca „Neriman, draga mea, îngerul meu”, au ajuns la urechea mea în timpul acestei declarații. Am început să tremur ca varga. Mă temeam ca nu cumva să cad ori să fac vreun zgomot, să stârnesc foşnetul frunzelor. Între timp am prins şi câteva cuvinte de-ale lui Neriman: „Te rog, Kâmran bei, te rog…”

Până la urmă glasurile încetează. Neriman merge încet spre zid, şi, ca şi cum în grădina vecină ar fi putut vedea altceva decât întunericul, se ridică curioasă pe vârfuri ca să se uite.

Fireşte că, în această situație, stătea întoarsă cu spatele spre Kâmran care s-ar părea că nu prea ştie ce să facă… Văd deodată ca vărul meu merge la ea şi-şi ridică mâinile… Inima

îmi bate tare: „În sfârşit, i-a venit mintea la cap. Şi-o să-i tragă o bătaie zdravănă femeii ăştia rele” îmi zic eu. Dacă Kâmran ar face aşa, eu aş sări din copac, plângând, şi aş încheia pace cu el până la moarte. Dar bestia nici gând să facă aşa. Cu o forţă nesperată de la mâinile lui de fată, de un alb imaculat, de la braţele lui scheletice, o prinde mai întâi de umeri, apoi de încheieturile mâinii. S-au îmbrăţişat strâns, strâns lipiţi unul de altul; la lumina lunii care aleargă printre frunzele platanului, le văd părul amestecându-li-se.

Ce ruşine, Doamne, ce ruşine! Tot corpul îmi tremură, ca scuturat de friguri. Deşi cu puţin înainte hotărâsem să le fac o farsă de toată frumuseţea, acum tremur de frică să nu mă observe. Cât de mult voiam ca, preschimbată într-o adevărată pasăre, să zbor peste crengi către cer, să pier printre razele lunii, să nu mai văd chipurile oamenilor acestei lumi!

Deşi îmi apăsam buzele cu degetele, mi-a scăpat totuşi un sunet. A fost, pesemne, un ţipăt. Dar, cum l-au interceptat cei de jos, s-a prefăcut într-un hohot de râs. Merita să vezi uluirea, tulburarea neobrăzaţilor în clipa aceea!

Preafericita văduvă care, până adineaori, îţi făcea impresia că nu atinge pământul cu picioarele, ci pluteşte, fluidă ca lumina lunii, acum fugea de-i sfârâiau călcâiele, ciocnindu-se bezmetic de copaci şi răsucindu-şi gleznele.

Primul impuls al verişorului meu a fost ca şi el să facă la fel. Dar, după ce se îndepărtă puţin, se gândi, se răzgândi şi se întoarse, spăşit.

Pentru că nu fusesem în stare să găsesc altceva mai bun de făcut, eu continuam şi acum să râd. Iar el începu să dea târcoale cu făţărnicie pe sub copac, ca vulpea din faimoasa fabulă *Corbul şi vulpea*. Până la urmă, lăsând la o parte ruşinea şi jena, mi se adresă:

— Feride dragă, nu vrei să te dai niţeluş jos?

M-am oprit din râs; cu un glas grav i-am răspuns:

— La ce?!

— Aşa… Am ceva de discutat cu mata…

— Eu n-am nimic de discutat eu dumneata… Nu mă deranja…

— Feride, lasă gluma…

— Gluma!? Tot nu înțeleg!

— Ei, prea întreci orice măsură! Dacă n-ai de gând să vii tu jos, ştiu şi eu să urc sus la tine.

Ambele alternative erau la fel de neîmbietoare. Cum să nu-ți vină să râzi gândindu-te că delicatul şi elegantul meu văr, care se trecea tot cu firea când vedea o băltoacă minusculă, pe drum şi mai înainte de a se hotărî s-o sară, privea de trei-patru ori când la apă, când la pantofii săi, că acest domn, care, când să se aşeze pe-un scaun, îşi prindea cu vârful degetelor dunga pantalonilor şi şi-o trăgea în sus, are acum gust să se urce în copac!

Dar el, în noaptea asta, părea preschimbat într-o jivină. Apucându-se de una din crengile apropiate, îşi făcu vânt pe trunchiul copacului şi se pregătea să se urce mai sus…

Nu ştiu de ce, dar ideea că în noaptea asta, în copacul acesta, voi ajunge față în față cu el, mă scotea din minți. Dacă se va întâmpla aşa ceva, avea să iasă o nenorocire. Dac-am să-i văd ochii verzi de şarpe privindu-mă de aproape, nu vom mai fi doi oameni, ci două păsări de pradă care se înfruntă pe viață şi pe moarte printre crengi, lovind cu sete din aripi… Am sări scot ochii şi după aceea, negreşit, că unul din noi va fi aruncat jos.

Dar, inexplicabil şi pentru mine, nu găseam nimerit să dau în vileag nebunia care mă cuprinsese. Sculându-mă în picioare, i-am poruncit răspicat:

— Opreşte-te acolo!

El nu s-a sinchisit, nici nu mi-a răspuns măcar. Ridicându-se pe creanga pe care abia o urcase, începu să privească mai sus.

— Opreşte-te, altfel va fi rău… Ştii că eu sunt pitulice. Copacii sunt împărăția mea… Nu pot îngădui ca altcineva, în afară de mine, să-mi încalce meleagurile…

— Ce ciudat fel de a vorbi ai, Feride!…

Într-adevăr, ciudat fel de a vorbi!

Neavând încotro, mi-am luat o atitudine batjocoritoare. Pregătindu-mă să mă urc şi mai sus în caz că, totuşi, s-ar apropia, i-am spus:

— Ştii că eu te respect şi mi-ar părea rău dacă aş fi obligată să te zvârl jos din copac. Ar fi tragic ca glasul dumitale, care puțin mai înainte suna atât de melodios, să o dea brusc prin văicăreli.

Şi imitându-i vocea, izbucneam în hohote de râs.

— Vorbim noi acuma!

Spaima îl făcuse curajos şi dibaci. Fără să ia în seamă amenințarea mea, continua să se cațere pe creangă.

În copac s-a încins un adevărat joc de-a prinselea. Când el se apropia, eu mă urcam mai sus. Dar crengile se subțiau din ce în ce. O clipă mi-a trecut prin gând să sar zidul şi să fug. Abia că dacă voi face aşa voi cădea în capcană, căci se putea întâmpla să mă lovesc şi eu să fiu aceea care să strig şi să mă vait în locul vărului meu.

Totuşi, cu orice risc, nu trebuia să ne apropiem unul de altul în această noapte. Schimbând tactica, l-am întrebat:

— Oare putem să aflăm pentru ce doriți cu atâta ardoare să vorbiți cu mine?

La aceste vorbe şi el s-a schimbat; s-a oprit, luând o atitudine serioasă.

— Nouă ne arde de glumă, dar chestiunea e cât se poate de importantă, Feride. Mi-e frică de tine…

— Nu zău! Şi ce din mine, mă rog, vă stârneşte frica?

— Să nu te trezeşti spunând vrute şi nevrute…

— Nu asta fac zilnic?!

— Dar cele petrecute în noaptea asta nu se aseamănă cu lucrurile de totdeauna…

— Parcă cine ştie ce lucruri extraordinare s-ar fi petrecut în noaptea asta?!

Kâmran obosise şi se întristase tare mult. Fără să se mai gândească la ținuta-i impecabilă, s-a aşezat pe una din

crengi, deşi ar fi dorit să lase impresia că încă mai glumea, părea gata-gata să izbucnească în plâns.

Nu pentru că aş fi vrut să-l cruț, ci pentru că nu mai puteam să suport cu niciun chip să vorbesc cu el, pentru a scăpa o clipă mai devreme de acest supliciu, i-am zis:

— N-ai grijă, poți fi sigur că n-ai de ce te teme. Întoarce-te imediat la musafiri. Mai mare ruşinea…

— E o promisiune, Feride? Juri?

— Promisiune, jurământ, ia-o cum vrei.

— Să te cred?

— Eu zic că da… Nu mai sunt atât de copil ca altădată…

— Feride…

— Şi apoi, parcă ştiu cine ştie ce, ca să-ți fie frică să nu-mi dau drumul la gură! Eu stau singură cuc în copacul meu.

— Ştiu şi eu! Dar nu-mi vine să cred…

— Cu siguranță că urmăresc eu ceva afirmându-ți că sunt aproape o domnişoară. Haide, scumpul meu văr… Nu mai fi trist. Există unele lucruri pe care un copil le remarcă, dar pe care o fată care a început să se facă mare nici nu le mai bagă în seamă… Haide, fii liniştit…

Se părea ca spaima lui Kâmran se preschimba încet în uluire. Ridicându-şi capul stăruitor de parcă ar fi vrut să mă vadă cu orice preț, îmi spuse:

— Cât de neobişnuit vorbeşti, Feride!

Dacă conversația noastră ar mai fi durat, cine ştie unde-am fi ajuns. Am strigat cu o violență prefăcută:

— Destul! Dacă mai prelungeşti discuția, îmi iau promisiunea înapoi… Te previn!… Treaba ta!

Amenințarea aceasta îl înspăimântă. Coborî domol din copac şi, ca şi cum s-ar fi ruşinat să meargă spre partea în care plecase Neriman, o luă în direcție opusă.

După noaptea aceea, fericita văduvă nu s-a mai arătat pe la vilă. Cât despre Kâmran, am simțit că el s-a temut de mine timp îndelungat. De fiecare dată ce cobora în Istanbul, îmi aducea cadouri: o umbreluța japoneză cu desene, batiste şi

ciorapi de mătase, o oglinjoară în formă de inimă, o geantă cochetă…

Care era semnificaţia că mi se dăruiau mie aceste lucruri ce se potriveau mai curând unei tinere cochete decât unei copile necioplite ca mine? Ce altceva puteau să însemne decât o mită aruncată Pitulicei, pentru ca să-şi închidă pliscul şi să nu vorbească ce nu trebuie?

Ajunsesem la vârsta când guşti plăcerea unei atenţii. Şi apoi, aceste obiecte frumoase mă încântau. Dar, nu ştiu de ce nu voiam să arăt nici lui Kâmran, nici altcuiva că acordam vreo importanţă acestor daruri.

Când scăpăm pe jos, în praf, umbrela mea împodobită cu căsuţe din bambus şi fete japoneze cu ochii oblici şi nu o ridicam, iscam automat dojana mătuşilor mele:

— Feride, aşa ştii tu să preţuieşti cadourile care ţi se dau?!

Într-o zi, le stârnisem nişte ţipete disperate când am schiţat gestul de a umple cu fructele zemoase din mână geanta mea pentru care, când îi atingeam pielea ei moale şi lucioasă, resimţeam un adevărat respect.

Dacă aş fi fost mai şireată, câte avantaje aş fi putut trage de pe urma spaimei acesteia a lui Kâmran! Prin mici şantaje, câte alte lucruri nu l-aş mai fi putut sili să-mi ia!

Dar pe de altă parte îmi venea sa sfâşii, să sparg, apoi plângând, să calc în picioare chiar aceste obiecte pe care le îndrăgeam atât. Nu era chip să-mi treacă ciuda, supărarea faţă de vărul meu.

În alte veri, pe măsură ce se apropiau zilele de redeschidere a şcolii, mă apuca durerea de cap şi vedeam negru în faţa ochilor. Pe când în anul acela, abia am aşteptat să mă despart de casa mătuşii şi de oamenii din ea.

Era într-o duminică, în primele săptămâni de şcoală. Maicile ne duseseră la plimbare prin părţile Kâgîhaneului.

Călugăriţele nu prea agreau plimbare pe stradă, dar nu ştiu cum se întâmplă că în ziua aceea se înserase şi noi încă nu ne întorseserăm.

Eu încheiam rândul. Fără să bag de seamă, la un moment dat m-am trezit la o mare distanță da colegele mele. Vor fi crezut că sunt în frunte după obiceiul meu de totdeauna, căci nimeni nu reacționa. Tocmai atunci, lângă mine se desluşi o umbră. Mă uit, Michèle…

— Tu eşti, Pituliceo? De ce mergi singură şi aşa de încet?

I-am arătat, batista legată în jurul gleznei piciorului drept.

— Probabil nu ai observat că puțin mai înainte, pe când mă jucam, am căzut şi m-am rănit la picior.

Michèle nu era fată rea. I se făcu milă de mine.

— Te ajut eu, dacă vrei.

— Doar nu ai de gând să-mi propui să mă iei în cârcă?

— Bineînțeles că nu… Nu-i posibil… Dar pot să te susțin de braț, nu? Nu aşa… Prinde-mă cu un braț pe după umeri… Mai cu nădejde. Eu te prind de mijloc. Aşa devii mai uşoară. Cum e? Nu simți mai puțină durere când mergi?

Făcusem după cum îmi spusese. Într-adevăr era mai bine.

— Mersi, Michèle, eşti o fată foarte drăguță.

— Ştii, Fetide, mi se adresă ea, după ce am mers nițel, ce-or să-şi închipuie colegele care ne văd în postura asta?

— Ce-or să-şi închipuie?

— Că şi Feride s-a îndrăgostit… Se destăinuieşte lui Michèle…

M-am oprit brusc:

— Spui drept?

— Sigur…

— Atunci încetează imediat să mă mai ții aşa.

Când i-am dat acest ordin am fost aspră ca un comandant de oşti.

Continuând să mă sprijine, Michèle adăugă:

— Mare idioată eşti, cum socoteşti posibil una ca asta?

— De ce idioată?

— Parcă nu ştie toată lumea cum eşti tu…

— Ce vrei să spui?

— Nimic… Ca să fiu sinceră, convingerea tuturora e că tu nu poți avea o aventură… Că nu-i posibil ca tu să cochetezi

cu cineva…

— Pentru ce? Mă găsiți cumva urâtă?

— Urâtă? Nu. Poate chiar frumoasă… Dar destul de naivă, de proastă ca să nu te laşi curtată de cineva…

— Aşa gândeşti tu despre mine?

— Nu numai eu, ci toată lumea aşa gândeşte. Circulă o părere unanimă: „În probleme de amor, Pitulicea e o adevărată *gourde”*.

Turceasca ei nu o prea înțeleg, dar în franceză *gourde* înseamnă ceva ca tărtăcuță, dovleac, dovlecel… Oricare dintre accepțiuni ar fi, tot ceva urât e… În fond, cu statura mea scundă, cu corpul meu plinuț puteam să aduc cu una din speciile astea, de cucurbitacee. Şi atunci, dacă după Pitulicea, mi s-o da porecla de *gourde*, mai mare nenorocirea! Trebuia să fac orice ca să înlătur acest pericol care-mi amenința profund demnitatea.

Cu un gest pe care l-am învățat tot de la ea, mi-am lăsat capul pe umărul lui Michèle şi am surâs melancolic, cu o uitătura tainică, plină de înțelesuri:

— N-aveți decât să credeți mai departe!

— Ce spui, Feride?

Michèle s-a oprit din mers şi m-a privit nedumerită. Eu am confirmat, plecându-mi vinovat capul:

— Din nefericire, aşa-i…

Şi ca să dau şi o mai mare greutate minciunii mele, am uns-o şi cu un suspin.

De uimire, de data asta Michèle şi-a făcut cruce:

— Frumos. Foarte frumos, Feride… Păcat numai că nu cred o iotă.

Biata Michèle era o fată atât de înnebunită după dragoste, încât găsea o plăcere chiar şi în a respira dragostea altuia. Dar, aşa cum îmi mărturisise, ce folos dacă nu-şi puteai îngădui să mă creadă şi să se bucure nestingherită.

Făcusem o năzdrăvănie. A o duce la bun sfârşit era o datorie de onoare. I-am spus:

— Da, Michèle, şi eu iubesc.

— Iubeşti de una singură, Pituliceo?

— Fără îndoială că există reciprocitate, *grande gourde* ce eşti!

Nici nu i-a trecut prin minte, să-mi dea replica normală: „Tu eşti *gourde*, aceasta-i porecla ta”, deşi, generoasă, îi atribuisem ei, şi încă însoțit de un calificativ apreciabil, cuvântul *gourde* cu care, puțin, mai înainte, mă gratificase ea pe mine.

Deci, abia am înfiripat minciuna şi am şi reuşit să mă impun. Ce fericire!

Acum Michèle mă cuprindea în brațe cu o şi mai mare afecțiune:

— Povesteşte, Feride, povesteşte, cum s-a întâmplat? A, carevasăzică şi tu! Spune, a iubi e un lucru sublim, nu-i aşa?

— Sublim, într-adevăr…

— Cine-i el? E tare frumos tânărul pe care-l iubeşti?

— Tare frumos.

— Unde l-ai văzut? Cum l-ai cunoscut?

— …

— Haide, nu mă face să insist atâta…

Doresc din răsputeri să nu-i provoc insistența, dar nu ştiu ce să ticluiesc, ce să-i spun. Încerc un sentiment de admirație pentru fetele care-şi găsesc un iubit real, de vreme ce a găsi şi unul imaginar e atât de greu, neînchipuit de greu…

— Haide, Feride… Ce mai aştepți… Sau nu rămâne decât să-mi spui că ai glumit.

Pe loc m-a cuprins îngrijorarea. Glumă? Ferească Dumnezeu! Aşaa, eu sunt tărtăcuță sau dovlecel! Am să-ți torn o poveste de dragoste de-ai să rămâi cu gura căscată…

Şi cine credeți că mi-a venit în minte ca să-l prezint lui Michèle drept iubitul meu? Kâmran!

— Verişorul meu e cel care îmi face curte…

— Vărul tău blond, pe care l-am văzut anul trecut în parloarul şcolii?

— Chiar el.

— Ah, ce frumos!

Am spus doar că Michèle e o ființă creată pentru dragoste. Până acum Kâmran a venit la şcoală de două sau de trei ori… Nu e curios că, întocmai ca o pisică ce adulmecă mirosul de ficat, a alergat la parloar, adulmecând, prezența unui bărbat tânăr? Poate ne-a şi spionat!

Răsăriseră stelele. Deşi era toamnă, vremea îți sugera atât de mult vara, încât aveai impresia că simți în nări miros de grâne coapte.

Lăsată cu toată greutatea trupului pe umerii lui Michèle, cu capetele atât de apropiate încât ni se atingeau obrajii şi părul, am început să-i înşir o poveste:

— Era o noapte mai luminoasă ca asta; ne îndepărtasem de lumea din fața uşii… Eu mergeam înainte, vărul meu, la câțiva paşi în urmă… El îmi spunea nişte lucruri minunate, ce anume nu-s în stare să repet… Fiindcă nu vreau… Greierii făceau atâta tărăboi! Am mers, am mers… Din luminişurile preschimbate, în bătaia lunii, în ochiuri lucitoare de apă, intrăm în întunericul copacilor. Apoi ieşim din nou în luminişurile scăldate de lună… După aceea din nou în bezna desişului…

— Ce lungă e, grădina voastră, Feride!

Mi-e teamă că am scrântit-o.

— Nu-i atât de lungă, dar mergem încet, încerc eu să repar nota falsă.

Şi continui:.

— Am ajuns la capătul drumului… Acolo unde sfârşeşte grădina este un platan mare cățărat peste zidul vecin… Călcând pe vârful picioarelor, eu mă prefac că mă uit peste zid, în grădina vecină… El îşi frământă mâinile… Ezită. Doreşte să facă un gest, dar nu are, curajul…

— Dacă erai cu spatele… cum ai văzut toate astea?

— Umbra vărului meu se proiecta pe perete… Aşa se explică…

Desigur ca-mi joc de minune rolul, căci în timp ce povestesc toate acestea tremur, vocea mi-e strangulată, îmi dau lacrimi…

— Şi-apoi, Feride? Ei, şi-apoi?

— Apoi… Pe neaşteptate, vărul meu mă prinde de încheieturile mâinilor…

— Ah, ce frumos! Apoi?

— Apoi… Ce ştiu eu!

— În cel mai frumos punct te opreşti…

— Apoi în copac cântă o pasăre… O pasăre urâtă, greoaie… Ni se face teamă şi fugim…

Nu-mi mai pot ține lacrimile; cu capul la pieptul lui Michèle plâng în hohote… Nu ştiu cât ar fi durat această izbucnire… Din fericire s-a observat că Michèle şi cu mine ne-am rătăcit. Ne-au căutat, ne-au strigat. Colega mea le-a răspuns:

— Venim, dar nu putem merge iute… Pe Pitulicea o doare piciorul.

— Ai dreptate, Michèle… Doar de-asta şi plâng… Dar acum să încercăm să mergem mai repede…

În noaptea aceea, după ce toți s-au culcat, în patul meu am continuat porția de plâns. Dar îmi vine să cred că, de astă dată, lacrimile nu făceau parte din rol, ci au însemnat pur şi simplu, o descărcare de ciudă față de mine însămi. Dacă pentru a demonstra colegelor că nu sunt o *gourde* luasem hotărârea să ticluiesc o minciună, pentru ce, ca şi cum n-ar mai fi rămas niciun alt om pe lume, mă oprisem tocmai la vărul meu, pentru care nutream, negreşit, cea mai mare aversiune?!

Mi-am jurat că a doua zi, de cum mă voi trezi, s-o iau pe Michèle de mână şi trăgând-o într-un ungher, să-i mărturisesc, că spusele mele de aseară sunt pure născociri.

Dar, ți-ai găsit! Când m-am trezit, a doua zi de dimineață, şi ruşinea şi ciuda dispăruseră cu totul. N-am avut curajul să-i mărturisesc adevărul lui Michèle, care acum mă privea cu alți ochi decât de obicei şi care mă trată ca pe un copil suferind.

Încet-încet povestea s-a răspândit printre colege. Trebuie că Michèle le-a pus cu străşnicie în vedere să nu vorbească

despre aşa ceva cu mine, căci pe faţă niciuna nu-mi spunea nimic. Dar privirile, râsul lor erau pline de aluzii, ceea ce îmi stârnea o mândrie ciudată. O vreme m-am socotit obligată să-mi părăsesc năzbâtiile, limbuţia. Treceam, în sfârşit, în ochii tuturora, drept o tânără care-şi iubeşte vărul. În postura asta nu mergea să ţopăi, să sar şi să fac nebunii.

Se spune că năravul din fire n-are lecuire: spre seară, când, în ultima recreaţie, la braţ cu Michèle, continuam cu voce scăzută să scornesc tot alte şi alte istorii, îmi mai dădea uneori târcoale diavolul…

Era tot la întoarcerea dintr-o excursie.

Michèle, care nu ştiu de ce nu ne întovărăşise în ziua aceea, m-a întâmpinat de la poartă şi prinzându-mă de mână, s-a dus alergând într-un loc mai retras al grădinii:

— Am o noutate pentru tine; ai să te şi bucuri, dar ai să te şi întristezi.

— !!??

— Azi a venit la şcoală blondul tău verişor.

— …

— Pentru tine a venit, nu încape îndoială. Ah! De-ai fi rămas şi tu cu mine!

Nu credeam. Kâmran să fi venit să mă caute fără să aibă vreo pricină serioasă! Desigur că Michèle s-a înşelat.

Totuşi, m-am abţinut să-i pomenesc de îndoiala mea. Prefăcându-mă că o cred, i-am replicat:

— Ce poate fi mai firesc decât ca un bărbat tânăr să caute să vadă fata pe care o curtează?

— Aşa-i că-ţi pare rău că nu te-a găsit? Nu?

— Te cred!

Michèle m-a mângâiat pe obraz:

— Totuşi, el o să vina din nou, de vreme ce iubeşte.

— Mai încape vorbă…

În seara aceea, după cină, maica Mathilde m-a chemat şi întinzându-mi două cutii cu bomboane, cu capacele frumos desenate, legate una de alta cu fir auriu, mi-a spus:

— Ți le-a adus vărul tău.

Maica Mathilde e o persoană care-mi displace total. Dar, în timp ce-mi întindea cutiile, cu greu m-am stăpânit să n-o îmbrățişez şi să n-o sărut pe obraji.

Deci Michèle nu se înşelase. Cel care venise la şcoala fusese într-adevăr vărul meu. Dacă printre colege existau şi unele care se îndoiau de realitatea povestii mele, cum vor vedea cutiile acestea două, vor fi obligate să-şi schimbe părerea. Minunat!

Una din cutii era plină cu fondante colorate, alta cu bomboane de ciocolată învelite în poleială. Acum câteva luni, cu ce grijă le-aş fi ascuns chiar de cele mai apropiate colege! Dar în seara aceea, în ora de lectură, cutiile mele făceau ocolul clasei din mână în mână, şi toate fetele, după cum le dădea ghes inima, se înfruptau cu una, două sau chiar trei bucăți!

Unele îmi făceau de departe semne pline de tâlc. Eu, ca şi cum m-aş fi ruşinat, întorceam capul în partea opusă şi surâdeam. Ce frumos!

Când Michèle mi-a predat cutiile care, din nefericire, aproape se goliseră, mi-a şoptit:

— Astea sunt veritabile cutii cu zaharicale de logodnă, Feride.

Povestea mea devenise o marfă cam scump plătită, dar, ce să-i faci?!

Trecuseră trei zile. Pregăteam pentru examen o hartă în acuarelă. Tehnica acuarelei nu mi se potrivea deloc. Pentru, că nu excelam în îndemânare, când mă căutai, amestecam culorile una cu alta, îmi spoiam mâinile şi buzele de ți-era mai mare dragul.

În timp ce în ziua aceea mă necăjeam iarăşi în felul acesta, a intrat în clasă fata portarului şi m-a anunțat că vărul meu a venit să mă vadă, mă aşteaptă în parloar. Îmi amintesc că m-am uitat nedumerită, mai întâi la maica profesoară de la catedră, apoi jur-împrejur, ca şi cum nu ştiam ce să fac.

— Haide, Feride, mi-a spus ea, lasă hărțile aşa cum sunt. Vezi-ți de musafir…

Să-mi las hărțile aşa cum sunt, straşnic lucru! Dar cu ce mutră să mă duc, să-mi văd de musafir!

Colega de lângă mine scosese din buzunarul şorțului o oglindă minusculă şi mi-o pusese dinainte, distrându-se parcă pe socoteala mea.

Fața, mai cu seamă gura, îmi erau într-o stare jalnică. Aşa după cum, când scriam, îmi vâram creionul în gură, acum îmi vârâsem în gură pensula. Buzele îmi erau vopsite cu dâre de culoare galbenă, roşie, mov. Ştiam că nu-i posibil să fie şterse nici cu batista, nici cu apă şi săpun, că şi, dacă voi încerca, mă voi mâzgăli şi mai rău.

Bineînțeles, nu de Kâmran mi-era mie, față de el puteam să apar oricum. Dar față de colegele mele ce râdeau pe înfundate când au aflat cine venise, eu mă aflu în postura unei fete căreia i se face curte, care se pregăteşte chiar să se logodească. Ei, bată-le să le bată!

O oglindă în care m-am văzut când am ieşit pe coridor mi-a sporit într-atâta necazul, încât, dacă în fața parloarului n-ar fi fost nimeni, poate că nici n-aş mai fi intrat. Dar, nicio scăpare! Nişte necunoscuți se tot învârteau pe acolo, şi cine ştie cum mi-ar fi interpretat gestul.

N-am încotro, zarurile-s aruncate. Deschizând grăbită uşa, am dat năvală înăuntru ca o vijelie. Kâmran stătea în picioare, lângă fereastră. Dacă m-aş fi dus drept la el, ştiu şi eu, poate ar fi trebuit să ne dăm mâna şi i-aş fi mânjit cu acuarela încă umedă mâinile lui feminine, curate şi îngrijite.

Privirea mi-a fost atrasă de nişte pachete de pe masă, legate iarăşi unele de altele prin fir auriu. Mi-am dat seama că sunt pentru mine. Ca să evit cine ştie ce tărăboi, nu exista altă ieşire decât să-mi ascund mâinile şi buzele boite, afectând o ghiduşie de copil. Prinzând poalele şorțului meu negru, am făcut o reverență adâncă şi prelungită în fața cutiilor. În acest timp n-am neglijat nici precauția de a-mi şterge cât de cât degetele de poale. Apoi, trimițând câteva

bezele arzătoare spre cutii, am mai atenuat un pic din violența curcubeului de pe buze.

Râzând, Kâmran se apropiase de mine. Se cădea să-l salut şi pe el nițeluş mai călduros:

— Ce amabilitate, domnule Kâmran, deşi ciocolata şi fondantele sunt într-un fel un drept al nostru dar, oricum, prea ne copleşiți. În cutiile din zilele trecute au fost un anumit fel de fondante. Cu ajutorul lui Allah, poate în cutiile de-acuma am să le întâlnesc pe surioarele lor… Dar cu adevărat sunt indescriptibile. Când le simți topindu-ți-se în gură, ți se topeşte şi inima odată cu ele.

— De astă dată am impresia că vei descoperi ceva şi mai prețios, Feride.

Am deschis cutia arătată de el, cu o nerăbdare şi curiozitate simulate; şi-au făcut apariția două cărți aurite. Erau în genul basmelor cu poze, care se dăruiesc copiilor mici de sărbătorile Crăciunului. De bună seamă că vărul meu avusese intenția să se distreze, dintr-un îndemn a cărui pricină îmi scăpa. La drept vorbind, era o ruşine dacă s-a deranjat până aici numai pentru asta… Venise oare momentul să-i dau o mică lecție? Nu ştiu, dar nu m-am putut stăpâni. Cu o seriozitate distonantă, față de buzele mele multicolore, i-am spus:

— Trebuie să-ți mulțumesc pentru orice fel de daruri. Dar, dacă-mi îngădui, am să fac o remarcă. Acum câțiva ani şi dumneata ai fost un copil. Deşi de pe atunci, prin felul dumitale de a fi, prin seriozitatea dumitale, semănai cu oamenii mari, erai totuşi un copil, nu? Dumneata, să nu-ți fie de deochi, creşti din an în an şi devii un tânăr care aduce leit cu eroii romanelor ilustrate, eu în schimb pentru ce bat mereu pasul pe loc?!

Kâmran a făcut ochii mari:

— Scuză-mă, Feride, dar n-am înțeles.

— Ce-i de neînțeles? Vreau să spun că, în timp ce dumneata creşti, eu pentru ce rămân un țânc bun doar să citească poveşti din biblioteca roz? Pentru ce nimeni nu

socoteşte necesar să mă trateze ca pe o fată care-a intrat într-al cincisprezecelea an?!

Kâmran continua să mă privească, în ochi, uluit.

— Tot n-am priceput, Feride!

Ca şi cum m-aş fi mirat de această incapacitate a sa de a înțelege, am făcut un gest de dispreț, țuguindu-mi buzele. Dar dac-ar fi fost să caut adevărul, nici eu nu prea ştiam ce voisem să spun. Regretam ce-am făcut şi căutam o ieşire.

Cu o mişcare, de data asta nervoasă, am desfăcut legătura cutiei a doua. Înăuntru erau fondante.

Cu o ținută cvasiceremonioasă, Kâmran s-a aplecat uşor:

— Faptul că, am auzit în sfârşit, din gura ta că trebuie să fii tratată ca o adolescentă, m-a făcut fericit, Feride. Nu cred că e nevoie să-ți cer scuze pentru cărțile aduse. Căci fondantele au demonstrat că nici cărțile nu sunt altceva decât o glumă. Dacă aş fi avut intenția să-ți aduc cărți, probabil că ți-aş fi putut alege câteva din romanele despre care mi-ai vorbit adineaori.

Maniera aceasta a lui Kâmran, cuvintele lui, erau fără îndoială ironice. Dar, fie şi aşa, îmi făcea plăcere ca el să mi se adreseze cu vocea aceasta şi cu vorbele acestea.

Ca să nu fiu silită să-i răspund, mi-am împreunat mâinile ca pentru rugăciune, simulând că sunt absorbită de încântare. Când a terminat de vorbit, m-am uitat drept la el, dând la o parte, cu o mişcare bruscă a capului, părul care-mi cădea în ochi, i-am zis:

— N-am auzit ce-ai spus, fondantele-s atât de gustoase! Cum le-am văzut, am şi făcut pace. Nu-i nicio problemă, îți foarte mulțumesc, Kâmran.

Probabil îl dezamăgise faptul că, după cum bănuia, a vorbit în gol. Totuşi, nu ştiu de ce, şi el ținea să nu-mi arate acest lucru. Spuse oftând, cu o falsă îmbufnare:

— Ce să-i facem, de îndată ce darurile pentru copii nu mai sunt primite cu plăcere, o să vă dovedim interesul pe care vi-l purtăm prin lucruri serioase, cum le stă bine unor oameni în toată firea.

Eu, acuma, mă arătam preocupată numai de fondante. Mă uitam la cutie cu o încântare, de parcă aş fi contemplat o casetă cu bijuterii; rânduiam pe o gazetă ilustrată dulciurile pe care le scoteam dinlăuntru. În acelaşi timp, spuneam aiurea:

— Şi a le mânca e o artă, Kâmran! Eu chiar am descoperit cu smerenie arta asta. Uite, de exemplu, pentru tine-i totuna dacă o mănânci pe cea galbenă înaintea celei roşii, nu? Ce greşeală de neiertat! Fiindcă cea roşie e şi mai dulce şi un pic spirtoasă. Dacă o mănânci înainte, păcat de mirosul suav, de gustul delicat al celei galbene. Ah, dragele mele bomboane…

Am luat una şi am dus-o la buze. O dezmierdam ca şi cum aş fi avut în palmă un puişor de pasăre; vorbeam cu ea, pur şi simplu.

Vărul meu a întins mâna:

— Dă-mi-o mie, Feride.

L-am privit curios:

— Ce idee!

— Vreau s-o mănânc!

— Se vede că am făcut rău deschizând cutia lângă tine. Dac-ai să te-apuci să mănânci tu însuți bomboanele, dăruite mie, o să avem de furcă unul cu altul…

— Dă-mi-o doar pe aceea…

Cu adevărat, ce putea să însemne asta! Să nu-ți fie scârbă de ceva din care a mâncat altul! Câte nu-mi treceau prin cap! De bună seamă că voi fi rămas, o secundă, uimită şi descumpănită, căci pe neaşteptate, vărul meu a întins mâna şi a vrut să înşface fondanta dintre degetele mele. Dar eu m-am dovedit şi mai îndemânatecă. Am salvat-o de atacul lui şi am scos limba la el, spunându-i în râs:

— N-ai avut dexteritatea să acționezi repede, mă şi mir, zău, cum de s-a întâmplat?! Priveşte, eu am să-ți demonstrez cum se mănâncă o bomboană frumoasă şi gustoasă ca asta şi, pe urmă, n-ai decât s-o furi…

Lăsându-mi nițel capul pe spate, am scos din nou limba şi am pus fondanta pe ea. În timp ce bomboana se topea treptat,

eu, ca în extaz, îmi legănam capul la dreapta şi la stânga şi, cum limba mi-era ocupată, îi descriam, prin gesturi cu mâna, gustul extraordinar al bomboanei.

Vărul meu se uita la gura mea cu o uimire atât de caraghioasă, încât n-am mai fost în stare să mă stăpânesc şi am început să râd.

Apoi, devenind din nou serioasă, i-am întins cutia:

— Acuma, fiindcă se apreciază că ați învățat, în sfârşit, ceea ce aveați de învățat, pot să vă onorez cu una.

Pe jumătate în glumă, pe jumătate iritat, Kâmran a împins cutia mânios:

— Nu-mi trebuie, sunt ale tale toate!

— Multe mulțumiri pentru generozitate!

Între noi, prea mare lucru nu mai rămăsese de vorbit. După ce, după rigorile unei bune educații, i-am cerut veşti despre cei de acasă şi le-am transmis complimente, mă pregăteam să ies, cu cutiile sub braț.

Deodată, din camera de lângă parloar s-a auzit un zgomot uşor. M-am oprit, ciulind urechile.

Puțin mai înainte se deschisese uşa acestei odăi special destinată hărților şi planşelor şcolii. Apoi auzisem ceva ce semăna cu căderea unei planşe. Şi-acum, în spatele uşii cu geamuri care separa cele două camere, se desluşea o mişcare, un zgomot ca râcâitul unui şoarece.

Când mi-arunc o privire spre uşă, pe furiş, ca să nu observe vărul meu, ce să văd?! Umbra unui coşcogeamite cap în spatele geamului mat! Imediat am priceput cum stau lucrurile: era Michèle. Pesemne că a tras-o pe sfoară pe prostănaca de maică, spunându-i că are nevoie de vreo hartă, şi venise să ne spioneze din odaia de lângă parloar.

Umbra dispăruse. Dar n-aveam nicio îndoială că fata ne pândea prin gaura cheii. Ce trebuia să fac? Negreşit că ea aştepta nişte lucruri extraordinare de la noi, ca de la nişte veritabili îndrăgostiți. Cum o să vadă că eu îi spun lui văru-meu „Haide, acum, du-te cu bine, dă salutări celor de-acasă din partea mea” şi ies pe uşă ca o neroadă, are să înțeleagă

totul. Ce-o să mai râdă, cuprinzându-mi capul între mâini, în coridor, şi ciufulindu-mă: „Mi-ai îndrugat poveşti, care vasăzică!”

Teama asta m-a făcut în acea clipă să recurg la un şiretlic. Nu era ceva cinstit dar, dacă tot începuserăm să jucăm un rol, trebuia să-l continuăm până la sfârşit.

Ca majoritatea colegelor mele de şcoală, Michèle nu ştia turceşte.

Deci, n-avea nicio importanță cuvintele pe care le vom rosti. Era suficient doar să semene cu gesturile şi glasurile a doi oameni care se iubesc…

— Era cât pe-aci să uit, i-am spus eu lui Kâmran, nepotul doicii e la vilă?

Nepotul doicii era un orfan care trăia de ani de zile la vilă.

Kâmran păru surprins de întrebarea mea:

— Sigur că-i la vilă… Unde vrei să se ducă?!

— Bineînțeles… Ştiu… Doar că… Mai ştiu şi eu? Aşa de mult îl iubesc eu pe băiatul acela…

Vărul meu a surâs:

— De unde ai mai scos-o şi pe asta?! Nici măcar nu te-ai uitat bine la el, săracul…

Cu o agitație ciudată:

— Şi ce probează, mă rog, faptul că nu m-am uitat la el? Că nu-l iubesc? Ce aiureală! Din contră, atât de mult îl iubesc eu pe băiatul ăsta!

Încrucişându-mi mâinile peste piept şi aplecându-mi gâtul cu un gest de actriță care joacă rolul Damei cu Camelii, repetam cuvântul „iubesc”, trăgând cu coada ochiului spre uşă…

Dacă Michèle ştia şase vorbe turceşti, trei din ele trebuiau să fie neapărat: „a iubi, dragoste, pasiune”. Totuşi, chiar dacă presupunerea mea ar fi fost neîntemeiată, putea în tot cazul să consulte un dicționar sau să afle de la orice ştiutor de turcă ce sens teribil au cuvintele „atât de mult, iubesc”… Doar că trebuia să regizez totul, nu numai față de Michèle, ci şi față de Kâmran. Probabil că în privința lui n-am prea

reuşit, întrucât, ca răspuns la gesturile şi cuvintele mele, Kâmran s-a pornit pe râs:

— De unde-a mai răsărit şi asta aşa, din senin, Feride?

N-are decât să răsară de unde-o pofti. Ce, eu aveam vreme de pierdut?! Cu aceeaşi înfocare:

— Ce să fac, asta este… Îl iubesc şi gata. Ai să-mi promiți ceva? Cum ajungi acasă, ca suvenir de la mine pentru acest, sărman micuț… Ca un suvenir… Înțelegi, ca un *souvenir d'amour*…

Cât de mult țineam ca, în văzul lui Michèle, să-i încredințez lui Kâmran ceva pentru nepotul doicii! Dar ca un făcut, din buzunarele mele nu scoteam altceva decât bucățele de hârtie făcute cocoloş, pregătite special spre a fi aruncate în bătrâna maică ce moțăie de obicei, în timpul lecturii de seară… Totuşi, necesitatea extremă a dat aripi inspirației mele. Pe neaşteptate l-am prins pe Kâmran de mâini şi cu aerul că aş fi gata să mă arunc în brațele lui, i-am zis:

— Să-l îmbrățişezi pe acest băiat din partea mea şi să-i săruți de nenumărate ori ochii, înțelegi… Îmi promiți…

Eram ca şi îmbrățişați. Ni se amestecau răsuflările. Bietul meu văr, luat pe nepusă masă, nu era în stare să-şi explice această dezlănțuire subită. Era înmărmurit.

Spectacolul jucat cu succes, se isprăvise. Se putea trage, în sfârşit, cortina. Lăsând mâinile lui Kâmran, am zbughit-o într-un suflet afară. Aşteptam ca, pe coridor, Michèle să mă ajungă şi să mă ia în brațe. Cum nu auzeam de nicăieri niciun zgomot, m-am oprit, m-am întors şi m-am îndreptat, încetişor, spre uşa camerei cu planşe. Întrucât înăuntru domnea cea mai desăvârşită linişte, nu m-am putut abține să nu întredeschid uşa. Ce-mi văzură ochii! Pe bătrânul frate Cassavier care vine, când şi când, să ne dea lecții de muzică! Urcat pe un scaun, cu picioarele tremurând, caută prin sertarele de sus ale dulapului caietele cu note!

Ptiu, bătu-l-ar Allah! Închipuindu-mi că-i Michèle, căzusem în cursa propriei mele imaginații, mă făcusem de râs, pe gratis, față de Kâmran!

Simțeam că-mi arde fața, ca la cei scuturați de friguri. În loc să mă duc în clasă, am ieşit în grădină şi oprindu-mă în fața cişmelei, am deschis larg robinetul şi mi-am pus capul dedesubt.

Pe lângă febră, simțeam şi un fior ciudat în tot corpul, în timp ce apa din robinet mi se prelingea de pe păr şi față, înăuntrul cămăşii, eu reflectam: dacă numai simularea a ceea ce se cheamă dragoste provoacă în om atâta zbucium şi ardere, cine ştie ce putea fi dragostea propriu-zisă?!

În acel an Kâmran a trecut pe la şcoală de multe ori. Atât de des, că la fiecare deschidere a uşii îmi tresărea inima, ca şi cum m-aş fi aşteptat să fiu chemată în parloar. Pot să afirm fără exagerare că toată clasa s-a înfruptat împărăteşte din ciocolățile, fursecurile şi prăjiturile aduse de el.

În timp ce devora, cu dinții săi albi şi puternici zaharicalele destinate mie, Mari Pîrlantagian, o colegă de clasă, renumită atât pentru silința cât şi pentru lăcomia ei, declara cu o admirație şi o invidie pe care nu reuşea să le ascundă:

— Cât de mult trebuie să te iubească flirtul tău ca să-ți aducă lucruri atât de extraordinare!

Totuşi, această poveste începea să-mi displacă. Uneori, mă gândeam în sinea mea: nu era de-a dreptul necinstit să prezint colegelor mele drept altceva aceste lucruri aduse unei copile fiecare ca preț al tăcerii? Şi-apoi şi Kâmran, pentru ce venea atât de des la şcoală? De fiecare dată fabrica nişte pretexte ca: „Am venit să vizitez pe un prieten bolnav care locuieşte, prin părțile astea”. Sau: „Am dorit să ascult puțină muzică în Grădina Taksim”.

Într-o zi, deşi nu întrebasem nimic, mi-a spus:

— Mă întorc din Nişantaş[3]. Am fost, să văd pe un vechi prieten de-al tatii… Un om la care el ținea foarte mult…

Nemaiputându-mă stăpâni, am trecut la atac, pe neaşteptate:

— Cum îl cheamă? Cu ce se ocupă? Ce adresă are?

Vărul meu a rămas stupefiat. Atât de stupefiat, încât n-a reuşit să ticluiască la repezeală un nume şi o adresă fictivă. Făcând fețe-fețe şi râzând, încercă să mă ducă cu vorba:

— La ce-ți foloseşte să ştii? Pentru ce atâta curiozitate?

Iar când i-am spus, ca şi când la mijloc ar fi fost vreo chestiune importantă: „Am s-o întreb eu pe tanti, la începutul săptămânii”, s-a roşit şi mai tare şi-a început să mă roage:

— A! Să nu care cumva să-i pomeneşti mamei despre asta… Nu-mi dă voie să-l văd…

Spălăcitul ăsta perfid îşi închipuie că mă duce el pe mine! Eu te cunosc, măi!

M-am ridicat în picioare, mânioasă, şi ascunzându-mi în buzunare mâinile pe care cu greu le opream să nu treacă la acțiune, i-am spus:

— Vă înşelați dacă vă închipuiți că mă interesează prietenii tatălui dumneavoastră ori ai dumneavoastră personal. Am vorbit într-o doară, din obrăznicia mea proverbială şi atâta tot…

Şi am plecat valvârtej.

Din ziua aceea, ori de câte ori a mai venit Kâmran la şcoală, găseam un pretext şi nu apăream. În grădină sau în clasă, desfăceam cu brutalitate cutiile pe care continua să mi le aducă, şi tot conținutul lor, fără să mă ating, de-o singură bomboană măcar, îl lăsam pradă colegelor.

Era limpede ca lumina zilei. „Fericita văduvă” locuia desigur pe undeva prin părțile astea. Văru-meu, una, două, se ducea la ea acasă şi atunci trecea şi pe la mine.

N-au decât să-şi facă de cap cât poftesc. Ce mă priveşte pe mine? Dar îmi venea tare greu să văd că sunt o jucărie în mâinile lor.

Numai la gândul acesta mă năpădea o fierbințeală cumplită şi, ca să nu plâng de ciudă, îmi muşcam până la sânge buzele.

Nimic mai uşor decât să întreb acasă unde stă Neriman şi astfel să aflu. Dar până şi a pomeni numele acestei femei mi se părea ceva insuportabil.

Având o zi liberă, am plecat acasă.

— Acum două zile am primit o scrisoare de la Neriman. E tare fericită… i se adresă lui Necmiye o invitată.

Tocmai mă duceam să îmbăiez în havuz un căţeluş. Cum am auzit aceste vorbe, m-am oprit lângă uşă şi lăsându-mă pe vine, am pus jos, uşurel, căţeluşul din braţe. Bine, nu eram în stare să întreb nimic despre „fericita văduvă”, dar nu-mi era interzis să ascult veşti despre ea…

Musafira continua:

— Neriman pare foarte mulţumită de noul ei soţ, măcar de data asta de-ar avea parte de fericire, sărmana…

— Aşa, aşa! Barem de data asta de-ar avea parte de fericire, sărmana! încheie vorba Necmiye, repetând întocmai cuvintele musafirei cu imbecilitatea unei cupole de hamam[4], care redă mecanic orice ecou.

În sfârşite, nu mai aveam altă ieşire; cu un ton ironic, am intrat în vorbă:

— Prea respectabila doamnă s-a recăsătorit?

— Ce doamnă?

— Doamna de la care aţi primit scrisoarea. Doamna Neriman…

În locul musafirei a răspuns Necmiye:

— A! Nu ştii? Demult!… Neriman s-a recăsătorit cu un inginer… De cinci-şase luni e cu soţul ei în Izmir…

De astă dată eu am repetat pentru a treia oară rugămintea: „Barem de data asta de-ar fi mulţumită, sărmana” şi, cuprinzând în braţe căţeluşul, m-am repezit afară. Dar nu m-am mai dus la havuz; sărind peste butucii de vie, peste garduri, căutam, tulburată, o ieşire din grădina vilei…

În vara aceea am întreprins o călătorie. Nu departe, până la Tekirdag… E doar un lucru arhicunoscut, Allah nu mi-a dăruit nimic din belşug în viaţă, în afară de mătuşi. Una dintre acestea locuia la Tekirdag. Soţul ei, unchiul Aziz, de ani de zile este acolo *mutasarrif* – guvernator de sandjak. Au

şi o fată, pe Müjgân, cu trei ani mai mare ca mine. Mi-e cea mai apropiată dintre toate rudele.

Müjgân e urâtă. Dar asta nu mă supără deloc. Deşi deosebirea de vârstă dintre noi se reduce la trei ani, nu ştiu de ce eu, de copil, am considerat-o întotdeauna ca pe un om în toată firea. Acum, deşi diferenţa e şi mai puţin vizibilă, tot aşa o socotesc, şi mă adresez ei, în semn de respect, cu „surioară dragă”.

Müjgân este în toate privinţele opusul meu. Pe cât de nestăpânită şi de obraznică sunt eu, pe atât e ea de serioasă. Pe deasupra, e şi autoritară.

Pot afirma că este unica fiinţă care mă determină să fac tot ceea ce doreşte. Chiar dacă uneori mai bombăneam niţeluş la poveţele ei, chiar dacă mă mai împotriveam dorinţelor ei, până la urmă, întotdeauna, trebuia să mă plec. Din ce motiv? Ştiu şi eu?! Când fee-a lovit nenorocirea de a iubi pe cineva, ajungi asemenea unui rob.

La câţiva ani o dată, Müjgân, dimpreună cu mătuşa Ayşe, soseau la Istanbul, unde rămâneau câteva săptămâni ca oaspeţi la vilă sau, la celelalte mătuşi ale mele.

În vara aceea, mi-a venit o invitaţie aproape oficială de la Tekirdag. Într-o scrisoare către mătuşa Besime, mătuşa Ayşe spunea: „La dumneata n-am speranţă să vii, dar pe Feride o aşteptăm neapărat în vacanţa asta, cel puţin pentru două luni. Doar şi eu îi sunt mătuşă. Dacă nu are să vină, atât unchiul ei, cât şi eu şi Müjgân ne vom supăra râu de tot”.

Mătuşa Besime cu Necmiye considerau Tekirdagul la capătul lumii, îngustându-şi ochii ca şi cum ar fi consultat stelele îndepărtate, spuneau: „Oare se cade? E posibil?”.

Eu, înclinându-mă în faţa lor cu un respect afectat:

— Cu învoirea dumneavoastră, voi avea cinstea să probez că acest lucru nu este deloc imposibil.

Printre colege, erau destule care, în zilele de vacanţă, plecau în lungi călătorii cu familia; la înapoiere, nu mai conteneau cu laudele. Deci, când se va deschide şcoala, se

ivea şi pentru „noi”, mai mult sau mai puțin prilejul să procedăm astfel.

Avea să fie un lux plăcut ca, anul acesta, să adăugăm, povestea unui voiaj la basmul cu flirtul lansat anul trecut. Unica mea pretenție era ca, întocmai ca fetele americane despre care citisem în romane, să-mi iau în mână geamantanul şi să mă urc în vapor de una singură. Dar mătuşile mele au întâmpinat cu țipete neliniştite această tentativă a mea şi nu au acceptat pentru nimic în lume să plec la drum fără să fiu însoțită de un paznic. Şi chiar şi aşa, mi-au făcut praf demnitatea, cu înțeleptele lor sfaturi ca: „În întuneric, nu te apleca spre mare, de pe punte… Nu vorbi cu nimeni… Nu coborî nebuneşte scările vaporului”. De parcă scara bătrânului vapor de dimensiunea unui papuc, care făcea cursa la Tekirdag, ar fi avut o lungime de optzeci de metri, ca la un transatlantic…

Pe Müjgân, pe care nu o mai văzusem de doi ani, am găsit-o domnişoară cu prestanță, care-ți tăia curajul să-i vorbeşti. În pofida acestui fapt, ne-am înțeles iarăşi cât ai clipi.

Mătuşa Ayşe cu Müjgân aveau o mulțime de prietenii. M-am amestecat şi eu printre ei.

În fiecare zi eram invitați, fie în oraş, fie la vii. Eram extrem de preocupată de comportarea mea pentru că, dacă săvârşeam vreo necuviință, îmi spuneau că le e ruşine cu mine. Îmi atrăgeau atenția că sunt, în definitiv, o tânără în toată firea. În timp ce făceam complimente femeilor străine, în timp ce mă căzneam să dau răspunsuri aşezate şi cât mai subtile la întrebări, mă asemuiam eu însămi cu cineva care se joacă de-a vizita. Totuşi, faptul că mă găseam inclusă în rândul oamenilor mari, îmi şi flata oarecum orgoliul.

Deşi aceste vizite ură amuzau, totuşi cele mai plăcute ore pentru mine erau cele în care rămâneam singură cu Müjgân.

Casa unchiului se afla la malul mării, pe o colină înaltă. La început, Müjgân a apreciat ca primejdios să cobor pe țărm de pe această coastă, care în unele locuri aducea cu un zid vertical; încercase chiar să mă împiedice. Dar până la urmă,

s-a deprins şi ea. Ceasuri întregi stam lungite în nisip, aruncam cu pietre în apă, mergeam până hăt, departe, de-a lungul țărmului.

În acest anotimp, marea era foarte frumoasă şi calmă, dar lipsită de veselie. Se întâmpla să treacă uneori ore şi ore până ce să se ivească vreo pânză sau vreo dâra de fum. Mai cu seamă spre seară, apele deveneau atât de necuprinse, şi însingurate încât te cuprindea melancolia... Slava Domnului, eu preîntâmpinam acest pericol făcând să răsune stâncile de pe mal cu hohotele mele de râs dezlănțuit.

Într-o zi am pornit în hoinăreală cu Müjgân spre un promontoriu adânc împlântat în ape. Aveam de gând să trecem în golfulețul de pe partea cealaltă a stâncilor care formează promontoriul. Dar, ca un făcut, drumul era închis. Nu exista altă soluție decât să trecem prin apă. În ceea de mă privea, eu chiar mă bucuram că s-au brodit aşa lucrurile. Dar ce te faci cu aşezata domnişoară Müjgân!

Pentru că ştiam că oricât aş stărui, n-am să reuşesc s-o fac să-şi scoată ciorapii şi pantofii, i-am propus:

— Vino, surioară Müjgân, să te iau în cârcă.. Să trecem aşa...

N-a acceptat:

— Copil nebun, cum ai să ridici tu un coşcogeamite om?

Biata Müjgân credea că, întrucât şi ca vârstă şi ca statură e mai mare decât mine, n-o să am destulă putere s-o iau pe sus.

— Hai să facem o încercare! Dacă reuşim, va fi minunat! i-am zis şi, apropiindu-mă de ea cu viclenie, am prins-o de mijloc şi am ridicat-o în aer.

La început Müjgân crezuse că e, într-adevăr, vorba numai de câțiva paşi. Zbătându-se să scape, râdea:

— Încetează, lasă-mă! Cum ai să mă cari?

Dar când a văzut că merg prin apă cu picioarele goale, parcă şi-a pierdut mințile.

— Eşti uşoară ca fulgul, surioară dragă, dar dac-ai să te mai zvârcoleşti mult, o să cădem în apă cât suntem de lungi.

Mai mare păcatul de amândouă! Dacă însă ai să stai liniştită, n-avem de ce ne teme.

Biata fată era albă ca varul. Ca şi cum s-ar fi temut că dacă ar scoate o vorbă şi-ar pierde echilibrul, ținea gura încleştată şi ochii închişi, iar cu mâinile se agăța cu disperare de părul meu. Nu îndrăznea să se mişte, de parcă am fi trecut peste cine ştie ce prăpastie şi nu peste o palmă de apă.

Când ne înapoiam de la promontoriu, am dat peste trei pescari care mâncau lângă o barcă trasă pe uscat. Lui Müjgân i se făcu brusc frică, strângându-mi mâinile gata sa mi le frângă, mi-a şoptit:

— Ai văzut ce-ai făcut, Feride? Acuma ce-are să se întâmple?

— Doar pescarii nu mănâncă oameni, am râs eu.

Totuşi, ne aflam într-o situație ridicolă. Şi mai cu seamă eu, cu picioarele mele dezgolite până la genunchi şi cu ciorapii în mână, nu mă puteam arăta printre oameni.

Cu picioarele ei subțirele, Müjgân se pregătea să alerge ca un păianjen care fuge din fața măturii. Eu am găsit condamnabilă această spaimă şi, simulând degajarea, am intrat în vorbă cu pescarii. I-am întrebat pentru ce apele, în ziua aceea, au barat drumurile de pe coastă, în ce ore şi pe unde prind ei peşte. Întrebări fără noimă, puse pur şi simplu ca să spun ceva.

Doi dintre pescari erau tineri, aveau vreo douăzeci de ani, ori poate ceva mai mult; al treilea era un bătrân bărbos.

Tinerii păreau timizi. Răspunsurile le-a dat bătrânul. Dar şi el, evident datorită faptului că, de altfel ca şi mine, întâmpina dificultăți în găsirea unui subiect de conversație, m-a întrebat cine sunt:

— Mă numesc Marika; am venit din Istanbul în vizită la unchiul meu, negustor, i-am spus după o scurtă ezitare.

Şi am plecat. Prinzându-mă de mână, Müjgân mă trăgea după ea, silindu-mă să fug. Mă tot bodogănea:

— Afurisită treabă! De ce te-ai purtat aşa?

— Ce vină am eu... Mătuşile din Istanbul mi-au tot recomandat întruna: „Să-ți ții gura. Să nu te trezeşti vorbind. Acolo toată lumea bârfeşte”. Am improvizat toate astea ca să nu zică pescarii: „Ce fel de fată-i musulmana asta, de-şi descoperă nu numai capul, ci şi picioarele?!”

Pe scurt, sperioasa Müjgân a făcut mare caz dintr-un fleac ca ăsta...

Am observat că pe înserat, în timp ce mă plimbam braț la braț cu Müjgân, un ofițeraş de cavalerie ne tot dă târcoale, chipurile să-şi exerseze calul. Dar, ca şi cum în toată câmpia n-ar mai fi existat alt loc, făcea naveta continuu pe drumul pe care ne plimbam, şi când se apropia de noi ne privea stăruitor, cu un interes atât de vădit, încât părea gata-gata să se oprească şi să intre în vorbă.

Într-o zi, după ce trecuse pe lângă noi, jucându-şi iarăşi calul şi silindu-ne să ne refugiem în spatele copacilor de la marginea gardului, eu am râs încetişor şi am tuşit cu subînțeles:

— Parcă „noi” nu pricepem, surioară Müjgân!

— Ce vrei să spui, Feride? răspunse ea privindu-mă în față.

— Vreau să spun că nici „noi” nu mai suntem atât de copii ca altădată, dragă surioară. Cochetezi de minune cu domnul ofițer!

— Eu?! Copil nebun!

Şi Müjgân începu să râdă.

— Şi ce-ar fi, mă rog, dac-ai găsi de cuviință să te arăți un pic mai puțin bățoasă?

— Îți închipui că ofițerul se plimbă pentru mine?

— Trebuie să fii prea neghiob ca să nu-ți dai seama de asta.

Müjgân râse din nou. Dar, de data aceasta, în râsul ei răsuna o nuanță de amărăciune. Apoi oftă:

— Fetițo, parcă eu sunt o fată după care să se țină vreun bărbat! Pentru tine se învârte el în jurul nostru!

— Ce tot spui, surioară! m-am mirat eu făcând ochii mari.

— Da, pentru tine. Îl întâlneam şi înainte de venirea ta. Dar trecea pe lângă mine fără să mă deosebească de copacii ăştia de la marginea drumului şi dus era.

În seara aceea, târziu, după cină, ieşisem cu Müjgân în fața casei. Ne îndreptam în tăcere spre mare.

— Ai vreun necaz, Feride? Nu ți se aude glasul.

După o scurtă ezitare, i-am răspuns:

— Nu pot să-mi scot din cap vorbele nesocotite pe care le-ai rostit azi. M-ai necăjit.

— Ce-am spus? se miră Müjgân.

— „Parcă eu sunt o fată după care să se țină vreun bărbat!" Aşa ai spus.

Ea izbucni într-un hohot uşor de râs:

— Bine, dar de ce te supără asta pe tine?

I-am prins mâinile şi cu ochii umezi, i-am zis, cu vocea gravă:

— Tu eşti urâtă, surioară?

Ea a râs din nou şi mi-a dat un bobârnac, glumind:

— Nici urâtă, nici frumoasă… Să zicem potrivită şi să curmăm disputa… Cât despre tine, ştii, tu pe măsură ce creşti, devii o minunăție…

I-am pus mâinile pe umeri şi, frecându-mi nasul de-al ei, ca şi cum aş fi sărutat-o, am hotărât:

— Să zicem că şi eu sunt „potrivită" şi să terminăm povestea.

Ajunserăm la marginea colinei. Adunând pietricele de pe jos am început să le arunc în mare. M-a imitat şi Müjgân. Dac ea, săraca, n-avea nici putere, nici nu ştia să le arunce. În schimb ale mele, după ce piereau o vreme în văzduh, făceau apele să scânteie în depărtare cu o dâră fosforescentă. Ale ei, sau se ciocneau de pietrele colinei cu un pocnet caraghios sau cădeau jos pe plajă. Făceam un haz teribil.

Nu acesta ar fi trebuit să fie efectul unei mări cu totul muiată în lumina lunii asupra a doua fete tinere, dar ce să facem! Totuşi, peste puțină vreme, Müjgân a obosit şi s-a

aşezat pe-un ciot de stâncă, iar eu m-am cuibărit la picioarele ei.

Mă întreba despre colegele de şcoală. I-am istorisit câteva isprăvi de-ale lui Michèle. Apoi, fără voia mea, am început să-i vorbesc despre povestea aceea scornită de mine.

Ce m-a determinat s-o fac? Confesiunea făcută lui Müjgân a izvorât dintr-o pură pornire, spre flecăreală? Nu ştiu. Dar când şi când, dându-mi seama că mărturisirile mele sunt cu totul deplasate, deşi am încercat să mă opresc, n-am reuşit defel s-o fac.

Ceea ce i-am povestit lui Müjgân a fost, în concluzie, felul în care mi-am înşelat colegele creând o legendă frivolă. Dar dacă atunci rolul pe care-l jucam îmi crea un soi de tristețe, acum, deşi nu mai exista vreo astfel de constrângere, mă învăluia din nou reflexul acelei tristeți.

Vocea mi se tulbura treptat, privirile mi se împăienjeneau. Mă feream ca Müjgân să-mi vadă chipul. Ba mă jucam cu pliurile fustei sau cu nasturii ei, ba îmi lăsam capul pe genunchii ei şi mereu mă uitam în depărtări, la mare.

La început, mă străduisem să ascund de Müjgân cine e eroul celor povestite. Dar mai apoi şi aceasta mi-a scăpat.

Ea nu spunea nimic; mă asculta, mângâindu-mă numai pe păr. Când am isprăvit de povestit şi i-am spus că-mi dau seama eu însămi că minciuna mea e un fapt ruşinos, ea ce credeți că-mi spune?!

— Sărmana mea Feride! Tu îl iubeşti într-adevăr pe Kâmran.

Scoțând un țipăt, m-am aruncat asupra ei, şi, trântind-o peste ierburile uscate, am început s-o zgâlțâi:

— Ce-ai spus, ce-ai spus? Eu să iubesc pe mironosița aia spălăcită?

Cu respirația întretăiată, Müjgân încerca să scape, se zbătea, mă ruga:

— Lasă-mă… Ai să-mi sfâşii hainele de pe mine. Or să ne vadă oamenii de pe drum, ne facem de râs, pentru numele lui Allah, termină…

— Să-ți retragi numaidecât cuvintele…

— Mi le retrag,. Mi le retrag… Am să fac tot ce vrei, lasă-mă…

— Dar nu ca să-mi faci mie un hatâr, nu ca să mă duci…

— Bine, nu ca să-ți fac ție un hatâr… Nu ca să te duc. Ăsta-i adevărul…

Müjgân s-a ridicat în picioare; îşi scutura îmbrăcămintea, râzând:

— Feride, eşti nebună de-a binelea.

Eu nu mă clintisem din loc. I-am răspuns tremurând:

— Cum mă ponegreşti fără să te temi de Allah, surioară! Eu sunt încă un copil.

Şi, nemaiputându-mă stăpâni, m-am pornit pe plâns.

Noaptea, în pat, am făcut febră mare. N-am fost în stare să adorm cu niciun chip, am delirat, m-am zvârcolit ca un peşte prins în năvod. Slavă Domnului, nopțile erau scurte. Până nu s-a luminat de ziuă, Müjgân nu m-a părăsit.

Simțeam față de mine însămi un dezgust şi o spaimă de nebiruit, ca şi cum în trupul meu s-ar fi produs o schimbare de neînțeles. Una-două, o cuprindeam de gât pe Müjgân şi cu o îndărătnicie de copil, printre sughițuri de plâns, o întrebam:

— Pentru ce-ai vorbit aşa, surioară?

Ea, evident, fiindcă se temea să nu rişte un nou atac, se abținea de la un răspuns desluşit, îmi mângâia numai părul şi mă lua în brațe, încercând să mă culce. Doar către dimineață, devenind şi ea mai nervoasă, s-a revoltat şi m-a repezit cu o voce răstită:

— Nebuno, a iubi e o ruşine? Doar nu-i nicio nenorocire! În cel mai rău caz vă căsătoriți şi s-a isprăvit… Hai, dormi odată, să te văd eu cu ochii mei că dormi… Mie nu-mi plac astfel de năravuri…

De data asta, eu am cedat în fața atacului neaşteptat al lui Müjgân. De altfel, nu îmi mai rămăsese nici mie putere să mă opun. Mă preschimbasem în capra aceea din istorioară care, după ce o noapte întreagă, pe munte, ține piept lupului, spre dimineață se lasă în voia lui.

Cufundându-mă în somn, am auzit-o pe verişoara mea şoptindu-mi cu vocea din nou blândă: „Probabil că nici el nu-i indiferent faţă de tine”, dar nemaigăsind forţă să ripostez, am adormit.

Ziua următoare am fost invitaţi la moşia unuia dintre bogătaşii localnici. Era ca şi cum toată viaţa mea n-aş fi avut o zi în care să mă joc şi să mă dezlănţui ca atunci.

Le-am lăsat pe Müjgân cu mătuşa Ayşe la marginea havuzului să bârfească cu oamenii mari iar eu, cu droaia de copii după mine, am făcut numai prăpăd, pretutindeni. Ba, la un moment dat, am trecut şi printr-o mică primejdie, încercând să mă urc pe un cal neînşeuat. Când dădeau cu ochii de mine, verişoara şi mătuşa îmi făceau semne de mustrare cu mâna şi cu capul.

Înţelegeam prea bine ce vor să spună. Dar, fiindcă îmi convenea, mă făceam că nu pricep şi dispăream din nou printre copaci.

Da, era ruşinos ca la cincisprezece ani, o fată „ca un băieţoi” – după modul lor fin de a se exprima – să se vânture cu capul descoperit, cu picioarele goale, cu îmbrăcămintea răvăşită şi să comită tot soiul de obrăznicii printre argaţi şi lucrători, asta o ştiam şi eu prea bine, dar nu mi-o mărturiseam în ruptul capului.

O clipă, surprinzând-o pe Müjgân singură, am tras-o de braţ:

— Ce plăcere poţi avea stând cu mironosiţele astea cochete? Vino şi tu cu mine!

— Toată noaptea, până dimineaţa, m-ai lăsat o clipă în pace? s-a supărat ea de-a binelea.

Apoi a continuat:

— Tu eşti într-adevăr o creatură uimitoare, rezistentă ca o sălbăticiune, Feride. În ce hal erai aseară? Dac-ai dormit două ore spre dimineaţă, şi-ai fost iar în picioare. Nu dai dovadă de cea mai mică urmă de oboseală. Ochii îţi

scânteiază, în obraji ai culori proaspete. Pe când, pe mine, uite în ce hal m-ai adus!

Biata de ea, era într-adevăr într-o stare de plâns. După nesomnul de azi-noapte părea muiată în ceară până în albul ochilor.

— Nici nu-mi amintesc ce-a fost azi-noapte, i-am spus şi-am fugit din nou.

Spre seară, fiindcă trăsura noastră a întârziat, ne întorceam pe jos. Bineînțeles, e preferabil aşa. Doar moşia nu-i la cine ştie ce depărtare. Mătuşa, cu două vecine de vârsta ei, vine în urmă. Eu, cu Müjgân, care, în sfârşit, s-a hotărât să se înviorεze un pic, mergem la braț, înainte, la o distanță, apreciabilă. Într-o partea drumului, garduri de piatră prăbuşite, grădini împrejmuite cu mărăcini, în cealaltă parte, marea aceea pustie, fără o pânză, fără o dâră de fum, asemeni unei deznădejdi imense.

În grădini a început o toamnă timpurie; verdeața care împresura zidurile, gardurile de mărăcini s-au uscat; rarele flori de câmp năpădite de praf s-au chircit, ofilite. Frunzele uscate ale carpenilor firavi, răzlețiți unul de altul, se amestecă în colbul drumului, laolaltă cu umbrele zvelte, tremurătoare ale copacilor.

Numai departe, în profunzimile grădinilor lăsate în paragină, se desluşesc nişte pete roşii. Sunt boabe de mure şi nu încape îndoială că Allah le-a creat cu gândul ca să le ciugulească pitulicile.

Din cauza asta, las marea deznădăjduită şi, prinzând-o pe Müjgân de mână, încep s-o târăsc spre mure. Până când cei din urmă, cu mersul lor de broască țestoasă, or să ne depăşească, ajungând la colțul străzii, noi o să terminăm de o mie de ori isprava noastră.

Dar verişoara mea e înnebunitor de neîndemânatică. În timp ce păşeşte în mijlocul ogorului, îşi răsuceşte tocul de la pantofi, îi e frică să calce peste tulpinile uscate de grâne, iar

când trebuie să sară peste un şănţuleţ de-o palmă, stă în cumpănă.

La un moment dat am fost atacate de un câine. Un câine mare cât să încapă în geanta lui Müjgân. Cum l-a zărit, s-a ridicat, gata să fugă, să ceară ajutor. Ce să mai vorbim, îi era frică şi de mure.

„Ai să te îmbolnăveşti... Ai să-ţi deranjezi stomacul”, îmi spunea şi voia să-mi smulgă boabele din mână. Din când în când ne şi luam un pic la trântă. Fructele roşii se striveau, mi se lipeau de faţă, îmi pătau bluza albă de marinar, cu două ancore brodate cu fir pe reverele largi.

Făcusem socoteala că, până ne ajung cei din urmă, noi o şi terminăm isprava, dar în timp ce eu mă tot hărţuiam cu Müjgân şi cu murele, ceilalţi se şi aflau la capătul de jos al drumului. Probabil, îngrijoraţi din cauza noastră, n-au dat colţul, ci ne aşteptau, privind în urmă. Cu ei era un bărbat.

— Cine-o fi? se întrebă Müjgân.

— Cine să fie? Vreun vecin sau vreun ţăran, mi-am dat eu părerea.

— Nu cred.

De fapt, nu prea credeam nici eu. Cu toate că printre umbrele copacilor mari de la marginea drumului şi în clarobscurul serii nu se putea distinge bine, totuşi era evident că era vorba de cu totul altcineva.

Puţin mai târziu, bărbatul acela ne-a făcut semne cu mâna, apoi, desprinzându-se de lângă ceilalţi, veni, spre mirarea noastră, drept către noi.

— Foarte ciudat! spuse Müjgân. În orice caz e vreun cunoscut.

Şi adăugă cu însufleţire:

— Feride, zău dacă nu seamănă cu Kâmran! Bagă de seamă!

— Cu neputinţă. Ce să caute aici?

— El e, zău, chiar el!

Müjgân începu să alerge. Eu, dimpotrivă, îmi încetinisem şi mai mult mersul. Simţeam, că mă înăbuş, că mi se taie

genunchii. M-am oprit la marginea drumului. Punând piciorul pe un bolovan, m-am aplecat şi mi-am dezlegat şireturile la pantof; apoi am început să le leg din nou, pe îndelete.

Când am ajuns faţă în faţă, eu, calmă şi cam batjocoritoare, i-am spus:

— Mare minune! Dumneata aici! Cum de te-ai expus la o călătorie atât de lungă?

El nu spunea nimic; cu un surâs sfios, îmi privea chipul de părea aş fi fost o străină. Apoi îmi întinse mâna.

Imediat mi-am retras mâinile şi mi le-am ascuns la spate:

— Müjgân şi cu mine ne-am delectat cu un ospăţ de mure. Am mâinile lipicioase. Peste ele s-a mai aşternut, şi praful… Ce fac mătuşile? Dar Necmiye?

— Îţi sărută ochii, Feride.

— Mersi.

— Ce te-ai bronzat, Feride! Te-ai pistruiat…

— De la soare.

În acest moment a intrat şi Müjgân în vorbă:

— Şi tu arăţi la fel, Kâmran.

Nu m-am mai putut stăpâni:

— Naiba ştie de ce! S-o fi plimbat sub clar de lună fără umbrelă!

Am râs şi am pornit tustrei.

Puţin mai târziu, mătuşa Ayşe şi Müjgân l-au luat pe vărul meu între ele. Vecinele mătuşii, trecute bine de patruzeci de ani, considerându-l pe Kâmran bărbat, în calitatea lor de femei se ţineau la o oarecare depărtare.

Eu mergeam înainte, cu copiii. Dar trăgeam cu urechea în urmă. Îl auzeam pe vărul meu mărturisind lui Müjgân şi mătuşii ce vânt l-a adus aici.

— Vara asta m-am plictisit de moarte la Istanbul. Nici nu vă închipuiţi cât de urât mi-a fost.

Am lovit iritată tocul pantofului de pământ şi în sinea mea, mi-am zis: „Sigur că da, ce e mai firesc ca asta, după ce preafericita văduvă a şters-o pe meleaguri străine!”

— Alaltăieri noaptea, a continuat el, fiind a cincisprezecea zi a lunii, am urcat cu un grup de prieteni pe Alemdag[5]. Era o noapte splendidă. Dar eu nu mai am răbdare pentru distracțiile obositoare. Spre dimineață, fără să anunț pe nimeni, am coborât de unul singur în oraş. Într-un cuvânt, muream de urât. M-am gândit să plec din Istanbul pentru câteva zile. Dar unde să merg?. La Yalova încă nu-i sezonul. Bursa, în lunile astea, arde ca un iad. Deodată mi-ați venit dumneavoastră în minte. Mi se şi făcuse un dor teribil.

Unchiul cu mătuşa l-au reținut în seara aceea pe Kâmran în grădină, până târziu. Iar Müjgân, deşi nu era în stare să se țină pe picioare de oboseală, nu se dezlipea de lângă ei.

Eu, dimpotrivă, mă țineam deoparte şi când mă căutai, dispăream fie înăuntru, în casă, fie în grădina din dos.

La un moment dat m-am apropiat de ei. Kâmran, cu un ton care dovedea că şocat de atitudinea mea distantă, spuse:

— S-ar părea că nu se acordă prea multă atenție musafirului.

Eu, râzând, am ridicat din umeri:

— E o vorbă: „musafirul nu poate suferi pe musafiri!”.

Ca şi cum ar fi vrut să prevină o nouă fugă, Müjgân mă apucase strâns de tot de încheieturile mâinii şi de poala rochiei. M-am desprins şi, pretextând că mi-e somn, am urcat în camera mea.

Când, târziu, a venit şi ea să se culce, eu, în patul meu, mă prefăceam că dorm dusă. S-a aşezat pe marginea patului şi m-a privit drept în față. Simțind că mă pufneşte râsul, m-am întors pe partea cealaltă şi am început să sforăi.

Mi-a ridicat capul cu forța:

— Lasă prefăcătoria, deschide ochii!

— Zău că dormeam! şi am deschis ochii mari.

Dar, nemaiputându-ne stăpâni ne-am pornit pe râs amândouă. Mângâindu-mi obrazul, Müjgân mi-a spus: Presupunerea mea s-a adeverit.

Cu o mişcare violentă m-am ridicat în capul oaselor, făcând să geamă arcurile sub mine:

— Ce vrei să spui?

— Nimic... Nimic... s-a speriat ea brusc.

Apoi, râzând, adăugă:

— Pentru numele lui Allah, să nu începi acum cu trânta! Pic de oboseală.

Şi, stingând lampa, se vârî în patul ei.

Peste câteva minute m-am pomenit că mă duc eu la patul ei şi că-i ridic capul de pe pernă. Dar biata de ea adormise cu adevărat. Fără să deschidă ochii, a îngânat, rugătoare;

— Încetează, Feride...

— Bine, doar că îmi stă ceva pe limbă şi dacă nu spun ce-am de spus, de data asta n-am să pot dormi eu!

În ciuda întunericului din odaie şi a faptului că ținea ochii închişi, mi-am ascuns fața în părul ei şi i-am şoptit la ureche:

— Îți trec prin minte nişte lucruri nebuneşti... înțeleg eu... Dacă te apuci şi-i spui lui ceva, am să te prind cu sila în brațe şi amândouă, deodată, o să ne prăvălim în mare...

— Bine, bine... Cum vrei tu... răspunse Müjgân şi, deşi eu continuam încă să-i scutur capul, pe ea o fură din nou somnul.

Sosirea lui Kâmran mi-a stricat tot cheful. Sentimentul confuz de spaimă, de ciudă şi aversiune pe care-l resimțeam față de el, creştea zi de zi. Când mă aflam lângă el, îi trânteam o mojicie, fără niciun motiv, şi fugeam.

Slavă Domnului, unchiul Aziz nu-l lăsa să răsufle o clipă liniştit. Invita acasă fel de fel de oaspeți ca să discute cu el, şi aproape zilnic îl ducea în excursii, prelungite cu trăsura sau în vizită la via ori grădina vreunuia dintre localnici.

Într-o dimineață, m-am întâlnit în capul scării cu vărul meu, care se pregătea să plece într-o astfel de vizită. Mi-a tăiat drumul şi, după ce a iscodit cu privirea jur-împrejur, ca să se încredințeze că nu e auzit de nimeni, mi-a spus:

— Am să mă prăpădesc de prea multă atenție, Feride.

Eu, tot chibzuind cum aş putea să mă strecor fără să-l ating, prin spațiul dintre parmaclâcul scării şi locul unde se afla el, i-am răspuns:

— Ce, e rău? În fiecare zi te plimbi.

Surâse cu o disperare comică şi-şi ridică ochii în tavan;

— „Musafirul nu poate suferi pe musafiri”, dar tot după moda veche, se cade ca musafirul să-l ponegrească în fața musafirului pe stăpânul casei. Baremi să fac şi eu aşa…

Nu ştiu de ce vărul meu s-a simțit atins de zicala aceea nevinovată cu care l-am întâmpinat în prima seară a sosirii lui. Când îl căutai, făcea aluzie la ea.

— Bine, dar n-ai de ce să te plângi. În fiecare zi cunoşti locuri, oameni noi.

— Oamenii pe care-i cunosc nu-mi fac nicio plăcere, insistă el cu o grimasă.

Nu m-am mai putut reține:

— De unde să găsească ei, săracii, persoana care să te distreze?!

Kâmran înțelese pe cine vizam. Şi-a întins emoționat inimile către mine:

— Feride!

Dar mâinile lui întinse au cuprins vidul. Eu o zbughisem prin spațiul dintre parmaclâc şi trupul lui. Sărind scările două câte două, alergam, cântând, în grădină.

Până la urmă, într-o zi, Müjgân tot mi-a făcut-o.

Într-una din dimineți, ne plimbam pe colina de la țărmul mării. Pentru că noaptea plouase, în aer se simțea o răcoare blândă de toamnă. Un nor inform, ca o pată de funingine, ascundea soarele; o lumină difuză tremura, nu ştiu de unde, pe deasupra mării calme. În depărtare, câteva bărci de pescari, cu pânzele neînsuflețite, stăteau nemişcate ca nişte umbre.

Atunci l-am văzut pe Kâmran, care prin nu ştiu ce minune era liber, trecând strada. Aşezată sub un copac stufos, Müjgân, întoarsă cu fața spre mare, nu-l observase. Prefăcându-mă şi eu că nu-l văd, m-am întors în aceeaşi

direcţie. Dar, deşi nu vedeam şi nu auzeam nimic, aveam certitudinea că vine spre noi şi simţeam o înfiorare uşoară la ceafă.

— Ce-i cu tine, de-ai amuţit, aşa deodată? mi s-a adresat Müjgân şi, întorcând papul, l-a zărit pe Kâmran la câţiva paşi mai încolo.

Nu mai era posibil să mă eschivez de la o conversaţie matinală de câteva minute.

Kâmran a început vorba, tachinând-o pe Müjgân:

— Nici azi nu v-aţi uitat umbrela.

— Da, dar azi e pericol de ploaie, i-a răspuns ea râzând.

Părea că vărul meu gustă din plin vremea, care se potrivea cu propriul său temperament static, nehotărât. Müjgân a făcut această remarcă. Amuzându-se să deschidă şi să închidă umbrela din mână, ea a spus:

— E frumoasă vremea, dar te întristează; zilele care urmează după acest anotimp seamănă prea adeseori cu cea de azi. Apoi vine iarna. Nu ştii cât e de plicticoasă iarna aici… Tata, dimpotrivă, atât de tare s-a acomodat, încât dacă-i pomenesc măcar să ne mutăm în altă parte, ia foc.

— Nu mai vorbi de rău această regiune. Poţi să ştii! Dacă te măriţi cu vreun localnic bogat? o necăji Kâmran.

— Să mă ferească Allah, dădu ea din cap, luându-l în serios.

În acest timp trecea pe lângă noi un pescar cu picioarele goale. Era bătrânul căruia m-am prezentat, într-o zi drept Marika. Avea capul legat tot cu o batistă roşie. M-a salutat.

— Demult, nu te-ai mai arătat, Marika.

— Am de gând să ies la pescuit cu dumneavoastră!

Şi tot vorbind, am pornit-o împreună spre marginea colinei.

Când, puţin mai târziu, m-am înapoiat lângă Müjgân şi Kâmran, ea îi povestea istoria cu Marika. După ce isprăvi, mă prinse de mână:

— Nu pe, mine, ci pe Feride o s-o lăsăm pentru totdeauna la Tekirdag. I-a surâs norocul… E cerută în căsătorie de fiul

unui pescar, numit Căpitanul Isa. Nu te uita că-i pescar. E-un om extraordinar de bogat.

— N-are decât să fie şi milionar! râse Kâmran. Eu, în calitate de văr, nu-mi voi da niciodată consimţământul.

Ce diavol împieliţat o îmboldeşte azi pe înţeleapta şi moderata Müjgân? Ce, credeţi că a răspuns la cuvintele lui?

— Şi dac-ar fi doar atâta. Feride însă are şi partide mai cu vază. De exemplu, un ofiţer de cavalerie, rupt din soare, în fiecare seară vine vizavi de casa noastră şi ca să-i placă lui, Feride face periculoase demonstraţii de echitaţie.

De data aceasta, Kâmran râdea cu hohote. Dar în aceste hohote răsuna o notă ciudată, deosebită de râsul de adineaori, ceva ca o decepţie.

— La asta n-am ce obiecta, grăi el. E dreptul ei să răspundă.

Făcându-i lui Müjgân un semn pe ascuns, care voia să spună: „Las' că-ţi arăt eu ţie!" am dojenit-o cu voce tare:

— Prea o iei razna. Ştii că eu nu gust asemenea glume.

Din precauţie, ea se adăposti în spatele lui Kâmran şi îmi făcu cu ochiul.

— Dar când suntem singure, nu vorbim aşa…

— Mincinoaso, calomniatoareo!

Acum Kâmran forţa lucrurile:

— Mie poţi să-mi spui, Müjgân. Doar eu nu-s un străin…

Am bătut din picior, furioasă:

— E clar. Cu voi nu poate vorbi omul fără să se certe. Rămâneţi cu bine!

Şi am pornit-o spre mare, foc de supărată.

Am plecat, dar instinctul îmi spunea că această îndepărtare a mea nu va pune capăt discuţiei începute. Ajungând la marginea colinei, am început să arunc cu pietre în mare.

Din când în când, făcându-mă că mă aplec, mă uitam înapoi. Ceea ce vedeam nu era deloc de natură să mă

liniştească. Müjgân era pe punctul de a mă desființa, iar eu nu aveam nicio putere s-o împiedic.

La început, vorbeau râzând. Apoi, amândoi au devenit serioşi. Müjgân, ca şi cum îşi găsea cu greu cuvintele, trasa nişte linii pe pământ, cu umbrela, vărul meu stătea țeapăn ca o statuie. În sfârşit, i-am văzut pe amândoi că se întorc, mă privesc şi, ceea ce era şi mai rău, se îndreaptă spre mine.

Totul era limpede... Am luat-o la goana, cu toată viteza de care eram în stare, către plaja de jos, pe panta cea mai abruptă a colinei. Încă mai mă mir cum de s-a întâmplat să nu mă rostogolesc şi să-mi frâng oasele.

Totuşi, nici această pantă primejdioasă nu reuşise să mă salveze de ei. Întorcând capul, văd cu stupoare că se pregătesc şi ei să coboare încet, prin partea cealaltă a colinei!

Dac-aş fi început să fug, molâii ăştia – chiar dac-ar încăleca pe cai – şi tot n-ar izbuti să mă prindă. Însă fuga mea ar fi prea elocventă, ar dovedi că am înțeles totul sau cel puțin că bănuiesc ceva.

De-aceea, ca şi cum nimic neplăcut nu m-ar fi zorit din urmă, am mers firesc repede, continuând să arunc pietre în mare. Dacă m-aş întoarce spre promontoriu aş fi în siguranță, dar iată că în dimineața asta, ca un făcut, marea se retrăsese, lăsând liberă o punte de trecere complet uscată.

Mi-am înjghebat iute un plan. După ce mai mergeam nițel pe plajă, aveam să încep să mă cațăr din nou pe colină, pe un drum bătut numai de capre. Întrucât era o potecă pe care şi caprele o urcau cu greu, ei vor renunța să mă mai urmărească şi astfel aveau să-mi piardă urma.

Numai că, în cealaltă parte a promontoriului, o comedie – sau mai degrabă o dramă – care mi-a ieşit în cale, m-a făcut să uit pentru câteva minute totul. Cu o vâslă în mână, bătrânul pescar care trecuse pe lângă noi cu puțin înainte, hăituia un câine negru. Scheunând, animalul fugea de colo-colo, iar bătrânul din când în când îl ajungea, îi împungea cu vâsla şi îl trăsnea unde nimerea. La început mi-a trecut prin

minte că bietul câine o fi turbat. Dar de unde! Pescarul părea mai turbat, se zbătea ca un apucat şi urla.

Neavând curajul imediat să mă apropii de el, i-am strigat:

— Ce-i, ce ai de împărțit cu bietul animal?

Bătrânul gâfâia îngrozitor. Întrerupând o clipă ciomăgeala, s-a sprijinit în vâslă şi, cu o voce plângăreață, îmi spuse:

— Ce să fie, mi-a răsturnat bunătate de catran. Mi-a prăpădit treizeci de kuruşi[6], blestematul! Dar nu-l las eu!

Era limpede pricina mâniei: câinele răsturnase o tinichea cu catran pe care pescarul îl pusese să fiarbă la un foc de vreascuri, pe plajă. O vină mare! Dar nu până într-atât încât, pentru ca s-o ispăşească, animalul să plătească cu viața.

Deştept, câinele se ascunsese într-un loc sigur, în scobitura unei stânci. Când, peste puțin, duşmanul trecu la al doilea atac, se porni să urle ascuțit, fără să se mai gândească cum să scape din această capcană în care intrase singur. Or, dac-ar fi alergat de-a lungul plajei sau dacă s-ar fi cățărat pe colină, pe drumul pe care proiectasem eu s-o iau, ar fi scăpat cu siguranță.

Dac-aş fi avut vreme, aş fi făcut ceva ca să-l salvez pe bietul câine. Dar ce să-i faci! Şi mie necazurile îmi depăşeau forțele. Şi eu eram fugărită ca şi el.

Ideea că Müjgân şi vărul-meu dau târcoale promontoriului mă scotea din minți şi fără să mă mai uit în urmă, după ce am mers un pic cu paşi iuți, am început să mă cațăr pe colină.

Totuşi, aşa cum chibzuisem şi mai înainte, nu mă împăcăm nici cu ideea de a fugi fățiş. Deseori mă opream şi ca din întâmplare, priveam pe furiş în urmă, mai bine-zis, în jos.

Se părea că drama i-a interesat şi pe cei doi. Vorbeau cu însuflețire lângă tinicheaua cu catran răsturnată. În sfârşit, am văzut că vărul meu îşi scoate din buzunar portofelul şi înmânează nişte bani pescarului. Şi ceea ce-i mai curios,

pescarul care, cu vădită bucurie, şi-a aruncat cât colo vâsla, s-a întors spre mine şi-mi face semn cu mâinile.

Sunt mulțumită, câinele a fost salvat: Fără să-mi pese că, din urmă, verii mei mă strigă, am luat-o spre casă.

Când îmi aduceam aminte de cele săvârşite de Müjgân, mi se încâlcea totul în minte şi febra îmi năpădea tot corpul. Din când în când, înfigându-mi unghiile în palme, spuneam: „M-am făcut de râs! N-o să ți-o iert eu, Müjgân!”

Cred că până la Istanbul aş fi fost în stare să merg în acelaşi pas forțat. Dar, în fața porții, m-a întâmpinat unchiul Aziz care mi-a tăiat drumul:

— Ce-i mutra asta? Eşti roşie ca sfecla! Te-a fugărit cineva?

Cu un râs nervos, am negat:

— De unde până unde, unchiule! şi am alergat în curtea din dos, de unde veneau glasuri de copii.

Acolo se afla un leagăn de chingi agățat de un carpen mare. Uneori, adunând toți copiii vecinilor, transformam această parte a curții într-un loc de petreceri şi desfătări. Azi, micii mei prieteni veniseră aici fără să-mi aştepte invitația – o droaie, pestriță, de toate vârstele – şi înconjuraseră leagănul din toate părțile.

Ce coincidență binevenită! Când sosisem acasă, mă gândisem ca, fugind în camera mea, să încui uşa cu cheia. Dar ei ar fi venit negreşit după mine şi forțând uşa, ar fi provocat în vestibul un tămbălău de toată frumusețea. Pe când acum, mă amestecam, printre copii şi simulând joaca, îi puteam împiedica să se apropie de mine. Printre prietenii mei se iscase cearta: care să se urce mai întâi în leagăn. Eu am dat imediat buzna peste ei şi împărțindu-i cu mâinile în două tabere, le-am zis:

— Rânduiți-vă toți pe margini, hai… Eu am să vă dau în leagăn unul câte unul.

Am sărit în leagăn şi luând în fața mea pe unul dintre cei mici am început să-mi fac vânt. Nu trecu mult şi îşi făcură şi cei doi apariția. S-au oprit în spatele copiilor. Müjgân respira

precipitat, din când în când îşi apusa pieptul cu mâna. Vărul meu a făcut-o pesemne să fugă prea mult. În sinea mea i-am urat: „Să-ți fie şi mai rău!” şi am accelerat balansul.

Copiii care stăteau de strajă începură să fie nemulțumiți, să țipe: „E prea mult, ia-ne şi pe noi, şi pe noi!” Dar eu nu-mi plecam urechea la ei, mă ridicam în văzduh cu o viteză tot mai sporită, făcând să foşnească frunzişul des al carpenului de deasupra mea.

Lucrul acesta iritase la culme pe copii. De nerăbdare unii dintre ei se aruncau în fața leagănului, depăşind limitele trasate de mine. Trăgându-i de mâini înapoi, Müjgân şi Kâmran îi împiedicau să intre prea mult în raza leagănului, ca să nu fie loviți. Mai rău, şi micuțul care se afla în leagăn cu mine era sfârşit, încleştat de frânghii, plângea cu țipete ascuțite între genunchii mei; începuse să-mi fie frică c-o să cadă şi-o să moară.

Neavând încotro, am oprit leagănul şi am început să-l cert. Ce căutau într-un leagăn improvizat ca ăsta nişte mucoşi care leşină de frică la orice legănare nițeluş mai iute? Ar fi fost mult mai bine dacă s-ar fi dat în leagăn la ei acasă, dimpreună cu sugarii! Şi încă alte asemenea vorbe. Adică, la drept vorbind, scandalul pe care-l făceam era doar un truc ca să nu-i dau ocazie lui Kâmran să mi se adreseze. Slavă Domnului, şi copiii ceilalți făceau un tărăboi fiecare pe contul lui, transformând curtea în iad.

— Şi pe mine, tanti Feride! Şi pe mine! Şi pe mine!

— Nu, nu vă mai dau pe niciunul. Sunteți nişte fricoşi.

— Nu suntem, tanti Feride! Nu ne e frică, nu ne e frică!

În timpul acesta, de la una din ferestre, se auzi vocea mătuşii:

— Feride, fă-le şi lor un pic hatârul, dragă.

Pe dată m-am întors spre ea şi am improvizat un discurs interminabil:

— De ce vorbiți aşa? Până la patruzeci de ani n-ați cunoscut-o încă pe Pitulicea? Poate să aibă cineva încredere în mine? Încep încet. Apoi, pe măsură ce leagănul se duce şi

vine, diavolul îmi dă ghes: „Haide, haide. Mai tare, mai tare!” îi răspund: „Lasă-mă, am copii lângă mine!” Dar el continuă: „Haide, haide, încă un piculeț, încă un piculeț, parcă cine ştie ce-o să fie!” Şi odată cu el, şi ramurile, şi frunzele copacului, ca un cor, îmi repetă: „Haide, Feride! Haide, Feride!” Dați-vă seama, cum să reziste o biată Pitulice la atâta stăruință!

Pălăvrăgeala mea fără sens se apropia de sfârşit, dar, deşi întoarsă cu spatele, simțeam pe Kâmran în dreptul umerilor mei. Nu mă îndoiam câtuşi de puțin că îndată ce-am să tac, o să înceapă el. Ce era de făcut? Cum aş fi putut să scap de a da ochi cu el?

Văd că un copil mi se încurcă printre fuste. Îl prind de subsuoară şi-l ridic în văzduh. E cel mai micuț dintre toți musafirii mei, un copilaş de şapte-opt ani. Apropiindu-mi fața de a lui, îi zic:

— Bine, să vă fac hatârul, dar cu tine nu-i cu putință. Mai mare păcatul să sângereze obrăjorii-âştia bucălați!

O umbra împresoară spatele copilului. E Kâmran. Nu încape nicio îndoială, cum am să las copilul jos, o să fim față în față, ochi în ochi. În sfârşit, n-a mai rămas nicio portiță de salvare. A fugi, a mă teme de el sunt lucruri pe care niciodată nu le va suporta orgoliul meu.

De aceea, dau jos copilul din brațe şi mă uit sfidător în ochii lui Kâmran:

— Haide, micuțule, du-te lângă nenea Kâmran. El e un băiat fin, delicat ca o domnişoară. O să te legene lin, lin, fără să te sperie ori să te zguduie, grijuliu ca o doică; numai cântecul de leagăn o să-ți lipsească. Ai grijă doar să nu te agiți prea mult. Căci brațele lui gingaşe nu te pot ține şi-o să cădeți amândoi de-a berbeleacul.

Aveam intenția ca, ținând ochii țintă în ochii lui, să continui cu această batjocură trufaşă şi total neîndreptățită, până când o să-l fac să-şi plece capul. Dar el nu-şi fereşte ochii, se uită la mine cu o privire care, parc-ar grăi: „Zadarnic, nu te mai trudi, ştiu tot”.

Atunci înţeleg că am pierdut partida. Îmi plec capul şi cu batista încep să-mi şterg palmele prăfuite.

— Te distrezi pe socoteala mea, aşa e, ştrengăriţo? Acu-i acu, ţine-te bine, o să ne dăm în leagăn împreună.

Cu o mişcare iscusită îşi scoase haina şi şi-o zvârli drept în braţele lui Müjgân. De la fereastră, mătuşa îi striga:

— Vai, Kâmran, nu fă copilării! N-ai s-o scoţi la capăt cu sălbăticiunea asta, o să-ţi frângi oasele!

Înţelegând că vor avea de urmărit un spectacol distractiv, copiii se trag înapoi. Noi am rămas singuri lângă leagăn.

Râzând, vărul meu mă întărită:

— Ce-aştepţi. Feride? Nu cumva ţi-e frică?!

De data aceasta, eu sunt cea care nu îndrăznesc să-l privesc în faţă.

— Da de unde! îi zic şi mă arunc în leagăn.

Frânghiile scrâşnesc, leagănul se pune în mişcare, greoi.

Prevăzătoare, ca să-mi cruţ forţele în acest legănat pe care-l bănui că va fi deosebit de dificil, mă mulţumeam să-mi îndoi numai genunchii.

Pe măsură ce viteza noastră creşte, carpenul începe să se cutremure, foşnind din ce în ce mai puternic.

Amândoi scrâşneam din dinţi, tăceam, ca şi cum cu fiecare cuvânt am fi pierdut puţin din puteri.

Beţia mişcării mă cuprindea încet-încet, îmi uitam de mine. Capul lui Kâmran s-a cufundat dintr-o dată într-o masă de frunze, părul său lung i-a căzut pe frunte.

— Nu cumva aţi şi început să regretaţi? îl întreb eu cu o voce batjocoritoare.

— Vedem noi cine are să regrete! mi-a răspuns el râzând.

Ochii lui verzi care ard, scânteind printre părul răvăşit, trezeau în mine un chin ciudat, o dorinţă de dominare. Îndoindu-mi cu putere genunchii, am imprimat o viteză nebună leagănului. Acum, la fiecare du-te vino, capetele ne dispăreau şi apăreau dintre frunze, părul ni se amesteca. O clipă, ca prin vis, am auzit glasul mătuşii strigând „Ajunge! Ajunge!”

— Ajunge, Feride? îmi repetă Kâmran.

— Întreabă-te pe tine, i-am răspuns.

— Mie nu-mi ajunge. După lucrurile atât de minunate pe care le-am aflat de la Müjgân, nu mai pot simți oboseala…

Mi s-au înmuiat brusc genunchii; mi-a fost frică să nu scap frânghiile din mână.

— Nu speram asta. Eu pentru tine am venit aici, Feride… continuă Kâmran.

Deşi încetasem orice mişcare, leagănul îşi continua şi acum balansul cu aceeaşi viteză. Am înconjurat frânghiile cu brațele şi mi-am încleştat mâinile una de alta:

— Să ne dăm jos, am să cad, mă rugam eu.

El nu mi-a înțeles slăbiciunea:

— Nu, Feride, îmi spuse, nu te las până nu aud din gura ta că primeşti să te căsătoreşti cu mine, ori o să cădem şi-o să murim împreună.

Printre şuvițele de păr, buzele lui îmi atingeau ochii şi fruntea. Nu m-au mai ținut picioarele. Deşi mâinile nu mi se descleştaseră una de alta, brațele mi-au alunecat din jurul frânghiilor. Dacă Kâmran nu m-ar fi cuprins în această clipă, aş fi căzut cu siguranță. Dar puterea lui nu era suficientă pentru a mă ocroti pe mine. Ne-am rostogolit pe pământ, printre frânghiile răsucite pe negândite ale leagănului care-şi pierduse stabilitatea.

Când, după o amețeală uşoară, am deschis ochii, m-am trezit în brațele mătuşii. Îmi ştergea tâmplele cu o batistă umedă:

— Te doare ceva, fetița mea?

— Nu, tanti, i-am răspuns, ridicând capul.

— Atunci de ce plângi?

— Plâng eu, tanti?!

— Ce sunt lacrimile din ochii tăi?

— Oi fi plâns înainte de a cădea, tanti, i-am spus, cuibărindu-mă la pieptul ei.

După trei zile, ne întorceam la Istanbul, în formaţie completă, întovărăşiţi şi de mătuşa Ayşe şi Müjgân. Aflând vestea printr-o scrisoare trimisă de Kâmran, mătuşa Besime cu Necmiye alergaseră să ne întâmpine la debarcader, la Galata.

Primele săptămâni le-am petrecut fără să ne dăm în vileag logodna, ideea a fost a lui Kâmran. El voia să rămână numai cu mine, să se plimbe şi să discute cu mine. Cred că era dreptul lui, ca al oricărui logodnic. Dar la ce bun! Eu eram cea mai sălbatică şi mai naivă dintre toate logodnicele din lume. Când îl vedeam pe Kâmran venind spre mine, fugeam tropăind, ca un cal speriat; nici piatra slobozită din praştie nu m-ar fi ajuns din urmă.

Prin mijlocirea lui Müjgân îi dădusem un ultimatum: când suntem împreună, să nu-mi vorbească ca un logodnic. Dacă nu-şi va ţine cuvântul, mă juram c-o să stric totul. Ca şi la Tekirdag, şi aici, Müjgân mă cicălea din când în când seara, în dormitor:

— Pentru ce faci nebunia asta, Feride? Ştiu că-l iubeşti pe viaţă. Acestea sunt zilele voastre cele mai luminoase. Cine ştie ce lucruri frumoase are a-ţi spune…

Uneori, Müjgân nu se limita numai la atâta; mângâindu-mă pe păr eu mâinile ei prelungi, îmi repeta vorbele lui Kâmran.

Zgârcindu-mă în culcuş, scânceam:

— Nu vreau… Mi-e frică, mi-e ruşine… E caraghios, o ştiu. Nu pot să te fac să înţelegi.

Apoi, când ea mă părăsea şi se ducea să se culce, cu îmi repetam singură cuvintele pe care i le spusese Kâmran şi în melodia lor mă cufundam în somn.

Mama lui Kâmran îmi comandase un inel de logodnă lucrat cu multă măiestrie. O piatră preţioasă mare, orbitoare, care nu s-ar fi potrivit cu degetele mele veşnic zdrelite.

Când, înapoindu-se odată din Istanbul, mătuşa m-a tras în dreptul unei ferestre şi mi l-a arătat ca pe-o surpriză, piatra parcă ar fi adunat în ea toate razele soarelui ce sta să

dispară printre copacii din față, răsfrângându-le în mii de scânteieri; m-am dat înapoi, închizând ochii, mi-am ascuns mâinile la spate şi mi-am tras capul în întunericul perdelei, ca să nu se vadă că m-am înroşit.

Mătuşa nu m-a înțeles; mirată că nu-i sar de gât în culmea bucuriei, mi s-a adresat:

— Nu cumva nu ți-a plăcut, Feride?

— E foarte frumos, tanti, mulțumesc, i-am spus eu rece.

Se vedea bine că această comportare a mea o supără.

Totuşi şi-a învins pornirea şi s-a străduit să surâdă:

— Întinde mâna, să-l probăm. L-am făcut după un inel vechi de-al tău. Numai de-ar fi bun!

Îmi încleştam una de alta mâinile ascunse la spate, de parcă mătuşa ar fi avut de gând să mi le ia cu forța.

— Acum nu-i posibil, tanti, mai târziu…

— Lasă copilăriile, Feride!

Mi-am aplecat capul înainte, cu încăpățânare, şi am început să calc pe vârful picioarelor.

— Peste câteva zile o să dăm o mică petrecere pentru rude. O să vă logodim.

Inima îmi zvâcnea iute-iute.

— Nu vreau; sau, dacă vi se pare ceva absolut necesar, faceți-o după ce mă duc eu la şcoală.

Pe bună dreptate că meritam o muştruluială zdravănă. Dar mătuşa a ținut să-şi păstreze neştirbită mărinimia. În timp ce surâdea mieros, s-a mărginit doar la o ironie uşoară:

— Cum adică, o să te logodim prin procură? La căsătorie[7] merge aşa, fetițo, dar pentru logodnă încă n-a ieşit un asemenea obicei.

Pentru că nu aveam ce răspuns să-i dau, continuam să mă uit înaintea mea. Ca să mai atenueze din neplăcerea lecției pe care aveam s-o primesc, mătuşa mă prinse cu o mână pe după mijloc, iar cu cealaltă îmi mângâie bărbia, părul, fruntea:

— Feride, socot că în sfârşit a sosit vremea să părăseşti copilăria. Acum nu-ți sunt numai mătuşă, ci şi mamă… Cred că nu-i nevoie să-ți mai spun cât de mulțumită sunt din pricina aceasta, nu? Pentru Kâmran tu eşti cu mult mai bună decât orice fată străină căreia nu-i cunoaştem năravurile, apucăturile. Numai că… Numai că eşti puțin cam prea nestăpânită. În copilărie, lucrul acesta putea fi trecut cu vederea. Dar creşti din ce în ce. Şi pe măsură ce creşti, e firesc să devii mai aşezată, mai înțeleaptă. Mai ai vreo patru ani până la terminarea şcolii şi până la căsătorie. E un timp destul de lung. Totuşi, tu eşti acum o fată logodită. Nu ştiu dacă poți sesiza ce vreau să spun. Trebuie să fi serioasă, potolită. Trebuie să pui punct copilăriilor, zburdălniciilor şi încăpățânării. Ştii cât de delicat şi de sensibil e Kâmran…

A existat, oare, într-adevăr ceva supărător în vorbele ei care mi-au rămas întipărite în minte una câte una? Nici azi nu sunt în stare să-mi dau seama. Dar am avut impresia că parcă se desluşea o oarecare tendință de a mă considera inferioară valorosului ei fiu.

Ca şi cum ar fi vrut să experimenteze pe loc efectul povețelor ei, insistă:

— Ne-am înțeles acum, Feride, aşa-i? Vom celebra o logodnă într-un cerc intim, numai cu rude şi câțiva prieteni mai apropiați.

M-am şi văzut lângă ea, pieptănată cu totul altfel, cu un chip complet străin, într-o îmbrăcăminte cu care nu sunt încă deprinsă, la o masă împodobită cu flori, orbitor luminată. Toate privirile sunt ațintite asupra noastră…

M-am scuturat deodată, înfiorându-mă:

— E imposibil, tanti! i-am spus şi am fugit afară în galop.

În aceste zile Müjgân fusese pentru mine mai mult decât o soră mai mare, aproape ca o mamă. Noaptea, când rămâneam singure în odaia noastră, stingeam lumina, îi îmbrățişam cu grijă trupul firav şi acoperindu-i gura cu mâinile, ca să nu-mi răspundă, încercam s-o înduplec:

— Fetele logodite erau pentru mine oamenii pe care-i compătimeam cel mai mult pe lume, de care-mi băteam joc cu cea mai mare cruzime. Acum eu am devenit una dintre ele. Roagă-te de ei. Să nu-mi spună niciunul „logodnică”. Intru în pământ de ruşine, mi se face frică, sunt încă un copil. În fața noastră mai avem încă patru ani lungi. Până atunci am să mai cresc, am să mă deprind. Acum nimeni să nu mă trateze ca pe o logodnică.

Când, în sfârşit, avea gura liberă, Müjgân îmi spunea:

— Bine, dar numai cu o condiție... Mai bine zis, cu două condiții. Primo: n-ai să te mai iei la trântă cu mine. Secundo: ai să-mi repeți încă o dată mie, numai mie, că îl iubeşti şi încă foarte mult.

Atunci îmi ascundeam fața la pieptul ei şi de câteva ori în şir dădeam afirmativ din cap.

Müjgân îşi ținuse promisiunea. Nici cei din casă, nici cei din afara ei, nimeni nu-mi pomenea, în față, despre logodna mea. Dacă cineva arunca vreo glumă relativ la asta, primea o muştruluială zdravănă de la mine şi tăcea numaidecât. Unul dintre ei a înghițit chiar o palmă uşoară peste gură. Dar, slavă Domnului, nu era un străin, era chiar vărul meu. După mine, palma a fost meritată cu prisosință, însă dacă, ferească sfântul, ar fi auzit mătuşa Besime, cine ştie ce mi-ar fi făcut!

Deşi aşa stăteau lucrurile, totuşi, tot nu mă puteam socoti pe de-a întregul liniştită în vilă. De exemplu, pentru că acum am în casă o situație mai importantă, într-una din zile am fost mutată într-o odaie mai acătării, mi s-au schimbat perdelele, patul, garderoba; bineînțeles, nu m-am încumetat să întreb cauza acestor schimbări.

Într-o zi, trebuia să mergem cu trăsura la o nuntă țărănească, în Merdivenköy. Trăsura era prea plină. Din neatenție, m-am trezit spunând:

— Eu mă urc lângă birjar!

S-a râs cu poftă. Roşindu-mă, m-am urcat în trăsură, fără niciun chef.

Când, uneori, mă duceam ca altădată să şterpelesc din bucătărie caise uscate sau altceva asemănător, bucătarul hain mă lua în râs:

— Spuneți iute, deschis, ce doriți, domnişoară. Hoția nu vă mai prinde.

Deşi nimeni nu m-ar fi ținut de rău, nu mai îndrăzneam nici să chem copii străini la joacă. Ca să mă urc – foarte rar, de altfel – într-un copac, trebuia să mă ascund în cine ştie ce ungher şi să aştept acolo căderea nopții. Dar, dintre toți, Kâmran îmi da cel mai mult de furcă. Pot spune că ultimele zile ale vacanței le-am petrecut la vilă jucându-mă cu el de-a ascunselea.

El căuta prilejul să mă surprindă singură, iar eu făceam uz de toată şiretenia mea ca să nu dea de mine în vreun loc retras.

Nu mă interesau plimbările cu trăsura pe care mi le propunea uneori şi dacă insista prea mult luam şi pe altcineva – în afară de Müjgân – cu noi şi pe drum vorbeam neîntrerupt numai cu acesta. Spun în afară de Müjgân, fiindcă nu aveam deloc siguranța că, pe drum, ea să mă lase singura cu Kâmran, că nu o să se evapore, ori o să se pomenească vorbind vrute şi nevrute.

Într-o zi, Kâmran mi-a spus:

— Ştii, Feride, că mă faci nefericit?!

— De pe acum?! nu mi-am putut eu reține remarca.

Pusesem această întrebare cu o uimire atât de comică, încât amândoi am început să râdem.

— Vreau să aud o dată şi din gura ta ceea ce i-ai spus lui Müjgân. Cred că-i dreptul meu.

Mi-am ridicat ochii spre cer, cu ipocrizie, şi ca şi cum n-aş fi reuşit să-mi amintesc ce-i spusesem lui Müjgân, m-am gândit îndelung:

— Da, dar Müjgân e fată şi de nu mă-nşel, şi roaba dumitale, Feride, e tot fată. Nu se poate mărturisi oricui tot ceea ce sporovăim noi, fetele, între noi.

— Eu sunt oricine?

— Nu mă înțelege greşit. Cu toate că, tipologic, ai ceva feminin, eşti totuşi bărbat. În concluzie, nu se poate repeta unui bărbat tot ceea ce o fată destăinuieşte unei prietene.

— Nu sunt eu logodnicul tău?

— Am impresia c-o să ne certăm. Ştii că eu nu vreau să aud cuvântul ăsta.

— Vezi, deci, că am dreptate când spun că sunt nefericit. Nu îndrăznesc să pronunț cuvântul interzis de teamă că din nou ai să mă loveşti peste gură. Dar față de tine eu nutresc un simțământ pe care nu-l am față de nimeni…

Am înțeles că sunt pe punctul de a fi prinsă în capcana de care m-am ferit de atâta vreme. Dacă am să vorbesc, sau avea să-mi tremure glasul, sau aveam să fac cine ştie ce necuviință. Lăsându-l pe Kâmran vorbind, am luat-o la goană spre stradă.

Bănuiam c-o să vina şi el după minei Dar cum nu-i auzeam paşii, mi-am încetinit fuga; puțin mai târziu am privit îngrijorată în urmă.

El se aşezase pe-o bancă de nuiele, sub unul din copaci.

„Probabil că mă port cum nu se cade”, mi-am zis în sinea mea.

Cred că dacă m-ar fi privit Kâmran atunci, mi-ar fi înțeles regretul şi ar fi revenit lângă mine. Şi probabil nici eu nu aş mai fi fugit.

Aşa cum stătea acolo, vărul meu avea cu adevărat înfățişarea unui om nefericit. Am început să-mi zic, ca să mă mângâi:

„Spălăcitul, fățarnic! Încă n-am uitat cum alergai după fustele preafericitei văduve. Foarte bine îți fac!”

Nu pot să trec mai departe fără să amintesc de accidentul care mi s-a întâmplat în ultimele zile de vacanță.

Norodul din vilă s-a trezit, într-o bună zi, că sunt legată cu un bandaj cât toate zilele la mâna dreaptă. Celor care mă întrebau ce-am pățit, le răspundeam:

— Nimic, m-am tăiat nițeluş. N-am nimica, o să treacă de la sine.

— Tanti, observând că-mi ascund cu încăpățânare rana, îmi spunea:

— Sigur că ai făcut vreo năzdrăvănie. E ceva deosebit de grav dacă te fereşti. Să te arătăm unui doctor, să nu survină cine ştie ce complicație.

Care era realitatea? Mătuşa mă trimisese într-o zi să iau, cred, o batistă din garderobul din dormitor. Într-un sertar al dulapului am văzut o cutioară învelită în catifea. Era inelul meu de logodnă. Nu m-am putut împotrivi dorinței de a-l contempla un minut pe degetul meu. Dar acest capriciu avea să mă coste scump. Aşa cum se temuse mătuşa, inelul fusese făcut puțin cam strâmt; nu-mi mai ieşea cu niciun chip din deget. Pierzându-mi capul fără rost l-am forțat destul de mult, apoi am încercat să-l scot cu dinții. În zadar. Pe măsură ce mă căzneam, degetul mi se umfla şi inelul îmi devenea tot mai strâmt.

Dacă le-aş fi spus, negreşit că s-ar fi găsit vreo modalitate. Dar nu ştiu de ce, mi se părea că faptul de a fi prinsă cu acest inel pe deget mi-ar fi rănit orgoliul. Atunci mi-am legat în jurul degetului un bandaj. Două zile încheiate, cum găseam nițeluş timp liber, mă închideam în camera mea unde, scoțându-mi bandajul, încercam singură, cu ceasurile, să scot inelul. A treia zi, când, cu orice risc, mă pregătisem să-i destăinui mătuşii adevărul, inelul a ieşit fără nicio greutate! De ce? Pesemne-că, de necaz şi amărăciune, voi fi slăbit în cele două zile care se scurseseră.

În ultima zi de vacanță începusem pregătirile pentru şcoală. Kâmran a obiectat:

— Ce-i graba asta, Feride? Poți să mai rămâi câteva zile.

Dar eu, de parcă aş fi fost o elevă model, m-am opus:

— Maicile mi-au dat dispoziție să vin neapărat în ziua în care se deschide şcoala. Anul acesta lecțiile-s foarte grele, mă încăpățânam eu cu pretexte copilăreşti.

Această îndărătnicie din partea mea i-a provocat iarăşi lui Kâmran o criză de mâhnire şi proteste.

A doua zi, în timp ce mă conducea la şcoală, n-a scos o vorbă şi la despărțire, mi-a reproşat:

— Nu mi-am închipuit c-ai să vrei să scapi atât de repede de mine, Feride.

Eu nu eram nici aşa o elevă prea serioasă şi silitoare. Pe deasupra, de când s-a abătut asupra mea şi necazul cu logodna, m-am năucit cu totul.

Notele pe primul trimestru erau cum nu se poate mai proaste. Era limpede că dacă nu voi face un efort şi nu mă voi aduna, voi rămâne repetentă.

În seara în care s-au distribuit carnetele de note, maica Aleksi m-a tras într-un colț:

— Ți-a plăcut ce note ai luat, Feride?

— Sunt destul de proaste, *ma soeur*, îi răspunsei eu, dând din cap, spăşită.

— Nu destul, ci extrem de proaste. Nu-mi amintesc să fi stat vreodată atât de rău. Or, tocmai anul acesta speram că te vei strădui mai mult.

— Aveți dreptate. Anul acesta sunt mai mare cu un an decât anul trecut.

— Doar din cauza aceasta?!

Ciudat lucru! Maica Aleksi îmi mângâia, obrazul şi râdea cu subînțeles. Intimidată, îmi feream ochii de ai ei.

Ah, maicile astea! Deşi arată că n-au habar de nimic lumesc, sunt la curent cu cele mai mici bârfeli. De unde? Cum? Cu toate că am trăit zece ani printre ele şi am fost un spirit destul de iscoditor, n-am izbutit să pătrund deloc această taină.

În timp ce mă străduiam să mă strecor sub un pretext oarecare, maica Aleksi mi-a spus şi mai deschis:

— Îmi închipui că îți va veni destul de greu să arăți tuturora notele.

După care a urmat o insinuare şi mai gravă:

— Dacă nu vei reuşi să treci clasa, te pândeşte primejdia să mai aştepți aici încă un an lung…

Mi-am dat seama că dacă nu trec la contraofensivă, va fi imposibil să scap de maică. Neavând încotro, am recurs la o obrăznicie. Cu o candoare prefăcută, am întrebat-o:

— Primejdie? Pentru ce primejdie?

Maica Aleksi ajunsese la ultimele limite pe care şi le putea permite într-o conversație cu o elevă. Dacă mergea mai departe, însemna că devine mai mult sau mai puțin familiară cu mine. Cu o atitudine, cochetă, fără să se sfiască să-mi arate că se consideră învinsă, mi-a dat un bobârnac peste obraz.

— Ştii şi tu singură pentru ce! mi-a spus ea şi a plecat.

Anul acesta Michèle nu era în şcoală. Dac-ar fi fost, fără doar şi poate că m-ar fi silit să mă destăinui şi mi-ar fi agravat la maximum răvăşeala din mine. Pe cât am fost eu de liberă şi de flecară acum un an, când vorbeam despre o poveste născocită, pe atât de reținută devenisem anul acesta, după ce ajunsesem în situația unei logodnice adevărate. Printr-un gest scurt, impersonal, al capului, mulțumeam colegelor care mă felicitau, concediindu-le fără drept de apel.

Numai una singură a reuşit să-mi înfrângă rezistența, şi anume fiica unui doctor armean din cartierul nostru. Zilele libere din cursul săptămânii mi le petreceam în şcoală. În trei luni dacă fusesem acasă de două-trei ori.

Această înverşunare a cărei pricină nu mi-o prea puteam explica nici mie însămi, le supăra pe mătuşa Besime şi pe Necmiye şi-l tulbura pe Kâmran, care nu ştia ce să mai gândească, cum să se mai poarte. Primele luni trecea pe la şcoală săptămânal. Deşi nu îndrăzneau să spună nimica fățiş maicile considerau scandalos ca un logodnic să-şi viziteze logodnica la şcoală; când mă anunțau că vărul meu mă aşteaptă în parloar, făceau fețe-fețe.

Sprijinită de cantul uşii pe care-o lăsam înadins deschisă, cu mâinile vârâte în cordonul şorțului de şcoală, discutam din

picioare, cel mult cinci minute. Vărul meu îmi propusese să-mi scrie, din când în când, câte o scrisoare. Dar, obiectându-i că maicile au obiceiul ca, după ce pun pe cineva care ştie turceşte să le citească scrisorile primite, să le rupă, îl determinasem să renunțe la acest proiect.

La una din vizitele sale, îmi amintesc că între noi a avut loc o conversație deosebit de neplăcută.

Enervându-se că stau aşa departe de el, Kâmran voise să închidă uşa cu forță. Dar când să se apropie, eu am simulat că sunt gata să ies din cameră şi i-am spus cu vocea joasă:

— Te rog, Kâmran. Ştii că aici se vede şi prin ziduri.

El a avut o ezitare bruscă.

— Şi ce-i cu asta, Feride? Doar suntem logodiți!

Am dat uşor din umeri:

— Uite, tocmai asta strică. Doar dacă nu ții neapărat să le provoci pe maici ca într-o bună zi să-ți spună direct! „Vizitele dumneavoastră sunt prea stăruitoare. Vă rog să ne scuzați, dar trebuie să țineți seama că aici e şcoală”.

Kâmran s-a făcut alb ca varul şi de atunci n-a mai dai pe la şcoală.

Ceea ce comisesem era într-adevăr ceva rău. Dar nu exista altă posibilitate. Momentele când reveneam în clasă de lângă Kâmran şi toate capetele se întorceau spre mine, devorate de curiozitate, erau pentru mine nişte suplicii insuportabile.

Ce voiam să spun? Da, într-o zi, fata doctorului, întoarsă de la învoirea săptămânală, m-a întrebat:

— Kâmran bei pleacă în Europa, aşa-i?

— De unde ai scos-o? m-am mirat eu luată prin surprindere.

— De la tata. Se pare că l-a chemat unchiul de la Madrid.

Socoteam ca un atentat la mândria mea să-i mărturisesc că nu ştiu. De aceea i-am spus:

— Da, există un asemenea plan; un voiaj de scurtă durată.

— Nu-i o durată prea scurtă, de vreme ce e numit secretar de ambasadă.

— Va rămâne, totuşi, foarte puțin.

Limitându-ne discuția la atâta, ne-am despărțit. Tatăl colegei mele era un frecvent vizitator al vilei noastre, în calitate de medic al familiei. Se putea ca ştirea să fie adevărată. Dar cum e posibil ca mie să nu mi se spună nimic! Am făcut socoteala zilelor. De douăzeci de zile nu mai primisem veşti de acasă.

Noaptea m-am gândit doar la această problemă. Uitasem distanța fără rost pe care i-o arătasem lui Kâmran; în sinea mea mă supăram că a omis să mă înştiințeze de un lucru atât de important. La urma urmei, oricum, noi eram doi inşi legați unul de altul...

A doua zi era într-o joi. Pentru că vremea era buna, după-masă aveau să ne scoată la plimbare. Nu-mi mai găseam liniştea. Mă înspăimânta gândul să mai petrec încă o noapte roasă de incertitudini.

M-am dus la maica superioară şi pretextând că mătuşa e bolnavă, am cerut o învoire.

Din fericire, chiar în aceeaşi zi una dintre maici se ducea la Kartal. Cu condiția ca să mergem împreună până la stația Erenköy, maica superioară mi-a acordat învoirea cerută.

Când am ajuns la vilă, eu o valiză micuță în mână, era pe înserate.

La poartă m-a întâmpinat câinele casei. Acest animal bătrân era extrem de lacom şi linguşitor. Pentru că ştia că, de bine de rău, în geanta mea se află oricând ceva de mâncare, îmi tăia drumul şi ridicându-se în două picioare cu fața spre mine, mergea de-a-ndăratelea, încercând să mă cuprindă cu labele de dinainte. Văzând că şi Kâmran e gata să vină spre mine, m-am aplecat şi am prins labele murdare ale câinelui, împiedicându-l să mă atingă.

Cu gura-i imensă larg deschisă ca într-un râs jovial, el lăsase să-i atârne limba, în timp ce eu îl pişcam uşurel de bot. Pe scurt, era un joc de-al nostru, un mod de-a cocheta unul cu altul.

Făcându-mă că descopăr prezența lui Kâmran abia când a ajuns lângă mine, i-am spus:

— Ia te uită cum mai râde! Vai, ce gură enormă! Nu seamănă cu un crocodil?

Kâmran mă privea numai pe mine, cu un surâs amar pe buze.

Lăsând câinele, mi-am scuturat fusta şi după ce mi-am şters mâinile cu batista, i le-am întins lui Kâmran:

— Bonjur, Kâmran, cum se mai simte tanti? Sper că nu-i nimic serios…

— Mama? mă întrebă el cam mirat. N-are nimica. Ai auzit că-i bolnavă?

— Da, am auzit c-ar fi bolnavă. Am fost tare neliniştită. Nemaiavând răbdare până duminică, m-am învoit azi.

— Cine ți-a spus?

— Fata doctorului, i-am răspuns, pentru că nu avusesem timp să scornesc o nouă minciună.

— Ea ți-a spus?

— Da, printre altele, mi-a zis: „L-au chemat pe tata la voi, pesemne că ți s-a îmbolnăvit mătuşa”.

— E o eroare. În ultimele zile doctorul, dimpotrivă, n-a dat deloc pe la vilă, nici pentru mama, nici pentru altcineva, se miră el.

— Ce bine îmi pare! Cât am fost de îngrijorată… am replicat eu, fără să mă opresc prea mult asupra acestei conversații convenționale.

Ceilalți, bineînțeles, se aflau în casă.

Luându-mi servieta de pe jos, am vrut să merg la ei. Dar Kâmran m-a prins de mână:

— Pentru ce atâta grabă, Feride? Fugi de mine ca de obicei?

— Da de unde! Mă strâng ghetele… Parcă înăuntru nu vom merge tot împreună?!

— Da, dar acolo vom fi nevoiți să vorbim cu toți ceilalți. Or, eu vreau să vorbesc numai cu tine.

Ca să-mi ascund emoția am luat o atitudine ironică.

— Cum porunciți.

— Mulțumesc. Atunci, dacă vrei, putem să ne plimbăm puțin în grădină fără să dăm cu ochii de cineva.

Ca şi cum s-ar fi temut să nu fug, nu-mi lăsa mâna dintr-a lui. În cealaltă mână mi-a luat geanta. Am început să mergem alături. Pentru prima dată alături, de când ne logodisem…

Cum se zbate în piept inima unei păsări abia prinsă, aşa mi se zbătea mie. Dar cred că atunci, chiar dacă mi-ar fi lăsat mâna liberă, n-aş mai fi găsit puterea să fug.

Fără să ne spunem nimic, am mers până la capătul grădinii. Kâmran era mult mai mâhnit şi mai supărat decât mă aşteptam. Nu ştiu ce se petrecuse în aceste trei luni, ce se schimbase între noi. Dar, în ceasul acesta, mă găseam vinovată față de el, regretam sălbăticia pe care i-o arătasem.

Era o seară atât de frumoasă şi liniştită, încât uitai că te afli în mijlocul iernii. Culmile înzăpezite ale munților din jur ardeau într-un roşu de mărgean. Nu ştiu dacă în faptul că-mi asumasem, cu atâta uşurință, o anume vină față da Kâmran, nu contribuise, poate, şi influența acestei seri neobişnuite.

În ceasul acesta simțeam în mine o dorință irezistibilă să găsesc un cuvânt care să-l bucure. Dar nu-mi venea nimic în minte.

Când nu mai rămăsese altceva de făcut decât să ne întoarcem înapoi, el îmi spuse:

— Putem să stăm nițeluş aici, Feride?

— Cum vrei tu.

După „eveniment”, era prima oară când îi ziceam tu.

Fără să ia seama la pantalonii săi impecabili, Kâmran s-a aşezat grăbit pe un ciot de stâncă. L-am prins iute de mână şi l-am ridicat.

— Tu eşti plăpând, nu te aşeza direct pe pământ.

Şi scoțându-mi pardesiul, l-am întins pe locul unde avea să stea.

Lui Kâmran nu-i venea să-şi creadă ochilor.

— Ce faci, Feride?

— Dacă nu mă înşel, de acum încolo e datoria mea să te păzesc ca să nu te îmbolnăveşti.

Pesemne că şi de data aceasta i se părea că nu a auzit bine:

— Ce spui, Feride? Tu eşti aceea care-mi vorbeşti aşa?! E cel mai blând cuvânt pe care l-am auzit de la tine de când ne-am logodit.

Mi-am aplecat capul şi am tăcut.

Kâmran îmi luase în mâna pardesiul. Cu mişcări mângâioase îi atingea mânecile, gulerul, nasturii.

— Mă pregăteam să-ți fac nişte reproşuri, Feride, dar acum am uitat totul.

— Doar eu nu ți-am greşit cu nimic! i-am spus, fără să-mi ridic ochii.

Ferindu-se să se apropie de mine, de parcă s-ar fi temut să nu mă sălbăticesc din nou, continuă.

— Cred că ai greşit, Feride, şi încă din destul. Se neglijează atâta un logodnic? M-au încolțit tot felul de gânduri negre. Nu cumva să se fi înşelat Müjgân?

Am râs fără voie. Kâmran, vădit curios, m-a întrebat pricina pentru care râd. Mai întâi n-am vrut să-i răspund. Dar cum el insistă, i-am răspuns, ocolindu-i privirea:

— Parcă dacă s-ar fi înşelat Müjgân, am fi fost noi doi aşa!

— Ce înseamnă „aşa"? Adică logodiți?

Închizând ochii am confirmat cu capul, de două ori.

— Feride a mea!

Mai îmi stăruie şi acum în auz glasul acela care semăna cu o rugă. Am deschis ochii; în privirile lui tremura o lumină nouă.

— Atât de fericit m-ai făcut în clipa asta, încât dac-am să-mi amintesc de ea când voi muri, am să plâng de înduioşare. Nu mă privi aşa. Tu eşti încă foarte mică. Nu-i cu putință, nu poți înțelege asemenea lucruri. Am uitat absolut totul, totul…

Kâmran îmi prinsese, mâinile. Nu le-am retras, dar am început să plâng cu sughițuri, atât de cumplit, încât l-am înspăimântat de-a dreptul.

În timp ce ne întoarcem pe acelaşi drum, eu încă mai suspinam şi sughițam. El nu mai cuteza, să mă atingă. Dar

îmi dădeam seama că e puțin mai încrezător, şi eram mulțumită.

Când ne-am apropiat de vilă, i-am spus:

— Tu ia-o înainte; eu o să-mi spăl bine fața în havuz. Ce ar spune ceilalți dacă m-ar vedea în halul ăsta!

Ca şi cum mi-aş fi amintit întâmplător, l-am întrebat pe Kâmran:

— E vorba să faci o călătorie în Europa, aşa-i?

— Exista un asemenea proiect. Mai precis, un plan al unchiului meu de la Madrid. De unde-ai auzit?

— De la fiica doctorului, i-am răspuns, după o scurtă şovăire.

— Ce multe veşti îți dă ție fata doctorului, Feride!

M-a privit cu atenție drept în ochi. Am întors capul, roşind toată.

— Nu cumva boala mamei a fost un pretext?

— …

— Spune drept, Feride, pentru asta ai venit tu?

Se apropiase de mine. Vroia să mă mângâie pe creştet, dar se abținea ca nu cumva să mă sperii, să-i interpretez greşit gestul şi să ne înstrăinăm iarăşi. Or eu, dimpotrivă începusem să mă îmblânzesc. Îşi repetă întrebarea:

— Presupunerea mea e întemeiată, Feride?

Am dat din cap în semn că da, presimțind că o să fie foarte fericit.

— Ce minunat! Cât de mult mi s-a schimbat norocul de ieri şi până azi!

Proptindu-şi mâinile de brațele fotoliului pe care şedeam, s-a aplecat spre mine. În poziția asta mă aflam complet încercuită. Era o stratagemă şireată de a se apropia de mine fără să mă atingă. Pe locul unde şedeam, mă ghemuisem ca un arici şi mă trăgeam înapoi, vârându-mi capul între umeri. L-am întrebat, jucându-mă cu batista, ca să nu-l privesc prea de-aproape:

— Ce-ți propune unchiul?

— Ceva imposibil. Vrea să mă ia pe lângă el, ca secretar de ambasadă. Socoteşte ca o lipsă, pentru un bărbat să nu aibă o meserie, sau o funcţie bine determinată. Acestea, fireşte sunt ideile lui. „Poate, în viitor, şi Feride va fi mulţumită dacă va merge în Europa, prin mijlocirea unei funcţii la o ambasadă”, spune el. Ştiu şi eu! Asemenea vorbe…

Fiindcă discuţia devenise serioasă, Kâmran, punând capăt asediului, stătea acuma drept. Eu, numaidecât, m-am ridicat din locul meu.

Conversaţia noastră continuă:

— Pentru ce ai considerat proiectul ca pe un lucru imposibil? N-ai fi mulţumit să pleci în Europa?

— Nu mă refer la aspectul ăsta. De acum încolo eu nu mai sunt un om liber pe acţiunile mele. Am obligaţia de a discuta cu tine tot ceea ce se referă la viaţa mea. Nu-i aşa?

— Atunci, poţi să te duci.

— Deci, accepţi să mă despart de Istanbul, Feride?

— De vreme ce un bărbat trebuie să aibă neapărat o meserie…

— Dacă tu ai fi fost în locul meu, te-ai fi dus?

— Cred că m-aş fi dus. Şi mai cred că şi tu trebuie să faci aşa.

E cazul să mărturisesc că numai buzele mele rosteau aceste vorbe. În sufletul meu, în această clipă, vorbeam cu totul altfel. Totuşi, trebuie să-mi dau şi mie dreptate. Ce alt răspuns putea exista la întrebarea: „Să te las singură şi să plec?”

Pe de altă parte, şi Kâmran era mâhnit că accept atât de uşor despărţirea. După ce a făcut câţiva paşi prin odaie, fără să se uite la mine, s-a întors şi a repetat întrebarea:

— Deci găseşti just să primesc propunerea unchiului?

— Da.

— Totuşi, o să mai reflectăm, oftă el. Mai avem încă timp până să dăm un răspuns, definitiv.

Inima mi s-a strâns uşor. Această replică evazivă nu însemna că problema rămânea în suspensie?

Am început să vorbesc cu seriozitatea unui om mare, aşa cum îmi pretinseseră întotdeauna cu toţii:

— Nu văd ce rost are să mai reflectăm. Propunerea unchiului este într-adevăr atrăgătoare. Un voiaj scurt nu poate fi nimic rău.

— O misiune în străinătate durează aşa de puţin, Feride?

— Dacă ne gândim bine, nu se poate socoti nici prea mult. Unu, doi, trei, patru ani. Trec cât ai clipi. Natural, între timp, vei mai veni…

Ce uşor numărăm pe degete aceşti, unul, doi, trei ani.

Peste o lună, l-am condus pe Kâmran la cheiul Galata. Se îmbarca. Toate rudele mă felicitau că l-am îndemnat să plece în Europa. Numai Müjgân nu a fost mulţumită. În scrisoarea trimisă din Tekirdag, mă mustra: „N-ai făcut deloc bine, Feride. Ar fi trebuit să-l împiedici. Ce rost are să vă petreceţi izolaţi unul de altul cei mai frumoşi ani ai vieţii? Patru ani sunt nesfârşiţi”.

Totuşi aceşti patru ani au trecut mult mai repede de cum s-a temut Müjgân.

Când Kâmran s-a întors definitiv la Istanbul, împreună cu unchiul care fusese rechemat, terminasem şi eu de o lună şcoala.

A termina şcoala! Dădusem denumirea de „porumbar” clădirii sumbre în care am trăit un răstimp. Spuneam că ziua în care mă voi avânta în lume, în mână, de bine de rău, cu o diplomă, va fi pentru mine o sărbătoare a izbăvirii. Dar când, într-o bună zi, s-a deschis uşa „porumbarului” şi când m-am trezit în stradă cu pantofii cu tocuri înalte, cu feregeaua neagră, nouă, care-mi alungea destul de mult silueta, m-am simţit descumpănită. Pe deasupra, şi mătuşa începuse la vilă preparativele pentru nuntă. Aceasta mă scotea complet din sărite.

Prin vilă se perindau întruna zugravi, vopsitori, dulgheri, croitorese, rude venite din cartiere îndepărtate la namazul[8]

de noapte. Fiecare era ocupat cu ceva. Unii scriau de pe acum invitațiile, alții, ca să completeze ceea ce mai lipsea, cutreierau piața şi bazarurile, alții se chinuiau cu cusutul. Eu, într-o buimăceală de nedescris, mă învârteam de colo-colo, fără nicio noimă. Nu numai că nu eram folositoare la nimic, dar mai comiteam şi fel de fel de necuviințe care împiedicau şi pe alții să-şi vadă de treabă. Ultima ocazie de joacă pe care-o mai aveam îmi stârnise parcă nebunia. Ca altădată, cu copiii musafirilor după mine, întorceam totul cu susul în jos prin vilă.

Ca pretutindeni, şi în bucătărie se făceau reparații şi se zugrăvea. De aceea noul bucătar îşi transportase ustensilele într-un cort instalat în curtea din dos, trebăluind deocamdată în aer liber.

Într-o seară, l-am văzut în fața cortului cum prăjeşte în ulei încins nişte cocă. Imediat mi-a trecut prin cap o năstruşnicie.

— Copii, ascundeți-vă după cotețele astea. Nu suflați o vorbă. Eu am să fur nişte prăjituri şi am să vi le aduc.

N-au trecut nici cinci minute şi mă întorceam lângă micii mei prieteni, în mână cu un platou plin de dulciuri.

Cel mai bun lucru ar fi fost ca, după ce am dat fiecărui copil porția lui, să-i împrăştii prin ungherele grădinii şi să ascund în coteț platoul. Dar de unde să-mi închipui că bucătarul, cum o să observe hoția, o să alerge furios încoace şi încolo?!

Puțin mai târziu, în fața bucătăriei improvizate s-a stârnit larma. Bucătarul striga: „Zău de nu-i frâng oasele ăluia care-a făcut potlogăria asta”. Înspăimântați foarte, copiii au pornit să se ascundă, în pripă, fără să mai mă asculte pe mine, şi desigur că au procedat foarte bine, căci nu trecu mult şi bucătarul ne-a luat urma şi s-a năpustit asupra noastră ca ieşit din minți, cu o lingură mare de luat spuma pe care-o agita înfricoşător, ca pe un ciomag…

Întrucât mă văzuse cea mai răsărită printre ei, hainul bucătar i-a părăsit pe ceilalți şi începu să mă fugărească pe

mine. Între timp, cum s-a împiedicat şi s-a rostogolit pe jos cât era de lung, furia lui a depăşit orice limită.

Bucătarul era un străin, iar funcţia lui, foarte respectabilă. Dacă eram prinsă, până să apuc să-i spun cine sunt, aveam să încasez cel puţin vreo câteva linguri zdravene pe spinare. Mai mare ocara!

Neavând posibilitatea să fac o manevră spre vilă, lipsita de orice altă alternativă fugeam către stradă, urlând cât puteam.

Din fericire, croitoreasa care lucra de dimineaţă, ieşise să ia aer în grădină, împreună cu ucenica ei, Dilber. Cum le-am întâlnit într-un colţ al drumului, am urlat „Vine!", le-am îmbrăţişat şi m-am ascuns după ele.

Ucenica Dilber, întinzând mâinile în faţa bucătarului, i-a strigat:

— Ce faci, meştere bucătar, ţi-ai ieşit din minţi? Ea, ea e mireasa!

Să fi fost în altă împrejurare, pentru cuvântul ăsta i-aş fi arătat eu lui Dilber. Dar îmi fusese atât de frică, încât fără voie îi întăream şi eu spusele, ţipând:

— Zău, eu sunt mireasa, meştere bucătar!

N-am văzut un om atât de nebun şi de sucit ca bucătarul acesta. Un timp n-a crezut în asigurările domnişoarei şi ale ucenicei. „Nu există, aşa ceva nu se poate, o mireasă hoaţă!?" zicea el. Şi după ce s-a mai potolit, mi-a spus: „De-i aşa, bravo, ţie, mireaso! Atunci, fă bine de-mi ia nişte pantaloni noi, că uite, din cauza ta, ăştia mi s-au rupt la genunchi!"

Când căzuse, bietul om se lovise şi îşi julise nasul dar, slavă Domnului, nu mi-a adăugat la socoteală şi despăgubirile pentru asta!

Cu toate insistenţele mele ca să se ţină secret cele întâmplate, comedia s-a auzit şi a intrat în obicei ca la fiecare masă să fiu privită lung şi să se râdă.

Mai rămăseseră trei zile până la nuntă. Ca în fiecare seară, în timp ce săream coarda cu copiii, în poarta faimoasei grădini din dos, am fost obiectul unui nou atac. Dar, de data aceasta, în ofensivă era domnişoara croitoreasă, cea care se

căznise să mă scape de bucătar. Această domnişoară care cosea poate de treizeci de ani pentru vilă, era o fată bătrână, de şaizeci de ani, cu ochelari. Deşi cea mai blajină şi mai gentilă persoană din lume, în seara aceea şi ea vărsa foc şi pară împotriva mea:

— Vă rog, domnişoară, în câteva zile vă vom zice doamnă. Frumos o ceea ce faceți? De-o jumătate de oră vă caut pentru ultima probă.

Partea cea mai proastă era că şi mătuşa Besime o seconda pe domnişoara şi chipul ei încruntat trăda că, dacă se prelungeşte disputa, va fi alături de aceasta.

— Scuzați-mă, domnişoară, eram aicea. Vă asigur că n-am auzit.

Mătuşa nu s-a mai putut abține; prinzându-mă de bărbie cum făcea de fiecare dată când se înfuria pe mine, îmi spuse:

— Puica mea, parcă tu eşti în stare să auzi altceva decât vocea ta proprie şi hohotele tale de râs! Zău de nu mi-e frică să nu faci tot aşa şi peste trei zile, printre invitați.

Deşi mă arătam mai mojică şi mai nestăpânită ca oricând, zilele acelea au fost, pentru mine o perioadă bântuită de emoțiile cele mai amestecate; pe ascuns, mă topeam, cel mai mult după mângâiere şi înțelegere.

Fără să-mi retrag bărbia din mâna mătuşii, am prins cu vârful degetelor cele două părți ale fustei şi mi-am plecat genunchii, într-o reverență uşoară.

— Nu vă întristați, tanti. Nu mult, doar încă trei zilişoare mai trebuie să strângeți din dinți. Atunci pentru mine veți avea alt nume şi altă calitate decât aceea de mătuşă. Vă asigur că Feride nu va mai cuteza să facă mofturi şi răzgâieli în fața acelei doamne, aşa cum îi făcea Pitulicea mătuşii ei.

Mătuşii îi înotau ochii în lacrimi. Sărutându-mă pe obraji mi-a zis:

— Totdeauna am fost mama ta, Feride, şi aşa voi rămâne.

Exaltarea mea atinsese un asemenea grad încât, prinzând-o pe neaşteptate de mijloc, am înălțat-o în văzduh şi am

sărutat-o pe amândoi obrajii, întocmai cum îmi făcea şi ea mie, pe vremuri.

Când domnişoara a ridicat în mâini rochia mea albă de mireasă, la care nu mai erau de făcut decât unele mici retuşuri, am simțit că devin roşie ca focul. Mângâind unul câte unul pe cei din încăpere şi sărutându-i, am început să-i implor:

— Vă rog, duceți-vă afară. Nu mă voi putea îmbrăca în fața voastră. Închipuiți-vă numai că Pitulicea cu îmbrăcămintea ei obişnuită intră în ipostaza unui păun. Vai, ce ridicol! Chiar şi eu voi bufni în râs. Cât îi rugasem, cât le spusesem: „Vă implor, să fie o îmbrăcăminte cât mai obişnuită". Dar n-am reuşit să mă fac ascultată de nimeni.

Pe măsură ce domnişoara înainta către mine cu rochia în mână eu, ca şi cum ar fi venit cineva să mă prindă, fugeam din colț în colț şi tremuram ca varga.

Cei de afară îşi intensificau vociferările, vroiau să intre neapărat înăuntru.

— Numai puțin, vă rog, un minut şi-o să vă chem pe toți, îi asiguram eu.

Dar ei nu m-au crezut. Strigând: „Ne duce cu vorba! O să ne cheme după ce şi-a scos rochia de mireasă!" forțau uşa.

Atunci o bătălie însuflețită a început între cele două tabere inegale. Cei de afară, mari şi mici, învălmăşiți, împingând şi râzând, forțau uşa, eu, dinăuntru, mă apăram cu toată puterea brațelor mele.

La glasurile copiilor care, bătând cu ghetele lor cu placheuri în podeaua salonului strigau: „Atac... Atac... E război!" alerga toată suflarea din vilă.

Lângă mine, domnişoara țipa, fără să reuşească să i se audă vocea:

— Renunțați, retrageți-vă, pentru numele lui Allah, se rupe rochia!

La un moment dat, ca prin minune, vacarmul a încetat. De uşă se apropiau nişte paşi.

— Deschide, Feride, sunt eu. Pentru mine nu-i interzis, fireşte. Lasă-mă să-ţi vin în ajutor! l-am auzit pe Kâmran şi mi-am pierdut cu totul cumpătul.

— Să vină toţi... nu-i nimica, numai tu, tu nu. Tu pleacă, pentru numele lui Allah. Zău că am să plâng, am început eu să-l rog.

Dar el n-a luat în seamă rugăminţile mele şi împingând cu forţa uşa, a deschis-o larg.

Ţipând, eu am fugit într-un ungher şi m-am chircit, înfăşurându-mă într-un mantou ce-mi căzuse întâmplător în mână.

Domnişoara era gata să leşine.

— S-a dus frumoasa mea rochie! se văicărea ea.

Kâmran a apucat mantoul de un colţ şi râzând mi-a zis:

— Trebuie în sfârşit să te declari învinsă, Feride! Hai! arată-mi rochia!

Eu stăteam mută şi nemişcată. După ce, mai aşteptă un pic, el continuă:

— Feride, chiar în minutul ăsta am venit acasă. Sunt frânt de oboseală. Nu mă mai obosi şi tu. Ard de curiozitate să-ţi văd rochia; aşa că dacă te încăpăţânezi, voi fi obligat să recurg la forţă. Iată, număr până la cinci: unu, doi, trei, patru, cinci!

Când, după „cinci” pe care l-a întârziat cât s-a putut, Kâmran a tras de colţul mantoului şi mi-a văzut faţa scăldată în lacrimi, a rămas uluit şi golind odaia aproape cu forţa, a închis uşa.

De uimire, domnişoarei îi pierise graiul. Nici cu Kâmran lucrurile nu stăteau cu mult mai bine. După un răstimp cu o voce necăjită, ruşinată, mă rugă:

— Iartă-mă, Feride, am vrut să fac o mică glumă... Credeam că am acest drept. Dar tu eşti încă atât de copilăroasă... Mă ierţi, nu?

Cu capul încă ascuns în mantou, i-am răspuns:

— Bine, dar trebuie să ieşi imediat din odaia asta!

— Cu o condiție: am să te aştept lângă stânca de la marginea grădinii. Îți aminteşti? Acum patru ani, într-o seară, făcuserăm acolo pace amândoi. Aşa o să facem şi acum. Promiți?

— Bine, am să vin, i-am spus după o scurtă ezitare, dar acum du-te.

Săraca domnişoară, nu mai cuteza nici să vorbească cu o mireasă atât de sucită. După ce m-a dezbrăcat fără să deschidă gura, am îmbrăcat din nou rochia mea cea roz, scurtă, deasupra mi-am pus şorțul negru de şcoală apoi, fără să mă uit la nimenea, nici măcar la Müjgân, am fugit în camera mea şi mi-am spălat fața cu apă rece până ce mi s-a dus roşeața ochilor. Când am coborât în curte, se întuneca. Acum principala problemă era să mă furişez în graba lângă el, fără să mă urmărească nimeni.

Făcându-mă că mă plimb singură, am dat o raită prin spatele bucătăriei şi am schimbat câteva vorbe cu bucătarul. Apoi am început să merg agale către poarta dinspre stradă. Intenția mea era ca, după ce mi se pierde cu totul urma, să ajung lângă el, prin spatele zidului grădinii. Dar…

La poarta dinspre stradă, care stătea veşnic deschisă, mi-a atras privirea o femeie înaltă, cu o feregea neagră. Avea vălul lăsat. Deşi era evident că o interesează ceva în vilă, avea aerul că nu cutează să intre înăuntru.

Kâmran mă aştepta demult. De teamă ca de sub văl să nu se ivească vreun chip cunoscut care să mă țină de vorbă, mi-am schimbat drumul, căutând să dispar printre copaci. Dar femeia m-a strigat pe neaşteptate:

— Domnişoară, aveți bunătatea să vă deranjați o clipă, vă rog.

Am fost nevoită să mă întorc. Am luat-o spre poartă:

— Poftiți, doamnă, la dispoziția dumneavoastră. Doriți ceva?

— Nu este aceasta vila răposatului paşă Seyfettin?

— Da, vă rog.

— Dumneavoastră sunteți dintr-ai casei?
— Da.
— În cazul acesta vă voi ruga ceva.
— La dispoziția dumneavoastră.
— Vreau să vorbesc cu doamna Feride.
— Am tresărit uşor şi, ca să nu râd, mi-am plecat capul. Cuvântul „doamnă” destinat mie pentru întâia oară mi se părea atât de caraghios!
Nu, era imposibil, nu-mi puteam lua curajul să-i spun că eu sunt „doamna Feride”. Muşcându-mi buzele, i-am răspuns:
— Prea bine. Poftiți, vă rog, înăuntru. Dacă-i veți întreba pe cei din vilă, o vor chema pe doamna Feride.
Femeia cu feregeaua neagră intrase pe poartă şi se apropiase de mine:
— Întâlnirea întâmplătoare cu dumneavoastră a fost cât se poate de binevenită, copila mea… Am să vă rog ceva. Să-mi indicați modalitatea de a vorbi singură, cu doamna Feride. Dacă nu vă cer prea mult, n-ar trebui să afle nimeni despre aceasta.
Am privit-o cu uimire. Nu-i puteam distinge chipul, pentru că afară se întunecase şi ea încă nu-şi ridicase vălul. După o scurtă ezitare, i-am destăinuit:
— Doamnă, n-am avut curajul să vă mărturisesc pe loc, fiindcă mă aflu într-o ținută cu totul nepotrivită, dar eu sunt Feride.
Femeia s-a tulburat imperceptibil:
— Doamna Feride care se va căsători cu Kâmran bei?
— În vilă e doar o singură Feride, doamnă, am surâs eu.
Femeia cu feregeaua neagră se oprise brusc.
Ce putea să însemne faptul că, deşi abia adineauri îmi cerea cu nerăbdare să-i mijlocesc întrevederea cu Feride, acum în fața mea se prefăcuse în stană de piatră? Oare nu-i venea să creadă că eu sunt Feride? Sau era altceva?! Străduindu-mă să-mi ascund nedumerirea, am fost nevoită ca tot eu să reiau firul vorbei:

— Sunt la dispoziția, dumneavoastră, doamnă.

Ciudat, femeia încă nu deschidea gura.

Atenția mi-a fost atrasă de o bancă aflată puțin mai la o parte, printre copaci.

— Dacă vreți, să mergem acolo, doamnă. Vom putea vorbi fără să ne deranjeze nimeni.

Tăcerea femeii dură şi după ce ne-am aşezat pe bancă. Dar, până la urmă, probabil că s-a hotărât căci, cu un gest violent, îşi ridică vălul; se ivi chipul unei femei inteligente şi nervoase, ca de vreo treizeci de ani. Cu tot întunericul, se putea observa că e înfiorător de palidă.

— Doamnă Feride, vin aici nevoită, ca sol al unei vechi prietene a mea. Dar n-am putut să-mi dau seama că sarcina pe care am luat-o asupră-mi va fi aşa de grea. Deşi puțin mai înainte am insistat ca să vă văd, acum aş vrea pur şi simplu să fug.

Mă cuprinse un tremur: inima îmi bătea tare, tare. Simțeam însă că dacă eu n-am să mă arăt puțin mai curajoasă, ea o să facă ce-a spus: o să fugă. Căznindu-mă să-mi iau, pe cât posibil, o înfăţişare calmă, i-am spus:

— Datoria-i datorie, doamnă, trebuie să fii ferm. Prietena de care vorbiți mă cunoaşte?

— Nu. Mai bine zis nu v-a văzut niciodată. Ştie doar că sunteți logodnica lui Kâmran bei.

— Pe Kâmran bei îl cunoaşte?

— …

Nici mie nu-mi mai rămăsese putere s-o întreb mai mult. Dacă, în clipa aceasta, deşi ardeam de curiozitate, s-ar fi ridicat să plece, cred că n-aş fi fost în stare s-o întorc din drum.

— Ascultați-mă, doamnă Feride. Fireşte că nu înțelegeți pentru ce am şovăit să continui. Nădăjduiam să întâlnesc aici o doamnă matură. Or, în fața mea a răsărit o şcolăriță în toată accepțiunea cuvântului. Mi-e frică să nu vă întristez prea mult. Iată cauza ezitării mele.

Femeia străină avea aerul că mă compătimeşte. Lucrul acesta mi-a atins amorul propriu şi mi-a redat, pe loc, toată puterea.

M-am ridicat în picioare; proptindu-mi spatele de copacul din fața băncii şi încrucişându-mi brațele la piept, i-am spus cu o voce calmă, chiar gravă:

— În cazul de față ezitarea n-are rost, văd că lucrul pe care-l vom discuta e important. De-aceea, mai bine să lăsăm la o parte sentimentalismul şi să vorbim deschis.

Față de atitudinea mea curajoasă, femeia s-a recules şi m-a întrebat:

— Îl iubiți mult pe Kâmran bei?

— Nu văd ce vă priveşte aceasta pe dumneavoastră, doamnă.

— Poate că mă priveşte, doamnă Feride.

— V-am spus mai înainte că dacă nu vom vorbi deschis, n-o să ajungem la niciun rezultat, doamnă.

— Bine, fie şi aşa. Sunt silită să vă înştiințez că şi altcineva îl iubeşte pe Kâmran bei.

— Prea posibil, doamnă. E un tânăr plin de calități. Nu văd nimic extraordinar în faptul ca şi altcineva să-l găsească pe plac.

Îmi dădeam perfect seama că într-o seară de vară atât de frumoasă şi de tihnită, încât o frunză nu se mişca, se apropie o furtună iscată din senin, dar eram gata să-i țin piept cu o putere al cărei izvor îmi rămânea şi mie o taină.

În ultima frază adresată femeii răzbătea chiar un pic de ironie. Deşi nu se ridică în picioare, am înțeles, după modul din care şi-a îndreptat spinarea, după felul în care se cramponă de scândurile băncii, aranjându-şi poalele feregelei cu o mişcare nervoasă, că şi ea s-a hotărât, în sfârşit, să tranşeze această chestiune. Cu un glas lipsit de orice culoare, ca un automat, mi-a spus:

— Deşi la prima vedere v-am luat drept un copil, constat că mă aflu în fața unei tinere alese, cu o perfectă educație. Din nenorocire, Kâmran bei n-a fost în stare să vă aprecieze

cât trebuie. Sau, ştiu şi eu, poate că, deşi v-a apreciat, a fost prada unei slăbiciuni trecătoare. Pe scurt, acum doi ani a cunoscut-o, în Europa, pe prietena despre care v-am vorbit. Nu ştiu, e cazul să vă mai dau şi alte amănunte?

— Da, ca să-mi probați că ceea ce susțineți este adevărat.

— Pe prietena mea o cheamă Münevver. E fata unuia dintre foştii şambelani. Prima dată s-a căsătorit cu un bărbat pe care l-a iubit şi n-a fost fericită. Apoi s-a îmbolnăvit. Doctorii i-au recomandat un voiaj în Europa. Tocmai în momentul în care, restabilită, intenționa să se întoarcă în țară, s-a întâmplat ceea ce v-am povestit. Kâmran bei a fost o vreme în Elveția. În concediu, în misiune, n-am de unde şti exact. Întâlnirea lor acolo s-a produs. Deşi Kâmran bei sosise în Elveția pentru o săptămână, a rămas aproape două luni. Dacă nu mă înşel a şi fost sancționat din această pricină.

— O întrebare, dacă-mi permiteți. Ce urmăreşte prietena dumneavoastră vrând să mă informeze de toate acestea?

Acum, femeia străină a fost silită să se ridice în picioare, frământându-şi mâinile înmănuşate:

— Iată, e greu de spus: Münevver, azi, se află în situația de a vă fi duşmancă…

— Vă rog!

— Aşa este, doamnă Feride. Dar nu-i deloc o ființă rea. E foarte sensibilă. Pentru ea, întâlnirea cu Kâmran bei nu e o aventură. Spera să se căsătorească cu el. Dacă are cineva vreo vină, acela este numai Kâmran bei. Căci a ascuns până şi faptul că îşi dăduse cuvântul alteia. Singurul lucru care m-a determinat să iau asupra mea această neplăcuta însărcinare este teama ca nu cumva Münevver, hipersensibilă, deja bolnavă, să nu moară.

— Adică, dacă nu se căsătoreşte cu Kâmran?

— De ce să mint, aşa e. Münevver nu va supraviețui cu siguranță acestei veşti.

— Păcat de ea, biata.

— La drept vorbind, păcat de voi amândouă.

Am făcut un gest cu mâna, care voia să însemne că a mers prea departe şi am râs:

— Lăsați-mă pe mine, acum e cazul să vă gândiți numai la ea.

— Pentru ce, doamnă Feride? Deşi Münevver mi-e prietenă de ani de zile, totuşi şi dumneavoastră sunteți o tânără foarte bună iar în această chestiune nu aveți nici cea mai mică vină. De aceea, dacă vă deplâng şi pe dumneavoastră...

Am devenit mai dură; cu un ton arogant, am întrerupt-o:

— Nu vă permit. De altfel, cred că nu mai avem nimic de discutat împreună.

Observasem cum femeia străină îşi deschide şi închide din când în când geanta, ca şi cum ar vrea să caute ceva. Când a văzut că vreau să pun capăt conversației, a scos dinăuntru o hârtie şifonată:

— Doamnă Feride, cu gândul că poate veți pune la îndoială adevărul spuselor mele, v-am adus o scrisoare de-a lui Kâmran bei. Nu ştiu, v-ar impresiona prea mult dac-ați vedea-o?

Mai întâi am vrut să resping scrisoarea cu mâna. Dar apoi, temându-mă să nu comit o greşeală, am luat-o.

— Dacă vreți, v-o las. O s-o citiți după aceea. Prietenei mele tot nu-i mai trebuie.

— Nici mie nu-mi va folosi la nimic, i-am spus eu ridicând din umeri. E o amintire. E mai firesc să rămână la ea. Permiteți-mi, doar o clipă, să-mi arunc o privire.

Întunericul crescuse. Ieşind dintre copaci, în drum, mi-am apropiat de ochi scrisoarea şi pentru că eram deja învățată cu acest scris, am reuşit să citesc:

„Floarea mea Galbenă” – suna începutul. Urma un torent de cuvinte poetice. După cum înainte de răsăritul soarelui se împrăştie asupra lumii o lumină difuză, şi în inima lui se răspândise o astfel de lumină. „Înainte de a vedea Floarea Galbenă, ceva îmi spunea: «În suflet am o bucurie de neînțeles. Voi întâlni, neapărat, un lucru minunat». În sfârşit, acea minune s-a petrecut aievea; într-o seară, în timp ce în

grădina hotelului ardeau lampioanele, mi-a răsărit înainte Floarea Galbenă…”

Atât de repede citeam ceea ce urma, ochii mei desluşeau atât de prost literele în întunericul care se accentua tot mai mult, încât pot afirma că nu mi-a mai rămas aproape nimic în minte. Numai, în mod inexplicabil, am şi, acum în fața ochilor aceste ultime rânduri ale scrisorii, pe care le-am recitit de câteva ori:

„Mi-era inima pustie. Aveam nevoie de dragoste. Cum te-am văzut în fața mea, cu trupul dumitale înalt şi mlădios, cu ochii dumitale de viorea, totul şi-a schimbat înfăţişarea”.

Femeia străină se apropiase pe nesimțite de mine şi cu glasul tremurat vru să îngâne o frază de consolare:

— Doamnă Feride, v-am mâhnit. Dar fiți încredințată ca…

Eu, scuturându-mă brusc din amorțeală, i-am tăiat vorba, întinzându-i scrisoarea:

— Nici gând, n-am de ce să fiu mâhnită. Aşa ceva se întâmplă frecvent. Vă mulțumesc chiar. M-ați ajutat să aflu adevărul. Acum permiteți-mi, vă rog, să mă retrag.

Cu un salut uşor din cap, am plecat. Ea m-a strigat din nou, din urmă:

— Încă un minut, vă rog, doamnă Feride. Ce să-i spun prietenei mele?

— Să-i spuneți că v-ați făcut datoria. „Mai departe, Feride singură e în măsură să ştie ce va face”, şi cu asta ați terminat.

Femeia străină m-a mai strigat încă o dată, dar n-am mai ascultat-o. M-am cufundat, zorită, în desişul grădinii.

Nu ştiu cât m-a aşteptat Kâmran lângă stânca care nu ne va mai vedea niciodată împăcându-ne. Dar când, săturându-se de atâta aşteptare, a venit în odaia mea şi a văzut pe masă aceste câteva rânduri mâzgălite pe o foaie liniată de caiet, cu siguranță că s-a mirat:

„Domnule Kâmran, am parcurs de la un capăt la altul romanul *Floarea Galbenă*. Nu ne vom mai revedea până la moarte. Te urăsc.

Feride.”

PARTEA A DOUA

B., septembrie 19…

— De când ai venit, nu ţii seama de-i noapte ori zi, tot scrii şi scrii. Ce scriere fără de sfârşite mai e şi asta! Răvaş, nu-i, că doar răvaşele nu se scriu în caiet. Carte nu-i, fiindcă după câte ştim şi noi, cărturarii bătrâni scriu cărţile. Tu eşti o fărâmiţă de copilă. Atunci ce tot scrii, aşa, fără să te opreşti, fără să ştii ce-i odihna?

Cel care-mi punea aceste întrebări era Haci Kalfa, bătrânul îngrijitor al hotelului. De mai bine de un ceas spăla podelele afară, cântând; acum a ostenit şi a venit, după cum spune el, să schimbe cu mine două vorbuliţe.

Când am văzut cum arată, nu m-am putut abţine şi am izbucnit în râs:

— Ce ţinută-i asta, Haci Kalfa?

El care veşnic purta un şorţ alb, astăzi îmbrăcase o rochie de pe timpuri, cu clini largi şi ca să nu alunece cu picioarele goale în timp ce spăla scândura, luase în mână un ciomag cât toate zilele.

— Ce să-i faci, tot ne îndeletnicim noi cu treburi de femeie, încaltea să ne îmbrăcăm ca o femeie.

În afară de o vecină necăjită cu care mai vorbeam din când în când, Haci Kalfa era singurul om care-mi intra în cameră. În primele zile mai şovăia. Când să intre în odaia mea, cu vreo treabă oarecare, bătea la uşă şi-mi spunea: „Acoperă-ţi capul, profesoaro, că vin eu”.

Eu îi răspundeam, luându-l în râs: „Haide, dragă Haci Kalfa, n-ai de lucru? În numele lui Allah, între noi mai încap formalităţi?!”

El îşi încrunta şi mai mult chipul şi aşa încruntat.

— Nuuu! Lucrurile nu stau aşa cum le ştii tu. La muhaderratul musulman, nu se poate intra neanunţat, mă punea el la punct.

Muhaderrat trebuie să fi însemnat ceva cu „parte femeiască”. Dar ca să nu-mi ştirbesc mândria de profesoară, mă abţineam să-l întreb. Totuşi, tot luându-l în râs, îl făcusem şi pe el să-şi dea seama de lipsa de sens a acestei prejudecăţi. Acum, când avea chef, bătea în uşă şi intra nestingherit.

La început, lui Haci Kalfa îi venea să se înfurie că nu mai isprăveam cu râsul, apoi a renunţat.

— Faci asta anume ca să mă mânii pe mine, dar uite că n-am să mă supăr.

Apoi adăuga cu o ciudată mâhnire în ochi:

— Te sufoci în odaia asta ca o pasăre în colivie, aşa încât n-ai decât să mă iei un pic peste picior, să râzi, nu-i nimic. Dacă am fi mai prieteni poate că aş juca niţeluş în faţa ta, ca să te mai distrezi un pic. Ai înţeles, mă rog, cum stau lucrurile?

Nu era posibil să-i spun ce scriu:

— Fac exerciţii de caligrafie pentru că scriu urât, Haci Kalfa. Mâine, poimâine, încep lecţiile. Mai mare ruşinea faţă de copii!

El s-a proptit în ciomagul lui, ca şi cum ar fi pozat unui fotograf, şi cu un surâs blajin în priviri mi-a răspuns:

— Încerci să-l înşeli copilăreşte, pe Haci Kalfa... Ştii tu câte primăveri au trecut peste el? Profesorii scriu literele mari, încât două parale nu face scrisul lor; mâzgălesc şi ei ceva, întortocheat, ca picioarele de păianjen, doar aşa, ca să se afle în treabă. Ştii tu cât am umblat noi prin instituţii, câte feluri de funcţionari am văzut noi?! Tu ai un foc al tău, îl ai negreşit, dar, în sfârşit, asta nu-i treaba noastră. Numai străduieşte-te ca, în timp ce scrii, să nu-ţi mânjeşti degetele cu cerneală, că asta da, într-adevăr, e mai mare ruşinea faţă de copii. Haide, scrie ce ai de scris. Iar eu o să frec scândurile cu peria...

După ce scap de Haci Kalfa mă aşez din nou la masa mea. Dar nu mai pot lucra; unele din vorbele lui nu-mi dau pace,

revin cu tot mai multă stăruință.

Avea dreptate bietul de el. Din moment ce sunt, în sfârşit, un om în toată firea, o profesoară care mâine, poimâine, îşi va începe munca, trebuie să mă căznesc să nu rămână în mine nicio urmă, niciun semn din vremea copilăriei.

Oare n-au nicio semnificație petele de cerneală de pe degetele, ba chiar – deşi Haci Kalfa nu mi-a spus-o – de pe buzele mele? Faptul că, în timp ce-mi scriu jurnalul, mai cu seamă nopțile, mă închipui deseori la şcoală, că simt existând aievea în preajma mea oamenii pe care n-am să-i mai revăd nicicând, nu se datorează, într-o oarecare măsură, şi acestor pete?

Şi alte vorbe de-ale lui Haci Kalfa îmi stăruie în minte: „Te sufoci în odaia asta ca o pasăre în colivie...”

Este cu totul nepotrivit ca cineva să mă vadă ca pe o pasăre captivă, azi când în sfârşit, am scăpat de toate coliviile. Şi-apoi, în cuvântul „pasăre” răzbate strădania vechii „Pitulice” de a se ridica de unde-a căzut amuțită, cu aripa frântă. Teamă mi-e că dacă Haci Kalfa va continua să vorbească, aşa o să ne stricăm relațiile.

Totuşi, ca să nu-mi las jurnalul incomplet, e necesar un ultim efort. Nu trebuie să mă mai întorc vreodată în lumea dezgustătoare pe care am lăsat-o în urmă.

În seara aceea, după ce-am aflat de la femeia necunoscută ce era de aflat, mă îndreptam spre odaia mea. În vestibul, mi-am întâlnit mătuşa. Prima mea reacție a fost să mă ascund într-un colț în întuneric. Dar ea mă văzuse.

— Cine-i acolo? Tu eşti, Feride? De ce te ascunzi?

M-am oprit în fața ei fără să-i răspund. Nu ne puteam distinge chipurile.

— Pentru ce nu te duci în grădină?

— ...

— Mai mult ca sigur că pui iar la cale vreo năstruşnicie!

O mână nevăzută îmi apăsa pieptul, tăindu-mi respirația:

— Tanti!

Dacă în acel minut mătuşa mi-ar fi adresat un cuvânt bun, dacă mi-ar fi atins uşor obrazul sau mi-ar fi mângâiat părul, m-aş fi aruncat plângând în braţele ei şi i-aş fi destăinuit totul.

Dar ea nu şi-a dat seama în ce stare mă aflam. „Ce-ai mai păţit iar, Feride?” Aşa îmi spunea ori de câte ori voiam să-i cer ceva. Dar în seara aceea mi s-a părut că prin aceste cuvinte intenţionează de fapt să-mi reproşeze: „Tot nu te-ai potolit?”

— Nimic, tanti, dacă-mi dai voie, o să te sărut.

Oricum, mătuşa îmi ţinea loc de mamă. Nu voiam să mă despart de ea fără s-o sărut pentru ultima oară.

Nu i-am dat răgaz să-mi răspundă. I-am prins mâinile şi, prin întuneric, am sărutat-o mai întâi pe amândoi obrajii, apoi pe ochi.

Camera mi-era în cea mai mare neorânduială. Pe scaune, rochii aruncate; din sertarele dulapului deschis atârna rufăria. Era ruşinos ca un om care va săvârşi ceea ce hotărâsem eu să săvârşesc, să-şi lase camera într-o harababură de şcolar nărăvit. Dar n-aveam încotro, timpul mă gonea din urmă.

Temându-mă ca, văzând lumină prin fereastră, Kâmran să nu vină, am scris pe întuneric, aproape pe dibuite, câteva rânduri pentru el.

Apoi am deschis scrinul. Mi-am umplut valijoara de şcolăriţă cu diploma legată cu panglică roşie, cu câteva amintiri scumpe, câteva bijuterii modeste, cu cerceii rămaşi de la mama şi un inel.

Îmi aminteam că aşa fac şi copiii adoptivi care fug de acasă şi râdeam amar.

Abia după ce-am ieşit pe stradă, mi-am pus problema încotro s-o iau. Da, unde aveam să mă duc? Ziua ar fi fost simplu. Aveam un proiect vag în minte. Principala chestiune era să treacă noaptea. Unde puteam să mă adăpostesc la această oră târzie de noapte? Deşi eram gata sa mă împac cu

orice situație, totuşi nu puteam bate hai-hui ogoarele, cu valiza în mână, până dimineața.

Încă puțin şi la vilă o să se işte zarvă. La poliție, de teama scandalului, poate că nu aveau, să apeleze. Dar era cert că vor împânzi împrejurimile cu oameni care să mă caute. Orice călătorie cu trenul, vaporul, chiar şi cu maşina, era neindicată: mi-ar fi luat pe dată urma. Deşi nicio putere din lume nu putea constrânge pe cineva, care se hotărâse să-şi trăiască viața aşa cum înțelegea, să se întoarcă cu sila în această vilă, totuşi decizia mea ar fi fost privită ca o toană de fetiță răsfățată, pricinuind zadarnice necazuri şi lor şi mie.

Ştiam cum trebuie să-i scriu mătuşii încât să-i fac nu numai să le piară pofta de a mai mă căuta, dar chiar să socotească o blasfemie până şi amintirea numelui meu. Dar noaptea asta unde aveam să mă adăpostesc?

Mai întâi mi-au venit în minte unele prietene care locuiau în vilele din vecinătate. M-ar fi primit bine, desigur. Dar, ceea ce făceam eu acum era, într-o oarecare măsură, scandalos. Poate că li s-ar fi părut nepotrivit să dea azil în casa lor, fie chiar şi pentru o singură noapte, unei fete în situația mea. Apoi, ca să justific acest lucru cu totul ieşit din comun, ar fi trebuit să le dau explicații. Simțeam că o să-mi vină greu să dau socoteală unor străini şi să le ascult povețele. În sfârşit, e de la sine înțeles că persoanele care mi-au venit mie automat în minte, vor fi aceleaşi la care se vor gândi, la fel de firesc, şi cei de acasă şi că aveau să mă caute în primul rând la ele. În fața rudelor mele, care ar fi apărut în miezul nopții pradă neliniştii, să întrebe de mine, familiile prietenelor mele vor avea îndrăzneala să nege, de hatârul meu, că mă aflu la ele?

Socotind periculoasă strada care ducea spre gară, am luat-o pe drumul dosnic care merge spre Içerenköy. Întunericul devenea tot mai compact. Tocmai când începeam să-mi pierd curajul şi să fiu mai dezorientată, mi-a venit în minte, pe neaşteptate, o emigrantă care, cu opt-zece ani în urmă, fusese doică la una din casele neamurilor noastre.

Anul trecut, într-o seară, întorcându-ne dintr-o plimbare lungă, trecuserăm pe la ea pe acasă şi ne odihniserăm vreo jumătate de oră în curticica ei. Pentru că îi dăruisem întotdeauna lucrurile care nu-mi mai trebuiau, era extrem de îndatoritoare cu mine. Aveam să-mi petrec noaptea în casa ei şi nimănui n-o să-i treacă prin cap că sunt acolo.

Pe stradă trecea o căruță. Prima mea pornire a fost s-o opresc, dar ar fi fost şi riscant şi nici n-aveam la mine bani mărunți.

Neavând altă ieşire, am apucat-o pe jos spre Sahrayicedit. De fiecare dată când vedeam profilându-se vreo umbră în întuneric ori auzeam zgomot de paşi, mă opream tremurând. Cum să nu dea de bănuit o femeie care bate de una singură drumurile pustii de țară, în puterea nopții? Slavă Domnului, în împrejurimi nu era țipenie de om. Numai când am trecut pe la marginea unei vii, am fost oarecum în primejdie. Din față veneau câțiva bețivi, cântând. Dintr-o săritură am escaladat gardul scund, de mărăcini, al viei şi m-am ascuns în spatele lui până au dispărut. Dacă în vie s-ar fi aflat vreun câine, ar fi fost vai şi amar de minei

Apoi, când am trecut pe strada Sahrayicedit, am întâlnit un paznic de noapte care, istovit, îşi târa pe caldarâm ciomagul. Dar n-am întâmpinat nicio neplăcere căci, fără să mă vadă, omul a luat-o pe una din străzile alăturate.

Când au dat cu ochii de mine, doica şi bătrânul ei soț au rămas încremeniți. Le-am spus pe nerăsuflate povestea pe care-o scornisem pe drum. „Veneam din Üsküdar, când, în apropiere, s-a rupt o roată de la trăsură. La ora asta n-am putut găsi altă caleaşcă. De nevoie, ne întorceam pe jos, când, de departe, am văzul lampa aprinsă la voi. Unchiul mi-a zis atunci: «Haide, Feride, doar nu-i o casă străină, rămâi noaptea asta la doică. Eu o să dorm la un prieten de prin împrejurimi»”

La drept vorbind, povestea mea nu era prea verosimilă nici chiar pentru nişte oameni simpli ca aceştia. Dar cinstea de a avea ca musafir o noapte pe „domnişoara” era pentru ei atât

de copleşitoare, încât nu mi-au pus un moment la îndoială vorbele.

A doua zi de dimineață, când a văzut neatins aşternutul extrem de curat, cu miros de levănțică, pe care-l pregătise pentru mine, biata doică o fi intrat la gânduri, dar atunci nu a mai găsit pe nimeni!

În noaptea aceea, în odaia doicii stinsesem lampa şi scrutând întunericul, mi-am înjghebat un plan amănunțit.

În ochii mei căpătase acum importanță diploma despre care crezusem că nu va avea altă destinație decât să stea legată cu panglica ei roşie şi să se îngălbenească treptat într-un ungher al dulapului. Toată speranța mea era concentrată în bucata aceasta de hârtie, despre care se zicea că ar fi la mare preț. Datorită ei aveam să fiu numită profesoară într-unul din vilayetele[9] Anatoliei şi, veselă şi fericită, aveam să-mi petrec toată viața printre copii.

Hotărâsem ca, până ce voi părăsi Istanbulul, să mă ascund în casa lui Gülmisal Kalfa din Eyüpsultan. Gülmisal Kalfa fusese doica mamei mele. Când mama s-a căsătorit, îi dăduseră drumul şi, înzestrând-o, o măritaseră cu un bătrân paznic din Eyüp.

Ținea foarte mult la mama, în schimb avea relații proaste cu mătuşile mele. Cât timp bunica fusese în viață, venea pe la vilă şi-mi aducea jucării din Eyüp, vopsite în toate culorile. Dar după moartea bunicii, a fost izgonită cu totul, mătuşile nici nu voiau să audă de ea. Nu ştiu pricina, dar probabil că se iscase vreo ceartă între ele.

În orice caz, în Istanbul pentru mine nu exista un loc mai sigur decât casa lui Gülmisal Kalfa. După ce va primi scrisoarea care mi se contura în minte din ce în ce mai precis, mătuşii mele nu-i va mai rămâne altceva de făcut în afară de a plânge. Iar celălalt, oricât de josnic ar fi fost, era totuşi om. Chiar dacă mi-ar da de urmă, nu ar mai putea avea îndrăzneala să-mi iasă în cale.

În dimineața aceea am găsit întredeschisă poarta Gülmisalei. Cu un tulpan peste părul roşietic, dat cu henne, cu saboți în picioarele goale, ea spăla vestibulul pardosit al casei.

Fără să spun nimic, m-am oprit în fața porții şi-am început s-o privesc. Pentru că aveam fața acoperită, nu m-a putut recunoaşte; se uita la mine mirată, cu ochii ei albaştri, spălăciți.

— Doriți ceva, doamnă? mă întrebă.

După ce-am înghițit de câteva ori, i-am spus:

— Doică, nu m-ai recunoscut?

Glasul meu avu un efect inexplicabil asupra ei. Dându-se înapoi, ca înspăimântată, grăi:

— Doamne fereşte, Doamne fereşte! Arată-ți chipul, doamnă.

Punându-mi valiza pe dalele ude mi-am ridicat vălul. Scăpă un țipăt înăbuşit:

— Güzide! A venit Güzide! Ah, fetița mea!

Mă strângea în brațele ei slabe cu vine proeminente şi vărsa şiroaie de lacrimi:

— Ah, copila mea, ah, copila mea!

Înțelesesem pricina acestei emoții puternice. Mi se spunea adesea că pe zi ce trece semăn tot mai mult cu mama. O veche prietenă de-a ei, care n-o uitase deloc, spunea chiar: „La chip, la glas, Feride e leită Güzide la douăzeci de ani. Nu pot s-o ascult fără să plâng.”

Şi cu Gülmisal Kalfa se petrecuse acum acelaşi lucru. Nimeni, înaintea acestei bătrâne slujnice circaziene, nu reuşise să mă facă să înțeleg că plânsul poate deveni un lucru atât de frumos.

Eu îmi amintesc ca prin vis de mama. O imagine confuză de felul pozelor vechi, cu contururile şi culorile şterse, găsită prin praf, în odăile părăsite. Până astăzi, această imagine fantomatică nu trezise în mine nici tristețe, nici vreo dragoste deosebită.

Dar în timp ce Gülmisal Kalfa plângea, neputând face distincție, în mintea ei slabă de bătrână, între mine şi mama, în mine s-a petrecut ceva de neînțeles. Am revăzut-o pe mama aievea, i-am simțit căldura, în inimă mea şi am început şi, eu să plâng, strigând-o întruna. Uitându-şi propria-i durere, sărmana Gülmisal începuse să se ocupe de mine.

Am întrebat-o printre lacrimi:

— Spune, Gülmisal Kalfa, semăn mult cu mama?

— Foarte mult, fetița mea, cum te-am văzut m-am zăpăcit, am crezut c-o văd pe ea. Allah să-ți hărăzească viață lungă cât a pământului!

În timp ce în odaia vecină cu vestibulul mă dezbrăca întocmai ca pe un copil, bătrâna încă mai continua să plângă înăbuşit. Niciodată nu voi uita gustul primelor ore pe care le-am petrecut în odăița ei cu perdele de batist. După ce m-a dezbrăcat, m-a culcat pe un pătuc, m-a învelit cu o cuvertură țesută în casă, mi-a pus capul pe genunchi şi mângâindu-mi părul şi fruntea, a început să-mi povestească despre mama. Mi-a depănat una câte una toate amintirile din clipa în care, abia născută, a luat-o pentru prima oară în brațe, înfăşurată într-un văl albastru şi până în ziua în care s-au despărțit.

Cât despre mine, şi eu i-am povestit tot ce-am pățit, exact aşa cum s-au petrecut lucrurile. Ca şi cum ai asculta o poveste pentru copii, ea mi-a ascultat zâmbind vorbele, scoțând din când în când câte un oftat: „Vai, copilaşul meu!” Dar când i-am spus cum am părăsit vila noaptea trecută şi că nu voi mai călca acolo niciodată, până la moarte, a cuprins-o neliniştea: „Feride, mi-a zis ea, te-ai purtat ca un copil. Kâmran bei a greşit din lipsă de experiență. Te asigur că se căieşte şi că n-o să mai facă”.

Nu am reuşit s-o fac să înțeleagă revolta mea. Mi-am încheiat istorisirea cu vorbele:

— Gülmisal Kalfa, nu-ți mai trudi zadarnic mintea bătrână. După ce-am să stau la tine vreo câteva zile, am să plec într-alt ținut. O să trăiesc din munca mâinilor mele.

Când i-am spus aşa, i s-au umplut ochii de lacrimi; mângâindu-mi mâinile, ducându-mi-le la obraji şi la buze, repeta:

— Să nu pot eu să le cruţ!

Aşezând-o pe genunchii mei, săltând-o în sus şi dezmierdând-o pe obrajii zbârciţi, i-am spus că pe mâinile astea nu le paşte acum un pericol prea mare: nu vor fi folosite la altceva decât, uneori, să tragă de urechi pe vreun copil, obraznic.

Îi povesteam cu atâta voioşie cum am să-mi desfăşor munca de profesoară în Anatolia, ce voi avea de făcut acolo, încât până la urmă şi ea a fost contaminată de entuziasmul meu. A coborât de pe perete un mic Coran învelit într-o mătase subţire verde şi mi-a jurat pe el, că nu mă va denunţa în răstimpul în care voi sta la ea. Mai mult, dacă se va întâmpla să vină oricine să mă caute, îl va întoarce de la poartă.

În acea zi, împreună cu Gülmisal Kalfa am văzut de treburile casei până pe seară. Eu, până acum, mâncasem totul numai de-a gata. Nici măcar un ou nu-mi fiersesem vreodată. Se cerea să-mi schimb obiceiurile. De acum încolo, unde mai aveam să găsesc servitoare şi bucătar? Trebuia să învăţ de la Gülmisal Kalfa, pe care o aveam la îndemână, cum se face o mâncare, cum se spală rufe, şi chiar – oricât de ruşinos, s-ar părea – cum se cârpeşte un ciorap rupt.

După ce mi-am scos pantofii şi ciorapii, mă apucasem imediat de treabă. Fără să-mi plec urechea la strigătele ei de protest, am scos apă din puţ şi dând-o pe bătrână la o parte, am spălat scândurile, mai bine zis le-am înecat. Apoi, tot la fântână, am curăţat împreună cu ea zarzavatul.

Ce uşor spunem „a curaţi zarzavat”, dar ce lucru migălos e! Când a văzut Kalfa cartofii pe care i-am cojit eu, a dat un ţipăt: „Fetiţo, tu, odată cu coaja, arunci jumătate din cartof!”

Atunci am acordat acestei munci toată atenţia cuvenită.

— Cu-adevărat aşa e, Kalfa. Dacă n-aş fi aflat asta de la tine, până la sfârşitul vieţii n-aş fi ştiut-o şi aş fi aruncat

jumătate din cartofii pe care i-aş fi cumpărat cu atâta trudă.

Îmi pusesem un caieţel lângă mine, ca să notez în el tot ce voi învăţa de la bătrână.

Una-două, îi puneam nişte întrebări grozave:

— Doică, spune-mi cu câţi kuruşi se vinde un cartof? Câţi centimetri grosime trebuie, cel mult, să aibă coaja cartofului curăţat?

Şi astfel îi provocam râsul. Mai ales când i-am spus:

— Doică, spune-mi, câte găleţi de apă îţi trebuie ca să speli scândurile? biata femeie s-a înduioşat de tot.

Cum să faci pe-o cercheză analfabetă să priceapă principiile noii şcoli? În timp ce mă chinuiam cu asta, resimţeam o reală bucurie, încercam senzaţia că parcă într-adevăr îmi mai amorţeşte durerea ascuţită care, de aseară, nu mă slăbea.

După ce am pus mâncarea la foc, m-am aşezat pe rogojina curată din bucătărie.

— Ah, draga mea, spuneam eu, cine ştie cât de frumoase sunt locurile în care-am să merg! Îmi amintesc de Arabia ca prin vis. Anatolia e, în orice caz, cu mult mai frumoasă. Oamenii de acolo nu se aseamănă cu noi. Sunt ei săraci, dar au sufletele atât de bogate, atât de bogate, încât nu va fi unul atât de neomenos încât să-i scoată pe nas binele pe care l-au făcut nu numai unui copil sărman care nu are pe nimenea, dar nici chiar duşmanilor. Voi avea o şcoală micuţă. Am s-o împodobesc toată cu flori. Copiii vor fi ca şi ai mei. Am să-i pun să-mi zică „surioară”. Celor săraci am să le cos şorţuri negre cu mâna mea. „Cu care mână?!” ai să-mi spui. Nu râde, nu râde de mine. Am să învăţ şi asta, te asigur.

Kalfa, când râdea, când roşindu-se ca şi cum şi-ar fi regretat veselia, ofta.

— Feride, copila mea. Mergi pe un drum foarte greşit.

„O să vedem care din noi merge pe un drum greşit”, îmi ziceam eu.

Apoi am compus acea îngrozitoare scrisoare pentru mătuşa mea. Într-un loc îi spuneam:

„Îți voi vorbi deschis, tanti. Kâmran nu m-a atras niciodată, prin nimic. El, pentru mine, n-a fost altceva decât o odraslă de bogătaşi, lipsită de caracter, fără suflet, uşuratic, răsfățat, îndrăgostit de el însuşi. Un om slab, meschin, făcut din bucățele. Mai e nevoie să adaug ceva?

Eu pe el nici nu l-am plăcut vreodată, nici nu l-am vrut şi nici n-am simțit față de el vreun sentiment deosebit. Mă veți întreba: «Dacă este aşa, pentru ce-ai acceptat să te căsătoreşti cu el?» E arhicunoscută stupiditatea Pitulicii. Am comis o nebunie. Dar, slavă Domnului că m-am dezmeticit la timp.

Trebuie să înțelegeți ce catastrofă ar fi fost pentru fericita dumneavoastră casă o noră care gândeşte aşa despre fiul dumneavoastră. Iată, azi am preîntâmpinat această catastrofă, smulgându-mă din mijlocul vostru, tăind toate legăturile dintre noi. În felul acesta v-am plătit şi eu o parte din binele pe care mi l-ați făcut ani de zile.

Sper că după ce veți fi citit aceste cuvinte, vă veți feri de înjosirea de a-mi pomeni numele. Trebuie să mai ştiți că fata ingrată şi obraznică care vă scrie aceste rânduri inimaginabile, fără cea mai mică sfială ori ruşine, e capabilă, dacă va fi vreodată să dați față cu ea, să vă facă un scandal ca la gura pieței. De aceea, cel mai înțelept lucru e să uităm definitiv unii de existența celorlalți. Închipuiți-vă că Pitulicea a pierit ca şi mama ei, în cine ştie ce ungher uitat. Dacă vreți, vărsați câteva lacrimi. Nu vă pot împiedica. Dar, de departe! Nu care cumva să vă treacă prin gând să-i veniți în ajutor, ori ceva asemănător. Voi refuza totul ca pe o insultă.

Eu sunt un om de douăzeci de ani, ieşit deasupra necazurilor. Cum îmi doreşte inima, aşa am să trăiesc.”

Ori de câte ori îmi voi aminti de această scrisoare neobrăzată, mă voi ruşina şi voi plânge. Dar a fost necesară. Altfel n-aş fi putut-o împiedica pe mătuşa mea să mă caute, poate chiar să mă urmărească. N-avea decât să se înfurie, să se supere pe mine mătuşa! Nu-i nimica! Numai să nu se întristeze.

A doua zi, după ce am pus la poştă, cu propria mea mână, scrisoarea, m-am dus drept la Ministerul Instrucțiunii Publice. Eram îmbrăcată cu feregeaua largă a lui Gülmisal, iar pe față îmi lăsasem vălul ei gros. Am fost constrânsă să fac aşa, şi pentru ca să nu mă recunoască nimeni pe stradă, şi pentru că auzisem că la minister nu se acordă prea mare încredere profesoarelor cu capul descoperit, după moda europeană.

Până am ajuns la uşă ministerului am fost curajoasă şi veselă. Nădăjduiam că treburile mele se vor sfârşi extrem de repede. Un servitor o să mă conducă la ministru şi el, cum o să mă vadă, o să-mi spună: „Bine-ai venit, domnişoară. Noi abia aşteptăm tineri ca dumneavoastră.” Avea să mă numească cât ai clipi în cea mai prosperă, cea mai verde regiune din Anatolia. Dar cum am intrat pe uşă, m-a izbit, dintr-odată, o altă atmosferă: m-a cuprins emoția, chiar frica.

Coridoare întortocheate, scări ciudate, care duceau de la parterul clădirii la etaje; iar în aceste coridoare, pe aceste scări, o droaie de oameni. Nu îndrăzneam să întreb pe nimeni nimic, mă uitam nedumerită în jur.

În dreapta, pe o uşă înaltă, o placă pe care era scris „Sediul Ministerului” mi-a atras atenția. Foarte probabil ca acolo, să fie biroul ministrului. În fața uşii, pe un fotoliu uzat, cu arcurile răsucite țâşnind prin marochinul pleznit, şedea un servitor impozant, cu fireturi aurite pe mâneci. Avea un aer atât de solemn, încât n-ar fi fost deloc deplasat să te întrebi; „Oare nu cumva acesta este Excelența Sa domnul ministru?”

M-am apropiat temătoare de el:

— Aş vrea să văd pe Excelența Sa domnul ministru.

Scuipând pe degete şi răsucindu-şi vârful mustăților brune, groase şi lungi, m-a măsurat cu o privire maiestuoasă şi mi-a spus cu gravitate:

— Ce-aveți cu domnul ministru?

— Vreau să-mi dea un post de profesoară.

Şi-a ţuguiat buzele, ca să poată vedea ce formă au căpătat vârfurile mustăţilor, şi mi-a răspuns:

— Pentru atâta lucru nu e deranjat domnul ministru. Du-te şi interesează-te la secţie. Urmează regulile stabilite ierarhic.

L-am rugat să mă lămurească ce înseamnă „a urma regulile stabilite ierarhic”, dar el n-a socotit necesar să-mi mai răspundă. Cu acelaşi aer maiestuos şi trufaş a întors capul în partea cealaltă.

Pe sub văl, mi-am scos limba, a teamă şi mirare. „Dacă ăsta-i aşa, ce trebuie să fie stăpânul lui! Vai de mine, ce mă aşteaptă!” m-am gândit eu.

La marginea parmaclâcului scării erau aşezate la rând optzece găleţi de apă şi peste ele o scândură lungă – ca scândurile pe care le foloseam la vilă când mă dădeam huţa improvizându-se astfel o bancă curioasă. Pe ea stăteau o grămadă de bărbaţi şi femei.

Am remarcat o femeie bătrână, ca ochii albaştri ca de porţelan, cu feregeaua de lână neagră prinsă cu ace pe sub bărbie; apropiindu-mă de ea i-am povestit situaţia mea.

Cu o privire compătimitoare mi-a spus:

— Se vede că sunteţi total lipsită de experienţă. N-aveţi pe nimeni cunoscut la minister?

— Nu. S-ar putea să am vreo cunoştinţă, dar n-am de unde să ştiu. La ce mi-ar folosi?

Femeia cu ochi albaştri, care, după cum vorbea, părea o profesoară bine informată, a surâs:

— O să înţelegeţi aceasta mai târziu, fata mea. Veniţi să vă duc la Serviciul Învăţământului Elementar, încercaţi să vorbiţi cu domnul director general.

Directorul era un om extrem de brunet, cu barba neagră, cap imens, cu faţa ciupită de vărsat, cu sprâncene groase. Când am intrat în odaie, discuta cu două tinere femei care stăteau în picioare în faţa biroului.

Cu mâini tremurânde, una scotea din geantă nişte hârtii boţite şi le aşeza, cu grijă, pe birou.

Directorul îşi aruncă ochii peste ele, se uită la iscălituri şi ştampile, apoi spuse:

— Mergeţi şi înregistraţi-vă numele la secţie.

Retrăgându-se de-a-ndăratelea, doamnele au făcut o plecăciune adâncă.

— Dumneavoastră ce doriţi, doamnă?

Întrebarea aceasta îmi fusese adresată mie. Am început să-i vorbesc despre mine, bâiguindu-mă, cam derutată. Dar el m-a întrerupt pe neaşteptate, cu o voce aspră:

— Vreţi să fiţi profesoară, nu? Aveţi petiţie?

— Adică diplomă?

— Iritat şi dispreţuitor, directorul şi-a încreţit buzele şi a clătinat din cap către un musafir emaciat care şedea într-un colţ:

— Vedeţi în ce hal sunt! Cum să nu înnebunească omul! Habar n-au de deosebirea existentă între petiţie şi diplomă. Dar vor să fie profesoare şi mai fac şi mutre că leafa-i mică, că locul de muncă-i prea departe.

Mi s-a părut că, deodată, plafonul odăii a prins să se învârtească repede-repede; neştiind ce să-i spun, mă uitam, năucită în jurul meu.

Directorul, cu glasul şi mai aspru, continuă:

— Ce aşteptaţi? Haide, dacă nu ştiţi, întrebaţi pe cineva care ştie! Faceţi o petiţie.

În timp ce eu, complet buimăcită, mă căzneam să ies din cameră fără să mă lovesc de ceva, domnul cel mic, care şedea într-un colţ, a intervenit:

— Excelenţa sa îmi permite? Doamnă, să vă dau un sfat sincer.

Vai, Doamne, câte nu mi-a spus! Femei ca mine trebuie, să se dedice unei meserii, şi nu profesoratului. Aşa cum spusese Excelenţa Sa, judecând după faptul că nu sunt în stare să disting o petiţie de o diplomă, se îndoia în principiu că aş putea avea succes în profesorat. Dimpotrivă, dacă aş presta o muncă manuală, dacă, de exemplu, aş deveni o croitoreasa bună, mi-aş putea câştiga cu siguranţă existenţa.

Când am coborât scările vedeam negru înaintea ochilor. Cineva m-a prins de braț. Eram aşa de absentă încât acest gest fu cât pe-aci să mă facă să strig.

— Cum te-ai descurcat, fata mea?

Întrebarea mi-o punea tot doamna aceea cu ochii albaştri ca de porțelan. I-am povestit totul, strângând din dinți ca să nu plâng de deznădejde şi mânie. Ea mi-a răspuns cu un surâs blajin:

— De aceea te întrebasem dacă ai sau nu vreo cunoştință, fata mea. Totuşi, nu dispera. Poate mai există vreo posibilitate. Vino să te duc la un director de secție pe care-l cunosc. Allah să-l aibă în pază, este un om bun.

Am urcat iarăşi scările. Bătrâna profesoară m-a băgat de astă dată într-o cămăruță minusculă, despărțită printr-un geam opac de o cancelarie mai mare.

Se vede treaba că astăzi n-aveam noroc, căci şi acolo am întâlnit o privelişte nu prea încurajatoare. Un domn cu o parte a bărbii neagră şi cu cealaltă parte complet căruntă, vărsa foc şi pară, părea gata să ia la bătaie pe un servitor bătrân, care tremura în fața lui ca varga, într-o situație destul de asemănătoare cu cea prin care trecusem eu adineaori.

Ca şi cum ar fi fost vorba de nişte lături, deşertă pe fereastră o ceaşcă de cafea pe care-o avea în față, apoi îmbrâncindu-l şi lovindu-l îl scoase pe servitor pe uşă afară.

Eu am tras-o uşurel de fustă pe proaspăta mea protectoare:

— Vai, să fugim de-aici!

Dar nu mai rămăsese timp, directorul ne văzuse.

— Fii bine venită, profesoară Naime, a spus el.

Vedeam pentru prima dată în viața mea un om furios potolindu-se aşa de repede. Doamne, ce fel de năravuri au funcționarii ăştia!

În câteva cuvinte, profesoara cu ochi albaştri i-a explicat despre ce e vorba. Directorul mi s-a adresat cu un surâs blajin.

— Foarte bine, fata mea, foarte bine. Treci şi ia loc, să vedem ce putem face.

Nu-mi venea să cred că omul acesta blând ca un mieluşel este acelaşi care, puțin mai înainte, a vărsat în stradă cafeaua şi a aruncat afară pe un servitor bătrân, zgâlțâindu-l ca şi cum ar fi scuturat un dud.

— Ia arată-ți chipul, fata mea. Ooo!... Eşti încă un copil. Câți ani ai?

— Sunt pe punctul să împlinesc douăzeci, domnule.

— Uimitor! Ei, dar să nu mai insistăm. Numai că nu vei putea merge în provincie. Te pândesc destul de multe primejdii.

— Pentru ce, domnule?

— Mai încape întrebare, fata mea?! Pricina e cât se poate de evidentă!!

Domnul director râdea şi-i făcea semne profesoarei Naime, arătându-mă cu mâna, dar nu-mi împărtăşea de fel cauza aceasta atât de evidentă.

În cele din urmă, făcând cu ochiul către profesoară, adăugă:

— Eu mai mult nu pot spune. Fă-o tu să înțeleagă mai bine, explică-i ca între femei, Naime hanîm.

Apoi, clătinându-şi barba într-o parte şi alta, mai spuse ca pentru sine:

— Ah, de-ai ştii tu ce oameni neînchipuit de răi sunt în provincie!

— Domnule, nu ştiu cine sunt oamenii pe care-i numiți neînchipuit de răi, dar angajați-mă într-un loc unde ei nu există, l-am rugat eu, cu o pornire sinceră.

De data aceasta directorul, dându-şi o palmă peste genunchi, râse mai cu poftă:

— E! Asta-i chiar bună!

Mie, de la prima vedere, ori îmi place, ori îmi displace cineva. Nu-mi amintesc ca această primă impresie să mi se fi schimbat mai târziu.

Nu ştiu de ce omul acesta îmi plăcuse dintr-odată. Mai cu seamă barba lui, jumătate albă, jumătate neagră, era aşa de caraghioasă! Când îşi întorcea faţa la dreapta, vedeai un om aproape tânăr; iar când şi-o întorcea la stânga, tânărul acela pierea ca prin farmec şi în locul lui prindea să surâdă chipul unui bătrân cu barba albă.

— Anul acesta aţi absolvit şcoala pedagogică, domnişoară?

— Nu, domnule, eu n-am absolvit şcoala pedagogică, ci şcoala Notre-Dame de Sion.

— Ce fel de şcoală-i asta?

I-am dat explicaţii amănunţite, apoi i-am întins diploma. Pesemne că nu ştia franţuzeşte. Dar ca să nu se observe, se uita la hârtie cu de-amănuntul, sucind-o şi răsucind-o în mână.

— Frumos. Bine…

Cu un ton neoficial, profesoara Naime îi zise:

— Dragă domnule, dacă vreţi să faceţi un bine, n-o lăsaţi pe copila aceasta fără lucru.

Directorul, încruntându-şi sprâncenele, se gândea, trăgându-se de barbă:

— Foarte frumos, foarte bine, dar ai noştri, probabil, nu recunosc diploma eliberată de şcoala aceasta.

Lovi masa cu mâna, ca şi cum i-ar fi venit o idee:

— Fata mea, cere să fii profesoară de franceză la unul din gimnaziile din Istanbul. Uite, să te învăţ eu cum să procedezi. Du-te neîntârziat la Direcţia Instrucţiunii a Istanbulului…

L-am întrerupt:

— Nu-i posibil să rămân la Istanbul, domnule, sunt constrânsă să merg neapărat într-unul din vilayete.

— Ia te uită! se minună el. Întâlnesc pentru prima oară o profesoară care vrea de bunăvoie să meargă în Anatolia. Ehei, nouă ne iese sufletul până urnim din Istanbul pe profesorii noştri. Ce spui de chestia asta, profesoară Naime?

Directorul intrase la bănuieli. Mă supuse la un adevărat interogatoriu, căuta să mă descoasă, cu abilitate, în legătură

cu familia mea. Mi-a fost neînchipuit de greu până am izbutit să-i domolesc temerile.

Din locul în care, şedea, a strigat:

— Şahap efendi!

În uşa dintre cancelarie şi cămăruță apăru un tânăr mărunțel, plăpând.

— Uite ce-i, Şahap efendi, ia-o pe domnişoara în cancelarie. Vrea un post de profesoară în Anatolia. Scrie-i o ciornă de cerere şi ad-o la mine.

În sfârşit, se părea că am reuşit! Îmi venea să mă arunc de gâtul directorului şi să-l sărut pe partea albă a bărbii. Şahap efendi m-a aşezat în fața unei mese cu hârtii în dezordine şi ca să poată scrie ciorna cerută de director, a început să-mi pună întrebări şi să-şi ia note pe o bucată de hârtie. Funcționarul acesta cu mână bolnavă, cu îmbrăcăminte sărăcăcioasă, avea ceva timid, temător. Când mă privea ca să-mi pună întrebări îi tremurau pur şi simplu genele.

Doi secretari mai vârstnici care stăteau lângă fereastră şuşoteau ceva între ei şi din când în când ne priveau cu coada ochilor. Unul din ei spuse:

— Şahap, fiule, azi te-ai ostenit prea din cale-afară. Lasă-ne şi pe noi să mai scriem un pic la cererea aia.

Parcă eu sunt în stare să tac! Mai ales când mă simt cât de cât bucuroasă!

Deşi cu totul deplasat, m-am trezit vorbind:

— Câtă grijă au unul de altul colegii în acest birou!

Roşu ca para focului, Şahap efendi şi-a pironit privirea în pământ. Săvârşisem oare vreo gafă? Pesemne că da. Căci ceilalți râdeau. Nu puteam auzi prea bine ce spuneau; numai cuvintele: „Profesoara e destul de versată”, mi-au frapat auzul. Care era înțelesul acestor cuvinte? Ce voiseră să spună aceşti domni?

Ciorna cererii făcu de câteva ori naveta între director şi cancelarie. După ce a fost mâzgălită destul de mult cu cerneală roşie, fu trecută pe curat. Directorul îmi spuse:

— Haide, fata mea. Allah să te-ajute mai departe! Eu te-am ajutat cât am putut.

Pentru că mai erau şi alţii de faţă, n-am cutezat să-l mai întreb nimic. Dar nu ştiam cui trebuia să duc această scrisoare. În timp ce priveam în jur, în nădejdea de a da cu ochii de profesoara Naime, l-am zărit pe Şahap efendi.

La capul scării, micul secretar aştepta evident pe cineva. Când ni s-au întâlnit privirile şi-a plecat capul, intimidat. Era clar că vrea să-mi spună ceva, dar nu are curajul. Trecând pe lângă el, m-am oprit:

— Astăzi v-am pricinuit multă bătaie de cap. Vă rog, domnule, vreţi să-mi mai spuneţi unde trebuie să duc petiţia aceasta?

El încă nu se încumeta să-şi ridice ochii. Cu un glas şovăielnic, rugător, de parcă mi-ar fi cerut o mare favoare, îmi spuse:

— Urmărirea actelor e un lucru complicat, domnişoară. Dacă-mi permiteţi, lăsaţi pe servul dumneavoastră să se ocupe de cerere. Nu vă deranjaţi dumneavoastră. Treceţi numai din când în când pe la cancelarie.

— Când să revin?

— După două-trei zile.

Faptul că treburile se mai prelungeau cu două-trei zile mă necăjise destul de mult. Dar acest du-te vino a durat o lună încheiată. Şi de n-ar fi fost zelul bietului Şahap efendi, poate că nu s-ar fi isprăvit nici atunci.

Se vorbeşte aşa şi pe dincolo, dar şi printre bărbaţi există unii atât de omenoşi! Nu voi uita niciodată binele pe care mi l-a făcut băiatul acesta. Cum mă zărea la poartă, alerga şi mă aştepta la capul scării.

În timp ce el, cu actele mele în mână, se agita dintr-o cameră într-alta, eu literalmente intram în pământ de ruşine, nu ştiam cum îi voi putea mulţumi vreodată.

Într-o zi, micul secretar apăru legat cu o cârpă în jurul gâtului. Tuşea, se sufoca, vorbea răguşit.

— Sunteți bolnav? De ce veniți la birou în halul ăsta? l-am întrebat.

— Ştiam că astăzi veți veni după răspuns.

Am râs fără voia mea. Putea acest lucru să constituie un motiv?!

Şahap efendi continuă că vocea răguşită:

— Bineînțeles, sunt şi alte considerente. După cum se ştie, şcolile abia s-au deschis.

— Aveți un răspuns bun să-mi dați?

— Nu ştiu. Dosarul dumneavoastră e la directorul general. Ține să vorbiți cu el personal, atunci când veniți.

Directorul general îşi agățase la nas ochelari negri ca să stârnească şi mai mult frica; iscălea una câte una hârtiile din maldărul ce-i sta în față şi le arunca furtunos pe podea, în timp ce un secretar cu mustăți cărunte le aduna, aplecându-se şi ridicându-se ritmic, ca şi cum ar fi bătut mătănii.

— Mi-ați poruncit să vin, domnule, m-am adresat lui cu teamă.

Fără să se uite la mine, mi-a răspuns cu o voce aspră:

— Ai răbdare, doamnă. Nu vezi că-s ocupat?!

Secretarul cu mustața căruntă mi-a făcut semn din ochi să aştept. Înțelegând că am comis ceva nepermis, m-am retras câțiva paşi, aşteptând lângă paravan.

După ce şi-a isprăvit hârtiile, directorul şi-a scos ochelarii şi ştergându-le lentilele cu batista, m-a anunțat:

— Vi s-a respins cererea. Soțul dumneavoastră nu are efectuați treizeci de ani de serviciu.

— Al meu, domnule? Să nu fie o greşeală!

— Dumneata nu eşti Hayriye hanîm?

— Nu, domnule, eu sunt Feride.

— Care Feride? A! Mi-aduc aminte. Din nefericire şi pentru dumneavoastră am acelaşi răspuns. Şcoala pe care ați absolvit-o nu e recunoscută în mod oficial. Cu diploma aceasta nu vi se acordă funcția solicitată.

— Bine, şi-atunci, eu ce-am să mă fac?

Cuvintele acestea lipsite de sens îmi scăpaseră de pe buze fără voie. Directorul îşi puse iar ochelarii şi cu un ton zeflemisitor, îmi spuse:

— În sfârşit, cu permisiunea dumneavoastră, la această chestiune să vă gândiți dumneavoastră singură. Ar fi vai de capul nostru dacă, pe lângă atâtea treburi câte avem, ne-am mai apuca să ne muncim creierii şi cu ce aveți să vă faceți dumneavoastră.

Aceasta va fi una din clipele a căror amărăciune n-o voi putea uita toată viața. Da, ce aveam să mă fac eu?

Bine, rău, m-am străduit ani de zile. La vârsta mea, mă resemnez la un exil în cele mai îndepărtate locuri. Şi cu toate acestea, mă alungau. Ce aveam să mă fac? Să mă întorc din nou în casa mătuşii era pentru mine o soluție mai rea decât moartea.

Cu o ultimă speranță, m-am adresat celuilalt director. Încleştându-mi dinții ca să nu plâng, i-am spus:

— Domnule, diploma mea nu mi-a servit la nimica, ce-i de făcut acum?

Pesemne că spunând aceste vorbe am dovedit o tulburare prea mare, fiindcă omul a fost sincer afectat:

— Ce să fac, fata mea? Am căutat şi eu să intervin, dar cine să stea şi să te asculte?!

Compătimirea lui mi-a dat curaj:

— Domnule, eu sunt silită să-mi găsesc neapărat de lucru. Voi primi cu bucurie ceea ce refuză oricine, fie şi în cel mai îndepărtat sat.

Directorul, ca şi cum s-ar fi gândit la ceva, grăi pe neaşteptate:

— Stai, fata mea, să mai încercăm ceva!

Într-un colț, lângă fereastră, un domn înalt, destul de bine legat, citea un ziar. Pentru că era întors cu fața spre stradă nu-i puteam vedea decât o parte a bărbii şi părul care începuse să încărunțească.

Directorul i se adresă, vorbind tare:

— Domnule, vă rog!

El s-a întors fără să răspundă şi a venit anevoie lângă noi.

Directorul m-a arătat cu mâna:

— Domnule, dumneavoastră vă place să faceți fapte bune. Copila aceasta a absolvit o şcoală franțuzească. După felul în care se exprimă, după cum se poartă, reiese că e dintr-o familie aleasă. Dar e binecunoscut faptul că soarta-i schimbătoare. E nevoită să muncească. „Am să merg şi în cel mai îndepărtat sat”, spune ea. Dar îl ştiți doar pe mai-marele nostru ce vederi înguste are. „Nu se poate”, a hotărât el, şi cu asta a isprăvit. Dacă-i faceți copilei favoarea să-i spuneți domnului ministru câteva „vorbulițe”, se face treaba. Vreți să încercați, bunul meu domn?

În timp ce spunea aceste cuvinte, directorul îi mângâia umerii care începuseră să se lase în jos, vădind stinghereala. După felul cum era îmbrăcat, după ținuta lui, se vedea că este deosebit de toți cei pe care i-am cunoscut. În timp ce-l asculta pe director, se apleca uşor şi-şi punea mâna pâlnie la ureche ca să poată auzi mai bine.

Îşi întoarse către mine ochii puțin cam injectați, dar blajini şi calzi; cu vocea răguşită începu să-mi vorbească franțuzeşte. Îmi punea întrebări despre şcoala pe care am absolvit-o, despre felul cum am lucrat, despre ceea ce am de gând să, fac. Era limpede că a rămas mulțumit de răspunsurile date.

În timp ce noi vorbeam, directorul de secție râdea înveselit:

— Să nu-i fie de deochi, vorbeşte franțuzeşte ca o privighetoare. La drept vorbind, pentru o turcoaică e un lucru apreciabil.

Gülmisal Kalfa spunea întotdeauna: „Dacă cincisprezece zile ale lunii sunt întunecoase, cincisprezece sunt luminoase”. Când omul acela, despre care mai apoi am aflat ca e un mare poet, mă privea, simțeam că şi pentru mine lumina din zicală e pe punctul de a răsări. Mi-am regăsit, veselia proverbială pe care, treptat, o pierdusem în răstimp de o lună.

După ce acel domn mi-a spus vorbe frumoase pe care nici până acum nu mi le-a mai repetat nimeni, m-a luat cu el şi m-a dus în biroul ministrului.

Pe unde trecea, servitorii se ridicau în picioare, iar uşile nici mai mult, nici mai puțin, se deschideau parcă de la sine.

După o jumătate de oră eram numită în postul vacant de profesoară de geografie şi desen de la Şcoala Centrală a vilayetului B.

În seara aceea, în drum spre Eyüp, de bucurie Pitulicea zbura, nu alta. De acum încolo era şi ea, în sfârşit, un om care-şi câştigă singur existența. Nimeni nu mai putea avea cutezanța s-o jignească, în numele a ceea ce se cheamă milă şi ocrotire.

După trei zile, mă aflam cu toate formalitățile isprăvite şi cu banii de drum ridicați.

Într-o dimineață, Gülmisal Kalfa m-a condus la vapor. Venit mai devreme la debarcader, Şahap efendi ne aştepta. Nu voi uita nicicând omenia acestui tânăr. Se îngrijise de toate treburile mele, nu neglijase nimic, niciun amănunt, nici măcar adresa hotelului la care aveam să trag la destinație. Şi acum, în umezeala şi vântul de pe chei, venise să mă conducă, încă bandajat la gâtul său bolnav. El cu mâna lui mi-a aranjat geamantanul, împreună cu o cutie mică pe care mi-a adus-o drept cadou pentru drum. Coborând şi urcând de nenumărate ori, dădea recomandații băieților de serviciu din cabină, se agita şi se consuma pentru orice.

Până ce vasul să-şi ridice ancora, ne-am aşezat într-un colț al punții…

Omul, în clipele de despărțire, trebuie să vorbească necontenit, trebuie să spună vrute şi nevrute, numai să nu tacă, nu-i aşa? Or, în această oră, Gülmisal Kalfa şi cu mine n-am schimbat poate nici zece vorbe. Contempla marea cu ochii ei stinşi şi se juca cu mâna mea. Numai când vaporul era gata de plecare nu mai putu rezista: „De aici am urcat-o pe vapor pe mama ta, Feride. Şi ea nu era singură ca tine. Să-mi ajute Allah să te mai pot îmbrățişa iarăşi ca acum”, îmi spuse şi începu să hohotească în plâns.

Cu toate că Şahap efendi se afla lângă noi, nici eu, probabil, nu m-aş fi putut stăpâni. Dar, între timp, se produse un incident: nişte marinari au luat-o pe doică de umeri şi zicându-i: „Haide, cucoană, că se ridică scara”, au tras-o cu forța, silind-o să coboare.

Micul secretar stătea încă lângă mine. Când i-am întins mâna să-i mulțumesc, i-am văzut fața galbenă ca lămâia şi ochii înotând în lacrimi. A îndrăznit pentru prima oară să mă privească în față, lung şi să-mi pronunțe numele.

— Domnişoară Feride. Deci plecați cu adevărat?

Deşi greutatea acestei clipe de despărțire mă împresura ca un nor, nu m-am putut reține să nu râd:

— În sfârşit, nu mai încape nicio îndoială.

El n-a mai spus nimic. Şi-a retras mâna din mâna mea şi a coborât în goană scările.

Îmi place mult să călătoresc pe mare. Încă mai port în mine gustul drumului pe care, fetiță de şase-şapte ani, l-am făcut cu ordonanța tatii. Vaporul, oamenii de pe vapor, chiar şi Hüseyin au fost dați uitării. Ce poate rămâne în memoria unei păsări care trece în zbor peste o mare necuprinsă, cam acelaşi lucru a rămas întipărit şi în mintea mea: beția de a pluti într-un pustiu albastru, plin de scânteieri mişcătoare. În ciuda acestei senzații extraordinare pe care mi-o dădea marea, acum n-am avut răbdare să rămân pe punte; când vaporul a ocolit capul denumit Sarayburnu, am coborât în cabină. Cutia adusă de Şahap efendi era pe geamantan. Am deschis-o, curioasa să văd ce are înăuntru. Fondante… Dulciurile care-mi plac cel mai mult pe lume.

Am dus la gură unul din darurile micului secretar. Dar dintr-odată mi-am simțit ochii umezi. De ce, nu ştiu! Pe măsură ce voiam să-mi explic pricina, lacrimile se întețeau. Ca şi cum suferința mea inexplicabilă ar fi provenit de la aceste sărmane zaharicale, am apucat cutia şi fără să stau la gânduri am aruncat-o în mare, pe fereastra minusculă a cabinei.

Da, nu poate exista pe lume ceva mai stupid ca lacrimile. Îmi dau perfect seama de acest lucru. Şi totuşi, chiar fi acum, scriind aceste rânduri, lacrimile, mi se preling printre gene, umflând pe alocuri hârtia caietului din fața mea.

Să fie oare influența ploii domoale de afară? La Istanbul cum o fi vremea? Şi acolo o fi plouând aşa, sau poate că grădina de la Kozyatagî străluceşte acum în bătaia lunii? Kâmran, te urăsc, nu numai pe tine, ci şi locurile care sunt legate de persoana ta.

Azi-dimineață, când m-am trezit, ploaia care ținea de mai multe zile încetase. Norii se împrăştiaseră. Doar pe culmile muntelui înalt din fața ferestrei mele fumegau, din loc în loc, negurile.

Noaptea, când m-am culcat, uitasem să închid fereastra. Adieri uşoare preschimbau razele soarelui în lucii, galbene paiete tremurătoare, care-mi atingeau părul răvăşit şi cuverturile de pe pat.

De cinci zile, în această cameră mică de hotel, nervii mi se slăbiseră simțitor. Peste noapte mă trezisem cu obrajii umezi ca frunzele peste care s-a lăsat bruma. Şi perna era la fel. Deci plânsesem în somn. Acum însă un pic de soare îmi reda buna dispoziție, chiar speranța, împrumuta trupului meu acea imaterialitate plăcută, specifică dimineților de primăvară, când mă trezeam în dormitorul şcolii.

Era cu neputință ca astăzi să nu primesc o veste bună. În sfârşit, nu mă mai temeam de nimic. Am sărit din pat cu voioşie şi am început să mă spăl la lavoarul mic, de modă veche. Ca şi păsările care-şi cufundă şi îşi scot capetele în ochiurile de apă, aşa şi eu, cu tresăririle mele bruşte, împroşcam apa jur-împrejur, stropind oglinda din față.

O bătaie uşoară în uşă, apoi vocea lui Haci Kalfa:

— Bună dimineața, profesoaro, şi azi tot cu noaptea-n cap te-ai sculat.

— Bonjur, Haci Kalfa, a răsunat glasul meu voios, aşa e. Cum de ți-ai dat seama că m-am trezit?

— Parcă e greu! Fluieri întruna, ca o pasăre, râse glasul de afară.

Încep să cred şi eu că într-adevăr am în mine ceva ce se aseamănă cu o pasăre.

— Să-ți aduc mâncarea?

— Nu s-ar putea să nu mănânc în dimineața asta?

— Nu… Nu se poate, se aprinse glasul. Eu nu mă învoiesc. Plimbare ioc, distracții ioc, stai ferecată în casă, ca un întemnițat. Dacă nici n-ai să te hrăneşti, ai să dai în doaga vecinei din față.

Pentru ca vecina din camera de vizavi să nu audă vorbele lui, Haci Kalfa îşi lipise gura de gaura cheii şi vorbise în şoaptă.

Ce prieteni buni am devenit, Haci Kalfa şi cu mine! În prima dimineață, de cum m-am trezit, m-am şi îmbrăcat şi luându-mi servieta sub braț începusem să cobor sărind scările hotelului. Haci Kalfa, cu acelaşi şorț alb, curăța o narghilea lângă un bazin micuț. Când m-a văzut, mi se adresă ca un prieten străvechi:

— Ce-i nou, doamnă Feride, ce te-ai sculat aşa de dimineață? Crezusem că, după osteneala drumului, ai să dormi până la amiază.

— Se poate una ca asta?! i-am replicat eu râzând. Cum să doarmă până la prânz o profesoară care-şi cunoaşte, datoria?

— Ia te uită la ea! începuse să râdă şi Haci Kalfa, uitându-şi de narghilea şi punându-şi mâinile în şolduri. Ea însăşi e un copil, mă înțelegi, şi dă fuga la şcoală, chipurile să învețe copiii…

Eu, din clipa în care am primit numirea de la Ministerul Instrucțiunii, am jurat ca, în sfârşit, să nu mai fiu copilăroasă. Dar față de felul cum îmi vorbea Haci Kalfa, exact ca unui țânc, devenisem şi eu dintr-odată copil; îmi aruncam geanta în aer şi o prindeam ca pe-o minge.

Gestul acesta îl dispuse pe de-a-ntregul pe Haci Kalfa. Bătând din palme, spuse râzând cu hohote:

— Vezi că n-am mințit, tu însăți eşti încă un copil!

Nu ştiu în ce măsură era indicat să fiu atât de familiară cu un îngrijitor de hotel, dar râsesem şi eu laolaltă cu el şi prinserăm să discutăm amândoi câte în lună şi-n stele.

Haci Kalfa nu admitea cu niciun preț să plec la şcoală fără să-mi iau micul dejun.

— Nu se trudeşte pe brânci până seara aşa, cu stomacul gol, cu afuriseniile alea de plozi, s-a înțeles ori ba? Îți aduc imediat lapte şi brânză. Şi-apoi, asta-i prima zi, nu-i nicio grabă. Şi m-a aşezat cu forța lângă havuz. La ora aceea nu era nimeni în curtea hotelului.

— Molla, spuse Haci Kalfa unui om de la prăvăliile de peste drum, adu degrabă pentru profesoara noastră lapte cu biscuiți de Istanbul!

Apoi, întorcându-se către mine:

— Ehe! Laptele de la Molla e lapte, nu glumă: pe lângă el, cel din Istanbul pare ca apa din narghilea!

După spusele lui Haci Kalfa, Molla, iarnă ori vară, îşi hrăneşte vacile numai cu pere şi de aceea laptele avea aroma perelor.

Când îmi povestea aceasta, bătrânul armean făcu cu ochiul:

— Numai că şi Molla cam miroase a pere, glumi el.

În timp ce eu îmi luam gustarea de dimineață lângă havuz, Haci Kalfa curăța narghilelele, dar mă şi distra cu bârfelile nesfârşite ale oraşului. Vai, Doamne, câte nu ştia omul ăsta?! Şi mai cu seamă despre profesori! Îi cunoştea cum nu se poate mai bine pe fiecare, ştia până şi numărul de haine pe care-l aveau.

Când mă ridicai în picioare, îmi spuse:

— N-ai decât să râzi, că eu tot te conduc. Şcoala-i aproape, dar drumu-i întortocheat. Să nu te rătăceşti.

Şi luând-o înaintea mea cu piciorul său infirm, mă însoți până la uşa de scândură, vopsită în verde, a Şcolii Centrale, la care într-adevăr n-aş fi reuşit să ajung singură.

Trebuie să redau în amănunt cum, chiar în aceeaşi zi, am şi întâmpinat un mare necaz în această şcoală, în care

intrasem cu hotărârea s-o îndrăgesc cu orice preț. Oricât de mizeră îi era înfățişarea, în ghereta portarului nu era nimeni. Traversând grădina, m-am întâlnit cu o femeie înfăşurată strâns într-o feregea de pânză în carouri, cu fața acoperită de un văl dublu. Se pregătea să iasă pe stradă, sub braț cu o geantă veche de piele. Cum m-a văzut, s-a oprit şi a început să mă privească cu atenție:

— Doriți ceva, doamnă?

— Vreau să vorbesc cu doamna directoare.

— Aveți vreo treabă cu dânsa? Eu sunt directoarea.

— Da?! Eu sunt Feride, noua profesoară de geografie şi desen. Am sosit ieri din Istanbul.

Directoarea îşi descoperise fața. M-a scrutat cu privirea din creştet până-n tălpi, apoi şovăind, mi-a spus:

— Să nu fie o greşeală, fata mea, catedra de geografie şi desen a fost vacantă. Dar acum o săptămână ni s-a trimis a profesoară de la şcoala din Gelibolu.

— Imposibil, vă rog. Eu am fost trimisă de Ministerul Instrucțiunii Publice. Am numirea în geantă.

Directoarea şi-a ridicat sprâncenele îmbinate în mijlocul frunții joase şi, privindu-mă țintă, grăi mirată:

— Doamne fereşte, Doamne fereşte, ia să văd ordinul.

A citit de câteva ori hârtia, s-a uitat la dată, apoi a clătinat din cap:

— Din când în când se mai întâmplă asemenea greşelii. V-au numit pe amândouă în acelaşi loc, fără să-şi dea seama. Vai, Huriye hanîm, vai!

— Cine-i Huriye hanîm, dacă nu vă supărați?

— Cealaltă profesoară, care-a venit, din Gelibolu. E o biată femeie de treabă, la locul ei. Nu s-a putut deprinde cu atmosfera de acolo. A cerut să vie aici. Pesemne că o fi pătimit ea ceva, săraca…

— Nu numai ea, ci şi eu mă aflu într-o situație dificilă, doamnă, i-am amintit eu.

— Da, asta aşa e. Până nu se lămuresc lucrurile, barem să n-o tulburăm pe biata femeie. Eu tocmai mă duceam la

Direcția Instrucțiunii într-o chestiune. Hai, veniți și dumneavoastră. Să vedem, poate găsim vreo soluție acceptabilă.

Directorul Instrucțiunii Publice era un bărbat greoi, voluminos, care-și asculta interlocutorii cu ochii închiși ca și cum ar fi moțăit; rostea cuvintele sacadat, de parcă ar fi vorbit în vis.

După ce ne-a ascultat cu o vădită plictiseală, ne-a spus alene:

— Eu ce să fac?! Așa au hotărât ei, așa e. Trebuie scris la Istanbul. Să vedem ce răspuns o să ne vină.

Un secretar voinic, pe care mai înainte, după brâul roșu care-i ieșea de sub jiletca scurtă, l-am luat drept un căruțaș, a făcut remarca:

— Data de pe ordinul acestei doamne e mai recentă. În consecință, de ea ar trebui să se țină cont.

Directorul s-a gândit ca și cum ar fi căzut în transă, apoi a decis:

— Nu, lucrurile se prezintă așa, dar nu există niciun ordin ca cealaltă să fie destituită. Să consultăm pe superiorii ministerului. În opt-zece zile vom primi răspunsul. Iar dumneavoastră, doamnă directoare, veți prelua până atunci conducerea acestui caz.

M-am reîntors la școală, zorind pe, aceleași străzi întortocheate, în urma directoarei învelită în feregeaua ei de pânză. Mai bine m-aș fi dus direct la hotel!

Huriye hanîm era o femeie de vreo patruzeci și cinci de ani, mărunțică, cu înfățișare ursuză și față întunecată. Îndată ce-a aflat cele întâmplate, s-a întunecat și mai tare la chip, ochii i s-au mărit iar vinele gâtului său subțire s-au umflat. Apoi, cu un țiuit, aidoma fluierului în care suflă copiii în zilele de bairam, a țipat:

— Vai, mie, prieteni! Și năpasta asta trebuia să-mi vie pe cap! și căzând jos, a leșinat.

Emoționați, profesorii ințesau odaia; o profesoară bătrână, cu ochelari, ca să alunge elevii care se îngrămădiseră la ușă,

de-a dreptul se lupta cu ei, corp la corp.

Colegele o culcaseră pe profesoara Huriye pe podea, cu fața în sus. Îi fricționau fața cu apă, cu oțet; deschizându-i la gât cămaşa strâmtă din flanelă, îi frecau pieptul pătat tot cu pişcături de purice.

Eu, încurcată, mă pironisem într-un colț al încăperii drept în picioare, cu geanta sub braț.

Profesoara care puțin mai înainte alungase copiii de la uşă, îmi vorbi, privindu-mă chiondorâş, pe deasupra ochelarilor:

— Fetițo, şi-aşa m-a uluit destul „omenia” ta, dar să mai şi râzi pe deasupra!

Avea dreptate. Din nefericire, neputându-mă stăpâni, surâsesem. De unde să ştie biata femeie că zâmbetul meu nu era adresat celeilalte, ci propriei mele situații! Dar nu numai eu râdeam. O femeie tânără, înaltă, cu ochi negri pătrunzători, râdea de asemenea pe furiş. Se apropie de mine şi-mi suflă la ureche:

— Cineva străin de cele întâmplate şi-ar putea închipui că bărbatul femeii ăsteia s-a însurat din nou şi i-a adus pe cap o altă nevastă. Nu-i vorba de niciun leşin, e pur şi simplu teatru, un truc şi atâta tot.

Huriye hanîm deschisese ochii. Apa îi picura din nas şi de pe față, iar stomacul îi ghiorțăia cu un zgomot de parcă ar fi avut loc explozii de praf de puşcă. Legănându-şi capul când la dreapta, când la stânga, îşi ridica vocea în cele mai variate tonuri:

— Ah, prieteni, ce mi-a fost dat să trăiesc! După atâția ani de trudă trebuia să ajung şi în starea asta!

Se spune că tăcerea-i de aur. Eu însă am vrut să fiu gentilă şi cu totul deplasat, i-am zis:

— A dat Allah şi v-ați revenit puțin?

— Tu ai obrazul să mă întrebi cum mai mă simt?

Aşa de cumplit au înfuriat-o pe Huriye hanîm vorbele mele, încât nici nu se poate reda.

Doamne, câte n-a spus! Că am atentat la viața ei şi, pe deasupra, mai aveam şi neobrăzarea s-o întreb cum îi merge. Nu s-a pomenit pe lume o mai mare neruşinare, obrăznicie, neobrăzare ca asta.

Ghemuită într-un ungher, țineam ochii închişi de ruşine. Profesoarele nu reuşeau defel s-o potolească. Țipa în rafale şi debita asemenea cuvinte, că nu într-o şcoală, ci nici chiar pe cea mai ordinară stradă nu se puteau pronunța. Doar era limpede după figura mea ce soi de marfă sunt. Ca să-i iau ei pâinea de la gură, cine ştie cu câți inşi, la minister…

În ungherul meu, mi se împăienjenea privirea, corpul îmi devenise de gheață, îmi clănțăneau dinții. Şi ceea ce era mai rău, peste puțin timp şi celelalte profesoare începuseră, să ia atitudine, înclinând să-i dea ei dreptate.

Pe neaşteptate, un pumn izbi cu violență în masa din mijlocul odăii. Paharele şi carafele zăngăniră.

Autoarea acestui gest era tânăra cu ochi negri, pătrunzători, care puțin mai înainte râsese împreună cu mine. Acum parcă se transformase într-o fiară. Cu o voce indignată, care devenea tot mai expresivă pe măsură ce creştea, strigă:

— În ce fel conduceți şcoala, doamnă directoare? Cum de permiteți acestei femei să calomnieze o profesoară? Unde ne aflăm? Dacă-i dați voie să mai spună doar un singur cuvânt, nu pe ea, ci pe dumneavoastră vă dau în judecată. Unde se trezeşte femeia asta?!

Bătând de data aceasta şi din picior, profesoara cu ochii negri îşi critică aspru şi colegele:

— Bravo vouă, mi-a plăcut chiar mult de tot. Ascultați fără să suflați o vorbă cum e insultată o colegă în plină şcoală!

Într-o clipă totul se linişti ca prin farmec. Pricepând că-i în pericol să rămână singură, Huriye hanîm începu iarăşi seria plânsului şi a leşinurilor succesive. Probabil că venise şi timpul orelor. Cu cataloagele, cărțile şi coşulețele de lucru în mână, profesoarele au început să se împrăştie una câte una.

Directoarea ieşi din cameră, spunându-mi:

— Vă aştept în odaia mea.

Peste puţin rămăsesem în încăpere numai cu tânăra care îmi luase apărarea. Am găsit nimerit să-i mulţumesc:

— Vai! V-aţi necăjit şi dumneavoastră datorită mie!

Ea a ridicat din umeri, vrând parcă să spună că n-are nicio importanţă şi râse:

— Am făcut-o dinadins. Asemenea specimene trebuie băgate în sperieţi din când în când. Altminteri nu mai merge, ţi se urcă în cap, orice vei face. Mai vorbim după lecţie, nu?

Deşi m-am dus până la uşa directoarei, nu mi-a venit să intru. Mă dezgusta ideea de a relua această problemă. Îmi simţeam braţele obosite, geanta îmi devenise peste măsură de grea. Fără să mai dau ochi cu nimenea, am părăsit şcoala şi m-am înapoiat la hotel.

De cum mă văzu, Haci Kalfa şi-a ridicat braţele într-un gest disperat:

— Vai, profesoară dragă, vai, ce ţi-a fost dat să tragi!

Ştia cele petrecute mai bine decât mine. Cum de le auzise într-un răstimp atât de scurt?!

— Vai, fată dragă, fii cu ochii în patru! Să nu-ţi joace vreo festă când zic că or să scrie la Istanbul. Dacă ai vreun cunoscut la minister, să-i scriem neîntârziat cum stau lucrurile.

I-am spus că nu cunosc pe nimeni în afară de un poet în vârstă care m-a recomandat ministrului. Îndată ce i-a auzit numele, Haci Kalfa s-a bucurat ca un copil:

— Vai, dar e binefăcătorul meu! O vreme a fost directorul şcolii secundare de aici. Un înger, nu alta! Scrie-i, fetiţe, scrie-i. Şi dacă ţii la mine, transmite-i şi din partea mea salutări. Spune-i aşa: „Robul dumitale, Haci Kalfa, îţi sărută binecuvântatele-ţi mâini”.

Bietul Haci Kalfa! Una-două, trăgându-şi după el piciorul infirm, urca scara că să-mi aducă ştiri proaspete: „Domnul procuror general spune: «Dreptatea-i de partea ei, să nu-i fie frică, să nu-l slăbească pe directorul Instrucţiunii Publice».

Sau: „Inginerul primăriei va pleca mâine la Istambul. A promis c-o să treacă pe la minister”.

Ce ciudată regiune! În câteva ceasuri n-a rămas un singur om care să nu fi auzit de scandal. În cafeneaua hotelului nu se discuta decât despre aceasta.

— Haci Kalfa, i-am spus eu, treabă-i asta? Aici fiecare îi cunoaşte celuilalt şi măselele din gură!

Bătrânul, scărpinându-se la ceafă, mi-a răspuns:

— E un locşor cât palma, ce vrei! Unde mai te întâlneşti cu prea iubitul meu Istanbul! Aici, numai bârfeli! Trebuie să ții seama că pe aici aşa e. Uite sfatul meu: fii cum se cuvine, fii cuminte. Nu te plimba prin piață ori în târg aşa, cu fața descoperită şi în felul ăsta (vai, Doamne, cu ce ton caraghios pronunța cuvintele „în felul ăsta!”) poate dă Allah şi-ți iese norocul în cale. Era pe-aici o profesoară, Arife. Procurorul însuşi a luat-o de nevastă. Acum, nici laptele de pasăre nu-i lipseşte. Măcar de-ai avea şi tu parte de un noroc ca ăsta! Poate crezi că era frumoasă? Da’ de unde! era neprihănită, serioasă. Căci la oameni, nu există lucru mai de preț în lume ca cinstea.

Bunăvoința, încrederea lui Haci Kalfa în mine se accentuau din ce în ce mai mult. Zilnic aducea de acasă o mulțime de fleacuri – un şervețel de dantelă, un prosop brodat, un evantai de pai împletit şi pictat – şi-mi împodobea cu ele camera.

Uneori, în timp ce noi conversam, de jos zbiera o voce supărătoare:

— Unde dracu ai pierit iar, Haci Kalfa?

La care bătrânul, invariabil, răspundea încet, melodios, ca şi cum ar fi cântat:

— Fire-ai să fii, fire-ai să fii! De-ai ajunge să fii tu la cheremul lui Haci Kalfa!

Apoi striga împăciuitor:

— Acuşi, acuşi! Mai am numai un picuț de treabă…

La hotel, mai îmi făcusem un prieten în afară de Haci Kalfa o femeie din Manastîr, de vreo treizeci şi cinci – patruzeci de ani.

Să povestesc cum a început prietenia noastră. În prima seară când am tras la hotel, tocmai îmi aranjam lucrurile în odaie, când am auzit scârțâitul uşii. Mă uit şi văd că intră o femeie cu o rochie de stambă galbenă şi cu o basma de crep verde pe cap.

Chiar de la uşă m-a luat în primire:

— Bine-ați venit, domnişoară, sunteți bine, sănătoasă, nu?

Fața ei slabă, violent fardată, amintea de un zid devastat, ale cărui fisuri au fost astupate cu var; sprâncenele-i trase cu negru, dinții înnegriți de tot dădeau acestui chip înfiorătoarea înfățişare a unei hârci.

— Bine v-am găsit, doamnă, i-am răspuns eu cam surprinsă.

— Unde este doamna mamă?

— Care doamna mamă, vă rog?

— Profesoara noastră... Dumneavoastră sunteți desigur fiica profesoarei noastre, nu?

— Eu nu sunt fiica profesoarei, ci profesoara însăşi, şi, nemaiputându-mă abține, am început să râd.

Femeia se lăsă puțin pe vine şi-şi lovi genunchii cu mâinile.

— Ai, ai! Dumneavoastră sunteți profesoara! N-am mai văzut o profesoară aşa de tinerică, o copilă. Îmi închipuiam c-o să întâlnesc o persoană în vârstă, cu experiență!

— Acum se mai întâmplă şi aşa, doamnă dragă.

— Se întâmplă, cum nu... Ce nu se poate în lumea asta! Eu stau acolo, în odăița de peste drum. Mi-am adormit copiii şi am dat o fugă să vă urez bun venit. Zilele, cu voia lui Allah, mi le umple îngrijitul copiilor. Trec. Dar vine vremea asta, când copiii dorm, şi atunci mă apasă gândurile, necazurile. Singurătatea-i un lucru care numai strălucirii lui Allah îi prieşte, nu-i aşa, surioară? Stau singură şi mă macin numai în gânduri şi gânduri. Beau țigară după țigară. Fac noapte

albă mereu. Allah v-a trimis, surioară. Mai schimbăm, două vorbe şi mi se măi uşurează inima.

În timp ce înainte femeia mi se adresa cu „domnişoară”, de când a aflat, că sunt profesoară nu-mi mai zice decât „surioară”.

— Poftiți de luați loc, am invitat-o, arătându-i scaunul din odaie, iar eu, aşezându-mă pe marginea patului, am început să-mi legăn picioarele.

— Eu pe scaun nu mă pot odihni, surioară, mi-a răspuns ea, şi, cuibărindu-se la picioarele mele, se ridică în genunchi, apoi scoțând din buzunarul rochiei o cutie de tablă, cu tutun, prinse să-şi răsucească țigări groase.

Îmi oferi şi mie una.

— Mulțumesc, doamnă, eu nu fumez.

— Da, înainte nici eu nu fumam cine ştie ce. Necazurile şi supărarea m-au schimbat.

Amărăciunea o copleşise pe vecina mea de camera. Era fiica unui om cu stare din Manastîr. Aveau vie, grădini de zarzavat, boi, vaci. Pe lângă casa tatălui ei se îndestulau veşnic câțiva săraci. Mulți dintre oamenii cu vază ai Manastîrului o ceruseră în căsătorie. Dar ea, naivă, a ținut-o morțiş: „Am să mă mărit doar cu un ofițer cu sabie”. Să-i fi tras maică-sa atunci câteva bețe zdravene pe spinare şi să fi dat-o după unul din beii aceia localnici! Dar de unde să prevadă ea ce se va abate peste capul bietei fete? Şi-a căsătorit unica-i fiică după un locotenent care nu avea altă avuție decât sabia de la şold. Până la eliberare au trăit aşa şi-aşa. Apoi bărbatul a plecat la Istambul, cu armata operativă şi dus a fost. Nu s-a mai întors vreodată, nici n-a mai scris măcar un rând. În cele din urmă au aflat, de la un prieten întors din Istanbul, că bărbatul ei s-ar fi stabilit în localitatea B. şi că s-ar fi însurat cu o femeie de prin părțile locului. Ei, e cu putință şi aşa, legea noastră musulmană permite până la patru neveste. Biata femeie, după ce a plâns, după ce s-a văietat, şi-a luat cei trei copii şi a venit aici. Dar! vai, bărbatul n-a fost deloc mulțumit de inițiativa ei. Nu o învrednicea nici

cu o privire pe nevasta pe care altă dată a luat-o cu atâtea rugăminți, nici pe dragii de copilaşi. Dimpotrivă, stăruia să-i mine înapoi, la Manastîr. Deşi ea îl implora, căzându-i la picioare ca un câine: „Sunt nevasta ta de-atâția ani. Nu-mi fă una ca asta”, el nu se învoia în ruptul capului ca familia lui din Manastîr să rămână aici.

— După ce am ascultat această poveste lungă, n-am mai rezistat să nu-i spun:

— A, doamnă dragă, dar şi dumneavoastră, pentru ce vă cramponați atâta de un om care nu vă vrea? Dacă el vă loveşte, loviți-l şi dumneavoastră şi gata!

Surâzând, ca şi cum i-ar fi fost milă de ignoranța mea, femeia din Manastîr îmi răspunse:

— Vai, surioaro, pe el mi-am deschis ochii. Ani de zile ne-am pus capul pe aceeaşi pernă. Uşor lucru să te desparți de bărbatul tău? Şi cu glasul tremurător, adăugă o zicală: „De mamă te poți lipsi, de iubit, ba”.

— Dar cum de-i posibil să iubeşti un bărbat care te înşală? Asta nu pot eu să înțeleg, i-am replicat de-a dreptul iritată.

— Sunteți încă o copilă, surioară. N-ați trăit durerile astea, nu le cunoaşteți. Să vă ferească Allah şi mai departe de ele! râse ea amar, arătându-şi dinții negri.

— Eu cunosc o fata care, doar cu două zile înainte de nuntă, aflând că logodnicul a înşelat-o cu alta, a azvârlit cât acolo inelul de logodnă şi a fugit într-un ținut străin.

— Mai târziu s-a căit ea, n-ai teamă, surioară. Mi-e milă de ea. Dorul i-a sfâşiat inima. Unii nici nu-şi dau seama când sunt loviți, aleargă câțiva paşi, îşi închipuie că, fugind, se salvează. Rana când e caldă nu doare, surioară. Să înceapă numai, să se răcească. Tu urmăreşte cu atenție pe fata aia, să vezi cum o să se mai chinuie!

Am sărit de pe pat, mânioasă, şi am început să mă plimb prin odaie ca o bezmetică. Ploaia biciuia ferestrele, din stradă veneau lătrături răguşite de câine. Vecina mea de la hotel a continuat, după un oftat adânc:

— Mă aflu pe meleaguri străine. Mi-s mâinile legate. N-am nicio putere, nu mă poate ajuta nimeni şi nimic. Dacă aş fi fost la Manastîr, în două zile l-aş fi scăpat eu pe bărbatu-meu de curtezana asta.

— Ce i-ați fi făcut? am întrebat-o cu ochii măriți de mirare.

— Aici, nevasta asta de-a doua a umblat cu lucruri necurate, i-a făcut farmece bărbatului meu. L-a prostit pe bietul om. Dar vracii din Manastîrul nostru-s mai meşteri. Nu mult, doar trei megidii[10] aş fi sacrificat şi mi-ar fi şi smuls bărbatul din brațele femeii ăsteia şi l-ar fi adus înapoi la mine.

Începu să-mi dea amănunte, pe îndelete, despre vracii rumelieni.

— Era un arnăut numit Arif Hogea care, prin intervenții succesive, făcea dintr-o ureche de porc un ochian: dacă o femeie, punându-şi la ochi acest ciudat ochian, a apucat de s-a uitat o dată la bărbatul ei, acesta, fie el cât de fluşturatic, se întorcea cât ai clipi pe calea cea bună. Căci toate femeile îi apăreau ca nişte porci.

Uneori, Arif Hogea înfigea într-un calup de săpun un ac cu gămălie şi după ce rostea nişte formule magice şi sufla de câteva ori peste săpun, îl îngropa în pământ. Pe măsură ce săpunul se topea în pământ, şi duşmanul omului respectiv se topea acolo unde se afla, se făcea ca ața de subțire.

Musafira mea îşi răsucea țigară după țigară din tabachera ei de tinichea şi fumând la nesfârşit, îmi povestea tot soiul de asemenea istorii, îmi descria fel de fel de vraci.

Ce vorbe goale, mizere! Şi mai cu seamă povestea cu rana care, după ce se răceşte, începe să doară! Parcă se poate aşa ceva? Parcă mie îmi pare rău după hainul acela! Parcă eu îmi amintesc vreodată de el?!

Cu straturile de suliman gros, cu sprâncenele ei boite ca toartele unui cazan, cu orbitele ei înfundate, cu vopseaua neagră care-i prelungea ochii într-un cerc oribil, vecina mea din Manastîr îmi stârnise la început repulsie. Dar când am

aflat că toate acestea nu erau decât un truc făcut anume ca să-şi recâştige bărbatul, că reprezintă, după ea, o înfrumusețare, m-a durut în suflet. Biata de ea îmi spunea:

— Ca să arăt plăcut în fața bărbatului meu, iau de la gura copiilor şi-mi cumpăr farduri, negru pentru gene şi sprâncene, mă gătesc ca o mireasă, dar degeaba. Aşa cum ți-am mai spus, e fermecat.

Din ziua aceea, din când în când, uşa de la camera mea scârțâie şi eu pricep fără să mă uit că ea este.

— Aveți treabă, surioară? Pot să vin puțintel?

Atât de tare mă sufoca singurătatea, încât vocea ei îmi stârnea o bucurie reală. Abandonând creionul, îmi mişc de câteva ori degetele amorțite şi mă pregătesc cu plăcere să ascult stereotipa poveste a dragostei pe care o şi ştiu pe de rost.

În primele zile, priveliştea muntelui care se înălța semeț în fața ferestrei mele mă distra. Dar a început să mă obosească şi ea. La ce-mi folosea, dacă nu puteam cutreiera, cu părul şi fusta răscolite de vântul biciuitor, culmile acestea în neguri, dacă, nu mă puteam bucura de ele, cățărându-mă ca iezii pe stâncile râpoase!

Unde sunt zilele în care colindam cu ceasurile, de una singură, pe câmpuri, lovind cu nuiaua în gardurile vii, şi când aruncând cu pietre în copacii cu frunza deasă stârneam stoluri de păsări! Or, eu tocmai pentru aceasta dorisem Anatolia.

De mică îmi plăcea să desenez. La şcoală, singura materie la care luam note maximă ora desenul. Câte reproşuri n-am primit, câte pedepse n-am tras de pe urma desenelor pe care le făceam în culori sau cu creionul pe soclul statuilor de la şcoală sau pe pereții imaculați din camerele vilei! Când am venit de la Istanbul, am vârât în servietă nişte hârtii de desen şi creioane colorate.

În zilele mele de singurătate de la hotel ori de câte ori mă săturam de scris, mă apucam să desenez şi îmi găseam,

astfel, o tovărăşie plăcută. Chiar şi lui Haci Kalfa încercasem să-i fac portrete, unul în creion, altul în acuarelă.

Nu-mi dau seama în ce măsură îi semănau. În orice caz însă el, chiar dacă nu după nas sau ochi, s-a recunoscut după craniul cel chel şi rotund, după mustăţile-i stufoase şi şorţul alb, şi a fost încântat.

Fără să pregete o clipă, bietul om cutreiera pieţele şi târgurile şi cumpăra pentru fată, ca să lucreze la gherghef, atlasuri ieftine, catifele de mătase şi mărgele colorate. În cele din urmă, văzând că mă plictisesc prea din cale afară, m-a invitat la ei acasă. Cu zestrea de la nevastă, Haci Kalfa îşi ridicase o locuinţă ca o cutie pe care, în clipele de răgaz, o vopsise în verde cu ajutorul copiilor.

Casa se afla pe marginea unei prăpăstii adânci. Atât de adâncă era prăpastia, încât, când te ţineai de balustrada de scândură acoperită cu iederă, care înconjura grădina şi priveai în jos, te apuca ameţeala. Ce ceasuri plăcute am petrecut în grădina aceasta împreună cu familia lui Haci Kalfa!

Soţia sa, Nevrik, era de Samatya. O femeie simplă, dar ca şi bărbatul ei, bună şi curată la suflet. Cum m-a văzut, mi-a spus: „Se vede cale de-o poştă că sunteţi din Istanbul, domnişoară”, şi nu s-a putut abţine să nu mă îmbrăţişeze. Ori de câte ori vine vorba de Istanbul, îi dau lacrimi în ochi şi în oftaturi de dor, pieptul ei opulent se umflă şi coboară ca nişte foale.

Haci Kalfa avea un fiu de doisprezece ani şi o fiică de treisprezece. Numele fetei era Hayganuş. O armeancă stângace şi timidă, cu sprâncene groase, cu obraji de-un roşu întunecat, ca sfecla, plini cu coşi mari ca o erupţie de pojar.

Contrar surorii sale mai mari, voinică şi îndesată. Mirat era un băiat uscat ca un ţâr, mărunt şi palid.

Haci Kalfa nu ştia carte, dar preţuia ştiinţa. Omul trebuie să ştie de toate. După împrejurări, nu-ţi strică să cunoşti chiar şi hoţia de buzunare. Mirat urmase, doi ani şcoala armeană, iar de doi ani învăţa la şcoala turcă. După

programul întocmit de tatăl său, schimbând şcoala la fiecare doi ani şi învățând la perfecție, până la douăzeci de ani, rând pe rând franțuzeşte, nemțeşte, englezeşte şi italieneşte, fiul avea să devină un om întreg. Bineînțeles dacă până atunci băiatul subțirel ca un limbric nu va fi strivit sub povara aceasta şi nu-şi va da duhul!

Într-o zi, vorbindu-mi despre fiul său, Haci Kalfa îmi spuse:

— Ați luat aminte la numele lui Mirat? Ce nume plin de tâlc! Până să-l găsesc mi-am frământat mintea o săptămână. Se trage din două limbi: din armeana şi din turcă.

Şi adăugă, făcând cu ochiul, spre a marca faptul că va urma ceva uimitor de spiritual:

— Când Mirat face vreo prostie şi mă înfurie, îi spun şi eu: Tu nu eşti nici Mirat, nici Murat, eşti un castravecior murat!

Din întâmplare, am fost şi eu martoră la una din aceste scene de mânie ale bătrânului armean. Merita să fie văzută! Vina băiatului a fost că nu i-a plăcut mâncarea gătită de maică-sa.

— Ia te uită la prăpăditul ăsta! E pirpiriu, pirpiriu, dar la mofturi nu-l întrece nimenea. Dacă i s-a dat cerşetorului castravete, nu i-a plăcut, i-a găsit cusururi, ba că nu-i drept, ba că-i încovoiat, şi l-a aruncat în stradă. Ce să înțeleagă măgarul gustul compotului? Să-ți intre bine în cap ce zic eu acuma. Altminteri, cine nu înțelege de dojană, are parte de bâtă. Cine-mi eşti tu, măi, ca să nu-ți placă bucatele cu care ne-a milostivit Allah!

Vezi-ți lungul nasului,
Nu-l câta pe-al altului.
Că dacă nu ți-l vei vedea,
Vai şi-amar de ceafa ta!

Cât despre Hayganuş, deşi fată, instruirii ei nu i se acorda mai puțină importanță decât a lui Mirat.

Hayganuş mergea la o şcoală armeană catolică. Într-o zi, Haci Kalfa îmi ceru s-o supun unui examen riguros față de o

bătrână armeanca îmbrăcată cu şalvari negri, venită din vecini.

Rar ai fi putut întâlni o privelişte mai caraghioasă! Bătrânul îmi pusese cu forța cărțile şi caietele bietei fete pe genunchi.

— Ia hai să te vedem, Hayganuş, spunea el, dacă ai să mă faci de ocară în fața profesoarei, o să-ți scot pe nas pâinea cu care te-am hrănit.

După câteva operații de înmulțire şi împărțire, am deschis *Istoria profeților*, întâmplător la o bucată despre Iisus şi botez. Vorbind despre botez, biata fată a spus câteva lucruri anapoda. Pentru că tot auzindu-le la şcoală, asemenea noțiuni îmi erau familiare, am corijat-o, dându-i câteva elemente esențiale în legătură cu botezul.

În timp ce mă asculta, Haci Kalfa îşi deschisese larg ochii şi cum era complet chel, firele sprâncenelor fură acelea care marcau surprinderea, ridicându-se drept în sus. Cunoştințele mele de creştinism erau învestite cu rangul de miracol.

— Mare minunăție! O muhaderrat musulmană să ştie religia mea mai bine decât preoții! Eu te crezusem, o profesoară aşa şi aşa, pricepi? Pe când tu eşti un cărturar care merită într-adevăr toată venerația, grăia el, făcând la cruci.

Şi prinzând-o pe după umeri pe nevastă-sa cea corpolentă, a cărei urnire din loc era la fel de dificilă ca pornirea în larg a unei galere turceşti, a adus-o drept la mine şi mi-a aruncat-o, în brațe:

— Treci de-o sărută drept în mijlocul frunții pe copila asta în numele meu, ai înțeles?

Bietul Haci Kalfa o pusese pe soția sa să mă sărute, socotind că el, ca bărbat, nu putea s-o facă!

Din ziua aceea bătrânul îngrijitor de hotel a început să vorbească tuturora atât de mult de mine, de adânca mea ştiință, încât când intram ori ieşeam din hotel, trântorii din cafenea, că să mă vadă, îşi lipeau fețele de geamuri.

Ori de câte ori îi spuneam: „Haci Kalfa, pentru numele lui Allah, renunță la atâtea laude. Ce nevoie e de ele?”, el de-a dreptul se revolta: „Fac asta special. Adică, poate aşa or să audă şi ăi mari, să se ruşineze de felul cum se poartă cu tine”.

Cunoştința cu familia lui Haci Kalfa mi-a fost avantajoasă şi din alt punct de vedere. Doamna din Samatya ştia să pregătească dulcețuri şi zaharicale minunate. Oricum, era o ştiință mult mai folositoare decât cunoştințele mele despre *Istoria profeților*.

Am primit de la ea rețete de dulceață, şi uşoare, şi ieftine; mi le-am notat cu lux de amănunte în caietul în care îmi trecusem mâncărurile învățate de la Gülmisal Kalfa. De-acum încolo cine avea să mai poarte de grijă lăcomiei mele, dacă nu eu însămi?

Să-mi ajute Allah ca treburile mele să intre pe făgaşul cel bun, să am şi eu o căsuță în care să mă adăpostesc şi am să-mi fac, doar pentru mine singură, un dulap rezervat dulcețurilor; am să-i împodobesc rafturile cu hârtii dantelate, ca cele din casa lui Haci Kalfa. Pe rafturi am să înşir borcane de toate culorile, care vor străluci ca sideful, chihlimbarul sau rubinul. Ce minunat lucru ca oricând îmi va trăsni să mă înfrupt din ele, să nu mai cer voie de la nimeni, să nu mai fiu obligată să fur din bufet! Numai de nu m-aş îmbolnăvi!

Da, borcanele mele de dulceață vor fi roşii, galbene, albe. Numai verzi nu. Uite, pentru că-i urăsc atât de tare, ochii lui Kâmran de care, nici nu mai mi-aduc aminte, mi-au provocat repulsie pentru culoarea verde.

Acum îmi amintesc perfect. Kâmran, eu şi mai demult, pe vremea când nu te uram atât cât acum, aveam pică pe ochii tăi. Nu împlinisem încă doisprezece ani când am început să nu-i pot suferi. Cu siguranță că nici tu n-ai uitat. Făceam ce făceam şi adunând țărână în pumni, ți-o aruncam în față. Era în acest gest, oare, numai o necuviință de copil? Nu, prin el urmăream să pricinuiesc durere ochilor tăi schimbători ca mările cu alge luminate în plin de soare.

Iar am luat-o razna. Or, intenția mea era să consemnez numai întâmplările de azi. Unde rămăsesem? Da, Haci Kalfa a atribuit veselia mea copilărească, stârnită de soarele care s-a ivit, în sfârşit, pentru prima dată de atâtea zile, faptului că am aflat o veste bună de undeva şi a început să mă descoasă. Parcă ar fi fost posibil să-mi parvină mie, înaintea lui, vreo veste care mă privea?! De la acest ciudat îngrijitor de hotel aveam să aflu chiar şi că-mi este somn şi foame!

— Hai, nu mai face, nazuri, spune-mi. Nu degeaba îți gâlgâie aşa râsul. Ai auzit tu ceva. Martor mi-e Allah! îmi spunea el.

Eu râdeam cu înțeles, făcându-i cu ochiul şi cu un aer pe jumătate serios, pe jumătate în glumă – ştiu şi eu de ce, poate pentru a-mi ridica prestigiul, pentru a mă arăta mai prompt informată decât el – i-am răspuns:

— Cine ştie, poate-i un secret care nu trebuie divulgat!

Soarele era aşa de frumos, încât, cu riscul să mă rătăcesc, am mers peste podul de dincolo de hotel, am luat-o pe panta dreaptă care mi-a ieşit în cale, apoi am trecut un pârâu, un crâng şi un al doilea pod. Şi m-aş fi plimbat încă mult şi bine, dar mă pândea o primejdie şi mai mare decât aceea de a mă rătăci. În ciuda vălului meu înfăşurat foarte strâns, în ciuda feregelei mele modeste, câțiva bărbați fără căpătâi începuseră să se țină după mine, ba chiar să mă acosteze.

Amintindu-mi de sfaturile lui Haci Kalfa, m-am temut şi neavând încotro m-am întors din drum.

Eram sigură că la Direcția Instrucțiunii Publice voi fi întâmpinată de către secretarul şef – cel cu brâul roşu – cu cuvintele: „Încă niciun semn de la Istanbul, domnişoară”. Dar, dacă tot am ieşit, mi-am zis să dau o raită şi pe-acolo.

Cum m-a văzut pe scări, omul de serviciu al directorului mi-a spus:

— La țanc ai venit, profesoaro! Te caută domnul. Era să vin la hotel după dumneata.

— Cel numit de el „domnul” era însuşi directorul Instrucțiunii Publice. Mare minune! Tot în fața biroului învelit

în postav roşu, cu ochii pe jumătate închişi, cu gulerul răsfrânt, cu braţele spânzurând, ca spre a-şi mai atenua veşnica sa oboseală, acesta cugeta.

Când m-a văzut, a căscat, s-a întins şi a început să-mi vorbească limpede:

— Domnişoară, de la conducerea ministerului n-am primit încă niciun răspuns. Nu pot să-mi dau seama ce soluţie vor adopta. Însă, întrucât Huriye hanîm e o profesoară cu vechime, cred că o vor prefera pe ea. În cazul în care va sosi un răspuns negativ, veţi fi pusă într-o situaţie dificilă. M-am gândit la o posibilitate de aranjament. La o distanţă de o oră-două de aici se află comuna Zeyniler. Aer bun, apă bună, natura, priveliştea, dintre cele mai pitoreşti, localnici cu moravuri excelente, serviabili şi cu simţul dreptăţii. Un loc ca un rai. Acolo era o şcoală întreţinută prin donaţii pioase. Anul trecut, prin sacrificii considerabile, am reparat-o şi renovat-o. Prin intendenţa învăţământului am reuşit să-i lichidăm lipsurile. În şcoală există şi un apartament special amenajat drept locuinţă a profesorilor. Mai e nevoie acum numai de mărinimia şi abnegaţia unui dascăl tânăr. Aş dori ca acolo să meargă o persoană de elită ca dumneavoastră. Categoric, locu-i bun. Şi, în acelaşi timp, săvârşiţi şi un act patriotic. Deşi salariul e mai mic decât cel pe care l-aţi primi aici, în schimb, preţurile la carne, lapte, ouă şi altele sunt, în raport cu cele de aici, incomparabil mai ieftine. Dacă vreţi, puteţi să strângeţi şi bani din belşug. Totuşi, la prima ocazie vă voi spori salariul, vi-l voi ridica la nivelul celui de aici. Atunci veţi fi în avantaj chiar faţă de directorul şcolii secundare din oraşul nostru.

Tăceam, neştiind ce să răspund la această propunere.

Directorul continuă:

— Ca personal, la şcoală există deja o bătrână. În acelaşi timp şi predă, şi îngrijeşte de local. E o femeie aşezată, evlavioasă. Doar că noile principii educative nu sunt bazate pe filantropie. În sfârşit, dumneavoastră o veţi dirija şi pe ea. Dacă totuşi, se va întâmplă să nu vă placă la Zeyniler, n-aveţi

decât să-mi scrieți două rânduri şi imediat vă scot de acolo şi vă dau un loc corespunzător. Sunt însă sigur că, după ce veți cunoaşte Zeynilerul, să fiți numită şi la centru şi vă veți opune, răspunzând: „Nu mai vreau”.

Climă bună, privelişte frumoasă, mâncare ieftină, localnici de treabă. Ceva asemănător satelor din Elveția. Ce poate să-şi dorească omul mai mult?

În fața ochilor mei se perindă drumuri însorite, grădini umbroase, păduri, râuri. Inima îmi bate tare.

Cu toate acestea, nu îndrăzneam să spun „da” dintr-odată. Oricum, în chestiunea aceasta trebuia să mă consult şi cu Haci Kalfa.

— Dacă-mi permiteți, acum am să plec şi revin peste două ore, ca să vă dau răspunsul, domnule.

Domnul director a devenit parcă ceva mai însuflețit:

— Vai de mine, fetițo, afacerea e extrem de urgentă. Sunt şi alți amatori. Dacă laşi să-ți scape ocazia asta, eu nu mă mai amestec.

— În cazul acesta, îngăduiți-mi un răgaz de o singură oră, domnule.

Când am ieşit de la directorul Instrucțiunii Publice, m-am trezit, în vestibul, nas în nas cu rivala mea, Huriye hanîm. Acum câteva zile aflasem, tot de la Haci Kalfa, ca în localitatea B., numele noastre ajunseseră inseparabile. Femeia aceasta mă străfulgeră cu o asemenea privire, încât mi-a stârnit frica; m-am făcut că nu o văd şi am căutat să mă strecor afară cât mai grabnic. Dar ea mi-a tăiat drumul şi trăgându-mă de mânecă, întocmai ca o cerşetoare, a început să-mi vorbească:

— Domnişoară, zilele trecute am comis o mare impolitețe față de dumneavoastră. Vă rog mult, iertați-mă. Nervii. Am fost mult prea amărâtă, de-aceea… Ah, fetița mea, de-ai şti prin câte-am trecut eu, ți-ar fi milă de mine. Iartă-mi, în tot cazul, ieşirea de atunci.

— Nu-i nimic, doamnă, i-am răspuns eu, îngrijorată, şi am vrut să trec mai departe.

Dar ea, nu înțeleg de ce, hotărâse să nu-mi dea drumul. Mai întâi s-a plâns de situația ei, mi-a povestit că cele cinci suflete, care depind de ea vor rămâne în stradă, să cerşească.

Huriye hanîm se aprindea din ce în ce mai mult şi ridicându-şi glasul într-un tremolo continuu, mă implora într-un mod dezgustător. Nu ştiam ce să spun, ce să fac.

Şi ce e şi mai rău, la această comedie mizeră se adunau spectatori; secretari, oameni de serviciu de prin birouri, băieți de prăvălie cu şorțuri dinainte, care serveau cafele şi băuturi răcoritoare se îmbulzeau, formând un cerc împrejurul nostru.

Fața, mâinile, îmi ardeau ca focul. Intram în pământ de ruşine. Acuma, eu eram aceea care începusem s-o implore:

— Vă rog, doamnă profesoară, vorbiți mai încet. Se uita oamenii la noi.

Dar ea, dimpotrivă, s-a ambalat mai tare. Acum, smulgându-şi pur şi simplu părul din cap, rupându-şi nasturii de la guler, urla şi încerca să-mi sărute mâinile, genunchii.

Vedeam cu groază cum lumea adunată în jurul nostru creşte. Ne aflam în centrul unei mulțimi ca aceea ce dă năvală la Istanbul în jurul negustorului gălăgios care, în mijlocul străzii, scoate dinți şi vinde leacuri pentru bătături, ori săpunuri ce scot petele de grăsime.

De pretutindeni începuse să se audă vociferări: „Păcat de ea, săraca; n-o mai face să plângă pe biata femeie, domnişoară”. Un hoge voinic, cu barba albă şi un turban verde, ivit ca din senin lângă mine, mi se adresă direct:

— Respectul şi ajutorul față de cei vârstnici sunt o poruncă şi a religiei, şi a omeniei, fata mea. Hai, nu lua pâinea de la gură acestei doamne. Astfel vei mulțumi şi pe Allah şi pe Profet. Preadreptul Allah este cel care are grijă de toate creaturile. Fără îndoială că îți va deschide şi ție o altă uşă din vistieria sa nevăzută.

În feregeaua mea, tremuram, dar, în acelaşi timp, eram lac de năduşeală. Un cafegiu care-şi clămpănea fără încetare cleştele din mână, strigă:

— Asta aşa-i! Tu, oricum, cu ajutorul lui Allah şi al tău ai să-ţi scoţi pâinea.

O parte din mulţime se porni să râdă cu hohote. În acest moment, s-a ivit pe scenă şi secretarul acela cu brâul roşu. Prinzându-l pe cafegiu de guler, îl zvârli de pe scări într-o clipită şi strigă:

— Individ neruşinat, acum îţi rup gura!

De ce râseseră? Doar cele spuse de cafegiu nu erau altceva decât o repetare a celor spuse de hoge!

Aşa de mult a plâns Huriye hanîm, scandalul a luat ademenea proporţii, încât, ca să scap din mascarada asta, dacă mi-ar fi cerut i-aş fi dat şi viaţa mea. În cele din urmă, am spus:

— Bine, bine, va fi aşa cum doriţi dumneavoastră. Dar, pentru numele lui Allah, daţi-mi drumul!

Şi eliberându-mi cu greu genunchii pe care, prosternându-se la pământ, încerca să mi-i sărute, m-am întors în biroul directorului.

Puţin mai târziu mi s-a semnat o hârtie prin care îmi ceream numirea la şcoala din Zeyniler, dându-mi totodată, din propria mea voinţă, demisia din postul de la Şcoala Centrală.

În mai puţin de o oră toate formalităţile erau îndeplinite; directorul Instrucţiunii Publice, căruia îi repugna cea mai mică mişcare, s-a deplasat personal cu trăsura până la reşedinţa valiului[11] şi i-a obţinut semnătura pe numirea mea.

Când e bunăvoinţă, cât de uşor se rezolvă formalităţi care, uneori, se tărăgănează cu lunile, mutându-se de pe un birou pe altul!

Când m-am întors la hotel, Haci Kalfa m-a întâmpinat de la poartă cu un aer şi mustrător, şi mulţumit:

— Tu ai ascuns de mine, dar eu parcă n-am aflat? Allah să te binecuvânteze!

— Ce-ai aflat?

— Că ți-a sosit numirea, dragă…

— Ce numire, Haci Kalfa?

— Ai fost numită la Şcoala Centrală, dragă. Lui Huriye hanîm i s-a dat paşaportul.

— Ai fost informat greşit, Haci Kalfa. Vin chiar de la directorul Instrucțiunii. Nici vorbă despre aşa ceva.

Bătrânul m-a privit bănuitor:

— Ba da, ordinul a sosit ieri-seară. Am auzit dintr-un loc sigur. Deci directorul ți-a ascuns… Nu cumva te-au tras pe sfoară? Povesteşte-mi, hai, povesteşte-mi iute.

Luând în derâdere bănuiala naivă a lui Haci Kalfa, i-am povestit dintr-o răsuflare toată pățania şi scoțându-mi din geantă numirea, i-am agitat-o prin fața ochilor:

— Ferice de mine, Haci Kalfa! Plec într-un loc care aduce cu Elveția!

În timp ce mă asculta, nasul mare al bătrânului devenea roşu ca o creastă de cocoş. Lovindu-şi palmele una de alta, începu să se vaite:

— Ei, ce-ai făcut, copilă neştiutoare, ce-ai făcut?! Până la urmă le-ai căzut în cursă! Du-te numaidecât şi cere-i socoteala directorului.

Am ridicat iarăşi din umeri:

— Nu se mai poate schimba nimic, dragul meu Kalfa. Nu te necăji atâta. Dac-ai să te îmbolnăveşti, ce ne facem?

Avea dreptate bietul om să se înfurie şi să se tulbure atâta pe socoteala mea. Spre seară, s-a lămurit totul în cele mai mici amănunte. Directorul Instrucțiunii o proteja pe Huriye hanîm; în memoriul adresat ministerului, invocând că ea e o profesoară cu vechime, a cerut mutarea mea într-alt loc. Dar habar n-am pentru ce, ministerul a socotit cu cale să mă mențină pe mine, iar pe concurenta mea s-o trimită într-alt post care va fi înființat, ulterior.

Aseară, datorită dispoziției venite de la centru, directorul Instrucțiunii, directoarea Şcolii Centrale şi probabil şi directorul contabilității – concetățean de-al lui Huriye hanîm – au ținut o consfătuire până târziu, proiectând ca pe mine să

mă arunce într-un sat şi pe Huriye hanîm s-o numească în locul meu.

Întâlnirea lui Huriye hanîm cu mine, pe coridorul Direcției Instrucțiunii Publice, a fost regizată mai dinainte. Chiar şi pe hogea cel cu barba albă l-a adus în mod special.

Cât despre Zeyniler, pe care, după vorbele directorului, începusem să mi-l închipui ca pe un drăgălaş sat european, era un loc pustiu, pierdut cu totul printre munți. Deşi de un an de zile postul era vacant, nici chiar cei mai incapabili profesori nu se încumetau să plece acolo.

Când am aflat toate acestea, am rămas uluită. Nu puteam să concep, ca un funcționar superior, în vârstă, să mă inducă în eroare cu atâta seninătate.

Iritat, Haci Kalfa clătina din cap şi-mi spunea:

— Nu-l cunoşti pe şarpele ăla adormit. Dormitează, dormitează şi-apoi îți trage o lovitură de nu te poți dumiri de unde ți-a venit, mă înțelegi?

— Ei, şi mata! Când cele mai apropiate rude te-au lovit fără nicio milă, ce însemnătate mai are că te lovesc şi străinii?! Eu ştiu că o să mă împac şi cu viața în Zeyniler. Să nu ne întristăm fără rost!

Zeyniler, 28 octombrie

Astăzi, către seară, cu o căruță cu patru roți, am ajuns la Zeyniler. Probabil că directorul Instrucțiunii măsoară distanțele ca şi cum ar exista căi ferate. Că drumul despre care spunea că durează „cel mult două ore” a ținut de dimineață, de la zece, exact până noaptea. Ce vină avea el, „mieluşelul Domnului”? Vina nu era a lui, ci a celor care n-au pus să se facă o cale ferată pe drumul spre Zeyniler, drum care când se cațără pe coastele munților, când coboară în văgăunile torenților secați.

Familia lui Maci Kalfa a venit să mă petreacă până la o cişmea aflată la o depărtare de o jumătate de oră de oraş.

Se îmbrăcaseră cu toții de parcă ar fi mers la o nuntă, ori mai de grabă la o înmormântare.

Când Haci Kalfa a venit să mă anunțe că mă aşteaptă căruța, era cât pe-aci să nu-l mai recunosc. Îşi scosese lucrurile atât de potrivite cu el însuşi – şorțul alb şi târlicii pe care şi-i târşâia lipa-lipa, pe scări, în vestibulurile pardosite cu piatră sau pe coridoare – şi îmbrăcase o haină lungă, cu gulerul închis, din postav decolorat, iar în picioare îşi trăsese galoşi. Un fes roşu imens, de tip vechi – hăt, de pe vremea sultanului Aziz – îi acoperea capul chel, până peste urechi. Nici toaletele doamnei din Samatya, ale lui Hayganuş şi Mirat nu erau mai prejos.

Deşi am trăit în ea ceasuri foarte amare, m-am despărțit cu o reală tristețe de odăița mea de la hotel. La şcoală ne puseseră să memorăm o poezie în care se spunea că omul e legat cu fir subțire, nevăzut, de cei cu care se află împreună, acolo unde trăieşte. La ceasul despărțirii, aceste legături încep să se întindă, să scoată sunete dureroase ca strunele viorii care plesnesc: despărțirea, ruperea acestor corzi din inimile fiecăruia iscă o durere ascuțita, deosebită. Ce dreptate a avut poetul care a scris acest lucru!

Printr-un capriciu al întâmplării, şi vecina mea din Manastîr a părăsit oraşul B., în aceeaşi zi cu mine. Dar ea se afla într-o situație mult mai de plâns.

Ieri-noapte, după ce mi-am făcut bagajele, mă culcasem. Prin somn răzbăteau până la mine nişte voci răstite, dar nu eram în stare cu niciun chip să mă trezesc.

Brusc, o larmă îngrozitoare m-a făcut să sar din pat. În vestibul se răsturnau nişte lucruri; țipete de copii, certuri înăbuşite şi zgomote de palme se învălmăşeau în tăcerea nopții. În buimăceala somnului, primul lucru care mi-a trecut prin minte a fost că e incendiu. Dar celor care cad pradă incendiului nu le mai arde, Doamne fereşte, să se bată!

Cu părul despletit, cu picioarele goale, am țâşnit din odaie. M-am trezit față în față cu o scenă tragică. Un ofițer bine legat, cu o statură de uriaş, cu nişte mustăți enorme, o târa pe vecina mea din Manastîr de colo-colo şi o călca cu cizmele.

— Vai de noi! Tata o omoară pe mama... se auzeau strigăte.

După fiecare lovitură, biata femeie, cu un şuierat ca de şarpe, se rostogolea peste podele, gemea după fiecare biciuire, dar cu o forță de necrezut se ridica iarăşi de jos şi, agățându-se de picioarele ofițerului, îl implora:

— O să-ți fiu roabă prea supusă, dragul meu, omoară-mă, da' nu mă părăsi, nu divorța...

Pentru că eram sumar îmbrăcată, am intrat din nou în camera mea. Parcă, dac-aş fi rămas, aş fi avut vreo putere?!

Trebuie că au fost treziți şi cei de la parter. De pe coridorul de jos veneau zgomote de paşi, glasuri confuze.

Pe tavanul coridorului începuse să se plimbe o lumină. Craniul pleşuv al lui Haci Kalfa luci la capul scării. Auzind hărmălaia se trezise şi el şi aprinzând un felinar, dăduse buzna afară, numai în cămaşă şi izmene.

— Ce ruşine, ce ocară, se poate una că asta la hotel! strigă el şi încercă să-i despartă.

Dar ofițerul îl lovi aşa de tare cu cizma în pântec, încât, săracul Kalfa fu proiectat în aer ca o imensă minge de fotbal şi dându-se de-a berbeleacul nimeri prin uşa întredeschisă drept în camera mea, pe spate, cu picioarele goale ridicate în sus. Slavă Domnului că eu, cu o mişcare abilă, prinsesem în brațe capul gol şi chel al bătrânului în cădere. Altfel s-ar fi izbit de scânduri şi ar fi pleznit ca un dovleac enorm.

Buimăceala somnului, spaima, uluirea, halul în care se afla Haci Kalfa, adunate toate laolaltă, îmi solicitaseră la maximum nervii.

Bătrânul se ridica de jos, bombănind:

— Vai, măiculița mea! Vai! Catârul, cum mai dă din copite, ptiu!

Dar în acest timp, eu căzusem pe pat, pradă unei crize de râs prin care nu mai trecusem niciodată; mă sufocam, răsucită de hohote, strângând sub mine aşternutul. Îmi pierdusem orice control: nu mai ştiam de nimic. Nu mi-am

revenit până ce vocile şi zarva nu s-au potolit cu totul şi hotelul a reintrat în liniştea-i obişnuită.

Abia după aceea mi s-au relatat cele petrecute:

În cele din urmă, dragostea sâcâitoare a femeii din Manastîr a scos din sărite pe bărbat. Ofiţerul a hotărât cu orice preţ să-şi expedieze prima soţie, dimpreună cu copiii, la ea acasă, în ţinutul ei. A venit să-i spună că le luase bilete de drum, aşa că să fie gata pentru a doua zi, dis-de-dimineaţă.

Dar parcă doamna din Manastîr consimte cu una cu două să se despartă de el! Fireşte, a început să-l implore, să se cramponeze de el. Cine ştie după ce cuvinte şi scene penibile s-a trecut la acest capitol înspăimântător al bătăii.

Cam peste vreo două ore, când tocmai mă pregăteam să mă culc iar, Haci Kalfa mi-a bătut uşurel la uşă:

— Profesoaro dragă, haide să vezi niţel de ea, în hotel nu mai se află nicio altă femeie. Săraca, numai într-un leşin o duce! Nu-i destul doar să râzi. Vino, fă o faptă bună şi poartă-i un pic de grijă! Eu, pentru că-s bărbat, nu pot să intru la ea. Dac-am s-o las în plata Domnului, sau moare sau cine ştie ce se mai petrece şi dăm de belea!

Cum am zărit prin crăpătura uşii chipul lui Haci Kalfa, m-a cuprins iar o rafală de râs. Doream să-l consolez de necazul prin care a trecut, dar niciun cuvânt nu-mi ieşea din gură.

Haci Kalfa m-a privit supărat; dând din cap, încă pe jumătate năucit, m-a dojenit:

— Râzi! Altceva nu mai ştii. Ah! Ce ştrengăriţă mai eşti! Ia te uită la ea!

Atât de caraghios a pronunţat cuvântul „râzi”, încât nici azi, când mi-l reamintesc, nu-s în stare să-mi stăpânesc hohotele. M-am ocupat peste o oră de vecina mea în suferinţă. Trupul bietei femei era numai răni şi vânătăi. Leşina mereu dându-şi ochii peste cap, i se încleştau fălcile.

Mi se întâmpla pentru prima dată să mă ocup de cineva căzut în nesimţire. Nu prea ştiam ce trebuie să fac. Dar când eşti constrâns să faci faţă la ceva, găseşti în tine puteri nebănuite.

În timpul leşinurilor care durau fiecare cel puțin câteva minute, îi fricționam brațele şi corpul, îi udam fața cu apa din carafă. Fruntea, obrajii, buzele îi erau pleznite în câteva locuri. Prelins în dâre subțiri din aceste fisuri, sângele se amesteca cu mulțimea de farduri şi, prefăcut într-un negru spălăcit şi cleios, îi picura de pe obraz pe piept. Vai, Doamne, câte sulimanuri puteau fi pe fața aceasta!

Cu toate că am turnat peste ele atâta apă, nu se mai sfârşeau!

Azi-dimineață, când m-am trezit, am găsit camera de peste drum goală. Cu noaptea în cap, ofițerul a aruncat-o pe vecina mea într-o trăsură, cu copiii cu tot şi a dus-o.

Înainte de a pleca, ea ar fi vrut să vină să mă vadă şi să-şi ia rămas bun de la mine, dar întrucât ştia că din pricina ei n-am dormit deloc noaptea, nu s-a îndurat să mă trezească.

În căruță, de fiecare dată când ochii mei întâlneau pe Haci Kalfa, râdeam. El, pricepând cauza acestei veselii nelalocul ei, dădea din cap şi cu un surâs mâhnit, mă mustra:

— Râzi, ei! Ba încă râzi în hohote, ei!

Apoi, pomenind de groaza bătăii de aseară, comenta:

— Ptiu, ce catâr! Mă înțelegi, domnule, mi-a dat o copită de mi-a făcut harcea-parcea totul în burtă. Mirat, îți dau un sfat de părinte: cât vei trăi să nu te bagi între bărbat şi nevastă. Bărbatul şi nevasta-s mătase din cea mai fină, iar cine se bagă între ei, e câine puturos.

Toată familia, strânsă claie peste grămadă în căruță, m-a însoțit până la o cişmea din afara oraşului.

Aici era locul despărțirii. Haci Kalfa a împrospătat de la cişmea apa din cele două sticle şi a dat bătrânului căruțaş recomandări îndelungate. Doamna din Samatya, cu ochii plini de lacrimi, mi-a umplut coşul cu plăcintele pe care le făcuse anume pentru mine, cu o zi înainte.

Sălbateca Hayganuş, pe care o crezusem cu totul indiferentă față de mine, a început sa plângă pe neaşteptate, ca şi cum ar fi durut-o brusc ceva. Şi ce plâns! În urechi

aveam nişte cercei cu perle. I-am scos şi i-am prins la urechile ei.

Haci Kalfa a rămas de-a dreptul uimit de acest dar al meu.

— Nu se poate, profesoară dragă, un dar nu trebuie să fie atât de costisitor. Astea-s perle veritabile!

Am râs din nou, uşor. Cum să-l fac pe acest om simplu să înțeleagă că pe lângă perlele pe care le vărsase fata pentru mine, două parale nu fac cerceii mei!

După ce m-a urcat din nou în căruță, Haci Kalfa, a oftat adânc şi, lovindu-se cu pumnul în piept, mărturisi:

— La naiba! Zău dacă mint! Despărțirea asta mi-e mai greu de îndurat decât bătaia de aseară!

Aceste cuvinte care mi-au reamintit de tărăboiul de azi-noapte mi-au stârnit din nou râsul. Căruța pornise. Iar el, în urma mea, încă mă mai amenința cu degetul:

— Râzi, ai, ştrengărițo! Râzi!

Dacă nu s-ar fi aşternut o distanță mare între noi şi dacă mi-ai fi putut vedea ochii, n-ai mai fi rostit aceste cuvinte, dragul meu Haci Kalfa!

Căruța intrase pe drumuri de munte care aci urcau, aci coborau; când trecea prin albii secate de torenți, când urma lizierele ogoarelor pustii ale viilor în paragină.

Întâlneam în răstimpuri câte unul sau două care țărăneşti, ce scârțiiau ca şi cum ar fi gemut de oboseală, femei desculțe cu legături de mărăcini în cârcă.

Pe-o potecă de vie veneau doi jandarmi cu mustăți lungi, cu un aspect înfricoşător, de tâlhari. Când au trecut pe lângă noi, au dat binețe căruțaşului, iar pe mine m-au țintuit cu privirile.

Haci Kalfa îmi spusese:

— Drumurile, nu le-ar fi de deochi, sunt sigure, dar pentru orice împrejurare, trage-ți vălul pe față. Figura ta nu-i dintr-aceea care să stea descoperită oriunde, m-ai înțeles ori ba?

Cum vedeam de departe că cineva vine spre noi, îmi aduceam fuga aminte de recomandarea lui Haci Kalfa şi îmi acopeream fața.

Pe măsură ce treceau ceasurile, o pustietate dezolantă copleşea drumurile. Aceste căruțe cu patru roți au nişte clopoței cu clinchetul subțire, tânguitor. Ce bine s-au gândit cei care le-au creat! Ecourile îndepărtate pe care le trezesc în văi şi pe coline par nişte voci de-a dreptul mângâietoare. Mai cu seama când am trecut numai printre stânci, am avut impresia că în depărtări, dincolo de această grămadă de pietre negre ca arse, s-ar mai afla un drum nevăzut şi că pe acest drum, o femeie cu glasul subțire aleargă după noi, jelind!

Se apropia seara şi în timp ce soarele se retrăgea alene după culmi, în defileuri începea să se lase întunericul.

Drumul parcă era fără sfârşit. Nu se zărea niciun sat, nici măcar vreun pâlc de copaci…

Pe nesimțite, o frică prinse să se trezească în mine. Dar dacă nu vom ajunge la satul Zeyniler înaintea căderii nopții? Dac-am să rămân, singură, în creştet de munte?

Căruțaşul, din când în când, oprea şi lăsa caii să se odihnească, vorbind cu ei ca şi cu oamenii.

Am profitat de o nouă haltă în mijlocul unor stânci şi l-am întrebat:

— Mai avem mult?

El, clătinând alene din cap, mi-a răspuns:

— Am şi ajuns.

Dacă n-ar fi fost un om vârstnic şi aşezat, aş fi rămas convinsă că îşi bate joc de mine.

— Cum se poate! Suntem în plină pustietate!. Nu se vede niciun sat.

Bătrânul, căznindu-se să-mi dea jos bagajele din căruță, mi-a răspuns:

— Uite, vom coborî potecuța de colo. Zeyniler e la cinci minute de aici. Drum de care nu există.

Am început să coborâm printre stânci, pe un drum abrupt ca scările unui minaret. Jos, în clarobscurul înserării, se desluşeau pâlcuri negre de chiparoşi şi colibe rare, din scânduri, printre grădini deşarte, împrejmuite cu garduri de mărăcini.

La prima vedere Zeyniler îmi apărea ca un loc devastat de incendiu şi care încă mai fumega ici şi colo.

Când mă gândeam la un sat, îmi veneau în fața ochilor căsuțele cu înfățişarea veselă, plăcută, care, printre verdeață, pe malurile bătrânului Bosfor, semănau cu nişte hulubării. Pe când aceste case erau nişte dărâmături gata-gata să se prăbuşească.

În fața unei mori dărăpănate am întâlnit un bătrân cu turban şi cu o haină lungă din aba, care trăgea după el, de o sfoară, o vacă slabă de-i numărai coastele, trudindu-se s-o ducă la una din case. Cum dădu cu ochii de noi se opri şi începu să ne privească cu luare aminte. Acest bătrân era muhtarul[12] din Zeyniler. Căruțaşul îl cunoştea. În câteva cuvinte îl făcu să înțeleagă cine sunt.

Datorită feregelei mele largi, negre, adunate în talie şi vălului meu des, era cu neputință să-şi dea seama că sunt tânără. Totuşi, pesemne că m-a găsit prea gătită, căci m-a privit ciudat, apoi, încredințând vaca unui băiat cu picioarele goale, a luat-o înaintea noastră. Am intrat pe ulițele înguste ale satului. Acum puteam distinge mai bine casele. În Kavaklar existau nişte colibe de pescari, părăginite, lăsate pe-o rână în bătaia curenților de aer din Bosfor, înnegrite şi putrezite de ploi, cu năvoade risipite dinaintea lor. Ei bine, de ele mi-au amintit la prima vedere locuințele din Zeyniler.

Jos, grajduri compuse din patru stâlpi; deasupra, o odaie sau două, la care ducea o scară. În tot cazul, acest sat nu semăna cu niciunul din satele despre care auzisem sau ale căror poze le văzusem până acum.

Ne-am oprit în fața porții roşii a unei grădini împrejmuite cu gard compact de scânduri, printre care nu se putea întrezări nimic. În acest sat, în care toate, până şi frunzele, erau negre, prima culoare vie pe care am văzut-o a fost această scândură roşie.

Muhtarul începu să lovească cu pumnul în poartă. La fiecare lovitură, poarta se clătina, gata parcă să se

prăbuşească.

Îndrăznind pentru prima dată să scot o vorbă, am observat:

— Nu-i nimeni înăuntru, pesemne.

— Trebuie că Hatice hanîm îşi face ruga de seară. Să mai aşteptăm nițel, răspunse muhtarul, dând, din cap.

Căruțaşul n-avea timp de pierdut. A lăsat bagajele în fața porții şi a plecat.

Muhtarul şi-a sumes poalele abalei şi s-a aşezat pe vine, direct pe pământ. Eu m-am lăsat pe marginea unui geamantan şi am început să vorbim.

Hatice hanîm era o femeie extrem de evlavioasă. Făcea parte chiar dintr-un ordin religios. La ea recurgea tot satul, în orice împrejurare mai însemnată. Ea citea viața lui Mahomet, ea gătea miresele, ea dădea bolnavilor în agonie ultima picătură de zemzern[13], ea spăla şi îmbrăca resturile pământeşti ale femeilor.

Domnul muhtar părea un om trecut prin medrese[14] ori vreo altă şcoală. Am înțeles că profitând de ocazia de față voia să-mi dea unele sfaturi. Nu se afla pe poziții potrivnice noilor metode didactice, dar se plângea că în şcolile de acum se neglijează lecțiile de religie.

Până azi se perindaseră pe aici câteva profesoare; degeaba, niciuna n-a cunoscut în suficientă măsură ilustrul *Coran.*

De Hatice hanîm muhtarul era mulțumit. Dacă eu m-aş ocupa numai de celelalte materii, lăsând lecțiile de religie pe seama acestei femei capabile, deştepte, cucernice, aş mulțumi mai mult satul.

În timp ce eu îi ascultam sfaturile, dinlăuntru se făcu auzit un tropot de saboți. Ne-am sculat în picioare. Un zăvor de fier zăngăni din dosul porții şi o voce groasă strigă:

— Cine-i?

— Prieteni, Hatice hanîm! A sosit o profesoară din oraşul B.

Hatice hanîm era o bătrână la vreo şaptezeci de ani, cam adusă din spate, voinică. Un şal verde îi acoperea părul; îmbrăcase o haină lungă de culoare închisă, ca cele de dervişi. Printre zbârciturile feței ei negricioase, tăbăcite, străluceau dinți albi ca laptele, ochi neaşteptat de tineri şi vioi. Căznindu-se să-mi deslușească chipul prin vălul care mă acoperea, îmi ură:

— Bine-ați venit, profesoară dragă, poftiți de intrați.

Şi ca şi cum i-ar fi fost interzis să iasă din grădină în stradă, s-a sprijinit cu o mână de poartă iar cu cealaltă mi-a luat geamantanul; apoi, trăgând din nou zăvorul, a pornit în frunte.

Ea înainte, eu în urmă, am trecut prin grădină. Clădirea şcolii pe care domnul director al Instrucțiunii Publice o făcuse înfloritoare, renovând-o prin sacrificii atât de mari, era întru totul asemănătoare celorlalte case, cu singura deosebire că înconjuraseră stâlpii de la parter cu scânduri ce încă n-au avut vreme să se înnegrească, şi obținuseră astfel o clasă.

Când să intru pe uşă, Hatice hanîm m-a prins de braț şi mi-a spus:

— Stai, fetițo!

Mi s-a făcut brusc frică.

După o rugăciune scurtă, spusă pe şoptite, ea mi s-a adresat:

— Haide, fetițo, cere binecuvântarea lui Allah şi păşeşte cu piciorul drept.

Parterul era în beznă. Ținându-mă de mână, bătrână m-a condus printr-un vestibul îngust, pardosit cu piatră, apoi am urcat pe o scară întunecoasă, ale cărei trepte jucau din cauza vechimii. Catul de sus era compus dintr-o sală deşartă şi o odaie imensă, ale cărei ferestre înalte erau închise cât se poate de straşnic cu obloane de scândură. Iată apartamentul pe care mi-l ridicase în slăvi directorul Instrucțiunii. Hatice hanîm a pus jos geamantanul şi scoțând o lampă dintr-o vatră veche, aflată într-un ungher al încăperii şi folosită drept dulap, o aprinse:

— Pentru că anul ăsta odaia a rămas nelocuită, e plină de praf. Mâine dis-de-dimineață, cu ajutorul lui Allah, am să fac curat.

Această biată femeie era vechea profesoară a şcolii. Când s-a făcut reforma învățământului, administrației Instrucțiunii Publice i-a fost milă s-o arunce în stradă şi a reținut-o aici, cu un salariu de două sute de kutuşi. Ceva între profesoară şi slujnică. Acum avea să lucreze după cum am să cred eu de cuviință.

Înțelegeam că sărmana de ea se temea de mine, întrucât, după toate calculele, îi eram şefă. După ce prin câteva cuvinte i-am explicat că nu sunt o fată care să facă rău cu bună ştiință cuiva, am început să-mi privesc mai atent apartamentul.

Pereți din lemn, murdari, mâncați de vechime, un tavan negru de tot, cu scândurile desprinse, putrezite de ploi, într-un colț o vatră de nefolosit, mai încolo un pat de scânduri, strâmb şi prăpădit. Deci, de-acum încolo, în această cameră aveam să-mi petrec viața!

Ca şi cum aş fi nimerit într-o hrubă lipsită de aer, respiram cu greutate, mi-era frig la mâini şi la picioare.

— Drăguță Hatice hanîm, ajută-mi să deschid una din ferestrele acestea. Singură, probabil, nu voi reuşi, i-am spus.

Gata să mă servească, bătrâna s-a căznit şi a deschis unul dintre obloane. Când am văzut priveliştea, mi s-a făcut părul măciucă.

În fața mea se întindea un cimitir înfiorător. Chiparoşi pe ale căror creste încă mai scăpăra lumina serii, şiruri de pietre de mormânt, mai jos ochiuri de apă care străluceau stins printre trestii.

Am auzit-o pe bătrână suspinând:

— Omul trebuie să se deprindă încă din viață, fetițo, aici vom ajunge cu toții până la urmă.

Aceste vorbe le-a spus întâmplător, ori fără voia mea arătasem spaimă şi tulburare în fața acestui tablou? Imediat

mi-am revenit. Trebuia să fiu curajoasă. Cu o nepăsare bine trucată, am remarcat:

— Vasăzică aici e un cimitir. Nu ştiam.

— Da, fetițo. Țintirimul din Zeyniler. O rămăşiță din vremea de demult. Acum morții sunt îngropați într-altă parte, aicea e un loc istoric. Eu mă duc să aprind felinarul la Zeyni Baba. Acuşica mă-ntorc.

— Zeyni Baba cine-i, Hatice hanîm?

— Bunătatea lui să ne aibă în pază, a fost un om sfânt, îşi doarme somnul de veci sub chiparosul de colo.

Murmurând rugăciuni cu glasul slab, Hatice hanîm se îndreptă spre scară. Până acuma n-aveam de unde să fi ştiut că asemenea lucruri îmi stârnesc frica. Dar în acest minut ideea de a rămâne singură într-o odaie întunecată, năpădită de mirosul chiparoşilor, îmi dădea fiori. Am alergat după bătrână.

— Să vin şi eu cu dumneata?

— Vino, fata mea, e mai bine. Dacă, abia sosită, faci o vizită lui Zeyni Baba, eşti primită mai cu bunăvoință!

Am intrat în cimitir prin poarta din dos a şcolii şi am început să păşim printre pietrele de mormânt.

Uneori, de ramazan şi în ajunul bairamului, mătuşile mă duceau cu ele la mormintele de la Eyüp ale familiei noastre.

Dar aici, în acest Zeyniler ai tenebrelor, am simțit eu pentru prima dată că moartea e ceva trist şi înspăimântător.

Pietrele funerare aveau cu totul altă formă decât acelea pe care le cunoscusem eu. Erau pietre complet înnegrite, cu partea de sus ca retezată, înalte, perfect drepte şi aşezate regulat, ca nişte şiruri de soldați aliniați. Inscripțiile nu se mai puteau citi. Numai pe creştetele unora, abia se distingea invocația: „O, Dumnezeule!” scrisă cu litere mari.

În copilărie auzisem o poveste. În vremurile de demult, pentru ca să piardă pe nu ştiu ce sultan copil, armata lui înainta pe furiş, prin spatele unui munte îndepărtat. Ostaşii ziua se ascundeau în peşteri, noaptea mărşăluiau. Şi ca să nu fie văzuți prin întuneric, îşi înfăşurau trupurile cu

giulgiuri negre. După ce au străbătut aşa drum de luni de zile, tocmai în noaptea când să atace prin surprindere oraşul, lui Allah i s-a făcut milă de micul sultan şi a prefăcut în stane de piatra armata lui care înainta furişându-se prin întuneric în giulgiuri negre.

Privind aceste pietre cernite, aliniate şiruri-şiruri, mi-am amintit de povestea aceasta de demult şi m-am gândit: „Doamne păzeşte, de n-ar fi aici ținutul acela din basm, în care ostaşii au fost preschimbați în pietre, aflându-şi astfel o moarte îngrozitoare".

— Cine au fost aceşti Zeyniler, Hatice hanîm?

— Nu ştiu nici eu, fetițo. Odinioară satul acesta a fost al lor. Acum, în afară de minarete, nimic n-a mai rămas de la ei. Milostenia lor să pogoare asupră-ne, se crede că făceau parte dintre dervişi. Mai marele lor a fost Zeyni. Bolnavii care nu pot fi tămăduiți de nimeni, aicea sunt aduşi. Eu ştiu o femeie paralitică pe care-au cărat-o aici în cârcă şi care a plecat mergând pe picioarele ei.

Mormântul lui Zeyni Baba era ultimul în cimitir, sub un chiparos uriaş. În fiecare noapte, Hatice hanîm îi aprindea trei candele: una de o creangă a chiparosului, alta în partea de dinăuntru a uşii şi cealaltă la căpătâiul sandukalei[15].

Mormântul era o hrubă îngropată adânc în pământ. În această hrubă, timp de şapte ani a stat Zeyni Baba numai în post şi rugăciuni, fără să vadă lumina soarelui. Când s-a săvârşit din viață, nimeni nu i-a putut atinge binecuvântatul său trup. I-au pus doar deasupra o sanduka şi atâta tot.

Hatice hanîm aprinsese două din candele. Arătându-mi scara cu câteva trepte ce duceau în gropniță, îmi zise:

— Haide, fetițo, să intrăm înăuntru!

Nu aveam curajul să cobor aceste trepte. Prietena mea s-a întors din nou:

— Haide, fata mea, după ce ai venit aici, dacă nu intri, e păcat. Orice dorința ai în suflet, rosteşte-o şi Zeyni Baba ți-o îndeplineşte!

Am coborât treptele cu inima tremurând ca frunzele de toamnă. Dacă cei răposați n-ar fi cu totul amorțiți, de bună seamă că, vârâți în groapă, ar simți ceea ce am simțit eu în această clipă. Un miros de pământ umed, rece mi-a umplut plămânii.

Sandukaua lui Zeyni Baba fusese învelită cu o tablă vopsită în verde. După cele povestite, mai târziu de Hatice hanîm, Zeyni Baba, care şi-a petrecut întreaga-i viață în cumpătare şi totală renunțare, nici după ce a murit n-a vrut să aibă parte de acoperăminte cu podoabe şi cusături. Cuverturile ce i se trimit, din când în când, de ici, de colo, nu țin nicio săptămână, putrezesc şi se destramă fâşii-fâşii.

Rostind rugăciuni abia auzite, bătrâna a pus ulei în candela de la căpătâiul sfântului, apoi s-a întors către mine:

— Când vine sorocul ca în sat să moară cineva, îngerul morții trece mai întâi pe la Zeyni Baba, să-l salute; atunci această lumină, se stinge de la sine. Acum, fata mea, cere ce vrei de la Zeyni Baba!

Mi se tăiau genunchii, nu mai aveam putere să stau în picioare. Mi-am sprijinit fruntea de învelitoarea răcoroasă a mormântului; şi ca şi cum aş fi grăit mai mult cu inima mea rănită decât cu buzele, i-am spus încetişor:

— Dragă Zeyni Baba, eu nu sunt nimic altceva decât o Pitulice mică şi neştiutoare. Nici măcar să mă rog nu ştiu cum ar trebui. Iartă-mă. Nu m-au învățat niciunul din lucrurile care-ți plac ție. Am auzit că ai stat ferecat aici, în sihăstrie, şapte ani, fără să vezi lumina soarelui. Să nu care cumva să fi fugit şi tu din cauza cruzimii şi infidelității oamenilor. Tăicuțule, am să-ți cer un lucru mare. În aceşti şapte ani, cu siguranță că au existat şi momente în care ai dus dorul soarelui şi al vântului. Dă-mi şi mie din răbdarea aceasta îngerească ce ți-a ajutat să înfrunți greul acelor clipe. Să stau şi eu în sihăstria mea fără să plâng şi să mă zbucium.

Sunt singură în camera mea. Hatice hanîm m-a părăsit devreme. S-a retras în cocioaba ei, ca o pivniță, de la parterul

şcolii. Acolo, se roagă şi numără mătăniile boabă cu boabă, până la miezul nopţii.

De două ceasuri scriu aceste rânduri la lumina candelei. De afară vine murmur îndepărtat de apă şi, din când în când, în tavan se aud zgomote seci. Cu o senzaţie uşoară de frig în ceafă, trag cu urechea. Atunci, în clădirea părăginită, încep să percep şi alte zgomote. Scândurile scării scârţâie încet, în vestibul se trezesc nişte voci misterioase ca nişte şoapte.

Haide, Pituliceo, culcă-te, în sfârşit! Nu-ţi fie teamă de aceste glasuri care vorbesc tainic în noapte. Oricât de crude ar fi ele, nu ţi-ar putea face atâta rău ca buzele care au blamat-o în faţa Florii Galbene pe fata orfană a mătuşii.

Zeyniler, 20 noiembrie

În dimineaţa aceasta am făcut socoteala. De când am sosit la Zeyniler a trecut aproape o lună. Această lună mi se pare a fi fost mai lungă decât zece ani. Până acum n-am vrut să scriu nimic în jurnalul meu. Mai bine zis am evitat, de teamă.

În starea de spirit deznădăjduită a primelor zile, cine ştie ce prostii aş fi putut scorni. Pe când acum, în fine, am început să mă obişnuiesc cu locul. Maica Aleksi avea o vorbă care n-o părăsea nicicând:

— Fetelor, bolile fără leac, loviturile mari ale soartei, au o ultimă scăpare: resemnarea şi răbdarea. E ca şi cum în suferinţe ar exista o sursă secretă de alinare. Celor care nu se plâng, care, le întâmpină cu zâmbetul pe buze, durerile le apar mai puţin crude.

Pe atunci, Pitulicea asculta aceste cuvinte cu un veşnic surâs. Pe când acum le găsea adevărate şi nu mai cuteza să râdă.

Într-o lună, la Zeyniler am trecut prin asemenea momente încât nu ştiam încotro s-o iau. „Zadarnică toată cazna. Mai mult nu voi putea rezista” – îmi spuneam. Iată, atunci îmi veneau în ajutor cuvintele acestea profetice ale maicii Aleksi. În timp ce sufletul mi-era sfâşiat, mă sileam să râd, să cânt, să fluier cu atâta perseverenţă, încât până la sfârşit, şi inima

mea începea să creadă în această veselie mincinoasă şi prindea să se însufleţească, întocmai ca florile ofilite puse în apă.

Apoi m-am apucat stăruitor să caut consolare în lucrurile din jurul meu. O frunză proaspătă, căzută întâmplător în mână, o treceam pe obraz, pe buze, a mângâiere; un pisoi mic, prăpădit pe care-l găsisem în grădină, îl strângeam la piept, şi-l încălzeam cu răsuflarea mea. Îmi mai şi spuneam: „Feride, lasă la o parte prostia. Fă un pic de efort. Doar ştii că pentru a trăi, nu ţi-a mai rămas alt capital în afară de curaj şi voie bună”.

Este adevărat că veselia aceasta era ceva contrafăcut, perisabil. Dar n-avea decât să fie şi aşa! O frântură de lumină ce se strecoară într-o hrubă închisă, o floare plăpândă, crescută printre pietrele unui zid dărâmat, sunt, orice s-ar spune, nişte lucruri vii, o alinare.

Astăzi e vineri, nu e şcoală[16]. Ploile care au căzut întruna de câteva zile, au încetat. Afară, toamna îşi desfăşoară o ultimă sărbătoare mai înainte de a-şi lua rămas bun. În şirurile de munţi din depărtare, în apele dintre trestii licărea ceva, ca un surâs către soare. Până şi chiparoşii şi pietrele de mormânt părea că şi-au mai pierdut din rigiditatea lor înfricoşătoare. Mă examinez bine şi observ că începusem să mă deprind, ba chiar să-l simt puţin al meu şi să iubesc întrucâtva acest ţinut întunecat şi monoton.

Începusem lecţiile încă din dimineaţa următoare sosirii mele. Această primă zi avea să dăinuiască în viaţa mea ca una de neuitat. Dimineaţa am văzut şi mai bine sala de clasă pe care directorul Instrucţiunii Publice o renovase cu atâtea sacrificii. Fără îndoială că aici a fost un grajd. I s-au pus podele de scândură, s-a lărgit niţel spaţiul pentru ferestre, s-a adăugat pervaz şi geamuri, şi gata clasa!

De-a lungul pereţilor bulgăriţi, negri de tot, ca hornul, atârnau o hartă, o planşă cu un schelet, imaginea unei ferme

şi a unui şarpe. Ele trebuiau să fie, mai mult ca sigur, materialul didactic necesar lecției de tip nou.

Lângă peretele dinspre grădină al clasei era o iesle – o rămăşiță de pe vremuri – pe care nu găsiseră cu cale s-o ia de acolo: prinzându-i un capac de scândură deasupra o transformaseră într-un soi de dulap. Aici îşi păstrau copiii mâncarea, cărțile şi tot aici înghesuiau mărăcinii pe care îi aduceau de pe câmp ca să se încălzească, iarna.

Hatice hanîm mi-a mărturisit că acest dulap mai are şi o altă întrebuințare. De multă vreme copiii neascultători, asupra cărora bătaia se dovedea fără niciun efect, închişi aici deveneau oameni de treabă. Muhtarul avea un băiețel numit Vehbi care-şi făcea veacul în această ladă. Când săvârşea vreo năzdrăvănie, băiatul intra de la sine în dulap, se culca pe spate ca un mort în coşciug şi tot el, cu mâna lui, trăgea şi capacul.

— Şi domnul muhtar nu spune nimic în legătură cu asta? am întrebat-o eu, mirată.

Ea clătină din cap:

— Muhtaru-i mulțumit. „Bravo ție, Hatice hanîm! Bine că mi-ai dat ideea. Avem şi noi acasă un dulap. Când puşlamaua o să se apuce de obrăznicii, am să-l închid şi eu în dulap!” mi-a spus el.

— Frumos principiu educativ! În şcoală sunt şi băieți?

— Eeei, sunt ei vreo doi-trei. Pe ăi mai mărişori îi trimitem la şcoala de băieți din satul Garipler.

— Unde-i satul Garipler?

— În spatele stâncilor alea care se vad lucind în față.

— Nu-i păcat de copii? Cum străbat atâta cale iarnă, vară?

— Sunt învățați ei cu drumul. Pe timp uscat fac mai puțin de-o oră. Numai când e ploaie, zăpadă ori noroi le vine un pic mai greu.

— Bine, dar pentru ce nu-i lăsați să învețe aici?

— Pot învăța la un loc femeile cu bărbații?

— Îi socotiți pe ei bărbați?

— Cred şi eu, fata mea! La doisprezece, treisprezece ani sunt coşcogeamite flăcăii!

Hatice hanîm s-a întrerupt; îi stătea ceva pe limbă dar se sfia să spună. În cele din urmă a îndrăznit:

— Mai cu seamă acuma, e cu neputință!

— Pentru ce?

— Dumneata eşti o profesoară tare tinerică, fetițo. Din pricina asta.

În Istanbul e o zicală: „Femeie cinstită e aceea care fuge şi de cocoş”. Hatice hanîm a noastră trebuie că făcea parte tocmai din soiul de oameni care gândesc aşa. Socotind că nu-i nevoie să-i răspund, m-am ocupat de alte lucruri.

Un loc important în obiectele căpătate cu multe sacrificii, îl ocupau cele cinci bănci de şcoală, vechi şi diforme. Dar ciudat, folosirea lor socotindu-se cu totul inutilă, au fost aruncate ca de la sine înțeles într-un ungher al clasei.

— De ce-ați făcut asta, Hatice hanîm?

— Nu eu am făcut, fata mea, ci fosta profesoară. Copiii se obişnuiseră să stea pe jos. Cum să pătrundă lecția în mintea omului când stă cocoțat pe nişte ridicături ca minaretele?! La gândul să nu vină vreun inspector ori altcineva asemănător, profesoarei i-a fost frică să le lepede de tot. Când copiii sosesc la şcoală, îi aşezăm mai întâi acolo. Apoi, când să învețe lecția, îi punem să coboare pe rogojina de colo. Cei înstăriți au şi saltele aparte.

Rugând-o pe bătrână să-mi ajute, am trecut la ofensivă. După ce s-a făcut curățenie, am orânduit băncile şi încăperea a căpătat cât de cât înfățişarea unei clase.

Citeam pe chipul lui Hatice hanîm că nu e mulțumită; dar nu cuteza să mi se opună, făcea orice îi spuneam. În timp ce eu, cu mâinile prin praf, mă căzneam să duc la bun sfârşit aceste schimbări, elevii mei începuseră să-şi facă apariția unul câte unul.

Îmbrăcămintea bieților de ei era aşa de mizeră, de prăpădită! Aproape niciunul nu avea ciorapi, ghete. Capetele le erau înfăşurate strâns în bucăți de pânză veche. Veneau

tropăind până la uşa clasei unde îşi scoteau saboţii de lemn, încălţaţi direct peste picioarele goale şi îi înşiruiau unul lângă altul.

Când dădură cu ochii de mine, fură apucaţi dintr-odată de panică. Mă priveau din prag ruşinându-se şi când îi chemam îşi acopereau feţele cu braţul sau se ascundeau după uşă. Atât de tare se fereau de mine, încât m-am văzut nevoită ca luând pe câţiva de mână, să-i vâr aproape cu forţa în clasă.

Când ajungeau lângă mine, îşi închideau ochii strâns de tot şi îmi sărutau mâna, într-un fel aşa de caraghios, încât cu greu mă stăpâneam să nu râd.

Fiecare din aceste mici sărutări care, în mod evident, erau un obicei al satului, lipăia cu o muzică ridicolă, lăsându-mi pe mână o uşoară umezeală. Ca să mai sparg gheaţa dintre mine şi copii, aruncam fiecăruia câteva vorbe mai glumeţe. Dar ei, cu o tăcere încăpăţânată, menită să te descumpănească cu totul, lăsau fără răspuns întrebările mele pe care le puneam cu vocea cea mai blând posibilă. Numai după multe şi multe nazuri catadicseau să-şi spună numele: „Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe".

Vai, Doamne! Ce de Zehra şi Ayşe erau în acest sat! Deşi nu de râs îmi ardea mie, fără să vreau îmi treceau totuşi prin minte sumedenie de lucruri caraghioase. De exemplu, dacă ar veni un inspector şi ar voi să-mi cunoască elevii, eu, răspunzându-i prompt: „Am douăsprezece Ayşele şi douăsprezece Zehrale", aş, fi scos-o repede la capăt. Îmi mai ziceam apoi că, pentru a simplifica lucrurile, ar fi fost posibil să aşez pe toate Ayşelele într-o parte a clasei, iar Zehralele, în cealaltă parte; în curte, când, de exemplu, s-ar fi jucat cu mingea (căci în recreaţii aveam să-i învăţ pe aceşti copii să se joace negreşit), să formez cele „două echipe, după criteriul: „Toate Ayşelele să treacă în partea asta, iar Zehralele în partea cealaltă".

Nemaiputându-mă abţine, începusem să mă amuz în secret. Întrebam pe fetele nou venite: „Fată dragă, tu eşti

Zehra ori Ayşe?” şi de cele mai multe ori primeam răspunsul scontat.

Dintre toate, o singură fetiță, cu o figură ermetică s-a iscat curajoasă. Ridicându-şi ochii negri spre. Mine, m-a înfruntat:

— De unde ştii mata numele meu?!

Îmi aşezam elevii unul câte unul în bănci şi le recomandam să-şi țină minte locurile. Merita să-i vezi cât erau de stânjeniți! Nu reuşeau cu niciun chip să se aşeze în bănci, luau fel de fel de poziții ciudate, de parcă ar fi stat cățărați pe o creangă de copac ori cocoțați în vreun umbrar suspendat.

Când m-am îndepărtat de ei, se uitau la mine cu coada ochiului şi trăgându-şi picioarele murdare care le spânzurau într-un chip ciudat, le aduceau sub ei cu mişcări lente de broaşte țestoase ce se retrag în carapace. Ce să facem, ne vom obişnui treptat-treptat!

Ceva mi se păruse tare curios. Aceşti copii care veneau lângă mine codindu-se, care-mi sărutau mâna închizând ochii, din ale căror guri abia dacă – după îndelungate nazuri de mirese de la țară – puteam obține o vorbă, de cum şi-au deschis cărțile, citeau țipând cu vocea stridentă. Pe măsură ce clasa se umplea, zgomotul începuse să crească, năucindu-mă de-a binelea.

— Aşa cu țipete lucrează ei mereu? Cum se poate rezista astfel, o întreb eu pe Hatice hanîm.

Ea, m-a privit lung, cu oarecare mirare:

— Vezi bine, fata mea! E vorba de şcoală. Se ciopleşte vreun copac fără să-l tai şi să-l loveşti? Cu cât vor țipa mai tare, cu atât lecția o să le între mai bine în cap.

Clasa aproape se umpluse. Am lovit cu palma, tare de tot, în catedra mare, singurul obiect frumos şi nou din toată şcoala. Aveam de gând să le vorbesc, să le cer să învețe în tăcere. Dar zgomotul produs de mine nu i-a interesat deloc, unul măcar nu şi-a ridicat capul: dimpotrivă, larma, surdă, ca într-un stup de albine stârnit brusc, a crescut mai mult:

„Euzübillâhi, ebdjed, hevvez, hutti, djim üstün dje, djim esre dji”[17]…

Era evident că pentru a-i aduce pe copii pe făgaşul dorit voi întâmpina multe greutăți. Dar n-aveam nicio îndoială, că voi izbuti.

— Astăzi învăță-i tot aşa cum ştii dumneata, Hatice hanîm. Eu nu-mi voi putea începe lecțiile până ce nu fac puțină ordine în clasă, i-am spus.

Bătrâna, cu o privire bănuitoare, mi-a răspuns:

— Noi îi învățăm cum am pomenit, fata mea. Noi nu ştim ce ştiți dumneavoastră! Ce să facem, doar noi nu suntem oameni cu şcoală!

De-abia după aceea am priceput ce-a vrut să spună. Sărmana de ea, a crezut că o supun la un examen. Atât se teme să nu-şi piardă simbria de două sute de kuruşi!

Cu toate că vremea era bună, câteva dintre fetițe veniseră la şcoală cu capul acoperit cu ştergare vechi. Am întrebat-o pe Hatice hanîm pentru ce s-au legat aşa.

Mi-a răspuns şi la aceasta cu mirare, ca aproape la orice întrebare a mea:

— Allah, Allah! Păi, fata mea, sunt coşcogeamite fete de măritat. Doar nu-s de plimbat pe uliță cu capul descoperit!

Vai, Doamne, copilele astea palide, plăpânde şi slăbuțe, în vârstă de zece, doisprezece ani, trec drept fete mature! Într-adevăr, picasem într-un loc foarte ciudat.

Cu toate că era aşa, într-un fel m-am şi bucurat, înseamnă că cei care le socoteau pe ele fete de măritat, pe mine mă vor privi cu siguranță ca pe-o fată bătrână. În sfârşit, nimeni nu se va mai distra spunându-mi că-s copil.

Băieții erau cei care veneau cel mai târziu la şcoală. Deşi copii, vedeau de treburile casei ca oamenii mari, scoteau apă din puț, mulgeau vaca, cărau lemne din munte.

Hatice hanîm le-a spus să stea un pic afară, apoi, stânjenită, mi s-a adresat:

— Pesemne că ți-ai uitat broboada, fata mea.

— E nevoie de ea?

— Dac-ai căuta după dreptate, e nevoie. Eu nu mă amestec, da’ să ții lecții cu capul descoperit nu-i oare un păcat?

Mi-a fost ruşine să-i mărturisesc că nu ştiam; înroşindu-mă uşor, am trântit o minciună:

— Când am venit, am uitat să iau broboada.

— Nu-i nimic, fata mea, am eu una curată, din pânză subțire.

Şi mergând în camera ei, scoase dintr-o ladă care scârțâia de fiecare dată ce se deschidea şi se închidea, o năframă verde şi mi-o dădu.

N-am încotro şi pace! Mi-am aruncat năframa peste păr, şi i-am înnodat cele două capete pe sub bărbie, ca țigăncuşele care se țin de ghicit pe străzile Istambulului.

Oblonul închis al uneia din ferestre transformase geamul din față într-o oglindă mare, tulbure. M-am dus maşinal în fața ferestrei şi am început să mă privesc cu atenție. Când devenisem profesoară, mă gândisem la o anumită îmbrăcăminte pentru mine. După părerea mea, o profesoară nu se putea îmbrăca, în timpul orelor, ca alte femei.

Creația mea se reducea la atâta: o bluză din saten negru, lucios, lungă până la genunchi, la mijloc o curea din piele, sub ea două buzunare micuțe pentru batistă şi caietul cu note.

Ca să înviorez puțin atâta negru, doar un guler larg din pânză albă de in. Eu nu puteam suferi părul lung, dar după ce am ajuns profesoară, nu se putea altfel. Deşi de o lună am început, să-mi las părul să-mi crească, încă nu-mi ajunsese până la umeri.

Pentru prima lecție, îmbrăcată în felul în care am spus, îmi periasem bine de tot părul, ca nu cumva să-i vină cheful să-mi cadă pe frunte. Această năframă verde din țesătură fină, pe deasupra bluzei mele negre, lucioase şi peste părul meu scurt, care, cum a scăpat de perie, a şi prins să se

răzvrătească, îmi stătea atât de caraghios că, pentru a nu izbucni în râs, îmi strângeam buzele cu străşnicie.

Să prezint pe tinerii mei elevi, pentru care Hatice hanîm mi-a acoperit părul cu năframa cea verde, ca să nu-i scot din minţi.

Mai întâi micul Vehbi care, aidoma unui şoarece, îşi petrecea timpul în ladă, e într-adevăr un şoricel amuzant. Cu ochii săi negri, strălucitori ca nişte mărgele, cu faţa-i mică, şireată, cu bărbia-i ascuţită, e diavolul cel mai neastâmpărat al şcolii…

Un arap smolit, cu gura roşie ca focul, cu dinţi scânteietori, cu ochii albi, rotund-rotund ca un titirez: Cafer Aga. La şcoală se mulţumea doar să nu răspundă celor care i se adresau numai cu Cafer, ignorându-i total; dar pe uliţă arunca în ei cu pietre.

Un băiat de zece ani, uscat ca un schelet, cu faţa murdară şi slabă, plină cu ciupituri: Aşur.

În sfârşit, cea mai importantă persoană din clasă: Hafîz Nuri. Hafîz Nuri avea zece ani, dar obrazul îi era zbârcit ca al unui bătrân de şaptezeci. Sub falcă avea o rană de la gâlci, abia închisă, din care pricină gâtul îi răsărea, gol ca o nuia. Ochii ieşiţi din orbite, fără gene, cap de forma unui ou, ivit în chip neaşteptat de sub turbanul alb – în concluzie o creatură uimitoare, bună de arătat pe bani, la bâlciuri.

În dimineaţa aceea, Hatice hanîm, după ce şi-a pus la îndemână nişte vergi lungi, proaspăt tăiate din cimitir, a început să cheme la ea pe copii unul câte unul şi să le predea.

În timp ce ea explica, ceva mai încolo se ridica un vacarm ca la ziua de apoi.

Ori de câte ori era stânjenită de gălăgia stârnită de noi în clasă, maica Aleksi îşi împreuna degetele-i galbene ca de ceară şi înălţându-şi către cer ochii ei clari, albaştri, cu o puritate care amintea de imaginea Fecioarei, spunea: „Mă faceţi să trec prin chinurile Calvarului!”

Pitulicea care era capul tuturor nebuniilor din clasă, începe acum să cunoască gustul amar al celor făcute altădată de ea. Două săptămâni m-am chinuit ca să potolesc această larmă năucitoare, ca să-mi deprind elevii, să lucreze în tăcere, să asculte toți deodată o lecție care li se predă în clasă.

Oricum, strădania nu mi-a fost zadarnică. În primele zile, în ciuda tuturor eforturilor mele, n-am izbutit s-o scot la capăt cu copiii. După vergile verzi, pline de sevă ale Hatice hanîm, care şuierau în clasă ca un şarpe, vocea mea li se părea atât de stinsă!

Uneori ajungeam la capătul puterilor şi o strigam de afară pe Hatice hanîm. Apariția ei în clasă, ca muma pădurii din basme, care când se înfuria parcă zbura prin aer, mă ajuta destul de mult.

În cele din urmă am reuşit sa potolesc treptat zgomotul. Acum clasa e mai liniştită. Copiii încep, încet-încet, să înțeleagă de cuvânt. Chiar şi Hatice hanîm, care are convingerea că, pe măsură ce ei vor striga mai tare, lecția li se va fixa mai bine în minte, e mulțumită.

— Allah să te răsplătească, fata mea, parcă mi s-a mai limpezit capul, spune ea când o cauți.

Dar eu nu urmăream doar atâta. Doream să trezesc în ei şi un pic de viață, de voioşie. Iată, acest lucru părea absolut imposibil.

Şi copiii acestui sat, ca şi casele, ulițele, mormintele lui, aveau ceva mohorât, cernit. Buzele lor decolorate parcă nu ar fi cunoscut gustul râsului, iar ochii lor neînsuflețiți parcă ar fi contemplat într-o încremenire grea numai şi numai moartea. Până şi eu am început să semăn pe nesimțite cu ei! Altădată îmi închipuiam moartea cu totul altfel: omul, la cincizeci de ani ori la şaizeci – într-un cuvânt, atâta cât vrea el – se plimbă, aleargă, se distrează după pofta inimii până se simte sfârşit de oboseală. Apoi, ochii încep să i se îngreuieze la porunca unui somn dulce. Atunci, se întinde într-un pat alb ca neaua şi sub beția uşoară a somnului abia înfiripat se stinge şi se duce departe, departe, surâzând.

Brațe de flori peste marmure albe care scânteie în soare… Câteva păsărele venite să bea apă din jgheaburile mici de marmură… O asemenea imagine senină, aproape veselă prindea viață în mintea mea când se pronunța cuvântul „moarte”. Acum însă parcă i-aş simți pe limbă gustul amar, iar prin balsamul de chiparos şi livant, parcă mi-aş umple cu ea plămânii!

În bună parte şi din cauza lui Hatice hanîm copiii sunt atât de greoi şi trişti. Această biată femeie a crezut că datoria unei profesoare este să stingă în inimi orice ideal lumesc. La fiecare ocazie îi pune pe copii față în față cu moartea, îşi închipuie că şi cele câteva planşe de ştiințe naturale, de pe pereți au fost trimise la şcoală numai în acest scop.

De exemplu, după ce îi pune să citească un verset religios din cele care să stârnească groaza: „Lumea aceasta-i pieritoare, nu rămâne nimeni, Te du, lume, te du, te du, venit-a vremea de apoi,” aşază la mijloc planşa cu scheletul.

— Mâine, când ne vom săvârşi şi noi din viață, aşa ne va putrezi carnea, aşa ni se vor usca oasele, începe ea să le povestească despre grozăvia morții şi supliciile mormântului.

După bătrână, şi celelalte planşe exprimă, mai mult sau mai puțin, acelaşi lucru. De exemplu, când arată imaginea fermei, spune ceva cam în genul-acesta:

— Allah a creat aceste oi cu gândul ca robii lui să se îndestuleze şi să-i ridice de-a pururi slavă. Oile sunt înghițite cu lăcomie de mâncăii care suntem noi: ne plătim, cumva, datoria către Allah? Da de unde! Dar să vedem ce răspuns vom da mâine, când vom intra în pământ şi când necuratul se va pironi la căpătâiul nostru cu măciuca lui de foc în mână?

Şi din nou o dă prin descrierea morții.

Când ajunge la planşa cu şarpele, Hatice hanîm îl prezintă numindu-l Şahmeran, craiul tuturor şerpilor. Scrie pe burta lui numele țăranilor bolnavi, crezând că atrage, prin aceasta, tămăduirea lor.

Dar câte ghiduşii nu fac pentru a-i înveseli; pentru a stârni râsul acestor sărmani copii! Dar zadarnică mi-e truda.

Am adoptat şi principiul recreaţiilor. La o jumătate de oră, la o oră, scot copiii în curte şi mă străduiesc să-i învăţ jocuri distractive. Dar cine ştie de ce, nu sunt deloc atraşi de ele. Atunci, neavând încotro, îi las în voia lor şi mă retrag într-un colţ.

Cea mai mare distracţie a fetelor care, cu figurile lor obosite şi ochii lor opaci par mai de grabă oameni în toată firea, trecuţi prin multe necazuri, este aceea de a se aduna într-un ungher al curţii şi a cânta imnuri religioase pline de cuvinte înfricoşătoare ca moarte, coşciug, masa pe care se spală mortul, diavol, mormânt! Există mai cu seamă un cântec care-ţi dă fiori de groază.

În timp ce ele urlă toate odată cu glasul tremurând:

Ca pe tâlhari te-or dezbrăca,
În scorojit coşciug te-or aşeza
Nu-i chip să scapi de moartea cea haină!

eu parcă văd aievea, trecând prin faţa mea, rânduri-rânduri, convoaie de înmormântare.

Unul din jocurile preferate ale elevilor mei este jocul de-a înmormântarea. Desfăşurat cel mai adesea în recreaţiile mari din timpul prânzului, el este o veritabilă piesă de teatru, având ca actori principali pe Hafîz Nuri şi arapul Cafer Aga.

Cafer Aga cade bolnav: fetele se adună în jurul lui, îi citesc *Coranul* şi îi picură în gură zemzem.

Îndată ce el se săvârşeşte din viaţă, dându-şi peste cap ochii albicioşi, fetele, bocind, îl leagă pe sub bărbie, apoi îl spală pe masa rituală.

Nu există nicio deosebire între tabutul[18] adevărat şi cel pe care-l improvizează copiii, învelind în basmalele lor verzi o uşă de scândură prăpădită.

În felul în care Hafîz Nuri cheamă credincioşii la rugăciunea pentru mort, cu o voce tânguitoare şi ascuţită, în modul în care el oficiază slujba înmormântării e ceva ce-ţi

stârneşte fiori. Mai cu seamă rostirea ultimei rugăciuni, la mormânt: „O! Cafer născut din Zehra!” o visez şi noaptea.

Aşa precum am mai spus, în atmosfera acestui ținut, omul într-adevăr respiră moartea. Îndeosebi nopțile, nopțile acelea din care fiecare ceas trece atât de încet, târându-se anevoie, ca şi cam nu s-ar mai sfârşi! E şi mai greu să rezişti la spaimele, la groaza lor…

Într-una din nopți, în munte au început să urle şacalii. Mi s-a făcut tare frică. Cu orice risc, m-am hotărât să cobor în odaia lui Hatice hanîm.

Dar când am deschis uşa odăii ca un beci, cu miros de mucegai, priveliştea peste care am dat mi s-a părut de o mie de ori mai fioroasă decât urletele şacalilor.

Înfăşurată în alb de sus până jos, pe un mic covor de rugăciune, murmurând ceva cu o voce înăbuşită, bătrâna, ca în transă, lua la rând, una câte una, boabele mătăniilor, clătinându-şi capul când, într-o parte, când într-alta.

Există trei lucruri pe care-am început să le îndrăgesc aici:

Primul e izvorul de sub fereastra mea: cu glasul lui neîntrerupt îmi ține netăgăduită tovărăşie în nopțile mele fie singurătate.

Al doilea e micul Vehbi, băiatul care în timpul domniei lui Hatice hanîm îşi petrecea viața închis în fundul lăzii, culcat pe spate. Nu seamănă cu niciunul dintre copiii de aici. Pronunțând pe „k” ca pe „gi” are o vorbă aşa de sprintenă, de drăgălaşă că îți merge la inimă.

Într-o zi, în curte, Vehbi şi-a fixat scrutător ochii lui strălucitori pe chipul meu.

— La ce te uiți, Vehbi? l-am întrebat.

El, fără sfială:

— Tu eşti fată frumoasă, bre. Să te pețesc numaidecât pentru frate-meu mai mare; Fii mireasă la noi în familie. Frate-meu o să-ți cumpere pe dată papuci, rochii, piepteni!

Toate la Vehbi sunt bune şi plăcute, dar nu mă ia deloc în serios. Chiar şi atunci când mă înfurii şi-l trag încetişor de

urechile-i subțiri, tot nu-mi dă importanță.

În ciuda acestui fapt ori poate tocmai de aceea mi-e aşa de drag.

Când Vehbi mi-a făcut această propunere necuviincioasă, eu m-am încruntat:

— Se poate ca un elev să spună asemenea vorbe profesoarei lui? Dacă te-ar auzi alții, ți-ar trage o bătaie de te-ar învăța minte!

Băiatul, ca şi cum s-ar distra pe socoteala naivității mele:

— Uite că se poate! Ce, parcă eu vorbesc aşa de față cu altcineva?!

Vai, Doamne, câte nu ştia băiețelul ăsta de-o şchioapă! Continuă cu aceeaşi dezinvoltură:

— Am să-ți spun „cumnățica mea din Istanbul”, am să-ți aduc castane, frate-meu o să-ți atârne la gât salbă de galbeni.

— N-ai cumnată?

— Am, dar ea e oacheşă, pe ea o s-o dăm lui Hasan, ciobanul.

— Cu ce se ocupă fratele tău?

— E jandarm.

— Ce face ca jandarm?

Vehbi se scarpină în cap, se gândi, apoi îmi răspunse:

— Spintecă pe nelegiuiți!

Vehbi are şi un fel al lui mândru şi încăpățânat de-a fi, care-mi place. E gata oricând să-ți țină piept ca un bărbat în toată firea. Când, la lecție, îi descopăr greşeli, el se şi ruşinează, dar se şi înfurie. Nu vrea în ruptul capului să-şi îndrepte greşeala. Dacă insist, se revoltă şi privindu-mă drept în ochi îmi spune cu dispreț:

— Tu faci parte din tagma femeilor, pe tine nu te taie capul!

Cât despre cea de-a treia slăbiciune a mea, ea este o fetiță care nu are pe nimeni. Era, dacă nu mă înşel, într-a cincea dimineață de când începusem eu lecțiile. În timp ce-mi plimbam privirea prin clasă, inima prinse deodată să-mi zvâcnească cu emoție. La capătul ultimei bănci o fată cu

chipul frumos ca un înger, cu pielea albă şi catifelată, cu părul bălai, bălai, îmi surâdea, arătându-şi dinţii ca perlele.

Cine era copila aceasta? De unde răsărise pe neaşteptate?

I-am făcut semn cu mâna:

— Ia, vino lângă mine!

Şi-a luat zborul de la locul ei cu sprinteneala unei păsări. Şi aşa cum făceam eu la şcoală, a venit lângă, mine, sărind.

Era tare săracă. Avea picioarele goale, părul încurcat ca vai de el. Prin rupturile rochiei ei de stambă decolorată i se vedea pielea albă, delicată.

I-am prins mâinile minuscule:

— Uită-te la mine, fetiţo!

Şi-a ridicat temătoare capul; printre genele întoarse au strălucit doi ochi albastru-închis.

Suferinţa pe care-am îndurat-o la Zeyniler nu reuşise să mă facă să plâng. Dar frumoşii ochi ai acestei copile pe jumătate în zdrenţe, dinţii ei care păreau şiraguri de mărgăritare în gura-i rumenă, m-ar fi făcut în clipa aceea să lăcrămez de înduioşare, dacă nu m-aş fi stăpânit.

I-am mângâiat uşor obrazul şi ca pe toate fetele, am întrebat-o şi pe ea:

— Cum te numeşti, micuţo, Zehra ori Ayşe?

Ea, cu un glas dulce, de necrezut, cu o pronunţie curată, ca la Istanbul, mi-a răspuns:

— Mă cheamă Munise, profesoara mea.

— Tu înveţi la şcoala asta?

— Da, profesoara mea.

— Pentru ce n-ai venit, de atâtea zile?

— Nu m-a lăsat soru-mea, profesoară dragă, am avut treabă… De-acum încolo am să viu.

— N-ai mamă?

— Am soră, profesoara mea.

— Ce s-a întâmplat cu mama ta?

Fetiţa şi-a plecat ochii în pământ şi a tăcut. Mi s-a părut că am atins, fără să ştiu, o rană ascunsă în inima acestui copil. N-am socotit nimerit să stărui: am întrebat-o altceva.

— Munise, tu ai cântat ieri pe înserate?

Cu o zi mai înainte, într-una din grădinile din vecinătate auzisem un glas cristalin de copil cântând. Vocea aceasta era atât de melodioasă, atât de deosebită de vocile pe care le auzisem aici, încât mi-am sprijinit capul de fereastră şi cu ochii închişi m-am crezut pentru câteva minute la alte locuri, într-un ținut al nestatorniciei al cărui nume nu doream să mi-l amintesc.

Cea care a cântat nu putea fi altcineva debit această micuță.

Munise, ruşinându-se, dădu afirmativ din cap:

— Eu am fost, profesoara mea.

După ce am trimis copila în bancă, am început lecția. Simțeam în mine ceva cu totul deosebit… O frântură dintr-o rază aurie care cade pe cuiburile păsărilor îngropate în zăpadă… Pitulicea cea bolnavă şi necăjită ce tremura în tristețea rece a cuibului, ascunzându-şi capul între aripi, începea, încet-încet, să prindă viață, să-şi regăsească voioşia de altădată. În mişcările mele răzbătea o vioiciune ciudată, în glasul, în felul meu de a vorbi, o căldură febrilă.

În timp ce-mi țineam lecția, ochii mi se întorceau fără voie spre ea. Şi ea mă privea. Astăzi, pentru prima dată în viață, în mine a tresărit sentimentul matern.

Dacă sunt silită să trăiesc singură, baremi să fi avut o fetiță ca aceasta! Păcat, nici atâta nu-mi va fi hărăzit.

Despre Munise am reuşit să aflu prea puține de la Hatice hanîm.

Cea pe care ea o numea „soră” era în realitate mama sa vitregă. Tatăl era un bătrân funcționar silvic care, pentru că şi-a luat nevasta a doua de aici, din sat, după ce a devenit pensionar a rămas legat de locurile acestea. Trăiau dintr-o pensie lunară de câțiva kuruşi, din țarina şi gospodăria nevestei.

— După cât se pare, starea materială a familiei nu e prea rea: pentru ce atunci n-au deloc grijă de copila asta? am întrebat-o eu pe Hatice hanîm.

Bătrână şi-a încruntat sprâncenele:

— Să fie mulțumită şi cu atât cât o îngrijesc. Să fie altă nevastă, ar arunca-o în stradă.

— Pentru ce?

— Mama fetiței acesteia e o femeie rea, drăguța mea; nu mai țin bine minte, acum cinci ani, cam aşa ceva, a fugit cu un locotenent de jandarmi. Fetița era încă foarte mică. N-a trecut mult şi ofițerul a părăsit-o, a plecat într-alt ținut. Cum femeia a ajuns în gura lumii, flăcăii au răpit-o şi au dus-o în munte. Într-un cuvânt, s-a isprăvit cu ea: a ajuns o stricată.

— Se prea poate, Hatice hanîm. Dar ce vină are copilul?

Bătrâna a dat din cap, cu fanatismul acela aspru al ei:

— Ce să-i mai facă? Doar n-o să îmbrace în brocarturi plodul unei asemenea muieri!

Munise nu putea veni zilnic la şcoală. Când o întrebam, îmi răspundea ceva cam în genul, acesta:

— Sora mea m-a pus să spăl rufe, sora mea m-a pus să spăl duşumele, am adus lemne din munte pentru sora mea.

Colegele n-o priveau cu ochi buni pe Munise. În clasă o țineau întotdeauna la distanță şi ori de câte ori găseau prilejul o sâcâiau pe furiş, făcând-o să plângă. Şi eu am contribuit cu ceva la faptul acesta. Nu reuşisem să-mi ascund simpatia pe care am resimțit-o față de fetiță. Cei care vedeau că o mângâi în clasă, că în grădină o iau lângă mine şi vorbesc cu ea, se uitau chiorâş.

Într-o zi, am auzit-o pe Munise plângând în curtea şcolii şi cerând îndurare:

— Cu ce vă greşesc eu, lăsați-mă în pace!

M-am uitat pe fereastră fără să mă arăt. Umplându-şi de la izvor gura cu apă, fetele se țineau după Munise şi o stropeau. Fetița plângea, fugea dintr-un colț într-altul şi încerca să-şi ferească fața şi gâtul cu mâinile.

Fetele acelea cu aerul greoi şi sfielnic, cu priviri încremenite, se preschimbaseră dintr-odată în câini de vânătoare care urmăresc o gazelă rănită. Țopăiau cu o agilitate grotescă pe picioarele lor negre şi se roteau în jurul ei

scoţând ţipete sălbatice, ca nişte corbi. Şi, fie înghesuind-o pe fetiţă în vreun colţ, fie târând-o pe jos, îi împroşcau cu apa care le umfla obrajii, faţa şi pieptul pe care rochia ei ruptă i-l lăsa pe jumătate dezgolit.

Nu mai ştiam ce fac. M-am repezit din odaie ca ieşită din minţi. Aşa de tare alergam, încât piciorul drept mi s-a înfundat într-una din scândurile putrede ale scării, prinzându-se în ea. Când am apărut în curte, am găsit schimbat raportul de forţe al bătăliei; în sprijinul lui Munise se ivise un ajutor, la fel de mic ca ea, dar aprig: micul Vehbi.

Nu voi putea uita vreodată curajul acestui copil de nouă ani, de obicei atât de neascultător. Băgat în mocirla formată ceva mai încolo de apa care curgea din cişmea, Vehbi se bălăcea ca o raţă, ţinând sub o înfricoşătoare ploaie, de noroi pe cei care o atacau pe Munise. Mânjite cu noroi, braţele, picioarele, faţa îi deveniseră tuciurii. Vocea lui subţire, răsuna stridentă ca un fluier printre strigătele fetelor:

— Ei, nelegiuitelor, lăsaţi fata! Vă spintec pe toate!

În faţa acestui atac, fetele s-au văzut silite să dea înapoi. Am luat-o pe Munise în braţe, pe jumătate inconştientă şi am dus-o în camera mea.

E cu neputinţă să redau ceea ce am simţit când am strâns la piept fetiţa… Parcă în străfundurile inimii mele ar fi clocotit un izvor secret de căldură, o pace molcomă, nedefinită care-mi umezea ochii, îmi tăia răsuflarea, îmi cuprindea toată fiinţa.

Aveam vag impresia că aş mai fi trecut odată prin această beţie. Dar unde oare? Când?

Acum, când scriu acestea, inima mi se opreşte tulburată: pironindu-mi ochii în depărtări, caut să-mi amintesc. Da, unde? Când? Fără îndoială, trebuie să fie amintirea vreunui vis vechi. Căci în această imagine îndepărtată şi aburită e ceva ireal ca de vis. Mă văd ca şi cum aş zbura prin văzduh, în vid. Un torent de frunze curge în jurul meu, lovindu-mi părul, faţa, cu fâşâit năvalnic. Unde oare? Nu, nu, e o simplă amăgire, aşa ceva am simţit acum pentru prima oară.

În ziua aceea, neglijându-mi oarecum elevii, m-am ocupat de Munise. I-am spălat părul de un auriu aşa de deschis, încât părea alb, corpul ei gingaş care semăna cu crinii doborâți de furtună.

Biata de ea, a continuat să plângă înăbuşit minute de-a rândul. Ah, lacrimile astea! Mi se părea că picăturile lor se prelingeau nu pe fața fetiței, ci în inima mea.

Încet-încet îi câştigam încrederea. În timp ce eu îi micşoram în grabă una din rochiile mele vechi, ea, ca o pisicuță, se vâra printre faldurile de la fusta mea şi mă privea pătrunzător cu ochii umezi.

Ca toți copiii care au avut de îndurat necazuri de timpuriu şi pe nedrept, şi Munise avea în ea ceva de om matur. Unele lucruri pe care eu am început să le înțeleg abia de o lună-două, ea le ştia demult.

Da, numai ea se îngrijea de cei trei frați mai mici. Şi cu toate acestea, nu izbutea să-i intre în voie „surorii” ei; în fiecare zi mânca de câteva ori bătaie.

Cu o săptămână mai înainte, vaca vecinului a intrat în grădină. În timp ce Munise se căznea s-o alunge, fratele cel mai mic a căzut din leagăn. După ce i-a tras o bătaie zdravănă, „sora” ei a închis-o în grajd şi vreme de două zile nu i-a dat altceva de mâncare în afară de resturi de pâine uscată.

Munise îmi arăta nişte pete vinete pe pielea ei albă, ca de fildeş. Erau urme de lovituri.

Nu m-am mai stăpânit:

— Bine, Munise, dar lui tata nu i se face milă de tine?

Privindu-mă pătrunzător, ca şi cum m-ar fi deplâns pentru naivitatea mea, surâse:

— Şi lui îi e milă de mine, şi mie mi-e milă de el, dar niciunul n-avem nicio putere…

În timp ce spunea aceasta, a scos un asemenea oftat, a schițat un asemenea gest de neputință, deschizându-şi larg brațele cu palmele-i minuscule, încât mi s-a topit inima.

Am gătit-o pe Munise, ocupându-mă de ea cu drag şi bucurie, ca şi cum m-aş fi jucat cu o păpuşă. Când i-am arătat propria ei imagine într-o oglinjoară, de mulțumire s-a făcut ca para focului. Se uita cu teamă, ca la o străină, la părul ei împletit în două cozi cu fundă roz, la rochia ei scurta albastru-închis, de lână, la ciorapii lungi, negri.

După câte am înțeles după aceea, găteala lui Munise a fost zile de-a rândul obiectul bârfelor în sat. Unii s-au bucurat de fapta mea bună. Dar cei mai mulți n-au fost mulțumiți. Atâta milă pentru un pui de şerpoaică, cu o mamă care bate munții, era prea de tot. Apoi socoteau ca păcat atâta găteală. S-au găsit şi unii care au văzut în aceasta un îndemn pentru copilă de a o lua şi ea pe calea rea pe care apucase maică-sa.

Biata Munise, nu i-a fost dat să se bucure de funda ei roz, de rochia albastră cu fusta scurtă, de ciorapii ei negri. Mama sa vitregă, cine ştie cu ce gânduri, i-a luat aceste vestminte şi le-a închis în ladă. După două zile, fetița a venit la şcoală tot cu aceeaşi rochie, ruptă.

Munise dă foarte rar pe la şcoală. Iată, de trei zile nu s-a mai arătat deloc. Mâine am să-i cer micului Vehbi ştiri despre ea…

Zeyniler, 30 noiembrie

Din zi în zi mă simt tot mai bine la şcoală. Clasa părăginită a căpătat o înfățişare curată, de-a dreptul plăcută. Am reuşit chiar s-o şi împodobesc întrucâtva.

Copiii pe care, în primele zile, i-am găsit atât de sălbatici, de străini, acum îmi par mult mai apropiați. M-am deprins cu ei, ori, datorită zelului meu neistovit, ei au început, încet-încet să se îndrepte, nu prea îmi dau seama. Dar probabil că s-a întâmplat şi una şi alta.

Muncesc mult. Mai mult pentru mine decât pentru ei, mă zbat zi şi noapte să nu mă las cuprinsă de inactivitate şi plictiseala cronică a singurătății. Ori de câte ori mă lovesc de insuccese, nu disper. Şi dacă mă gândesc puțin, mă bucur

când simt că, trezesc măcar o fărâmă din plăcerea de a trăi la aceşti copii cu spiritele întunecate, cu ochi imobili, înceţoşaţi.

Unele dintre ţărăncile vecine vin din când în când să mă viziteze. Nici ele nu prea cunosc gustul vorbei şi nu ştiu deloc mai cu seama să râdă. Poate că se ruşinează şi se sfiesc şi de mine. În primele zile, deşi m-am străduit să mă îmbrac cât mai simplu, aveam impresia că totuşi m-au găsit prea gătită şi că nu le-a plăcut înfăţişarea mea. Soţia muhtarului făcuse, chiar nişte aluzii, de câteva ori.

Eu m-am căznit pe cât mi-a stat în putinţă să mă arăt binevoitoare, să le satisfac dorinţele. Unora le-am făcut chiar mici servicii ca scrierea scrisorilor, croitul şi cusutul rochiilor. Acum am impresia că parcă şi-ar fi schimbat un pic ideile cu privire la mine.

Alaltăieri venise iarăşi soţia muhtarului. Mi-a transmis salutări de la soţul ei. Domnul muhtar i-ar fi spus aşa:

— Când am văzut-o pentru prima dată, nu prea mi s-a părut cine ştie ce de capul ei, dar zău că-i o fată bună. Se poartă ca o femeie serioasă, locuieşte în şcoală. Dacă are vreodată nevoie de ceva, să-mi dea neîntârziat de ştire.

Bineînţeles că am mulţumit pentru această bunăvoinţă.

Mai există aici încă o personalitate de seamă care mă place şi vine să mă vadă des: Nazife Molla, moaşa satului. După faptul că nu se numeşte nici Zehra, nici Ayşe, înclin să cred că e originară dintr-alt loc, lucru probat şi de faptul că e foarte vorbăreaţă.

Ca să nu-şi închipuie că bârfesc, nu îndrăznesc s-o întreb prea multe. Dar de la ea aflu lucruri amuzante şi curioase despre sat. În ceea ce o priveşte dă dovadă, într-o oarecare măsură, chiar de unele subtilităţi şi spirit de înţelegere. De exemplu, într-o zi, deşi ne aflam amândouă singure în cameră, şi-a apropiat gura de urechea mea, ca şi cum s-ar fi temut să nu se facă auzita de alţii, şi mi-a şoptit lucruri pline de indulgenţă şi compătimire relativ la mama lui Munise. La urmă, clătinând din cap, a adăugat:

— Vina e numai a lui bărbatu-său ăla prea cucernic. El să-i tragă păcatele. Vai, fata mea, să nu sufli o vorbă din cele ce ți-am spus. C-apoi nu mai scap de gura lor.

Moaşa avea un fiu hafîz[19]. Cu ocazia ramazanului s-a dus să predice în B. Probabil că îi merg foarte bine treburile că încă nu s-a întors. Cu vrerea lui Allah, anul acesta avea să-l însoare pe hafîz.

Ori de câte ori se ivea prilejul, femeia îşi lăuda băiatul, îmi dădea speranțe, clipind din ochi cu înțeles. S-ar părea că dac-aş respecta câteva condiții şi restricțiuni, aş fi socotită demnă de neasemuita cinste de a deveni soția domnului hafîz! Pe scurt, această femeie mă amuza copios.

Azi dimineață doamna moaşă venise iarăşi. M-a întrebat dacă ştiu ori nu să citesc *Mevlûtul*[20] – *Viața Profetului*. După cât se pare, în acest sat, la nunți, în loc de muzică se citeşte *Mevlûtul*.

Muşcându-mi buzele ca să nu râd, i-am spus:

— De ştiut ştiu, doamnă moaşă, dar n-am voce.

A manifestat un viu regret față de această lipsă a mea. Una din fostele învățătoare citea de minune *Mevlûtul* şi mulțumită acestui fapt câştiga bani din gros. Totuşi, scopul principal al vizitei ei de azi era altul. Măritau o fată săracă. Prin milostivirea vecinilor, i s-a făcut rost de un aşternut şi vreo câteva crătiți şi pentru a o găti, mireasă, îmi cereau mie o rochie veche. Cu atât mai mult, cu cât fata nu era o străină, ci una dintre elevele şcolii.

Când am auzit astă, m-am mirat:

— Dar printre copilele din şcoală nu-i niciuna de măritat, doamnă moaşă! Cea mai mare are doisprezece ani.

— Ei, Doamne, fata mea, râse moaşa, doisprezece ani e o vârstă mică? Eu, când m-am măritat, aveam, cincisprezece ani şi mi se spunea deja fată bătrână. Ce-i drept, acum s-au mai schimbat moravurile, dar orfana aceasta n-are pe nimeni,

a rămas pe drumuri. E pe aici un cioban, Mehmet. Lui i-o dăm. Măcar o bucățică de pâine o să se găsească şi pentru ea.

— Cine-i fata, doamnă moaşă?

— Zehra.

În clasa aveam şapte sau opt Zehra, de-aceea n-am putut-o identifica dintr-odată. Dar când moaşa mi-a spus despre cine e vorba, am rămas înmărmurită.

Zehra, cea care se va căsători cu ciobanul Mehmet, e o făptură neobişnuită, de coşmar, cu mintea bolnavă. Avea un păr roşcat încâlcit, aspru ca nişte țepi; pistrui roşietici pe fața ei galbena ca ceara şi nişte ochi de groază, la acelaşi nivel cu fruntea extrem de îngustă, îi completa portretul.

Încă de la prima vedere îmi dădusem seama că e suferindă. În clasă nu vorbea deloc, dar când trebuia să povestească ceva sau să citească lecția, începea pe neaşteptate să strige cu un glas țipător, înfiorător.

Latura de neînțeles consta în faptul ca Zehra era cea mai bună elevă a clasei la aritmetică şi la învățatul pe de rost.

Ca şi în clasă, şi în curte se ținea departe de oricine, nu participa nici la acele faimoase cântece mortuare, nici la acele vesele jocuri de-a înmormântarea.

Dar la câteva zile o dată avea un joc al ei pe care-l juca singură, un fel de a se distra care mă îngrozea cel mai mult. Înfiptă în mijlocul curții, Zehra, după ce părea că ascultă o voce din văzduh, dădea ochii peste cap şi începea să bolborosească precum un samovar, slobozind sunete stranii. Apoi, această stare de extaz mistic sporea, părul roşu se ridica vâlvoi, gura i se umplea de spumă şi începea, să se învârtească scoțând țipete întruna. Fără îndoială, aceasta avea pentru ea semnificația unui joc. Dar nu ştiu de ce, când asistam la el, mă treceau fiorii.

Când moaşa mi-a destăinuit că fata aceasta va deveni mireasă, eu, în sinea mea, mi-am zis: „Vai, dacă lui Zehra i-o veni gustul, în noaptea nunții, să se ridice şi să joace şi ciobanului Mehmet acest joc, vai de el, sărmanul!”

După ce-a plecat vecina, mi-am mai sacrificat încă o rochie veche şi am început să-i cos, lui Zehra veştmântul de mireasă. Ce să-i faci, trebuie dată un pic de poleială acestei biete fete, ca nu cumva ciobanul Mehmet s-o lase şi să dea bir cu fugiții încă din prima noapte.

Zeyniler, 1 decembrie

Ieri-seară, în casa muhtarului, Zehra a devenit mireasă. Pentru ca ciobanul Mehmet să nu fie mâhnit, în piața satului au răsunat tobe şi surle, iar câțiva pehlivani[21] s-au luat la trântă.

Între femei, s-a organizat separat o petrecere în care s-a citit *Mevlûtul*…

Rochia de mireasă pe care am dăruit-o eu păruse iarăşi bătrânilor din sat prea emancipată. De pretutindeni îmi ajungeau la urechi cuvinte ca „a venit sfârşitul lumii" sau „diavolul, cu buzduganul lui de foc…" În schimb, tinerelor le lăsa gura apă. Printre ele, probabil, existau chiar unele care invidiau mireasa.

Noaptea m-am distrat de minune. Soția muhtarului pregătise o masă hună. După şoaptele care circulau, era cât se poate de limpede că sacrificiul acesta fusese făcut nu atât pentru Zehra, ci de dragul unei demonstrații față de „profesoara din Istanbul".

Înainte de a i se preda mireasa ciobanului Mehmet, a avut loc o hilară ceremonie a sărutatului mâinii.

Printre mâinile pe care acest flăcău de țară greoi şi ruşinos trebuia să le sărute, închizând ochii, era şi a mea, căci dintr-un anumit punct de vedere, profesoara era considerată ca o mamă. În această ceremonie a sărutatului de mână s-a petrecut pe muteşte o scenă de un comic savuros.

Vreo cinci-şase bătrâne, în frunte cu soția muhtarului şi moaşa, se înşiruiseră pe o saltea lungă. Eu, pentru că încă nu m-am putut obişnui să mă aşez ca ele, pe vine, stăteam pe marginea unei lăzi pentru rufărie, de lângă vatră.

Mai întâi, ciobanul Mehmet care nu avea îndrăzneala să-şi desprindă privirile din pământ, nu mă văzuse. Când moaşa, din colțul ei, mă arătă şi îi spuse: „Mehmet, fiule, sărută şi mâna profesoarei noastre!” flăcăul, tare sfiit, se apropie de mine. Eu i-am întins mâna cu toată seriozitatea dar ciobanul abia mi-a atins degetele şi mi le-a şi lăsat. Se uita tâmp, ca şi cum nu i-ar fi venit a crede că e vorba, de o mână adevărată. Eu, încercând să-mi ascund râsul, l-am îndemnat:

— Sărută, băiete!

După ce mi-a luat din nou mâna, flăcăul nu s-a mai putut abține şi lăsând la o parte sfiala şi-a îndreptat ochii spre mine; privirile ni s-au încrucişat. Şi ca un făcut, tocmai în clipa aceasta, lumina puternică a unui lemn de brad din vatră îmi lovi fața şi astfel m-a văzut râzând. Nu-mi amintesc să mai fi întâlnit ceva atât de caraghios ca uimirea ciobanului din clipa aceea.

Această ceremonie odată isprăvită, ginerele a fost dus drept în odaia în care se afla mireasa. Cu rochia ei nouă, cu capul pieptănat şi împodobit de mine cu puțin înainte, Zebra se preschimbase într-o făptură aproape drăguță. Dar, întrucât în loc de văl, după obiceiul locului, o vârâseră într-un fel de sac din atlas verde, n-am putut să-mi dau seama ce impresie a produs ea asupra ciobanului.

Zeyniler, 15 decembrie

Azi-dimineață, când m-am trezit, mi s-a părut că parcă mi-ar lipsi ceva din preajmă. Am devenit mai atentă şi am descoperit. Cişmeaua din curte, care nopțile îmi ținea de urât cu susurul său de trist cântec de leagăn, se oprise.

M-am sculat din pat ca să deschid fereastra. Obloanele de scândură mi-au opus multă rezistență şi în timp ce eu le scuturam cu putere, de pe ele a prins să cadă zăpadă.

Pesemne că noaptea s-a pornit ninsoarea; Zeyniler devenise de-a dreptul de nerecunoscut.

Auzisem de la Hatice hanîm că aici neaua, odată ce a început să cadă, ține până în aprilie. Ce lucru bun! Aşadar, în

acest ținut întunecat, morocănos, unde sunt negre chiar şi frunzele, primăvara are aspectul lunilor de iarnă.

De multă vreme zăpada este, pentru mine, mai frumoasă decât florile de migdal abia deschise. În nicio altă distracție n-am reuşit să regăsesc bucuria şi plăcerea pe care am aflat-o din rostogolirea, în grădină, prin fulgii albi, imaculați şi pufoşi. Apoi, câte prilejuri de dulce răzbunare față de cei pe care-i urăşti în taină! Altădată aveam eu un duşman care se temea foarte de zăpadă. Îi umpleam cu omăt, fără veste, gâtul său delicat pe care-l înfofolea în gulere de flanelă groasă, şi în timp ce el, zgribulit, tremura, cu buzele înroşite de frig şi făcea fețe-fețe, eu înnebuneam de veselie.

Zeyniler, 17 decembrie

Zăpada creşte din ce în ce, drumurile sunt atât de troienite încât cei mai mulți dintre copii nu mai reuşeau să ajungă la şcoală.

Astăzi a fost cea mai dureroasă, cea mai tristă zi din viața mea. Dimineața, elevii mi-au adus o veste rea: noaptea trecută Munise s-a făcut vinovată de ceva; „sora ei s-a năpustit asupră-i cu un lemn, ca s-o bată, şi atunci fetița s-a aruncat pe fereastră în grădină. Şi-au închipuit că n-o să treacă mult şi o să vină la uşă să se milogească, că n-o să fie în stare să reziste timp îndelungat în zăpadă şi întuneric. Dar deşi orele treceau, copila nu s-a arătat. Atunci au înştiințat vecinii.

Cu făclii aprinse în mâni, flăcăii s-au împrăştiat pe ulițe, dar a fost cu neputință să se afle încotro s-a dus fetița.

Chiar şi colegelor care-o iubeau cel mai puțin pe Munise le era milă de ea. Până, seara au căutat-o pretutindeni. Fiindcă ştia cât de dragă îmi e micuța, domnul muhtar îmi trimitea des noutăți prin Vehbi.

Astăzi, Vehbi s-a purtat serios şi aferat ca un bărbat în toată, firea. Pentru a-mi spune că Munise încă n-a putut fi găsită, îşi arăta palmele învinețite de frig şi încruntându-şi sprâncenele, rostea grav:

— S-a dus, săraca fetiță, trebuie c-au mâncat-o lupii.

Către seară, bănuiala aceasta a lui Vehbi a început să molipsească şi pe cei mari. Unii chiar ziceau:

— Pe viforul ăsta copila n-a putut să se fi dus în alt sat. Sau a înghețat pe undeva şi-a murit, sau au sfâşiat-o fiarele.

Odată cu seara care, după o zi de viscolire năucitoare, se lăsa ca un fum negru, m-a copleşit o deznădejde sălbatică. Pentru prima oară înțelegeam pe cei care afirmau că viața e un lucru nedrept şi crud, şi mă revoltam.

Amuțită, cu capul arzând ca focul, m-am vârât devreme în pat şi, pentru că în noaptea asta lumina îmi rănea parcă ochii, am stins lampa.

Afară viscolul creştea din ce în ce, scutura în atacuri violente obloanele de la ferestre.

Sărmana fetiță, cine ştie pe unde au îngropat-o nămeții, cine ştie în ce ungher întunecat tremură părul ei bălai, bălai, ca a dâră de lumină din nopțile cu clar de lună demult apuse.

Nu ştiu câte ore au trecut. În astfel de situații pierzi noțiunea timpului. Mi s-a părut că aud un zgomot, ca şi cum ar fi bătut cineva la uşa dinspre cimitir. Ce putea fi altceva, dacă nu vântul? Dar nu, era altceva decât rafalele vijeliei. Ridicându-mă în pat în capul oaselor, am ascultat cu atenție şi am avut impresia că desluşesc, în noapte, geamătul înăbuşit al unui om. Am sărit imediat din pat şi luându-mi pe umeri un şal, am alergat jos.

Aveam de gând să trec pe la camera lui Hatice hanîm şi s-o trezesc. Dar şi ea auzise glasul şi ieşise în vestibul, cu un crâmpei de lumânare în mână.

N-am avut curajul să deschidem numaidecât uşa. De altfel şi zgomotul încetase. Cu vocea ei groasă, ca de bărbat, Hatice hanîm a strigat:

— Cine-i?

Niciun răspuns. Bătrâna a mai strigat încă o dată. Atunci, în şuierul vântului, am auzind gemând un glas subțire.

— Cine eşti?! răcni Hatice hanîm.

Dar eu recunoscusem vocea. Strigând: „Munise!” mă şi năpustisem la zăvor.

Cum s-a deschis uşa, o pală de vânt cu zăpadă a năvălit înăuntru şi a stins cât ai clipi lumânarea din mâna bătrânei.

În întuneric mi-a căzut în brațe un trupşor înțepenit de ger. În timp ce Hatice hanîm se căznea să reaprindă lumânarea, eu îl strângeam la piept şi plângeam.

Munise, care se vede că-şi cheltuise ultimele forțe, se afla în brațele mele, în nesimțire. Fața-i era complet vânătă, părul răvăşit, zăpada o pătrunsese până la piele.

După ce am dezbrăcat-o, am culcat-o în patul meu şi m-am apucat s-o frec pe tot corpul cu nişte bucăți de flanelă pe care le-am încălzit la sobița lui Hatice hanîm. Cum şi-a venit în fire, primele cuvinte ale lui Munise au fost:

— O bucățică de pâine.

Slavă Domnului, am avut nițel lapte. Ajutată de bătrână, l-am încălzit şi am început să-i dăm copilei să soarbă lingură cu lingură.

Pe măsură ce treceau minutele, fața lui Munise prindea să se roşească, ochii să capete strălucire. În brațele mele, din când în când suspina; cine ştie ce amărăciune îi stârnea acest plâns mocnit.

Ah, recunoştința din ochii acestui copil! Pe lume nu există ceva mai frumos decât să poți face o fărâmă de bine! Această odaie întunecată şi mizeră, care se clătina ca o corabie în vijelie, devenise dintr-odată, în reflexele roşii ale vetrei, un cuib atât de fericit, de prietenos! Îmi era ruşine de mine însămi pentru lipsa de încredere de care dădusem dovadă cu puțin înainte.

Fetița începuse, în sfârşit, să vorbească. Cu mâinile la pieptul meu, cu părul blond revărsat peste brațele mele, mă privea în ochi şi răspundea cu greu la întrebările pe care i le puneam. Aseară, i-a fost tare teamă de mama ei vitregă; refugiindu-se într-un hambar din celalalt capăt al satului, se vârâse printre paie. Paiele țineau cald ca un adevărat culcuş. Dar astăzi o răzbise foamea. Ştia că dacă iese din

ascunzătoare, o vor prinde şi o vor duce iar acasă. De aceea, neavând încotro, a aşteptat căderea nopții.

Toată nădejdea bietei copile era la mine. Ziua întreagă s-a hrănit cu un singur gând: „Profesoara o să-mi dea neapărat pâine”.

Peste puțin timp am observat că în ochii strălucitori ai fetiței s-a lăsat o umbră, că voioşia ei scânteietoare a început să pălească. Nu era nevoie s-o întreb de ce. Căci aceeaşi spaimă se trezise şi în mine: mâine dimineață trebuia s-o trimit pe Munise din nou acasă.

În sufletul meu mai licărea totuşi o frântură din acea speranță deznădăjduită resimțită față de lucrurile pe care, pentru că le găsim prea frumoase, socotim că nu le vom putea atinge niciodată.

Cu teama de a nu trezi în Munise un vis zadarnic, i-am spus lui Hatice hanîm:

— Devreme ce tot n-o vor pe fată, dacă aş cere-o eu, ca s-o înfiez, oare ar primi? Nici eu n-am pe nimeni. Mă leg să văd de fetiță ca de propriul meu copil. Nu s-ar învoi să mi-o dea mie?

Şi de parcă dorința aceasta intensă a mea ar fi depins de vorbele pe care le pronunța Hatice hanîm, îmi întindeam mâinile spre ea, într-un gest de implorare.

Cu ochii ațintiți la focul din vatră, bătrâna căzuse pe gânduri. A clătinat din cap, domol.

— Nu-i rău. Să vorbim mâine cu muhtarul. Dacă el s-o învoi, îl înduplecăm noi şi pe tatăl ei. O să fie bine.

Nu ştiu să mai fi auzit vreodată un cuvânt de încurajare atât de minunat. Fără să răspund, am tras-o la piept pe Munise. Ea, sărutându-mi mâinile, a început să plângă:

— Mămico, măicuța mea!

În timp ce scriu aceste rânduri, Munise, în patul meu, doarme; reflexele roşietice din vatră tremură în părul ei bălai. Din când în când suspină adânc şi tuşeşte tare.

Doamne, de mi-ar lăsa-o mie, ce fericită aş fi! Atunci nici de noapte, nici de furtună, nici de sărăcie, de nimic nu m-aş mai teme. O voi creşte cu mâna mea şi-o voi face fericită. Eu, odată, mă lăsasem dusă de nebunia de a spera că voi avea copii, dar într-o seară, această nădejde a murit.

În sfârşit, am făcut pace cu viața. Din nou mi-e drag totul. Kâmran, deşi tu eşti cel care, într-o seara, mi-ai ucis nădejdea de-a avea vreodată copii, acum nici chiar pe tine nu te mai urăsc atât ca altădată.

Zeyniler, 18 decembrie

În noaptea asta probabil că din nou somnul nu mi se va lipi de gene. Ca şi bolnavilor, şi celor fericiți nopțile le par a fi atât de lungi!

Dimineața, împreună cu Hatice hanîm, m-am dus acasă la muhtar. Bătrânul, crezând că vin să capăt veşti despre Munise, încercă să mă mângâie cu vorba:

— Încă n-a fost găsită, dar, să vedem, mai am speranță în câteva locuri.

Eu i-am povestit întâmplarea de aseară. Când am ajuns la sfârşit, îmi bătea inima iar privirea, mi se tulburase. Mi-am împreunat mâinile ca şi cum i-aş fi cerut lucrul cel mai neprețuit şi prin aceasta, aproape imposibil:

— Încredințați-mi-o mie pe fetiță. Am să fac din ea copilul meu, am s-o încălzesc cu căldura mea. Vedeți şi dumneavoastră că în mâinile lor va fi pierdută.

Domnul muhtar a închis ochii şi trăgând de firele bărbii s-a gândit o vreme, apoi mi-a spus:

— Prea bine, fata mea, ai să săvârşeşti într-adevăr o faptă de milostenie.

— Deci, mi-o veți da pe Munise?

— Taică-sau nu-i în stare să vadă nici de ceilalți copii. Dacă n-o dă, ce-o să facă cu ea? În caz că altfel nu se poate, îi punem în palmă şi câțiva kuruşi.

Mă mir cum, în acea clipă, mi-am putut păstra cumpătul de atâta bucurie. De aseară, ore întregi chibzuisem, găsisem

răspunsuri la toate obiecțiile posibile, îmi pregătisem în minte adevărate pledoarii pentru a-i convinge. Aveam să sacrific cele câteva bijuterii rămase de la mama. Aş fi putut să le găsesc o întrebuințare mai bună decât salvarea acestei biete sclave? Dar iată, nu era nevoie nici de ele, Munise îmi era pusă în brațe ca o păpuşă însuflețită.

Eu sunt altfel construită. Când mă bucur mult, când sunt fericită, nu-s în stare să-mi redau prin cuvinte simțămintele. Simt o pornire imperioasă să sar de gâtul celui din fața mea, să-l sărut, să nu-i dau pace. În acel moment iată, şi domnul muhtar a trecut printr-o primejdie asemănătoare, dar a scăpat doar cu o sărutare depusă de mine pe mâna-i zbârcită.

După două ceasuri, muhtarul, împreună cu tatăl lui Munise, s-au înființat la şcoală. Eu mi-l închipuiam pe omul acesta ca pe o ființă crudă cu chipul înfricoşător, crunt. Pe când el, era mai degrabă un bătrân scund, bolnăvicios, pirpiriu.

Mi-a mărturisit că e din Istanbul dar că de aproape patruzeci de ani nu şi-a revăzut ținutul natal, mi-a vorbit despre Sarïyer, Aksaray, şovăielnic, ca şi cum ar fi povestit un vis confuz.

Accepta să mi-o dea pe Munise. Dar am simțit că îi e tare milă de ea. I-am promis că va putea s-o vadă oricând, că n-o să precupețesc nimic din ce-mi va sta în putere ca s-o fac fericită.

Şcoala întunecată, săracă, din Zeyniler n-a cunoscut până azi o sărbătoare, o veselie de asemenea proporții. Sunt absolut încredințată de acest lucru. Odăile, coridoarele se dovedeau neîncăpătoare pentru bucuria lui Munise şi a mea. Ciripit de veselie se zvonea din tavane, ca şi cum hohotele noastre de râs ar fi trezit nişte păsări adormite în streşini.

Aveam o rochie de flanelă roşu-aprins, pe care eu n-o mai puteam îmbrăca. În câteva ore, am strâmtat-o şi scurtat-o puțin, făcând din ea un costumaş cochet. Îmbrăcată aşa,

Munise luase aspectul unei dudui gingaşe, de toată drăgălăşenia.

Deşi ninsoarea şi-a pierdut din vigoarea de alaltăieri, încă mai continua. Înainte de a se însera, am luat fetița de mână şi am ieşit în grădină. Ne-am plimbat până ce Hatice hanîm s-a dus să aprindă candelele la mormântul lui Zeyni Baba, ne-am jucat de-a prinselea, ne-am bătut cu zăpadă printre pietrele funerare.

Voioşia noastră a descrețit până şi chipul bătrânei:

— Haide, intrați înăuntru, c-o să răciți şi-o să cădeți bolnave, ne-a surâs ea blând.

— Să răcim? Se poate răci când în suflet dogoreşte atâta soare!?

În seara aceea, cerul mi s-a părut un copac cu ramurile întinse de la apus spre răsărit. Un copac uriaş de iasomie, care, la fiece legănare uşoară, îşi revarsă florile-i dalbe peste noi.

Zeyniler, 30 decembrie

Cât de apropiate am devenit, Munise şi cu mine! Copila aceasta îmi ia tot timpul liber. Vreau să-i transmit tot ce ştiu eu. Vreo două ore pe zi îi dau lecții de franceză; ba chiar, când şi când – dacă s-ar auzi în sat am fi puse la stâlpul infamiei – închizând cu grijă uşile şi ferestrele, o învăț puțin să şi danseze.

Uneori îmi vine a râde şi-mi zic în sinea mea: „Pitulicea! Cu gândul s-o înveți totul, Doamne fereşte, să nu faci din Munise un fel de Mirat al lui Haci Kalfa!”

Fetița aceasta săracă, de țară, a căpătat brusc aerul unei aristocrate pursânge. În fiecare atitudine a ei, în fiecare cuvânt, e ceva armonios, plăcut. La început, acest lucru mă uimise. Dar acuma cred că am descoperit explicația. Mai mult ca sigur că mama lui Munise nu este o făptură atât de ordinară pe cât se spune.

Fetița îmi e nespus de recunoscătoare. Uneori, fără niciun motiv, se apropie de mine şi, prinzându-mi mâinile, începe să

şi le treacă peste obraji, peste buze. Atunci şi eu iau în mâini palmele ei delicate şi îi sărut, unul câte unul, degetele-i minuscule.

Biata micuță, nu ştie că ea e cea care mi-a făcut mie cel mai mare bine şi îşi închipuie că, luând-o pe lângă mine, am făcut un sacrificiu.

Copila aceasta are nişte vorbe atât de ciudate, de neaşteptat din partea ei... Era a doua zi de la venirea ei, când i-am spus:

— Munise, dacă vrei, spune-mi mamă, e mai bine.

M-a privit drept în față, cu un surâs dulce:

— Se poate, surioară?

— De ce să nu se poată?

— Păi eşti un copil, surioară! Cum o să-ți spun mamă!

Aceste vorbe mi-au atins amorul propriu; amenințând-o cu degetul, am ripostat:

— Diavoliță ce eşti! Cum, eu sunt mică?! Sunt o ditai femeie trecută de douăzeci de ani.

Munise, strângându-şi limba între dinți, se uita la mine şi fără să spună nimic, râdea.

— Ce, e minciună? Sunt ditai femeia, am repetat eu.

Ea s-a strâmbat comic:

— Doar nu eşti atât de mare, surioară! Ia, acolo, să tot ai paisprezece, cincisprezece ani!

Nemaiputându-mă stăpâni, am început să râd. Munise căpătă curaj:

— Mata ai să fii şi mireasă, surioară.

Apoi se codi:

— Eu am să-ți prind beteală în păr, de-o parte şi de alta. Ca tine de frumos o să-ți fie alesul...

I-am acoperit gura cu mâna:

— Dac-ai să mai spui aşa...

O altă caracteristică a fetiței mele e faptul că îi place foarte mult să se gătească, să fie chiar cam exagerat de cochetă. Pe

mine altădată nu prea mă încântau fetele cu simțul cochetăriei dezvoltat, dar găteala lui Munise în fața oglinzii, surâsul ei satisfăcut nu sunt de natură să nu mă distreze. Ieri chiar am prins-o cu un căpețel de chibrit ars în mână. Se căznea pe ascuns să-şi sublinieze linia ochilor. Ei, comedie, de unde-o mai fi învățat-o şi pe asta, nu ştiu! Acuma, treacă-meargă, dar în câțiva ani, dacă socotindu-se o tânără fată, şi-ar găsi pe cineva şi i-ar căşuna că-l iubeşte, că se căsătoreşte cu el, va fi destul de rău. De fiecare dată ce îmi trec asemenea gânduri prin minte trăiesc un sentiment ambiguu, de emoție şi bucurie, ca mamele fetelor.

Ieri Munise, făcând fețe-fețe, m-a rugat ceva. Dorea s-o pieptăn ca pe mine. Doar eu atâta aşteptam, să mă joc cu Munise cum te-ai juca cu o păpuşă. Am luat-o între genunchi şi despletindu-i cozile, am pieptănat-o şi i-am periat părul aşa cum voia ea.

A luat o oglindă mică ce se afla pe policioară:

— Scumpă surioară, vino să ne uităm în oglindă amândouă, una lângă alta.

Ca nişte surori care se pozează, am stat cu capetele apropiate. Râdeam în oglindă şi scoteam limba una la alta.

Cu ochii ei albastru închis, cu pielea-i albă, netedă şi curată, cu fața ei delicată, visătoare, Munise era frumoasă ca un înger. Totuşi nu s-a arătat mulțumită; frecându-mă uşor pe nas şi pe buze, îmi spuse:

— Degeaba, surioară, parcă pot eu să mă asemăn, cu tine…

— E mai bine aşa cum eşti tu, copila mea.

— Ce-mi pasă mie, surioară! Nu-s frumoasă ca tine…

Şi-a apropiat mai mult capul şi mângâindu-mi de data asta obrazul cu mâna ei mică pe care şi-a petrecut-o pe după gâtul meu, îmi spuse:

— Surioară, parc-ai fi de catifea. În chipul tău se străvede omul ca într-o oglindă.

Râdeam de aiurelile debitate de acest copil necuviincios, îi răvăşeam părul pe care i-l aranjasem cu atâta trudă. Dar la

ce să ascund – tot nu-mi va citi jurnalul nimeni în afară de mine – mă descopeream şi eu, pe mine însămi, mult mai frumoasă decât credeam şi mai-mai că dădeam dreptate celor care ziceau:

— Feride, tu nu te cunoşti pe tine însăți. Tu ai ceva cu totul deosebit.

Ce mă trezesc vorbind! Ah, fetița asta! În timp ce eu mă străduiesc să fac din ea o fată cu scaun la cap, mă va transforma ea pe mine într-o cochetă.

Zeyniler, 29 ianuarie

De o lună nu mai pusesem mâna pe jurnalul meu. Am fost prinsă, în schimb, de treburi mai folositoare decât scrisul. Şi apoi, la ce bun să consemnez zilele fericite?

De o lună viețuiam într-o adâncă linişte a inimii. Păcat că n-a continuat. Acum două zile, o căruță de poştă care-a trecut pe aici, a lăsat patru scrisori pentru mine. Cum am dat cu ochii de ele, m-a cuprins neliniştea. Fără să ştiu de unde vin şi ce cuprind, mi-am spus:

— De s-ar fi pierdut pe drum mai înainte de a le fi văzut eu!

Nu greşisem în presupunerea mea. Recunoşteam scrisul de pe plic. Scrisorile erau de la el.

Până să dea de mine, plicurile rătăciseră din mână în mână; erau pline de mâzgălituri cu roşu şi albastru, cu fel de fel de ştampile. Fără a cuteza să le ating, am citit adresa de pe unul:

Domnişoarei Feride, profesoară la Şcoala Centrală din B…

După ce am mototolit plicurile, le-am zvârlit pe policioara de lângă vatră. Munise, care m-a văzut cum îmi proptesc capul de fereastră şi privesc îngândurată depărtările, mi-a spus:

— Ce te doare, surioară? Ai fața galbenă ca ceara!

Am surâs, încercând să mă reculeg:

— N-am nimic, copila mea. Mă doare nițel capul. Dac-o să ies puțin în grădină cu tine, o să-mi treacă.

Noaptea, în patul meu, am stat trează ceasuri întregi, cu ochii pironiți în întuneric. Oscilam într-o totală nehotărâre; cine ştie ce îndrăznea să-mi spună în aceste scrisori neobrăzatul acela hain? De câteva ori am vrut să aprind lampa şi să le citesc. Dar m-am stăpânit. A le citi era o ruşine, o capitulare.

Între timp au trecut două zile. Scrisorile încă stăteau acolo şi ca şi cum ar fi răspândit în aerul odăii o otravă, mă destrămau în taină. Tristețea mea stăruitoare trecuse şi la Munise. Biata de ea, ştia de unde-mi vine suferința: se uita cu ură şi ciudă la aceste hârtii care-mi făceau rău.

Astă-seară mă aflam din nou lângă fereastră, dusă pe gânduri. Munise s-a apropiat de mine cu sfială, şi cu un aer temător mi-a mărturisit:

— Surioară, eu am făcut ceva, dar nu ştiu dacă n-ai să te superi…

M-am întors brusc. Ochii mi s-au îndreptat, fără voie, spre policioara de lângă vatră. Scrisorile nu mai erau acolo. Tristețea sta să mă înăbuşe.

— Unde sunt? am întrebat-o.

— Le-am ars, surioară, şi copila îşi lăsă capul în jos. Ce să fac, te întristau prea mult!

Cu un țipăt uşor, am dojenit-o:

— Ce-ai făcut, Munise?!.

Fetița se aştepta să mă arăt aspră, s-o prind de umeri s-o zgâlțâi, şi tremura. Punându-mi capul pe braț, am început să plâng încet.

— Nu plânge, surioară. Nu le-am ars. Am spus doar aşa. Dacă nu ți-ar fi părut rău după ele, atuncea le-aş fi ars. Ia-le!

Cu o mână fetița mă mângâia pe cap, cu cealaltă încerca să mi le vâre grăbit în palmă:

— Ia-le, surioară, pesemne că vin de la cineva la care ții mult.

Am tresărit puternic.

— Ce vorbă-i asta?! am strigai.

— Ştiu şi eu, surioară! Dacă n-ar fi de la cineva drag, ai plânge aşa?

Mi-a fost ruşine de vorbele acestui pumn de om. Cu o judecată atât de matură, mi-a fost ruşine de lacrimile mele. Trebuia să pun capăt acestei situații. În sfârşit, hotărârea mea era luată.

— Fetițo, mai bine să nu fi grăit niciodată aceste vorbe! Dar acum, dacă tot le-ai spus, uite, am să-ți dau o probă. Scrisorile nu vin de la un om la care țin. Vino să le ardem împreună!

Odaia era în întuneric; numai în vatră licărea din când în când un braț de vreascuri aproape pe sfârşite. Am aruncat în foc una dintre scrisori. Plicul a început să ardă, răsucindu-se. Apoi l-am aruncat pe-al doilea, pe-al treilea.

Munise se cuibărise la pieptul meu; nu i-am putut descifra sentimentele. În timp ce scrisorile ardeau una câte una, noi tăceam ca şi cum în fața noastră aveam o ființă vie, pe punctul de a muri. Când a venit rândul celei de-a patra scrisori, m-a năpădit o părere de rău insuportabilă. Totuşi, după ce au ars celelalte, nu o puteam lăsa nici pe aceasta. Ca şi cum mi-aş fi smuls o bucată din inimă, am aruncat-o şi pe ea în foc.

Ultima scrisoare nu s-a aprins dintr-odată, ca celelalte; începu să ardă înfundat, dintr-un colț, scoțând un fum subțire. Apoi am văzut cum plicul se dezlipeşte şi se deschide şi cum încet-încet prinde să ardă o hârtie înțesată cu litere subțiri. Nu mai puteam răbda. De parcă ar fi bănuit ce se petrece în inima mea, Munise se aplecă iute şi, vârându-şi mâna în foc, salvă o bucățică din ultima scrisoare.

Am îndrăznit s-o citesc abia după ce a adormit fetița. Mai rămăseseră numai aceste rânduri:

Ieri dimineață, mama, uitându-se la mine, a început să plângă. „Ce ai, mamă? De ce plângi?” am întrebat-o. La început n-a vrut să-mi spună. „N-am absolut nimic. Am visat ceva.” Am

insistat, am rugat-o şi până la urmă a fost nevoită să mi se destăinuie. Cu un plâns liniştit, mi-a povestit:

„Am visat-o pe ea. Străbăteam nişte ținuturi întunecate şi întrebam pe orice om întâlnit în cale: «Feride e pe-aici? Spuneți-mi, pentru numele lui Allah, unde e?» O femeie cu fața acoperită, prinzându-mă de mână m-a băgat într-o clădire sumbră care semăna cu un tekke[22]*: «Iată, aici doarme somnul de veci Feride. A murit, răpusă de o boală de gât.»*

Mă uit. Draga mea copilă zace, cu ochii închişi. Încă nu i s-au pălit nici culorile din obraji. M-am trezit cu această durere, plângând. Doar n-a intrat în pământ, nu-i aşa, fiule?

O voi revedea în curând pe Feride, nu, Kâmran?”

Îți redau exact vorbele mamei. De mine să nu mai vorbim. Dar e drept s-o chinui atâta pe o bătrâna care-ți este ca şi mamă? Din acea zi, coşmarul mătuşii tale a devenit şi coşmarul meu. De câte ori îmi închid ochii, te văd pe tine, într-o odaie întunecată dintr-un ținut îndepărtat, văd ochii tăi închişi, părul tău negru, fața ta proaspătă…

Fragmentul de scrisoare se sfârşea aici. Îmi reproducea numai jalea mătuşii. Kâmran, vezi că totul ne desparte unul de celălalt. Nici măcar doi duşmani nu mai suntem; suntem doi străini care nu se vor revedea niciodată, dar niciodată.

Zeyniler, 5 februarie

Azi-noapte, târziu, dinspre mlaştini au răsunat focuri de armă. Mie mi s-a făcut frică, dar Munise n-a fost deloc neliniştită:

— Se întâmplă adesea, jandarmii urmăresc pe tâlhari.

După ce a durat, cu rare întreruperi, cam vreo zece minute, zgomotul s-a oprit.

Dimineața am aflat ce s-a întâmplat. Presupunerea lui Munise s-a adeverit. Se produsese o ciocnire între jandarmi şi câțiva hoinari care au jefuit poşta. Unul dintre jandarmi a murit, celălalt, grav rănit, a fost adus în odaia de oaspeți a satului nostru.

Era către amiază când micul Vehbi a venit la şcoală într-un suflet şi prinzându-mă de mână, mi-a spus:

— Fato, profesoaro dragă, îmbracă-ți degrabă feregeaua şi haide, bre! Te cheamă la odaia de oaspeți.

— Cine mă cheamă?

— Doctorul te cheamă. Tata mi-a spus.

Mi-am îmbrăcat cât ai clipi feregeaua şi, condusă de Vehbi, am plecat.

Odaia de oaspeți este un aşezământ de binefacere cam ruinat, compus dintr-un coridor întortocheat, cu trepte şi două odăi joase. Călătorii care, din felurite pricini – zăpadă, noapte ori vreo boală – nu-şi puteau continua drumul, erau adăpostiți aici unde li se dădea câte ceva de mâncare, din milostenie.

După ce la poartă am mângâiat pe cap un cal frumos care răscolea pământul cu copitele, scoțând în aerul rece trâmbe de fum pe nări, am intrat în casă. Pentru că afară se făcuse întuneric, fusese nevoie să se aprindă o lampă.

Un doctor militar, corpolent, cu nişte cizme uriaşe şi o manta groasă, aşezat pe o treaptă a scării, scria ceva şi vorbea cu câțiva inşi aflați în curte, ale căror chipuri nu se distingeau. Îi vedeam fața din profil. Avea o figură plăcută şi vioaie, sprâncene groase, mustăți albe stufoase. Dar, Doamne, ce cuvinte grosolane, chiar neobrăzate, îi ieşeau din gură! La un moment dat, mi-a trecut chiar prin minte să plec fără să-i fi vorbit.

Râzând cu un hohot aspru care prevestea că, negreşit, va da iarăşi drumul la vreo vorbă deocheată, şi-a întors capul, m-a văzut şi s-a oprit dintr-odată; apoi s-a adresat cuiva căruia nu-i puteam vedea decât barba neagră, mare, căzându-i peste haina cenuşie:

— Ei, căpitane, nu-ți fie cu supărare, dar aveau dreptate cât hăul cei care ți-au dat porecla de „Moş Martin”. De ce nu mi-ai atras atenția să vorbesc mai delicat spunându-mi că-i o femeie printre noi?

Se întoarse către mine:

— Doamnă dragă, scuzați-mă. N-am avut cum să-mi dau seama că ați venit. Treceți sus. Dar aşteptați un pic ca să cobor eu. Scările-s şubrede. Nu par să ne țină pe amândoi deodată. Haideți, treceți acum. Vin şi eu.

Sărind treptele două câte două, am urcat scara.

Auzeam cum bătrânul doctor continua să glumească cu cel căruia îi spunea căpitan:

— Căpitane, profesoara aceasta e din Istanbul. Eşti uimit de unde ştiu, aşa-i? Ah, căpitane, ai privit tu vreodată ceva în univers altfel decât aşa, nătâng ca o oaie? Am priceput după felul cum a urcat scara. Ai văzut cum sărea ca o potârniche? Dacă vrei, acum îți spun şi vârsta: îmi pun capul că femeia asta n-are peste patruzeci.

De mult timp mă distrează asemenea cuvinte aiurite. Am râs în sinea mea: „Iată, aici ai dat greş, domnule doctor!"

După cinci minute, bătrânul doctor, făcând să scârțâie scările sub cizmele lui, a urcat şi fără să se uite la mine, a început să vorbească:

— După cum cred că ştii, doamnă, avem un rănit. Nu-i ceva grav. Dar necesită îngrijire. Eu, peste puțin timp, voi pleca. Ceea ce rămâne de făcut e un pansament fără importanță, dar mi-e frică să nu se dea peste cap totul. Încrederea lor în doctor nu-i deloc trainică. Cum găsesc prilejul, apelează degrabă la leacuri băbeşti. Aplică, adică, fel de fel de porcării peste rană. Dumneavoastră sunteți o persoană instruită. Am să vă indic ce trebuie să faceți. Veți îngriji de bietul om până s-o pune pe picioare, numai că nu ştiu dacă o să rezistați.

— Rezist, domnule doctor. Am nervii tari. Nu mi-e frică de nimic.

Şi-a ridicat capul, mirat:

— Ia descoperă-ți fața să te văd!

În aceste cuvinte familiare răzbătea o sinceritate atât de deplină, încât, în modul cel mai firesc din lume, mi-am tras vălul deoparte, ba chiar am râs puțin.

Bătrânul doctor şi-a ridicat mâinile şi cu o uimire comică a început să râdă. Ba încă, în hohote…

— Ce cauți aici?

De data asta, eu m-am mirat. Oare doctorul mă cunoştea de undeva? Totuşi, o clipă nu m-am temut ca acest lucru să ia o întorsătură neplăcută. Avea un chip care-mi inspira atâta siguranță şi încredere…

— Cred că nu veți pretinde că mă cunoaşteți, domnule doctor…

— Nu persoana ta o cunosc, fato, ci specia, specia ta. O specie care, din nenorocire, a început să se împuțineze foarte mult pe glob.

— Ca mamuții, vă rog?

Necuviințele pe care de cinci luni le zăvorâsem în mine cu de-a sila, începeau din nou să-şi facă de cap. Aşa cum spunea întotdeauna maica Aleksi, mie nu trebuie să mi se dea nas. Imediat mă obrăznicesc, mă pornesc pe glume şi întocmai ca puştii spun tot ce-mi vine pe buze.

În tot cazul, doctorul era un om ireproşabil, cu multă experiență. Cu aceleaşi hohote puternice de râs, grăi:

— Ia spune-mi, copilo, care prin însuşirile tale – ființă veselă, sănătoasă, delicată, micuță şi pot să-mi permit să adaug şi frumoasă, întrucât sunt om bătrân – eşti exact opusul acestor ipochimeni masivi şi diformi printre care te învârteşti, de unde-ai picat aici?

În cuvintele grosolane ale acestui doctor militar de provincie, în hohotele sale zgomotoase de râs începeam să desluşesc o afecțiune discretă. În sfârşit, străduindu-mă să redevin serioasă, i-am spus:

— Eu sunt profesoară, domnule doctor. Am vrut să lucrez, am fost trimisă aici. Nu fac distincție între locurile de muncă. Unde sunt numită, acolo îmi văd de meserie.

În timp ce eu vorbeam, el se uita cu atenție la mine.

— Carevasăzică ai venit aici ca să munceşti. Pur şi simplu pentru a fi profesoară, pentru a sluji copiilor patriei, aşa-i?

— Da, acesta mi-e scopul.

— La vârsta asta, cu figura asta şi cu firea asta?! Aşa! Şi-ţi închipui că eu înghit asemenea bazaconii?!

Şi continuă ca şi cum ar fi văzut departe, până în adâncul inimii mele, cu ochii lui care, mărginiţi de gene albe şi adânciţi în pomeţi, surâdeau blajin:

— Nu, fata mea. Adevărata pricină e alta. Şi nici lipsa de mijloace materiale nu intră în discuţie. Pe măsură ce încerci să te ascunzi, îmi dau mai bine seama. Dacă te-aş întreba cine eşti, care ţi-e familia şi aşa mai departe, n-ai răspunde, nu? Ia uite ce bine ştiu! Aici e o enigmă. Dar nu am de gând să mă amestec mai mult. Între noi doi este de ajuns o înţelegere tacită.

Am tăcut amândoi. Bătrânul doctor, după ce s-a gândit puţin, adăugă:

— O să-mi permiţi să-ţi fac un mic serviciu? Dacă am să te trimit într-un loc mai bun, ai să primeşti? Am câteva cunoştinţe la Instrucţiunea Publică.

— Nu, mulţumesc, sunt pe deplin satisfăcută de locul meu de muncă.

Râzând din nou, a dat din umeri şi a spus cu o voce cam batjocoritoare:

— Prea bine, prea bine. Dar sacrificiile nu merg la nesfârşit. Să-ţi las adresa mea. Dacă într-o zi ai să te plictiseşti, scrie-mi două rânduri. E o chestie de omenie.

— Mulţumesc.

— Cu asta am isprăvit. Acum să trecem la treburile noastre. Am să-ţi explic ce ai de făcut.

A deschis uşa uneia din camere. Un bărbat cu corpul şi faţa acoperite cu o manta de ploaie soldăţească, zăcea pe un pătucean prăpădit, de scândură.

— Cum îţi merge, Molla, te simţi un pic mai bine? l-a întrebat doctorul.

Ridicând mantaua de ploaie cu mâna, rănitul a încercat să se ridice.

— Nu te mişca, stai culcat. Te mai doare?

— Nu, foarte mulțumesc. Numai pometul mă înjunghie nițeluş.

— Ah, dragii mei urşi! Confundă rotula cu pomeții obrajilor, îşi închipuie că stomacul le-ar fi în talpă, dar, în schimb, lovesc exact unde trebuie pe cei care le stau în cale. O să treacă, Molla, nici urmă n-o să mai rămână. Dă slavă lui Allah că glontele ăla n-a luat-o un pic mai la stânga. Vrei ca într-o săptămână să te ții bățos pe picioare? Dacă nu vrei, dac-ai să-ți zici că aici ți-e bine, că doreşti să mai stai puțin culcat, atunci e altceva. Deci, ai să faci ce-ți va spune fata asta, ai înțeles? De acum, ea îți e doctorul. Ea o să-ți schimbe pansamentul. Să nu care cumva să aud că ai să încerci vreo doftorie de-ale voastre, că vai şi amar de tine! Allah mi-e martor că voi reveni şi-atunci am să-ți tai piciorul bucățele, bucățele.

Începuse să desfacă pansamentele. Cum el umbla puțin cam repezit, rănitul striga:

— Vai, domnule!

— Taci, bre! Păcat de bărbăția ta! Nu ți-e ruşine, ditai găliganul, cu mustăți şi barbă, să te vaiți în fața unei fete cât o şchioapă? Asta nu-i rană, mă, e o jucărie. Dac-aş fi ştiut eu că am norocul să cad pe mâinile unei astfel de infirmiere, mi-aş fi făcut cu mâna mea o crestătură aşa de uşoară.

După o oră, bătrânul doctor părăsi satul în tovărăşia căpitanului bărbos.

O întâmplare mai simplă ca aceasta nici nu poate fi, nu-i aşa? Dar eu, până acuma, nu m-am simțit atât de tulburată, de mişcată într-un chip atât de ciudat.

Zeyniler, 24 februarie

Se zvoneşte că anul acesta vara va veni devreme. De o săptămână vremea s-a îndreptat. Afară e lumină, soare. Dacă pe culmi n-ar fi zăpadă, te-ai crede în mai.

Azi a fost vineri. După masa de prânz încercam, în odaia mea, să-i fac lui Munise un portret în acuarelă. Pe neaşteptate, cineva a bătut la uşă. Hatice hanîm, cu tulpanul

căzut pe ceafă, a intrat, tremurând toată. N-o mai văzusem deloc atât de emoționată, de agitată.

— Vai de mine, profesoară dragă, au sosit doi domni. Unul e directorul instrucțiunii, a venit în inspecție. Vino jos iute! Mie mi-e ruşine să vorbesc cu ei.

În timp ce-mi îmbrăcam degrabă feregeaua, în sinea mea râdeam; acest rege al leneşilor, care, în biroul lui, pregeta să facă şi un gest cu mâna, să se deranjeze până aici! Ce lucru de necrezut!

Jos, în fața uşii clasei, am întâlnit doi bărbați: unul extrem de lung, celălalt extrem de scund. În timp ce eu îl căutam pretutindeni cu ochii pe directorul ştiut, bărbatul scund veni drept spre mine. Pe figura lui, pe care prin întuneric nu i-o puteam desluşi prea bine, străluci un monoclu:

— Doamna profesoară? Onorat. Eu sunt directorul Instrucțiunii, Reşit Nazim. Ce loc întunecos! Asta nu-i şcoală, ci un adevărat grajd!

— Înăuntru e ceva mai multă lumină, domnule! i-am spus, deschizând uşa clasei.

Avea un umblet atât de țanțoş, aruncându-şi într-un mod caraghios picioarele minuscule ca, de altfel, toată făptura lui...

După ce-a făcut un singur pas înăuntru, s-a oprit şi agitându-şi mâna ca şi cum ar fi ținut un discurs, spuse:

— Monşer, ia uită-te aici, ce mizerie, ce mizerie! O mie de inşi să-ți certifice că-i şcoală şi tot nu-ți vine a crede. Cât de radical trebuie să fiu! Încă o dată se confirmă lozinca mea: „Sau totul, sau nimic!” nu-i aşa?

Acum îi distingeam mai bine. Directorul Instrucțiunii pe care la prima mea vedere l-am crezut un băiețel, un dandi proaspăt ridicat de pe băncile şcolii, era un spân care atingea vreo cincizeci de ani. Îşi însoțea fiecare cuvânt cu o mişcare a sprâncenei şi a ochiului, încercând să dea astfel o expresivitate deosebită feței sale zbârcite.

Cât despre celălalt, era exact contrariul: un bărbat deşirat, uscat, brunet şi cu mustață subțire. Era atât de înalt, încât se

ținea adus de spate.

Directorul Instrucțiunii se întoarse din nou spre mine.

— Să vă prezint pe prietenul meu, inginerul lucrărilor publice din vilayet, Mümtaz bei.

Eu, doar ca să spun ceva:

— Aşa, mă rog? Prea bine, domnilor!

Directorul, ca spre a încerca rezistența încăperii, se plimba lovind apăsat podeaua cu călcâiele, iar cu vârful bastonului atingea băncile şi planşele.

— Dragul meu, am proiecte grandioase. Voi nimici totul din temelii şi apoi voi construi din nou. Instituții de o curățenie exemplară. Dacă nu-mi vor da fondurile pe care le voi cere, vai de ei! Am venit foarte pregătit. Presa din Istanbul stă gata de tragere: la un mic semn de la mine, bum, bum! Un bombardament groaznic! Doar îți dai seama că sau lumea din capul acesta al meu va deveni o realitate, sau eu îmi voi da demisia.

Nu încăpea nicio îndoială că toate aceste cuvinte frumoase erau spuse în ideea de a mă epata pe mine, o biată învățătoare. Potrivindu-şi din nou monoclul, se interesă:

— Câți elevi aveți?

— Treisprezece fete şi patru băieți, vă rog.

— O şcoală pentru şaptesprezece copii! Bizar lux! Vrei să vezi clădirea, Mümtaz?

— Marfa-i la vedere. Ce nevoie e să mă mai uit!

În timp ce directorul Instrucțiunii îşi expunea „grandioasele-i proiecte”, observam că inginerul mă tot privea pe furiş. În cele din urmă, chipurile ca să nu pot eu înțelege, spuse într-o franțuzească ca vai de ea:

— Ah, scumpul meu, găseşte un pretext oarecare şi fă-o să-şi descopere chipul: culorile feței îi ard sub văl ca un incendiu. De unde-o fi picat prin locurile astea?

Directorul nu era aşa cum părea; sincer stânjenit de aceste vorbe ale colegului său, îi răspunse într-o franceză şi mai stâlcită:

— Te rog, dragul meu! Ne aflăm într-o şcoală. Fii serios!

Întinzându-şi ca un elastic pielea ridată de sub bărbie, directorul reflecta la ceva. Luând o hotărâre bruscă, se întoarse către mine:

— Eu, doamnă, voi închide această şcoală.

— Pentru ce, domnule? E ceva în neregulă? l-am întrebat, nedumerită.

— Într-o clădire mizerabilă ca asta nu se face educația copiilor, doamnă. Şi apoi, şi elevi sunt puțini. Pe perioada în care voi fi la vilayet, nu voi precupeți niciun efort, mă voi zbate pentru ca majoritatea satelor să devină posesoarele unor şcoli ieftine, dar sănătoase, elegante, moderne, cu un cuvânt, de tip nou. Acum, vă rog, dați-mi câteva explicații.

Îşi scoase din buzunarul cu o tăietură ultramodernă un carnet elegant şi cerându-mi câteva date în legătură cu şcoala le-a notat, apoi adăugă:

— Cât despre dumneavoastră, doamnă, vă voi numi într-un alt loc, corespunzător. Când veți primi dispoziția închiderii şcolii, veți veni la B., iar noi ne vom îngriji de cele necesare. Numele dumneavoastră, vă rog.

— Feride.

— Doamnă, în Europa e un obicei lăudabil. Se adaugă obligatoriu şi numele tatălui. Aşa e mult mai clar. Dumneavoastră, profesorii, trebuie să adoptați aceste inovații. De exemplu, în loc ca în catalog să vă treceți elevii, să zicem, Melâhat cu tatăl Ali Hoca, veți spune simplu: Melâhat Ali şi gata. S-a înțeles, doamnă? Numele tatălui dumneavoastră?

— Nizamettin.

— Feride Nizamettin vă vom zice deci, doamnă. Această formulare vi se va părea pentru moment ciudată, dar vă veți deprinde. Ce şcoală ați absolvit?

M-am codit să numesc şcoala mea. Căci dacă s-ar fi aflat că ştiu franțuzeşte, poate că inginerul s-ar fi simțit incomodat de cuvintele spuse adineaori. De aceea, i-am răspuns numai că am urmat o şcoală particulară.

— Aşa precum am spus, când veți veni la B., veți trece pe la mine. Vă vom căuta un post corespunzător. Haide,

Mümtaz, mai avem încă două sate în program.

Inginerul care, într-una din bănci, îşi legăna picioarele-i lungi şi subţiri, stărui, tot în franţuzeasca lui faimoasă:

— E o bucăţică pe cinste. Lasă-mă pe mine aici şi du-te doar tu. Trebuie să găsesc o modalitate de a o determina să-şi arate chipul.

Din nou încurcat, directorul i-a răspuns în turcă, aşa ca eu să nu pot bănui aluziile celuilalt:

— Avem vreme. Raportul îl vom întocmi după aceea. Haide, poftim.

Şi plecă.

Inginerul zăbovea în faţa porţii şi se făcea că cercetează acoperişul clădirii şi ferestrele, aşteptând să apar la lumină.

Eu, dimpotrivă, m-am întors cu spatele, prefăcându-mă ocupată cu ceva.

În timp ce trecea prin grădină, omul îşi mai întoarse capul de vreo câteva ori; după ce ieşi pe poartă, se ţinea de gardul de scândură şi ridicându-se din când în când pe vârfuri, privea înăuntru.

Ştirea se răspândi iute în tot satul. Deşi era vineri, copiii şi mamele lor dădeau fuga la şcoală şi se arătau foarte afectaţi de închiderea ei. M-a impresionat tare mult faptul că elevii pe care-i crezusem, insensibili şi străini faţă de mine, ca şi faţă de şcoală, mi-au sărutat mâna, plângând.

Înnodându-şi pe cap un tulpan cât toate zilele, Hatice hanîm s-a retras în odaia ei. Şi eu mă aflam într-o situaţie dificilă, dar dacă e să vorbim drept, adevărata victimă ea era.

Spre seară, soţia muhtarului împreună cu doamna moaşă au venit din nou la şcoală. Amândouă erau mâhnite. Mai cu seamă moaşa ofta, aruncându-mi priviri semnificative.

— Eu aveam alt gând, dar Allah atotputernicul nu m-a ajutat.

Se cădea să-i răsplătesc tristeţea cu un regret contrafăcut:

— Ce să facem, doamnă moaşă, n-a fost să fie! i-am răspuns eu.

Pe scurt, acest domnişor minuscul cu monoclu a întors cu totul pe dos satul Zeyniler. Țăranii tăceau, încremeniți!

Deşi eram încredințată că ar fi fost imposibil să mai existe pe undeva vreun sat mai rău ca Zeyniler, mâhnirea din jur m-a molipsit şi pe mine. Numai Munise făcea excepție. Această mică păcătoasă parcă zbura de bucurie.

— Când o să plecăm, surioara mea? În doua zile plecăm? ciripea ea ca o pasăre.

Zeyniler, 3 martie

Mâine plecăm.

În primele zile, Munise se bucurase tare mult. De ieri însă, începu să dea semne de o ciudată lipsă de voioşie.

Pironindu-şi din când în când privirile în depărtare, rămânea dusă pe gânduri şi, la tot ce-o întrebam, abia de-mi răspundea, distrat.

— Munise, dacă nu vrei să pleci cu mine, pot să te las aici… i-am spus eu.

Mi-a răspuns pe nerăsuflate:

— Doamne păzeşte, surioară. M-aş arunca în puț.

— Îți pare rău să te desparți de frații tăi?

— Nu-mi pare rău, surioară!

— Atunci o să-ți fie dor de tata?

— Mi-e milă de tata, dar nu-l iubesc până într-atâta, surioară.

— Bine, atunci ce te face să suferi?

Plecându-şi privirile, tăcea şi dacă insistam, începea să râdă forțat şi să mă îmbrățişeze. Dar pe mine nu mă amăgea veselia ei silită. Eu să nu pot deosebi adevărata bucurie a lui Munise de una simulată? Totuşi în ochii limpezi ai copilei stăruia necontenit o undă de tristețe. Încercasem s-o determin să vorbească, dar toate strădaniile mele se dovediseră zadarnice.

Azi, întâmplarea mi-a dezvăluit durerea tăinuită din sufletul acestui copil. Spre seară, la un moment dat, Munise

dispăruse. Or, ştia că tocmai în vremea aceea o să am nevoie de ea, că trebuia să-mi ajute să fac pregătirile pentru drum.

Am strigat-o de câteva ori. Niciun răspuns. Cu siguranță că avea să fie în grădină. Am deschis fereastra şi am chemat-o:

— Munise, Munise!

De departe, de lângă mormântul lui Zeyni Baba, s-a auzit glasu-i cristalin:

— Vin numaidecât!

Când a venit, am întrebat-o pentru ce se preumblă pe acolo singură. Mi-a răspuns derutată şi invocând pretexte incoerente încerca vădit să mă inducă în eroare.

Am privit-o atent. Avea ochii roşii de tot. Pe obrajii uşor palizi se vedeau dâre proaspete de lacrimi. M-am neliniştit şi am stăruit în a-i cere să-mi mărturisească ce făcea acolo şi pentru ce plângea. Ținându-şi mâinile într-ale mele, îşi întorcea capul ca să-şi ascundă de mine chipul şi cu un tremur uşor pe buze, tăcea.

Mă hotărâsem, cu orice risc, s-o fac să mi se destăinuie. I-am spus că, dacă-mi ascunde adevărul, o voi lăsa aici. Atunci n-a mai rezistat. Ca şi cum ar fi mărturisit un păcat de neiertat, mi-a spus ruşinată, cu capul în jos:

— A venit mama să mă vadă. A auzit c-am să plec şi… Nu fi supărată pe mine, surioară.

În timp ce îmi împărtăşea acest mare păcat, tremura din tot corpul, iar ochii îi înotau în lacrimi.

Am înțeles-o, i-am înțeles durerea mult mai bine decât spera de la mine inima ei de copil.

Netezindu-i părul căzut pe față, mângâindu-i uşor bărbia, i-am spus calm, cu blândețe:

— Şi pentru asta trebuie să plângi şi să te temi? Nu e mama ta? E cât se poate de firesc s-o vezi.

Sărmana, nu-i venea să creadă, se uita în ochii mei cu teamă: căuta să-mi demonstreze, copilăreşte, că n-o iubeşte pe femeia aceasta pe care oricine din sat o pomenea cu ură şi

blesteme. În realitate, o iubea atât de mult, o iubea atât de înflăcărat…

— Copila mea, dacă nu ți-ai iubi mama mi-ar fi tare ruşine pentru tine. Se poate ca o mamă să nu fie iubită?! Haide, aleargă şi întoarce-o din drum. Spune-i aşa: „Surioara mea, ține neapărat să te vadă”. Mă găsiți lângă mormântul lui Zeyni Baba.

Înconjurându-mi genunchii cu brațele, Munise îmi săruta rochia, apoi o zbughi în grădină. Ştiu că săvârşeam o mare imprudență. Dacă s-ar auzi că m-am întâlnit cu această femeie, aş fi vorbită de rău, ba poate chiar că mi s-ar pomeni numele însoțit doar de blesteme. Dar n-aveau decât…

Le-am aşteptat destul de mult lângă mormânt, sub copac. Biata femeie se îndepărtase simțitor. Ca s-o întoarcă din drum, Munise a trebuit să fugă până departe, spre păpuriş.

În sfârşit, au apărut. În mersul lor alături – mamă şi fiică – era ceva atât de trist, atât de trist… Ca şi cum s-ar fi sfiit, s-ar fi ruşinat una de alta, se țineau la distanță, întârziau dinadins, căutând parcă locurile pe care să pună piciorul. Mă pregătisem s-o întâmpin pe această femeie cu vorbe pline de prietenie şi afecțiune. Dar nu ştiu de ce, când am ajuns față în față, n-am fost în stare să înjghebez nici cea mai simplă conversație.

Era o femeie înaltă, delicată. Îmbrăcată cu o feregea veche, peticită, în loc de văl avea o năframă liliachie, iar în picioare, pantofi rupți, uzi leoarcă, cu tocurile scâlciate. Tremura de parcă s-ar fi temut de cineva. Încercând, pe cât era posibil, să mă arăt liniştită, netulburată, i-am zis:

— Descoperiți-vă fața!

După o scurtă ezitare, şi-a ridicat vălul. Tinerețea ei bătea la ochi: avea cel mult treizeci, treizeci şi cinci de ani. Dar figura ei de blondă părea nespus de obosită, cu urme adânci de suferință…

Ştiam că asemenea femei sunt tare vopsite. Dar pe fața ei nu exista nici urmă de fard. Lucrul care m-a impresionat cel mai mult era marea ei asemănare cu Munise. Mi s-a părut,

deodată, că Munise a crescut, că a ajuns la vârsta asta. Şi apoi… apoi…

Cu un gest involuntar, am prins copila de umeri şi am tras-o spre mine. Respiram precipitat, în ochi îmi veneau lacrimi. Răspunderea pe care o luasem asupra mea era mare, foarte mare. Dar eu aveam s-o duc la bun sfârşit, aveam s-o cresc pe Munise aşa ca să devină o femeie eu o moralitate ireproşabilă. Aceasta avea să fie cea mai mare mângâiere a existenţei mele. Ca şi cum i-ar fi trecut şi ei prin minte aceleaşi lucruri ca mie, i-am spus:

— Doamnă dragă, văd că soarta nu v-a hărăzit fericirea de a creşte pe această micuţă cu mâna dumneavoastră. Ce să facem, asta-i lumea! Ţin să vă asigur că nu trebuie să duceţi nicio grijă. Am luat-o eu asupra mea. O voi creşte ca pe propria mea fiică. Nu mă voi da în lături de la nimic.

Pentru prima oară îndrăzni să vorbească:

— Ştiu, domnişoară. Munise mi-a spus. Din când în când, ori de câte ori se întâmpla să trec pe aici, veneam s-o văd! Allah să vă răsplătească!

— Vasăzică o vedeaţi pe Munise?!

Am simţit, cum Munise, care-şi petrecuse braţele ei mici pe după mijlocul meu, a prins iar să tremure. I se dăduse în vileag o nouă vină: îşi văzuse mama pe furiş. Şi ceea ce era şi mai îngrijorător, i-a fost ruşine să-i spună femeii că a ascuns de mine aceste întrevederi.

— Dac-am fi rămas aici, v-aş fi arătat oricând fetiţa, i-am vorbit iarăşi. Dar eu, mâine, plec în oraşul B… De acolo cine ştie unde mă voi duce. Să n-aveţi nicio grijă, dragă doamnă. Mamă, nu pot susţine că îi voi fi. Căci nimic în lume nu poate înlocui o mamă. Dar am să mă străduiesc să-i fiu măcar o soră bună.

Am văzut un om umblând în păpurişul din vale. Era tatăl elevului meu Cafer Aga. Venea adeseori în baltă să vâneze raţe sălbatice.

Brusc, mama lui Munise dădu semne de grabă.

— Mă duc, domnişoară dragă, să nu care cumva să mă vadă cu dumneavoastră.

Aceste vorbe dădeau dovadă unei sensibilităţi aparte. De altfel, îmi dădusem seama de aceasta şi din aspectul ei, din felul ei de a se comporta, din expresia feţei. Presupunerea mea iniţială se vădise, deci, întemeiată. Pe la această mamă lipsită de noroc moştenise Munise nu numai chipul, ci şi sensibilitatea şi fineţea. Grija acestei femei amărâte pentru a mă feri de bârfă mi-a stârnit ambiţia. Nu voiam să ne despărţim fără să-i las un sentiment plăcut. Ca să-i arăt că nu acord nicio însemnătate bârfelor, i-am spus:

— Pentru ce vă grăbiţi? Nu mai puteţi rămâne puţin?

Biata femeie, se uita cu o adâncă recunoştinţă la mâinile mele, într-o vădită pornire de a le săruta: buzele îi tremurau. Dar era limpede că nu cuteza să mă atingă.

Am luat-o pe Munise între noi şi ne-am aşezat pe trunchiul unui plop firav, răsturnat de ultima furtună. Acum venise rândul ei să vorbească. Îmi povestea plină de înflăcărare viaţa ei, parcă simţind că aşa se va mai uşura. Vorbea extrem de închegat.

Trăise o aventură simplă, dar tristă. Se născuse la Istanbul, la Rumeli Kavak. Cum tatăl – un mic funcţionar – ca şi mama, i-au murit unul după altul, a fost dată la Bakîrköy unei familii distinse, drept copil de suflet. Crescuse laolaltă cu odraslele casei, fiind tratată aproape ca o domnişoară. Când a atins vârsta de cincisprezece-şaisprezece ani, începuseră să se ivească partide onorabile. Dar ei nu-i convenea niciuna, găsea la fiecare câte un cusur. Căci iubea pe cineva, pe domnişorul casei – un tânăr cu mustaţa abia mijită care, pe atunci, era la şcoala militară – deşi n-avea nicio speranţă, ştiind că, oricum, ea nu este decât un copil de suflet. Dar socotea o fericire ca la început de săptămână, să-i vadă chipul şi să-i audă vocea.

Stăpânul casei deveni perceptor general în localitatea B. şi familia, lăsând la Istanbul numai pe băiatul de la şcoala

militară, se mută definitiv la noua reşedinţă.

Cele patru luni petrecute în oraşul B., fără să-l vadă pe tânărul elev, au chinuit-o ca o despărţire de patru ani şi când, în sfârşit, acesta veni să-şi petreacă vacanţa de vară în familie…

Nu trecu mult şi fapta fu dată în vileag. Domnul, doamna, domnişoarele, toţi dintr-odată au tăbărât pe ea şi refuzând s-o mai ţină în casă, au trimis-o la o bătrână, într-unul din satele apropiate. Aici veni pe lume sora mai mare a lui Munise, care s-a prăpădit de angină difterică. Cine s-ar mai fi uitat la o fată în situaţia ei, cu un copil în braţe? În cele din urmă, cu durerea în suflet, primi să se mărite cu un bătrân funcţionar silvic. La început nu făcuse nicio obiecţie, s-a resemnat cu soarta. Dar după ce bărbatul i s-a stabilit în satul Zeyniler, a copleşit-o o tristeţe grea, insuportabilă. În odaia întunecată se sufoca, pe zi ce trecea se ofilea, devenea tot mai palidă.

În timp ce povestea aceste lucruri, întreaga ei fiinţă emana o mare oboseală, de parcă s-ar mai fi aflat şi acum în acel întuneric greu.

Şi iată, atunci, sosi în sat o patrulă de jandarmi. Urmăreau nişte tâlhari. Tânărul ofiţer din fruntea acestei formaţii care, pentru două-trei săptămâni îşi ridicase corturile în faţa păpurişului, începu să se ţină după ea. Şi femeia, cum-necum, s-a lăsat pradă ispitei şi părăsindu-şi bărbatul şi copilul, a fugit cu ofiţerul…

Nu ştiu de ce această poveste simplă m-a impresionat foarte mult. Se apropia înserarea. M-am îndreptat spre şcoală, lăsând-o pe Munise cu mama sa. Poate că aceste două fiinţe, care nu se vor mai vedea de acum încolo, aveau să-şi împărtăşească câte ceva, în această clipă a despărţirii. Sau poate că, faţă de mine, nu s-ar fi îmbrăţişat şi n-ar fi plâns după pofta inimii, rămânând astfel tot restul vieţii cu o rană în suflet.

În timp ce mă întorceam la şcoală sărind peste pietrele de mormânt, reflectam: „Munise, eu te iubisem, te compătimisem totdeauna pentru faptul că nu ai pe nimeni, că eşti singură de tot. Totuşi, în această clipă, sunt geloasă pe tine. Sunt geloasă pe mama ta care este o femeie săracă, decăzută, dar oricum, este mamă. În timp ce tu te desparţi de meleagurile unde te-ai născut şi ai crescut, vei duce întipărită în ochii tăi amintirea unei priviri de mamă, iar pe buze, gustul lacrimilor materne”.

B., 20 martie

În dimineaţa aceasta, vârându-mi în geantă dosarul pe care l-am adus din satul Zeyniler, m-am înfăţişat la Direcţia Instrucţiunii Publice. O lăsasem pe Munise dormind. Era devreme, birourile abia se deschideau, puţinii funcţionari care veniseră îşi beau încă buimaci cafelele şi trăgeau din narghilea.

În locul secretarului şef, cel cu brâul roşu, stătea acum un domn cu o barbă neagră, creaţă, cu gulerul murdar. Am cerut lămuriri de la unul dintre oamenii de serviciu. Mi-a spus că, odată cu directorul Instrucţiunii, s-a schimbat şi secretarul, că pentru chestiunea care mă interesa trebuie să vorbesc cu acest domn cu barbă.

Apropiindu-mă de el, l-am salutat şi l-am înştiinţat că sunt profesoara şcolii din Zeyniler, închisă din ordinul domnului director al Instrucţiunii Publice, că am venit să predau dosarul şcolii.

Secretarul şef s-a gândit puţin:

— A, da, spuse el, prea bine. Aşteptaţi niţeluş afară, să vină domnul director.

Trei ore încheiate a trebuit să-l aştept pe director în sala întunecoasă, scundă, sufocantă. Oamenii care se perindă în asemenea locuri te privesc insistent, ba unii chiar te acostează.

O scară prăpădită fusese proptită de pervazul uneia din ferestre. Aşezându-mă pe-o stinghie a ei, am început să

aştept.

Fereastra dădea spre curtea unui medrese în paragină. Un softa[23] cu şalvari albaştri şi mânecile suflecate curăța zarzavat la marginea unei mici fântâni arteziene; într-un platan uriaş, ale cărui crengi mai-mai că intrau prin fereastra de lângă mine, se zbenguiau vrăbiile.

Cu coatele pe genunchi, cu obrajii în palme, mă gândeam.

Ieri-dimineață, pe vremea asta, încă nu părăsisem satul Zeyniler. Toți elevii mei, cu mic, cu mare, veniseră să mă petreacă până la drumul de care aflat deasupra stâncilor. Ce inimă uşor ataşabilă mai am şi eu! Ce repede îndrăgesc oamenii din preajma mea! Unchiul meu, Aziz, avea o vorbă ciudată. Luându-mi din când în când mâinile, îmi spunea:

— Oh, fata mea lipicioasă! La început te ții departe de om, fugi de el, apoi te lipeşti tare, tare de tot, ca răşina…

Avea dreptate. Mi-era milă de toți aceşti copii, fie ei frumoşi, urâți, săraci lipiți. Va fi splendid dacă-mi voi lăsa astfel, în fiecare loc pe care-l părăsesc, o frântură din inimă.

Sărmanii, unul câte unul mi-au sărutat mâna. Ciobanul Mehmet cu Zehra mi-au trimis un ied abia născut. Mult m-a înduioşat darul bietului om! L-am pus în brațele lui Munise pe acest puiuț cu ochii încă lipiți. În spațiul vast, deşert, clopoțeii căruței s-au pornit să tremure cu glasul lor tânguitor. Încet-încet, ne-am depărtat de Zeyniler. Împreună cu Munise ne-am fluturat batistele până ce copiii s-au pierdut printre stâncile negre.

Întâmplător, oprirea căruței la poarta hotelului surprinsese iarăşi pe Haci Kalfa într-unul din momentele sale de enervare.

Bătrânul fugărea o pisică mare ce o zbughise pe poartă cu un ficat în gură. Agita ca pe un bici țeava narghilelei din mână şi în timp ce trecea prin dreptul meu răcnind „Opreşte-te, pisică afurisită, că te jupoi de vie”, l-am strigat: „Haci Kalfa!”

Neputând înțelege, dintr-odată de unde vine vocea, s-a oprit şi când a dat cu ochii de mine în căruță, şi-a ridicat brațele în aer şi, în mijlocul străzii, a țipat cât l-a luat gura:

— Vai, draga, scumpa mea profesoară!

Era un veritabil spectacol bucuria bietului om. Plin de voioşie, a strigat către pisica ce, cu ficatul în gură, se căznea să se cațere pe zidul ruinat din față:

— Hai, du-te liniştită cu prada ta, nu te mai grăbi. S-o mănânci sănătoasă!

Apoi a venit la mine.

Atât de mulțumit a fost Haci Kalfa, încât abia la etajul al doilea al hotelului a observat-o pe Munise cu iedutul în brațe:

— Vai, profesoaro dragă, cine mai e şi asta? De unde-a răsărit?

— E fata mea, Haci Kalfa. N-aveai de unde să afli. La Zeyniler m-am măritat şi acum am o fată.

Mângâind-o pe Munise pe obraz, bătrânul spuse:

— Nu lua în seamă ce ți se spune, ci numai ce vezi tu cu ochii tăi! Se va întâmpla şi asta, cu vrerea lui Allah. A! Dar e odată fată! Merită să-ți fie copil! E voinicuță!

Printr-o întâmplare fericită, fosta mea odaie tapetată cu păsări albastre era tot liberă. M-a bucurat tare mult acest lucru. Seara, Haci Kalfa m-a luat cu forța să mănânc la ei acasă. N-am vrut să merg, pretextând oboseala. Dar bătrânul îmi vorbea de-a dreptul poruncitor:

— Ia te uită la ea! Şase luni dac-ai merge pe jos, n-ai avea nici pe naiba, zău aşa! Până şi culoarea feței ți-ar rămâne la fel de proaspătă!

Toate acestea sunt frumoase, sunt minunate. Dar o altă problemă îmi dădea de gândit, Aseară, înainte de a mă culca, am făcut socoteala; rezultatul a fost atât de neaşteptat, încât nu mi-a venit să cred. Am repetat aceeaşi socoteală, încă o dată, pe degete. Din nefericire, nu greşisem. Deşi bilanțul era foarte trist, nu m-am putut stăpâni să nu râd. Până acum, eu credeam că trăiesc de pe urma muncii mele, a strădaniei

mele. Pe când, în realitate, nu făcusem altceva decât să cheltuiesc cei câțiva bani pe care-i avusesem dinainte.

Socotind că nu e bine să merg într-un loc străin fără să am asigurată la mine o sumă îndestulătoare de bani, Gülmisal Kalfa a vândut unele din bijuteriile mamei şi mi-a predat gologanii încasați pe ele, într-o pungă aparte.

Până acum avusesem multe cheltuieli. E firesc, doar atâta timp fusesem fără lucru. Apoi transporturile de colo-colo se ridicaseră la o sumă destul de mare. În plus, îmi pierise din gând că nu eram altceva decât o învățătoare săracă. Când, în jurul meu, am văzut pe cineva flămând, nevoiaş, considerasem ca o datorie să-i sar în ajutor cu cât am putut. Dar oamenii sunt, din păcate, nişte făpturi fără scrupule. Încurajate de blândețea care mi se citea pe față, mâinile întinse în jurul meu sporiseră atât de mult, mai cu seamă în ultimul timp!

Fireşte, salariul meu lunar de câțiva kuruşi, despre care încă nici astăzi nu ştiu prea bine la cât se ridică exact, nu era în stare să facă față tuturor cheltuielilor. Şi lucru extrem de neplăcut, până astăzi nu reuşisem să primesc nici două salarii.

De fiecare dată ce, datorită cerințelor suplimentare, întâmpinam greutăți, apelasem la punga aceasta. Dar acum şi ea se uşurase într-atâta, încât nu cutezam să-i controlez conținutul. Deci, în ciuda muncii mele fără preget, a tuturor evenimentelor survenite în aceste cinci luni, eu trăisem tot cu ajutorul familiei mele. În timp ce mă gândeam aşa, jucându-mă cu frunzele platanului care intra prin fereastră, îmi venea să şi plâng, să şi râd. Totuşi până la urmă am născocit iarăşi o consolare: „Nu te întrista, Pituliceo! Chiar dacă n-ai câştigat nimic ca bani, n-ai învățat tu oare, în acest răstimp, ce înseamnă să supraviețuieşti, să trăieşti, să te resemnezi? Este un câştig neînsemnat? După această probă, fetițo dragă, ai părăsit copilăria, ai devenit o femeie cu scaun la cap”.

În timp ce cugetam astfel, în sala obscură se iscă o însuflețire. Un servitor bătrân, într-o mână cu un palton, într-

alta cu un baston, alerga drept spre odaia domnului director al Instrucțiunii.

După câteva minute am văzut că directorul cel de-o şchioapă urcă scările, înălțându-şi cu trufie gâtul şi făcând să-i strălucească monoclul. Era să intru în cameră, după el. Servitorul bărbos, care adineaori purtase bastonul şi paltonul directorului, se pironi în fața mea şi mă luă la rost:

— Stai, măi femeie, să-şi tragă omul sufletul! Ce te grăbeşti aşa? În burta maică-tii cum de-ai aşteptat nouă luni?

Pe nesimțite mă deprinsesem cu astfel de tratamente; de aceea afrontul lui mă lăsase complet indiferentă. Ba, dimpotrivă, cu vocea calmă, l-am rugat:

— Tăicuțule dragă, după ce domnul o să-şi bea cafeaua, înştiințează-l, te rog, că a venit profesoara pe care o aşteaptă.

Directorul nu mă aştepta. Dar bănuiam că dacă spun aşa, servitorul o să-şi dea poate mai multă silință. N-ai încotro, trebuie să-ți însuşeşti aceste mici viclenii.

După câteva minute, bătrânul servitor ieşi din nou din birou. Neputând să mă recunoască dintr-odată, în feregeaua mea neagră, începu să se răstească:

— Unde-i femeia aia? Ei, Doamne, pune omul pe jăratec şi pe urmă o şterge.

— Nu te-nfuria, tăicuțule, sunt aici. Să intru?

— Haide, intră, să-ți fac şi ție un hatâr!

Cu capul gol, cu o uriaşă țigară de foi în colțul buzelor, directorul stătea în dosul biroului şi cu un glas agresiv, spart, de neaşteptat pentru corpul lui mic, spunea ceva către o persoană în vârstă, îngropată în fotoliul din colț:

— Domnul meu, ce țară, ce țară! Fac risipă cu nemiluita, dar, în schimb, nu-şi tipăresc cărți de vizită... Dacă optzeci de inşi doresc să te vadă, te înştiințează de la uşă, prin servitor. Servitorul nu le poate spune numele fără greşeală şi se nasc tot felul de incertitudini. Eu, în conducere, sunt adeptul sistemului lui Deli Petro. Funcționarii trebuie urmăriți nu numai în viața lor oficială, ci şi în cea privată. Trebuie să te amesteci în ceea ce ei mănâncă, beau, sa ştii unde stau, unde

se plimbă, cum se îmbracă. Abia am descins aici şi am şi trimis o circulară la şcoli. Prin ea i-am avertizat pe profesori că dacă nu se vor rade minimum o dată la două zile, dacă vor îmbrăca pantaloni boțiți şi cămăşi fără guler, vor fi destituiți. Ieri mă duceam în inspecție într-o şcoală. În fața uşii am dat peste profesor. Prefăcându-mă că nu-mi dau seama de identitatea lui, i-am spus:

— „Du-te şi informează-l pe profesor că a venit directorul Instrucțiunii."

— „Eu, servul dumneavoastră, sunt profesorul, domnule, mi-a răspuns el."

— „Nuuu! Tu trebuie să fii vreun servitor. Pentru că nu se poate ca un profesor să aibă aspectul tău. Dacă eu întâlnesc un profesor îmbrăcat aşa, îl iau numaidecât de mână şi îl arunc în stradă."

Individul a încremenit ca o stană de piatră. Fără să-i dau nici cea mai mică importanță, am intrat în şcoală. Mâine, din nou mă voi duce la aceeaşi şcoală. Şi dacă îl voi vedea iarăşi în acelaşi hal, îl voi concedia pe loc.

Aşteptam ca directorul să-şi isprăvească tirada ca să-i pot vorbi. Dar el nici nu se gândea; ambalându-se din ce în ce mai mult, continua să se fălească:

— Da, domnul meu, zilele trecute am trimis la şcoli următoarea circulară: „Profesoarele şi profesorii trebuie să-şi tipărească neapărat cărți de vizită. Nu se vor mai primi audiențe fără cărți de vizită". Dar de cine să te faci înțeles!!

Deodată, cu un aer aspru, se întoarse spre mine:

— Vorbesc aşa pentru că şi doamna profesoară pesemne c-a primit această circulară. Dar, cu toate acestea, mi se adresează tot fără carte de vizită. Acelaşi refren cântat de servitor: „Ați chemat o doamnă, a venit". Cine-a venit? Ce doamnă? Mehmet Aga, cel cu cizmele galbene…

Am rămas împietrită de uimire. Deci toate aceste cuvinte, toată această mânie, mi-erau destinate mie! Pentru că am cerut să intru fără carte de vizită!

— Eu n-am primit ordinul dumneavoastră, domnule.

— Cum se poate? Unde funcționați ca profesoară?

— Sunt profesoara în satul Zeyniler. Ați fost acolo săptămâna trecută. Şcoala a cărei închidere ați ordonat-o.

Ridicându-şi o sprânceană, directorul Instrucțiunii a reflectat:

— Aha! Da, îmi amintesc. Ce-ați făcut, s-au încheiat formalitățile?

— S-a întâmplat aşa cum ați dat dumneavoastră ordin, domnule; am adus şi actele pe care le-ați cerut.

— Bine, predați-le secretarului şef, să le cerceteze el.

Secretarul şef, cel cu gulerul jegos, m-a interogat exact două ceasuri. Iarăşi şi iarăşi trecea în revistă dosarul, mă întreba o mulțime de lucruri pe care nu le înțelegeam, ca, spre exemplu: „chitanțele cheltuielilor de ordin general”, „justificări administrative necesare”, „copie de pe declarație”, „acoperirea actelor”; făcea obiecții la procesele verbale întocmite de consiliul bătrânilor din sat.

De fiecare dată când eu – destul de des de altfel – mă arătam derutată, afişa un dispreț suveran, exclamând mirat: „Şi mai zici că astea-s profesoare!” Pentru un timbru pe chitanță pus anapoda, era cât pe-aci să mă facă să plâng.

Apoi, s-a mai ivit încă o problemă. Acum nu ştiu câți ani, i s-a alocat unei profesoare, pentru reparatul acoperişului, două sute cincizeci de kuruşi; chitanța acestei sume lipsea. Secretarul bătea din picior, mânios: „Pentru ce nu s-a făcut decontarea acestor bani? Unde-i chitanța? Dacă n-o vei găsi ai să intri în puşcărie!”

— Domnule, nu-mi faceți una ca asta, nicio jumătate de an nu s-a împlinit de când am funcționat acolo ca profesoară, îl imploram eu aproape plângând, dar vorbele mele răsunau în gol.

La sfârşit, luă actele şi se duse cu ele la director, amenințându-mă:

— Mi-e de ajuns, m-am săturat, doamnă! Eu nu mă pot băga într-o chestiune atât de scandaloasă, doamnă. Eu,

doamnă, n-am de gând să-mi pierd mințile pentru cheful dumitale, doamnă!

În camera în care mă aflam mai erau încă doi secretari, unul cu turban, celălalt cu mustățile încă nemijite; la mesele de lucru, păreau absorbiți de treburile lor, complet neinteresați de ceea ce se întâmplă.

Cum a ieşit din cameră, mânios, secretarul şef, aceşti doi domni, ca împinşi de un resort, au sărit de la locurile lor şi lipindu-şi urechile de uşa care dădea spre biroul directorului, începură să asculte.

Dar truda lor se dovedi de prisos. După două minute, se auzi directorul răcnind cu o voce care răsuna nu numai în camera noastră, ci chiar şi în stradă.

De bucurie, secretarul cu turban îl bătu pe celălalt tânăr pe spate:

— Allah să te răsplătească, domnule director! Trage-i o săpuneală pe cinste pezevenghiului ăluia. Orice naş îşi are naşul!

Directorul instrucțiunii îi striga secretarului şef:

— M-am săturat, dom'le, m-am săturat de tine. Ce minte de birocrat mucegăit, ce adorație neroadă pentru formalități! Are dreptate femeia, are dreptate femeia! Doar n-o să-ți folosească la nimic o chitanță veche de cine ştie câți ani Dacă nu te taie capul la una ca asta, cară-te de-aici! Nu se împotriveşte nimeni – călătorie sprâncenată! Dacă nu pleci tu, te scot eu. Hai, scrie-ți numaidecât demisia. Dacă nu ți-o scrii, nu eşti om!

Vai, ce milă mi-era! Le-am spus secretarilor:

— Ah, domnilor, fără să vreau am provocat, probabil, o nenorocire. Mai bine plec, să nu dea aşa, mâniat, cu ochii de mine şi să scape vreo vorbă grea.

Secretarului cu turban îi venea să joace de mulțumire:

— Nu, doamnă dragă, nu, nu lua în seamă! Aşa i se cuvine, pezevenghiul! Până nu se iveşte unul mai neruşinat ca el şi nu-i răspunde mai insolent, nu se linişteşte. N-au decât să se mănânce între ei. Allah să te răsplătească, după

papara asta, câteva zile măcar se va mai linişti. I se mai odihneşte şi lui capul, şi nouă…

Vocea directorului nu se mai auzi. Secretarii alergară iute la mesele lor. Domnul Hafîz mormăia ca pentru el însuşi:

— După zicală: orice naş îşi are naşul…

Secretarul şef intră în birou. Picioarele-i tremurau în acelaşi ritm cu barba. Fără să întoarcă capul, ca fetele care se uită doar cu coada ochiului, spionă pe secretari cu o privire furişă. Ei însă lucrau atât de preocupați şi de calmi, încât se linişti şi el şi vorbind încet se aşeză la birou.

Totuşi nu se simțea la largul lui. După ce oftă cu năduf de câteva ori, începu să vorbească cu vocea scăzută:

— A ajuns la cincizeci de ani, de atâta vreme se află în diferite funcții şi nu-l taie capul la acte deloc pe nemernicul ăsta, nici cât pe servitorul nostru. Ca mâine el se cară, şi toate oalele se sparg în capul nostru. N-am dreptate? Dacă într-o zi pică vreun inspector, cercetează actele şi se ia de noi: „Bine mă, nenorociților, sunteți tâmpiți? De ce nu a fost făcută decontarea la aceste două sute cincizeci de kuruşi? De ce n-ați observat neregula asta?” Şi dacă ne-ar da în judecată, pe noi toți, ar fi în dreptul lui. E de glumit cu legea, cu vistieria statului? Zău, chiar dacă noi între timp am crăpa, ne-am duce dracului, şi după o sută de ani s-ar putea imputa banii ăştia copiilor şi descendenților noştri.

Secretarii, cu capetele ridicate din registru, ascultaseră cu o atenție respectuoasă, aceste cuvinte adânci.

Socotind atmosfera propice, secretarul şef îi întrebă:

— Ați auzit tâmpeniile debitate de secătură?

Hafîz şi-a ridicat ochii nedumerit:

— Ce s-a întâmplat? Am auzit un glas, dar… dumneavoastră vi se adresa?

— În parte, mie. Face pe deşteptul, pe atotştiutorul!

— Nu vă necăjiți, ei n-au habar ce înseamnă un act. Dacă n-ați fi domnia voastră, în trei zile în tot biroul ăsta ar domni o harababură nemaipomenită!

Hafîz era cel care debita aceste cuvinte. Domnul Hafîz care, cu puțin înainte, se bucura ca un copil de insultele pe care le suferea secretarul şef. Doamne, ce oameni ciudați mai sunt!

Cu toate acestea, prezicerea subalternului cu turban se dovedise adevărată. După furtuna prin care trecuse, secretarul şef arăta destul de îmblânzit şi de calmat.

Aprinzându-şi o țigară şi scoțând fumul şi pe nas şi pe gură în acelaşi timp, spuse:

— Ce importanță are, la urma urmei?! A existat vreodată cineva care să fi servit acest stat şi să fi primit în schimb măcar un mulțumesc?!

Şi fără să mai îmi facă şicane, a luat repede în primire dosarul.

Când, puțin după aceea, am intrat pentru a doua oară în biroul directorului Instrucțiunii, pentru treburile mele proprii, de oboseală îmi tremurau genunchii şi mi se împăienjenise privirea.

Acum directorul urmărea un alt litigiu. Hărțuindu-i cu fel de fel de bădărănii, îi punea pe servitori să şteargă praful din cameră, să schimbe locul tablourilor de pe pereți, pe când el, una-două, îşi examina într-o oglinjoară părul şi cravata.

Din unele cuvinte schimbate cu domnul bătrân care şi acum şedea în acelaşi colț, am înțeles pricina acestor pregătiri: în B. a sosit un ziarist francez, Pietre Faure. Aseară, la banchetul dat de vali, directorul Instrucțiunii cunoscuse pe acest redactor şi pe soția lui. Pierre Faure era un om foarte interesant. Sub titlul „Câteva zile în oraşul B. cel verde", avea să scrie o suită de articole pentru ziarul său.

Directorul povestea cu însuflețire:

— Azi, la ora trei, soțul şi soția mi-au promis că vor veni să mă viziteze. Le voi arăta vreo două din şcolile noastre. Deşi nu avem deocamdată nicio şcoală care poate fi arătată, în toată liniştea, unui european, totuşi, vom face nițeluş propagandă, e necesar. În orice caz, sper că îi vom smulge un articol în favoarea noastră. Slavă Domnului că m-am aflat eu aicea, la

conducere. Altminteri, dacă această vizită ar fi avut loc în timpul predecesorului meu, ne-am fi făcut de râs față de european şi ne-am fi dus pe copcă.

Eu, încă lângă uşă, aşteptam într-un colț al paravanului.

— Ce mai vrei iarăşi, doamnă? mă apostrofă el zorit..

— S-au isprăvit formalitățile, domnule.

— Prea bine, mulțumesc.

— !!!

— Mulțumesc, puteți pleca.

— Era vorba să-mi dați o altă numire, într-o nouă funcție.

— Da, dar acum n-am loc disponibil. Când se va ivi vreun post vacant, vom încerca ceva. Să vi se înregistreze numele la biroul administrației.

Directorul rostise toate acestea grăbit, cu un glas tranşant şi aştepta să mă retrag, să plec imediat.

— Când se va ivi un post vacant?

Auzisem vorbele, astea la Istanbul, la Ministerul Instrucțiunii Publice, de multe ori şi, din nefericire, le ştiam prea bine sensul. Glasul nervos al directorului trezise în mine o revoltă surdă. Am făcut un pas ca spre a ieşi din cameră dar, în aceeaşi secundă, mi-a răsărit în fața ochilor o imagine, imaginea lui Munise care mă aştepta în camera de la hotel, jucându-se cu puiul de ied.

Da, acum eu nu mai eram Feride cea de altădată. Eram o mamă care avea îndatoriri grele.

Atunci m-am reîntors. Ca o cerşetoare care, sub ploaie, întinde mâna la trecători, am stăruit, cu capul în jos, cu un ton milog:

— Domnule, n-am vreme să aştept. Mi-e ruşine să mărturisesc, dar mă aflu într-o situație penibilă. Dacă nu-mi dați imediat o muncă…

Nu eram, în stare să spun mai mult. De ruşine față de starea mea precară, mă sufocam, lacrimile îmi umpleau ochii.

El, cu acelaşi aer grăbit şi iritat:

— Doar v-am spus o dată, doamnă, n-am loc liber. Numai la Çadîrlî e o şcoală sătească, dar nu mă bag. Se spune că-i

un loc prăpădit de tot! Copiii ar învăța în cafeneaua satului. Nici pentru profesor n-ar exista locuință. Dacă vă aranjează, vă numesc, iar dacă vreți, un loc mai bun, aşteptați.

— ...

— Haide, doamnă, aştept răspunsul dumneavoastră.

Auzisem dinainte că acest Çadîrlî este un sat şi mai năpăstuit ca Zeyniler. Dar mai bine să accept decât să lâncezesc pe aici cu lunile şi să mai mă expun la fel de fel de umilințe.

Mi-am înclinat mai mult capul şi cu un suspin uşor i-am spus:

— Bine, sunt silită să primesc.

Dar directorul nu mi-a mai auzit răspunsul, căci în aceeaşi clipă, uşa fusese deschisă brusc şi cineva de afară strigase:

— Vin!

Încheindu-şi redingota, directorul Instrucțiunii se repezi pe uşă. Nu mai îmi rămăsese altceva de făcut decât să mă retrag. Dar, când să ies pe uşă, l-am auzit pe el spunând în franțuzeşte:

— Poftiți, vă rog!

De afară intră mai întâi o tânără femeie îmbrăcată într-un mantou gros. Cum i-am văzut chipul nu mi-am putut reține un strigăt de uimire. Soția gazetarului era Cristiane Varez, una din fostele mele colege de clasă.

Într-o vacanță, Cristiane se dusese împreună cu familia ei în Franța şi, căsătorindu-se acolo cu unul dintre verii ei – tânăr redactor de ziar – nu se mai înapoiase.

În câțiva ani prietena mea se schimbase neînchipuit de mult, devenise o femeie în toată firea. Cum mi-a auzit glasul, şi-a întors capul şi într-o clipă, în ciuda vălului gros ce-mi acoperea fața, m-a recunoscut.

— Pituliceo, micuța mea Pitulice, tu aici! Ah! Ce coincidență!

Cristiane era una din colegele care țineau cel mai mult la mine. Prinzându-mă de mâini, mă trase în mijlocul camerei. Aproape cu forța îmi ridică vălul şi începu să mă sărute pe

obraji. Cine ştie cât de uluiți rămăseseră soțul ei, pe care încă nu reuşisem să-l văd, dar, mai ales, directorul Instrucțiunii!

Eu mă întorsesem, cu spatele către ei şi ca să nu mi se observe lacrimile, îmi ascundeam fața după umărul colegei mele.

— Ah, Pituliceo, orice mi-aş fi putut închipui, dar să te găsesc aici, cu lacrimi în ochi, într-o feregea à la turca, complet cernită, mi s-ar fi părut cu neputință.

Încet-încet, îmi revenisem. Cu un gest furiş am vrut să-mi trag din nou vălul pe față. Dar ea m-a împiedicat. Întorcându-mă cu sila către bărbatul ei, îi zise:

— Pierre, să-ți prezint pe Çalikuşu – Pitulicea!

Pierre Faure era un bărbat înalt, frumuşel, brun, dar cam prea expansiv, ori eu mă deformasem tot trăind printre oameni serioşi care vorbeau cântărindu-şi cuvintele.

Ziaristul îmi sărută mâna şi ca şi cum ar fi vorbit unei vechi cunoştințe, mi se adresă:

— Sunt foarte fericit, mademoiselle, noi nu suntem deloc străini unul de altul. Cristiane mi-a vorbit atât de mult de dumneavoastră! Chiar dacă ea nu v-ar fi prezentat, eu tot aş fi recunoscut-o pe Pitulicea. Aveți o fotografie în grup, împreună cu profesoarele şi colegele dumneavoastră de şcoală. Acolo vă sprijiniți bărbia de umărul Cristianei. Vedeți doar, cât de bine vă cunosc!

Ca şi cum ar fi uitat cu totul de directorul Instrucțiunii, începuseră amândoi să discute numai cu mine. La un moment dat, din întâmplare, mi-am întors capul. Dacă m-aş fi aflat într-alt loc, aş fi râs cu hohote de scena pe care am văzut-o. Împreună cu musafirii intraseră în cameră şi câțiva străini. Aceştia, pentru ca directorul Instrucțiunii să fie în centru şi cât mai în față, formaseră un semicerc în jurul nostru şi cu gura larg deschisă de uimire, ca nişte țărani care privesc cu curiozitate abilitatea plină de savoare a prestidigitatorului, se uitau cum vorbesc eu franțuzeşte.

Mai caraghios era că, printre ei, se afla şi inginerul lucrărilor publice, cel lung şi deşirat, care venise la Zeyniler!

După aceea am aflat că acestui domn îi revine serviciul de protocol pe lângă oaspeții străini. În sfârşit, bietul om obținuse ceea ce dorise atât, îmi văzuse chipul! Cu toate acestea, dacă s-ar întâmpla să-şi amintească de cuvintele spuse directorului atunci în sat, în franceză, la adresa mea, fără îndoială că s-ar simți destul de stânjenit.

În sfârşit, lucrurile erau consumate. Faptul că mă arătam unei vechi colege de clasă, într-o situație atât de penibilă, îmi zdrobise prestigiul. Nevrând să mai adaug şi spectacolul unei decăderi spirituale, continuam să vorbesc cu voce tare, cu toată veselia şi degajarea de care dispuneam.

În cele din urmă, directorul observă caraghioslâcul situației. Descriind cu statura-i minusculă o reverență rizibilă, îi invită, arătând fotoliile:

— Luați loc, vă rog! Simțiți-vă la largul dumneavoastră.

Nu-mi mai rămânea decât să ies şi să plec. I-am spus Cristianei, încet:

— Pe mine te rog să mă scuzi.

Dar ea se crampona de mine, nu-mi dădea drumul nici în ruptul capului. Observă şi directorul insistența colegei mele. Acest om, care până adineaori m-a tratat atât de rece şi de brutal, acum, plecându-se în fața mea ca un adânc respect, m-a onorat cu un fotoliu:

— Vă rog, doamnă! Nu stați în picioare!

N-am avut încotro, m-am aşezat. Cristiane, căreia nu-i venea să-şi creadă ochilor că mă aflu aici înfăşurată într-o feregea ponosită, îi spunea soțului:

— Nu ştii, Pierre, ce fată interesantă e Feride! Face parte dintr-una din familiile cele mai aristocratice ale Istanbulului. Are o inteligență atât de rafinată, un caracter atât de frumos… Sunt pur şi simplu stupefiată s-o văd aici.

În timp ce prietena mea mă ridica în slăvi, eu mă şi bucuram, mă şi ruşinam.

Din când în când privirile mi se opreau pe directorul Instrucțiunii. Sărăcuțul de el, încă nu-şi revenise din uimire. Dar acel ireverențios inginer al lucrărilor publice! Se

ascunsese într-un ungher al camerei şi de acolo nu-şi mai lua ochii de la mine.

Bineînțeles, eu nu mă uitam la el. Dar fără să-l privesc, simțeam că ochii lui se plimbă pe fața mea, stârnindu-mi aceeaşi înfiorare neplăcută pe care o încerci când, uneori îți umblă pe față o gâză.

Ca să mai domolesc curiozitatea Cristianei, am fost nevoită să înjghebez unele explicații:

— Nu-i nimic de mirare! După cum fiecare om are o înclinație pentru ceva, eu am vocație pentru profesorat. Am dorit din toată inima să lucrez în acest vilayet, să slujesc copiii țării. Sunt mulțumită de viața mea: în tot cazul, este un capriciu mai puțin primejdios decât acela de-a face înconjurul lumii într-o barcă cu pânze! Mă şi mir cum nu vrei să înțelegi deloc firescul acestui lucru.

Monsieur Pierre Faure, cu glasul său puternic şi aerul atotînțelegător, sări:

— Eu înțeleg, mademoiselle, şi n-am nicio îndoială că şi Cristiane înțelege foarte bine alesele elanuri care vă animă. Dar aşa de brusc n-a reuşit să-şi revină. Concluzia pe care o trag din acest fapt este că în Istanbul există o categorie de tinere fete, de tip nou, care au primit o solidă educație apuseană. Acestea aparțin unei generații cu totul diferite de generația care se măcina într-un spleen sterii, ca „dezamăgitele" lui Loti. Ele preferă nălucirilor goale acțiunea şi, părăsind bucuriile şi traiul uşor din Istanbul, vin de bunăvoie să trezească la viață Anatolia. Ce exemplu frumos, sublim, de renunțare! Şi, pentru mine, ce subiect pentru un articol original! Când am să vorbesc despre redeşteptarea turcilor, cu permisiunea dumneavoastră vă voi invoca numele, mademoiselle Feride Pitulicea.

— Cristiane, dacă-i permiți soțului tău să-mi treacă numele în ziar, rup orice prietenie cu tine, am declarat eu precipitat.

Pierre Faure a înțeles greşit dorința mea de a mă ascunde:

— Şi această modestie e cât se poate de frumoasă, mademoiselle. Dorinţele unei tinere fete ca dumneavoastră sunt pentru mine un ordin. Mi-aş permite să vă întreb în ce preafericită şcoală din ţară sunteţi profesoară?

Am spus doar, nu mai era nimic de făcut.

M-am întors către directorul Instrucţiunii şi, în turcă, i-am zis:

— Unde era şcoala pe care-aţi propus-o roabei dumneavoastră? Parcă hotărâserăţi că în satul Çadîrlî…

Răsfoindu-şi carnetul, Pierre-Faure se pregătea să noteze:

— Staţi, staţi! Cum aţi spus? Çaîrlî sau Çanîrlî? Mademoiselle, dacă în timpul plimbării noastre prin vilayet vom avea ocazia, vă vom vizita şi pe dumneavoastră în satul dumneavoastră frumos, printre elevii dumneavoastră.

Roşu ca un rac, directorul se ridicase din locul său:

— Mademoiselle Feride insistă pentru profesoratul la sat. Dar convingerea mea este că dânsa va putea aduce servicii mult mai mari în funcţia de profesoară de franceză la Şcoala Normală Centrală.

Fără să înţeleg, m-am uitat la el lung. Mi-a explicat în turceşte:

— Nu-mi spuseserăţi că posedaţi diploma de absolvire a unei şcoli franţuzeşti şi că ştiţi franceza. De vreme ce-i aşa, se schimbă socoteala. Voi raporta imediat ministerului. Până vă vine ordinul de numire, veţi lucra provizoriu. Începeţi de mâine dimineaţă, de acord?

Ştiam, în virtutea acelui frumos proverb „dacă cincisprezece zile ale lunii sunt întunecoase, celelalte cincisprezece vor fi neapărat scăldate în lumină”, că viaţa, după o nenorocire, îţi hărăzeşte întotdeauna şi o fericire. Dar nu reuşeam să-mi închipui că acest clar de lună va răsări într-o clipă atât de neaşteptată, într-un întuneric atât de desăvârşit.

Munise îmi apăru din nou în faţa ochilor. Dar, de data aceasta, nu ca un copil sărac care se joacă, într-o cameră de

hotel, cu iedul ei minuscul, ci ca o duduiță care îşi rostogoleşte cercul în grădina cu flori a unei case frumoase.

Când să ne despărțim, Cristiane m-a tras într-un colț:

— Feride, am să te întreb ceva. Erai logodită, pentru ce nu te-ai căsătorit?

— …

— Nu-mi răspunzi, unde-i logodnicul tău acum?

Mi-am lăsat capul în jos şi am spus, cu o voce extrem de scăzută:

— L-am pierdut toamna trecută…

Acest răspuns a impresionat-o foarte mult pe Cristiane:

— Cum, Feride, spui drept? Ah, biată Pitulice, acum înțeleg ce vânt te-a aruncat aici.

Mâinile ei care-mi țineau strâns mâinile, tremurau:

— Feride, l-ai iubit tare, nu-i aşa? Nu ascunde, micuța mea, te-ai ferit să arăți, dar oricine era încredințat de asta.

Continuă, dusă pe gânduri, ca şi cum ar fi urmărit un vis îndepărtat, şi cu glasul înfrigurat, grăi:

— Aveai dreptate, nu se putea să nu-l iubeşti. Venise de câteva ori să te vadă. Îmi amintesc că l-am zărit atunci. Avea o alură care nu semăna cu a nimănui. Ce păcat! Îmi pare tare rău de tine, Feride! Îmi închipui că pentru o tânără fată nu poate exista nenorocire mai mare decât moartea logodnicului iubit.

Când tu ai spus: „Îmi pare tare rău de tine, Feride! Îmi închipui că pentru o tânără fată, nu poate exista nenorocire mai mare decât moartea logodnicului iubit”, eu mi-am plecat ochii în jos şi-apoi i-am închis. Ți-am răspuns: „Ai dreptate, e-adevărat”. Ce altceva ți-aş fi putut spune în împrejurarea aceea? Dar te-am mințit, Cristiane.

Eu ştiu că pentru o fată tânără există şi nefericiri mai mari. Fetele ai căror logodnici mor, nu sunt chiar atât de compătimit pe cât îți închipui tu. Ele au o mare consolare. După luni şi ani, când rămân singure într-o odaie întunecoasă şi rece dintr-un ținut străin, ele au posibilitatea

să revadă cu ochii minții chipul logodnicului iubit. Au dreptul să spună: „Ultima privire a acestor ochi nefericiți, pentru mine a fost”. Pe când eu sunt lipsită şi de acest drept, Cristiane.

În dimineața aceasta am început lecțiile în Şcoala Normală Centrală. Probabil că mă voi acomoda repede. Dacă după stagiul de la Zeyniler aş spune că aici nu-mi place, ar fi, la drept vorbind, de-a dreptul ruşinos.

La prima vedere, noii mei colegi nu par a fi oameni răi: elevele au o vârstă apropiată de a mea, ba chiar, dacă ar fi să mă iau după aparențe, unele dintre ele sunt cucoane în toată puterea cuvântului, mai mari decât mine.

Dar directorul, Recep efendi! Poartă turban şi e tare simpatic. Când am păşit în şcoală, directoarea adjunctă m-a dus de-a dreptul în biroul lui şi m-a rugat să aştept, spunându-mi că Recep efendi e dus până la conducere şi că trebuie să vină dintr-un moment într-altul.

L-am aşteptat aproape o jumătate de oră, când privind pe fereastră la curtea destinată recreației, când căznindu-mă să descifrez literele încâlcite ale planşelor de pe pereți.

În sfârşit, sosi. Îl prinsese pe drum o aversă şi lataua – haina lungă de postav negru – i se udase rău de tot.

Cum m-a văzut în birou, mi-a spus:

— Fii binevenită, fata mea, agum ghiar m-au înştiințat de la gondugere. Allah să-şi pogoare bineguvântarea asupra noastră, a tuturor!

Avea o față rotundă încadrată de o barbă rotată şi deasă, încărunțită, obrajii roşii, roşii ca două mere şi nişte ochi saşii, care cătau fiecare în altă parte.

Privind apa care şiroia de pe el, zise:

— Ptiu, fire-ar să fie, togmai agum s-a în întâmplat să-mi uit umbrela. Şi uite ge-am pățit! E o vorbă: „Pigioarele suferă de pe urma unei minți proaste”, dar de data asta, lataua mea a fost gea gare a suferit. Iartă-mă, fata dragă, am să mă usug un pig.

Începuse să-şi scoată lataua. Eu m-am ridicat în picioare. Am vrut să ies.

— Să nu vă deranjez, domnule, am să revin după aceea.

Dar el, cu un gest poruncitor, m-a silit să mă aşez din nou:

— Nu, dragă, ge, pargă între noi îngap geremoniile! Eu mă gonsider ga şi tatăl dumitale!

Trăgându-şi un scaun lângă sobă, s-a aşezat şi întinzându-şi spre foc tălpile împodobite cu ținte dispuse în potcoavă ale pantofilor săi uriaşi, din saftian, începu să vorbească cu mine.

Avea un glas caraghios, ce-ți țiuia în urechi ca un metal peste care se lovea cu ciocanul; vorbea, pronunțând toți de „c" ca pe „g".

— Pari pur şi simplu un gopil, măi fato! (Vorba aceasta, pe care-o auzeam pretutindeni, începuse să mă cam sâcâie). Dar, gu toate astea, ieri ți-ai aranjat binişor sogotelile! Totuşi, menținerea unei fungții e mai grea dogât obținerea ei! În sfârşit, ai să te străduieşti mai mult în diregția asta. Profesoarele mele sunt ca fiigele mele. Dar trebuie să fie extrem de serioase. Nu de mult una gălgase strâmb. La dragu, fără să-l întreb pe diregtorul Instrucțiunii, i-am dat paşaportul, am poftit-o pe uşă afară. Nu-i aşa, Şehnaze hanîm? Te-ai hotărât, în sfârşit, să desghizi gura?

Şehnaze hanîm era adjuncta directorului. O femeie de vârstă mijlocie, debilă, cu figura bolnăvicioasă; nu putea scoate o vorbă fără să tuşească. Remarcasem de adineaori că vrea să spună ceva. Vorbi nervos:

— Da, da, aşa s-a întâmplat.

Apoi, ca şi cum ar fi voit să nu scape ocazia, adăugă:

— Nu am izbutit să-i conving pe hamali să primească sub două megidii, ce facem?

Directorul sări de pe scaun, ca şi cum i-ar fi luat foc tălpile potcovite ale pantofilor săi uzi care, în apropierea sobei, începuseră să scoată aburi.

— Ia te uită, afurisiții! La dragu, am să iau eu la spinare samarul de hamal şi-am să gar eu însumi lucrurile. Eu sunt

un individ fără fasoane! O fac şi pe-asta! Du-te şi spune-le aşa!

Apoi se întoarse iarăşi către mine:

— Vezi oghii ăştia saşii ai mei? Pe Allah că n-aş vinde nici pentru o mie de lire uitătura lor ghiorâşă. Arung o privire la oameni şi gata, s-au şi fâstâgit. Adigă vreau să spun gă profesoarele trebuie să fie aşezate, agere la minte, instruite. Trebuie să fagă tot ce se poate pentru bunul mers al legțiilor, iar în afară, trebuie să păzească demnitatea meseriei de profesor. Doamna adjungtă, spui că e ora de legție?

Pe sub lata avea o cămaşă ori jiletcă din atlas galben cu dungi mov. După guler părea cămaşă, după buzunare, jiletcă.

— Da, domnule, elevele au intrat în clasă.

— Haide, fata mea, să te prezint elevelor. Dar mai întâi du-te şi spală-ți bine fața.

Domnul director spusese aceste cuvinte puțin stânjenit, cu vocea cam scăzută. M-am mirat, neplăcut surprinsă. Nu cumva eram mânjită cu ceva pe față?! Doamna adjunctă şi cu mine ne-am uitat una la alta. Şi ea, ca şi mine, era nedumerită.

— Am ceva pe față, domnule? l-am întrebat.

— Fata mea, femeile au o înglinare înnăsgută spre podoabe. Le plage să se împopoțoneze. Totuşi, nu e permis unei profesoare să intre în glasă cu fața aşa de boită. Astăzi îți atrag atenția părinteşte.

— Dar nu-s vopsită, domnule director – i-am ripostai eu, uluită – în viața mea nu mi-am pus fard pe față.

Recep efendi se uită la mine contrariat:

— Da ştiu gă te întregi cu gluma! Da ştiu gă te întregi cu gluma!

Deodată am înțeles despre ce e vorba şi nemaiputându-mă stăpâni, am râs:

— Domnule director, şi eu mă plâng de vopseaua asta. Dar n-avem încotro, dacă Allah mi-a pus-o pe obraji, e imposibil să se şteargă cu apă.

Şi adjuncta începuse să râdă împreună cu mine:

— E culoarea sa naturală, domnule!

De data asta veselia l-a molipsit şi pe domnul director. Dar râsul lui era diferit de al celorlalţi. În timp ce spunea „ha, ha, ha” pronunţa pe „h” caraghios de distinct, ca şi cum ar fi învăţat alfabetul pe copiii nou veniţi la şcoală.

— Dar gurioasă treabă, ha, de la Allah, ha, de la Allah va să zigă, ha, iar Allah, ha, ştiu g-a fost darnig, ha! Ai mai văzut o faţă aşa de strălugitoare, doamnă adjungtă? Fata mea, maigă-ta în loc să-ţi dea să sugi lapte, ţi-o fi dat dulgeaţă de trandafiri! Ei, Doamne, Doamne!

Trebuie că acest Recep efendi e un om foarte bun. Îmi devenise drag numaidecât.

Domnul director îşi îmbrăcase lataua care încă, mai fumega uşor, pregătindu-se să mă ducă în clasă. Abia mi-am zărit elevele, printr-o fereastră de pe coridor şi m-a şi apucat o spaimă teribilă. Doamne, cât de multe erau! Cred că erau cincizeci în clasă. Şi toate fete tinere, aproape de vârsta mea. Mă pierdeam literalmente în faţa ochilor acestei mase de oameni, pironiţi deodată asupra mea. Dacă în acest moment, domnul director s-ar fi retras, aş fi rămas într-o situaţie tare penibilă; n-aş fi ştiut ce să spun. Dar, slavă Domnului, el avea o slăbiciune grozava pentru discursuri.

— Hai, tregi, fata mea, la logul tău!

Şi după ce m-a determinat aproape cu forţa să mă urc la catedră, a început o cuvântare lungă. Vai, câte mai spunea! Deşi europenii au preluat medicina, chimia, astronomia şi matematica de la arabi, pe noi ce prostii ne împiedică să nu luăm de la europeni cuceririle ştiinţei de azi? Tezaurul de ştiinţă şi de cunoştinţe al europenilor fiind datorat Orientului, acţiunea de a ni-l însuşi este un… jaf legitim. Acest jaf însă nu se putea înfăptui prin tunuri şi puşti, ci numai prin limba franceză.

Domnul director se aprinsese de-a binelea. Mă arăta, strigând cât putea de tare, cu glasul său care-ţi ţiuia în urechi, metalic:

— Cheile gulturii acelor țări, na, sunt în mâna fetei ăsteia de-o şghioapă. Nu vă uitați la aspegtul ei. Pare, ea miguță, dar gonținutul ei e numai esență, nu i-ar fi de deoghi. Lipiți-vă strâns de ea, vârâți-vă pe gâtul ei, sorbiți-i ştiința de pe buze, stoargeți-o ga pe o lămâie, aşa...

Simțeam că cineva e pe punctul de a fi prins de acele blestemate crize de râs şi intram în pământ de ruşine. Vai, Doamne, aveam să mă fac de ocară! Pentru prima oară am îndrăznit să mă uit la clasă. Şi elevele râdeau. Astfel, prima privire schimbată între mine şi eleve a fost un surâs complice. Cred că această privire, acest râs pe furiş a contribuit la îndrăgirea noastră reciprocă. Creşterea valului de râs atrăsese în sfârşit, atenția domnului director. Pe neaşteptate a lovit catedra cu pumnul. Scrutând clasa cu una din acele înfiorătoare priviri piezişe ale ochilor săi saşii, despre care susținea că nu i-ar vinde nici pentru o mie de lire, răcni:

— Dar ge înseamnă asta? Ge înseamnă asta, ge înseamnă asta?... Dacă vi se dă nițeluş nas, vă pierdeți gu totul măsura. Nu se gade să dai nas femeilor, ei, drăgia dragului, aguşiga vă fac praf. Înghideți-vă numaidecât gura. Ge tot rânjiți ca nişte hârgi!

Fetele nu-i dădeau prea mare importanță. La drept vorbind, mai mult mă temeam eu ca ele. Cuvântarea a continuat cam cincisprezece minute. Din când în când, de fiecare dată ce rafalele de râs creşteau, Recep efendi lovea cu pumnul în catedră şi le amenința, jumătate în glumă, jumătate în serios: „Ce rânjiți, stați voi că adug galpatanul imediat!” În sfârşit, după ce a mai strigat pentru ultima oară: „Țineți-o strâns, nu-i dați drumul, dagă n-o stoargeți ga pe o lămâie şi nu-i sorbiți ştiința de pe buze, ruşine vouă! Păgat de pâinea pe gare o mângați de la părinții voştri, de la stat, da la națiune!” ne-a părăsit.

Nu-mi imaginasem că va fi atât de greu acest prim moment în care am rămas singură cu elevele mele. Pitulicea, căreia îi turuia gura neîncetat, de dimineață până seara, îşi pierduse dintr-odată graiul şi veselia. Capul mi-era absolut golit de

orice idee. Nu eram în stare să găsesc măcar un cuvânt de spus. Nu m-am mai putut reține şi, fără să vreau, ara surâs imperceptibil. Din fericire, elevele şi-au închipuit că încă mă mai distrez pe seama discursului domnului director. Uitându-mi-se în ochi, au început şi ele să surâdă. Şi, pe neaşteptate, am prins curaj. În sfârşit, îmi revenisem:

— Domnişoarelor, cunosc într-o oarecare măsură franceza; voi fi fericită dacă aceasta vă va putea fi de folos.

În sfârşit, vrăjile se destrămară, limba mi se dezlegase. Vorbeam fără nicio greutate şi simțeam cum fetele se apropie, încet-încet, de mine. Ce fericire să poți spune „fetele mele" în fața unor domnişoare aşa de mari! Numai că, din când în când, cam exagerau cu râsul. Mie puțin îmi păsa, dar ferească Allah, dacă Recep efendi s-ar uita pe fereastra clasei cu privirea aceea piezişă a lui care prețuieşte mai mult de o mie de lire, ar fi nenorocire! De aceea am socotit necesar să le atrag în mod special atenția:

— Domnişoarelor, râsetele dumneavoastră nu trebuie să depăşească zâmbetul. Eu, din păcate, nu dispun ca să vă ameninț, de ceea ce numeşte domnul director „galpatan". Dar mă voi supăra pe dumneavoastră.

Pe scurt, prima mea lecție a decurs foarte bine.

În timp ce ieşeam din clasă, una dintre fete a venit lângă mine. Mi-a spus că mult invocatul „galpatan" înseamnă pur şi simplu „cleşte". Pe cele care se întreceau cu râsul, domnul director le amenința, plin de spirit: „A! Am să vă scot dinții cu cleştele!"

B., 28 martie

Sunt foarte, dar absolut foarte mulțumită de elevele mele. M-au îndrăgit într-atâta, încât nici în recreație nu mă lasă în pace. Cât despre colege, la drept vorbind, nici despre ele nu mă pot plânge c-ar fi rele. Există şi dintre acelea care-mi arată o răceală evidentă, care mă privesc chiondorâş şi şuşotesc pe socoteala mea în câte un ungher mai dosnic

lucruri de bună seamă nefavorabile. Dar parcă omul, chiar în propria-i casă, poate fi drag oricui?

Printre colege, cele care-mi plac cel mai mult sunt Nezihe şi Vasfiye, două fete simpatice, din Istanbul, nedespărțite una de alta. Dar adjuncta Şehnaze hanîm mi-a recomandat să nu leg prietenie strânsă cu ele. Care-o fi cauza, nu ştiu. Tot printre profesoare am şi două alte vechi cunoştințe. Una este femeia cea înaltă, cu ochi negri pătrunzători, care, altădată, la Şcoala Centrală, mi-a luat apărarea; dă lecții aici, o zi pe săptămână. Ea e singura de altfel care nu se teme de privirile pezişe ale domnului director. Dimpotrivă, Recep efendi se intimidează în fața ei şi scuturând nişte fire de praf imaginare de pe gulerul latalei sale albastre, spune:

— Vai, ce intrigantă e aia! Dagă m-aş desgotorosi de ea, la naiba, s-ar desgurga multe!

A doua din vechile mele cunoştințe este o profesoară bătrână, fără dinți, cu nişte ochelari mari; pe vremuri, uneori în tren, fuseserăm amândouă tovarăşe de drum. Pe atunci era profesoară pe undeva, prin părțile Göztepeului.

Şi ei i-am părut cunoscută şi privindu-mi cu luare aminte trăsăturile, îmi spuse:

— Allah, Allah! N-am mai văzut o aşa asemănare. Pe vremuri, mă întâlneam în tren cu o şcolăriță nemaipomenit de vioaie. Aşa vă semăna, cum nici nu pot să vă spun! Doar că era pesemne franțuzoaică, ori cam aşa ceva. Făcea fel de fel de şotii, toată suflarea din vagon se tăvălea de râs din pricina ei.

— Se poate, e posibil, îngăimam eu, uitându-mă în jos.

La şcoală sunt şi câțiva profesori. Zâhit efendi, un bătrân profesor de religie. Profesorul de geografie Ömer bei, colonel în retragere, cu mustăți cenuşii. Un profesor de caligrafie, al cărui nume nu l-am reținut şi, în sfârşit, profesorul de muzică, şeihul Yusuf efendi, cel mai important personaj nu numai din şcoală, ci din întregul orăşel. Yusuf efendi a fost un şeih din secta dervişilor dansatori; cu câțiva ani în urmă s-a îmbolnăvit, a contractat probabil o tuberculoză. Doctorii

au spus că dacă va rămâne în regiunea în care se afla atunci, va muri. De doi ani a sosit în oraşul B., împreună cu o soră a sa, văduvă. Cei doi frați trăiau singuri, într-o casă mică, tăcută. Cei care cunosc această căsuță spun că e un adevărat muzeu al muzicii. Ar exista acolo câte o mostră din fiecare instrument muzical, atât oriental cât şi occidental. Doar şeih Yusuf efendi e un compozitor renumit; are nişte compoziții care nu le puteai asculta fără să te simți complet răscolit.

L-am văzut prima dată într-o zi rece, ploioasă. În recreație ieşisem în grădină, împreună cu elevele, şi sub pretext că le învăț un nou joc cu mingea, mă jucasem şi eu puțin şi astfel mă mai dezmorțisem. Când am intrat înăuntru, bluza mea neagră mi-era udă. Trebuie să fac o paranteză şi să spun că această ținută, pe care am născocit-o eu, a început treptat să se răspândească în şcoală chiar şi printre elevele mele. Domnul director are obiecții asupra culorii, spune: „Îmbrăcămintea în negru nu se potriveşte musulmanilor, bluza trebuie să aibă culoarea verde”, dar noi, pretextând că verdele se murdăreşte iute, nu țineam seama de recomandarea lui.

În cancelarie ardea focul într-o sobă mare de teracotă. Cuibărită în spațiul dintre această sobă şi unghiul descris de cei doi pereți, stăteam în picioare şi, cu mâinile vârâte în buzunarele bluzei mele, îmi uscam vestmântul. S-a deschis uşa şi a intrat un domn zvelt, înalt, de vreo treizeci şi cinci de ani. Era îmbrăcat ca civilii obişnuiți. Dar, cu toate acestea, mi-am dat seama că persoana nou-venită trebuie să fie şeih Yusuf efendi. În şcoală e foarte iubit. Colegii l-au înconjurat imediat şi i-au scos paltonul. Folosind drept paravan burlanul sobei, am început să-l privesc cu luare aminte. Era un om blând, liniştit, cu fața slabă, de o albeață delicată, diafană, imaculată, întâlnită adesea la bolnavii hărăziți morții. Barba sa subțire, blondă, ochii săi de un albastru deschis îmi amintiră de imaginile lui Iisus care îmi surâdea trist pe culoarele sumbre ale pensionului. Mai cu seamă felul său de a vorbi era atât de blajin, că nu te mai saturai ascultându-l.

În acest glas dulce, cald, vibra un ton imperceptibil de imputare, ca mustrarea aceea tainică, umilă, care se simte în vocea copiilor bolnavi. Se plângea colegelor mele, care-l înconjuraseră în cerc, de ploaia aceasta interminabilă, spunea că aşteaptă vreme frumoasă cu o aprigă nerăbdare. La un moment dat, privirile ni s-au încrucişat. Ca să poată vedea puţin mai bine în colţul întunecat unde mă refugiasem, şi-a îngustat uşor ochii:

— Cine-i această domnişoară, una dintre elevele noastre? a întrebat el.

Toate deodată, colegele s-au întors spre mine. Râzând, Vasfiye îi spuse:

— Scuzaţi-ne, domnule, am uitat să vă facem prezentările. Domnişoara Feride, noua noastră profesoară de franceză.

L-am salutat cu capul, de acolo de unde mă aflam:

— Îmi pare foarte bine, domnule, că am cunoscut pe marele nostru compozitor.

Artiştii sunt foarte sensibili faţă de astfel de fraze. Pe pielea sa albă flutură fugar o roşeaţă uşoară. Frecându-şi mâinile, s-a înclinat:

— Nu sunt deloc încredinţat că aş fi creat o operă care să justifice atributul de compozitor dat servului dumneavoastră. Dacă totuşi unele fragmente din opera mea au vreun oarecare merit, lucrul se datorează exclusiv faptului de a fi exprimat cu sinceritate, în muzică, imaginile divine ale unor maxi poeţi ai noştri ca Hâmit şi Fikret[24].

În concluzie, îl iubesc pe acest Yusuf efendi ca pe un frate mai mare.

B., 7 aprilie

Am mai atins una din cele mai mari năzuinţe ale mele. De ieri am o casă mică, frumoasă, curată. Allah să-l răsplătească pe Haci Kalfa, el mi-a găsit-o. O căsuţă minusculă, poetică, compusă din trei odăi, cu grădină, pe marginea aceleiaşi terase ca şi casa sa, de care se află la o distanţă de numai

două-trei minute. Şi ce m-a bucurat mai mult, a fost că mi s-a închiriat mobilată.

Şi Munise, şi eu am fost ieri foarte vesele. Chipurile, aveam de gând să facem un pic de curăţenie, să punem un pic de ordine printre lucruri. Ţi-ai găsit! Parcă am fost în stare de altceva în afară de a ne fugări una pe alta, de a râde, de a ne hârjoni!

Îndeosebi bietei Munise nu-i vine să-şi creadă ochilor, i se pare că se află într-un palat. Numai Mazlum[25] – iedului pe care ni l-a dăruit ciobanul Mehmet, i-am pus acest nume – ne-a provocat destule temeri. Prin uşa întredeschisă de la bucătărie, neastâmpăratul a zbughit-o în grădină şi de acolo pe coasta abruptă, înaltă de-aproape douăzeci de metri, care, coboară spre pârâu. Doamne fereşte, dacă ar fi alunecat, ar fi căzut drept în apă. Dar, din fericire, făpturile astea diavoleşti ştiu mai bine ca mine unde şi cum să calce. În tot cazul, până l-am văzut iar în casă am trecut prin mare grijă.

Da, suntem foarte mulţumite de locuinţa noastră. Lui Munise nu-i vine să calce pe dalele albastre ale vestibulului, îşi trece mereu mâinile pe tapetul cu flori de pe pereţi.

Doar serile, când se întunecă, devenim puţin cam triste. La casele vecine sosesc în vizită părinţi, rude, agitând din depărtare batistele. În ceasurile acestea, nimeni nu va bate la poartă noastră; şi aşa va fi mereu.

Aici în regiune primăvara este neînchipuit de frumoasă. Pretutindeni, totul a devenit verde-verde. În grădina mea se deschid flori multicolore, la fereastra odăii mele se caţără iedera. Îndeosebi coasta pieptişă din faţa grădinii e o adevărată cascadă verde. În această verdeaţă unduioasă ard maci roşii, aidoma unor răni proaspete. Toate zilele mele libere mi le petrec cu Munise, jucându-ne de-a prinselea ori sărind coarda. Când obosesc, eu mă apuc de desen; Munise se întinde pe iarbă, cu iedul ei. Gustul pentru pictură mi s-a trezit din nou. De câteva zile lucrez la un portret al lui Munise, în acuarelă. N-are astâmpăr; dacă ar sta cuminte, aş

isprăvi iute, dar o plictiseşte tare mult pozatul. Îi vine foarte greu să stea nemişcată în fața mea, cu o coroniță de flori de câmp pe cap, cu iedutul în brațele goale.

Din când în când Mazlum începe să se zbată, să dea din picioarele lui lungi, să împungă. Atunci Munise fuge, spunându-mi:

— Surioară, zău, eu aş vrea să stau, dar Mazlum nu stă, ce să fac?

Uneori mă înfurii şi o amenint cu degetul:

— Îți închipui că eu nu-ți pricep jocul? Tu îl ațâți, dinadins.

Nici lecțiile de la şcoală cred că nu merg prea rău. Domnul director e chiar foarte mulțumit de mine. Numai uneori, se supără că îmi place prea mult să râd şi atunci îmi spune:

— Adug eu şi pentru tine galpatanul, n-ai teamă!

Eu ripostez recurgând la un subterfugiu:

— Ce să fac, domnule director! Buza de sus mi-e un pic mai scurtă şi chiar când stau serioasă vi se pare că râd.

Spre nedumerirea mea, domnul director are slăbiciune pentru lecțiile de limba franceză. El însuşi a găsit o carte în alfabetul vechi, arab, pe care o, silabiseşte din când în când, şi întrebându-mă pe mine cuvintele, le însemnează sensul pe marginea cărții, cu creionul.

Prietenia mea cu domnul şeih Yusuf a progresat simțitor. Îmi place tare, tare mult acest bolnav delicat, melancolic. Cu glasul său în care vibrează acea imputare secretă, spune nişte lucruri atât de frumoase, atât de subtile! Acum zece zile s-a petrecut o întâmplare stranie. Şcoala are un salon abandonat, plin cu lucruri de prisos. În ziua aceea, intrasem în salon ca să iau o planşă pentru lecții. Pentru că storurile erau lăsate, odaia era cufundată în întuneric de parc-ar fi fost seară. Uitându-mă în jurul meu, o orgă veche, acoperită de un strat gros de praf, mi-a atras atenția şi brusc mi-a trezit în suflet un tremur dulce şi nostalgic. Zilele fericite ale copilăriei mele se consumaseră în cânticele grave, adânci, interpretate la orgă. M-am apropiat de ea cu emoție, ca şi cum m-aş fi

apropiat de mormântul unui prieten dat uitării. Îmi ieşise din minte pentru ce am venit în acest salon, unde mă aflu. Am apăsat încet cu piciorul pe pedale şi am pus degetul pe una din clape. Orga a scos un sunet grav, profund, parcă venit dintr-o inimă rănită!

Fără să mă mai gândesc ce fac, am tras un scaun. M-am aşezat în fața instrumentului şi încet, extrem de încet, am început să dau glas uneia din cânticelele mele îndrăgite.

Pe măsură ce orga gemea, eu mă pierdeam, mă cufundam lin într-un vis toropitor. Prin fața ochilor mi se perindau coridoarele sumbre; colegele mele, cu şorțuri negre, cu părul scurt, treceau în convoi. Nu ştiam de câtă vreme mă aflam aici, ce cântam. Mă lăsasem cu totul pradă visului vechi al zilelor mele de odinioară.

Am auzit în spatele meu un oftat, o voce care semăna cu trecerea vântului printre frunze. Mi-am întors capul. În întuneric am desluşit chipul blond al şeihului Yusuf efendi. Sprijinit de un dulap stricat, mă asculta, cu capul adânc plecat, cu o tristețe grea în ochii lui albaştri.

Când a văzut că mă opresc, mi-a spus;

— Continuă, copila mea, continuă, te rog.

Nu i-am răspuns. Aplecându-mi şi mai mult capul deasupra orgii, am cântat până mi s-au uscat lacrimile. Apoi m-am oprit, sleită de oboseală, cu respirația tăiată.

— Ce autentic talent muzical aveți, domnişoară Fetide! Ce inimă sensibilă! Sunt uluit de felul în care un suflet de copil intuieşte această tristețe nemărginită.

Am încercat să mă arăt cât mai detaşată:

— Sunt un fel de imnuri religioase denumite cântice care, prin ele însele, prin esența lor sunt aşa de răscolitoare, domnule. Tristețea nu-mi aparține mie, ci lor.

Yusuf efendi nu m-a crezut şi clătinând din cap, adăugă:

— Eu, în calitate de compozitor, nu mă pot considera un maestru, dar în interpretarea unei bucăți muzicale ştiu să disting fără greş cât se datorează compozitorului şi cât interpretului. Degetele dumneavoastră au, ca şi vocile, unele

tresăriri care decurg numai dintr-o trăire a unei inimi de o mare sensibilitate. Veți avea oare bunătatea să-mi dați şi mie unele partituri din aceste imnuri pe care le numiți cântice?

— Sunt simple reminiscențe, domnule, parcă eu ştiu să le pun pe note!

— Nu-i nimic. Într-o zi, dacă-mi permiteți, v-aş ruga să le cântați din nou la orgă; eu am să le notez. Nu demult am achiziționat o orgă din moştenirea lăsată de un călugăr bătrân care a răposat. Am slăbiciune pentru instrumentele muzicale. Am aşezat-o într-un colț, acasă, la servul dumneavoastră. Aş dori să cânt şi eu aceste bucăți.

Părăsiserăm salonul vorbind. Când să ne despărțim, Yusuf efendi mi-a făcut o promisiune:

— Am unele compoziții care pentru mine reprezintă o confesiune şi pe care nu le-am cântat nimănui. Eram sigur că nu vor fi înțelese de nimenea. Poate că într-o zi vi le voi cânta dumneavoastră, s-ar putea, domnişoară?

Iată, această întâmplare a făcut să crească şi mai mult prietenia dintre şeih şi mine. Încă n-am ascultat compozițiile promise. Dar sunt convinsă că vor fi foarte frumoase. Am credința că dacă acest şeih bolnav şi sensibil ar atinge şi o bucată ordinară de scândură, ar face-o să cânte. Acum câteva zile unul dintre copii îi adusese să se uite la un luth[26] pe care intenționa să-l cumpere. Când, într-o doară, îşi plimbase de câteva ori vârful degetelor pe strune, am crezut că aceste degete subțiri nu ating un luth, ci adâncul inimii mele.

Ieri am săvârşit o vină gravă: tremur la gândul că va fi dată în vileag. Ştiu că fapta mea e dintre cele mai reprobabile, dar ce să fac, n-am putut altfel. O noapte pe săptămână profesoarele rămân la şcoală, de gardă. Ieri-noapte era rândul meu.

În timpul lecturii de seară, adjuncta Şehnaze hanîm şi cu mine ne plimbam prin şcoală. Văzând că lampa cu gaz aerian într-una din clase nu arde cum trebuie, am intrat înăuntru.

Adjuncta e o femeie foarte îndemânatică. Se pricepe la orice. Trăsese un scaun şi urcându-se pe el examina lampa. Pe uşă a intrat bătrâna slujnică cu o scrisoare în mână şi s-a îndreptat către o elevă care sta într-o bancă din fund.

Tocmai, când să-i înmâneze scrisoarea, adjuncta, de pe scaunul pe care era suită, a intervenit.

— Stai, Ayşe, ce-ai acolo?

— Nimica. A fost lăsată la portar o scrisoare pentru domnişoara Cemile.

— Ad-o încoace. De câte ori ți-am poruncit să-mi arăți întâi mie scrisorile adresate elevelor. Ce femeie grea de cap mai eşti!

În această clipă s-a petrecut ceva curios. Cemile, sărind de la locul ei, înşfăcase scrisoarea din mâinile slujnicei.

Fără să-şi tulbure calmul, adjuncta o chemă:

— Vino aici, Cemile.

Fata nu se mişca.

— Îți spun să vii aici, Cemile! Pentru ce nu asculți?

Femeia aceasta debilă, bolnăvicioasă avea un ton atât de poruncitor, încât până şi eu m-am cutremurat. În clasă se lăsase o linişte mormântală.

Cu capul în jos, Cemile se apropie de noi, încet. Era o fată de vreo şaisprezece-şaptesprezece ani, cu trăsături frumoase. O vedeam mereu ținându-se departe de colege, preferând şi în grădină să străbată pe gânduri, ungherele deşarte. La ore, de asemenea, era distrată, melancolică.

Când i-am văzut de aproape chipul, mi-am dat seama că trece printr-o dilemă chinuitoare. De pe figură îi pierise orice urmă de sânge. În timp ce se înclina în fața noastră, buzele-i deveniră livide, iar pleoapele i se închideau şi deschideau iute, într-un tremur necontenit.

— Cemile, dă-mi scrisoarea!

— ...

Iritată, plină de nerăbdare, adjuncta bătu din picior:

— Haide, ce aştepți?

— Pentru ce, doamnă directoare, pentru ce?

Din acest „pentru ce”, din aceste cuvinte neînsemnate, răzbătea o răzvrătire disperată. Cu un gest aspru, adjuncta şi-a întins mâna şi prânzind cu brutalitate braţul fetei, i-a înhăţat scrisoarea:

— Hai, du-te acum la locul tău.

Când şi-a trecut ochii peste plic, Şehnaze hanîm s-a încruntat uşor. Dar numaidecât şi-a revenit. S-a adresat clasei care, în ciuda liniştei desăvârşite, trăda o tulburare vădită:

— Scrisoarea este de la fraţii din Siria ai lui Cemile; dar, numai pentru că nu m-a ascultat, nu i-o voi restitui până mâine.

Elevele şi-au aplecat din nou capetele deasupra cărţilor. În timp ce ieşeam împreună cu adjuncta, am aruncat o uitătură furişă în clasă. În băncile din fund, câteva fete şopoteau ceva, cu capetele apropiate. Cât despre Cemile, cu faţa ascunsă de bancă, tremura, cu umerii săltaţi uşor.

Pe coridor, i-am spus adjunctei:

— Aţi pedepsit-o prea greu, doamnă. Să aştepte până mâine! Cine ştie cât de nerăbdătoare este?

— Nu-ţi fă griji, fata mea. E convinsă că nu va citi niciodată scrisoarea.

— Cum, doamnă directoare, nu-i veţi da scrisoarea trimisă de un frate?

— Nu, fata mea.

— Pentru ce?

— Pentru că nu e de la fratele ei.

Şi adjuncta continuă, cu vocea mai scăzută:

— Cemile a noastră e fiica unui om destul de înstărit, Anul acesta s-a îndrăgostit de un locotenent. Tatăl ei nu-i de acord, nu-şi dă consimţământul la căsătoria lor. Acasă, la şcoală, Cemile e spionată permanent, pretutindeni. Pe locotenent l-au detaşat la Bandîrma; noi ne căznim s-o vindecăm, încet-încet, pe fată. Iar el, când îl cauţi, îi împrospătează rana. Aceasta e a treia scrisoare care-mi cade în mână.

Vorbind, ajunseserăm în biroul adjunctei. Cu un gest nervos, Şehnaze hanîm a boţit scrisoarea apoi, ridicând uşiţa sobei, a aruncat-o înăuntru.

Se apropia miezul nopţii. În patul din camera de gardă a profesoarelor încă nu reuşisem să adorm. În, sfârşit, m-am hotărât. Trimiţând jos, cu un pretext oarecare, pe slujnica de serviciu care circula pe coridor, am intrat în biroul gol al adjunctei. Printr-o fereastră cu perdelele date la o parte, lumina palidă a lunii pătrunsese în odaie. Tremurând ca un răufăcător nocturn, am deschis uşiţa sobei şi am scos din grămada de hârtii rupte şi mototolite scrisoarea lui Cemile.

În nopţile când făceam de gardă, după ce adormeau cu toţii, îmi plăcea tare mult să străbat coridoarele pustii, dormitoarele tăcute, cufundate în întuneric. Aici învelesc o fetiţă cu cămaşa descheiată, dincolo aranjez plapuma unei bolnave micuţe care, în patul ei, tuşeşte, îi pun mâna uşurel pe capul fierbinte, mai încolo o tânără doarme, într-o revărsare de păr negru, şi mă întreb în sinea mea cărei speranţe îi surâde aşa, cu buzele-i subţiri întredeschise. E ca şi cum un nor greu de visări s-ar pogori asupra acestor dormitoare cuprinse de întuneric şi linişte, în care dorm majoritatea fetelor. Ca să nu destram această atmosferă, ca să nu le trezesc pe bietele copile dintr-un vis pe care, mai devreme ori mai târziu, tot îi vor pierde, calc pe vârful picioarelor, cu inima zvâcnind.

În acea noapte, când am ajuns la patul lui Cemile, biata de ea abia adormise. Boabele de lacrimi încă neuscate dintre gene stăteau mărturie. M-am aplecat asupra ei eu băgare de seamă:

„Prea fericită copilă, ce mult ai să le bucuri când ai să găseşti, în buzunarul şorţului de şcoală, scrisoarea trimisă de cel pe care-l iubeşti! Te vei întreba, ce zână nevăzută a nopţii ţi-a adus acest lucru pierdut! Nu-i vorba de nicio zână, Cemile, ci doar de o fiinţă sărmană, lipsită de noroc,

condamnată să dea pradă focului mereu, odată cu o parte din inima ei, scrisorile care-i vin de la omul pe care-l urăşte.”

B., 20 mai

Ieri s-au încheiat cursurile. Peste trei zile începem examenele. Toate şcolile de fete din localitate au ieşit astăzi pe malul unui râu, la o depărtare de o oră de oraş, să sărbătorească luna mai. Eu nu sunt amatoare de excursii în grup. De aceea intenționasem să nu mă duc, să petrec această zi în grădină mea. Dar Munise, care vedea cum fetele de şcoală trec cântând prin fața casei, a început să protesteze. Tocmai când mă căzneam, s-o conving, „toc, toc” cineva a bătut la poartă. Mă uit: câteva eleve din ultima clasă, cu Vasfiye, colega mea. Fusese trimisă din partea directorului, cu dispoziția strictă de a mă aduce şi pe mine, neapărat, printre ei. Spune că Recep efendi striga agitat:

— La naiba, eu spegial pentru ea am pus să se fagă miel umplut şi halva. Mai mare ogara! Nu admit, mă rog ție, nu admit să lipseasgă!

Cât despre elevele mele, în numele ultimei clase venise o delegație impresionantă să mă roage să nu lipsesc:

— Dacă nu merge şi Fluturele-de-Mătase, nu ne urnim nici noi, în ruptul capului, se încăpățânau ele.

Fluturele-de-Mătase e noul meu nume. S-a isprăvit cu Pitulicea. Acum a apărut Fluturele-de-Mătase şi spre necazul meu, cele mai mari dintre elevele mele nu se sfiesc să-mi zică aşa în față. Zău de nu mă simt atinsă în amorul meu propriu, ca şi în demnitatea mea de profesoară! Măcar dacă porecla aceasta ar circula numai în cadrul şcolii! Atunci încă nu m-aş plânge. Dar ieri mi s-a întâmplat să trec prin fața unei cafenele. Un bărbat necioplit, îmbrăcat cu mintean şi pantaloni în felul şalvarilor, despre care se zice că e un bogat negustor de mătase, s-a pornit să strige dintr-un colț al cafenelei tocmai în celălalt:

— Am opt livezi cu duzi; pentru un Fluture-de-Mătase ca ăsta le sacrific pe toate opt!

Aş fi preferat să intru în pământ de ruşine. N-am mai pus piciorul pe strada cu pricina.

Eram încurcată. Dacă mă încăpăţânez în refuzul meu de a merge, se vor distra pe socoteala mea, zicând că mă răsfăţ. De aceea, neavând altă alternativă, mi-am luat feregeaua şi le-am urmat.

Elevele mici fuseseră îmbrăcate în alb. Malurile râului se prefăcuseră într-o pajişte de margarete. Ce multe şcoli de fete erau în regiune! Rândurile care, intonând marşuri, se scurgeau pe drumurile şerpuitoare dintre grădinile verzi, parcă nu aveau de gând să se mai sfârşească.

Profesorii se retrăseseră într-o pădurice de peste râu. Printre noi se foia numai Recep efendi, cu uriaşa sa umbrelă neagră şi lalaua cea albastră; dădea porunci, urlând la bucătarii care, ceva mai la o parte, improvizau vetre din pietrele de prin preajmă. Elevele mari, la unison cu profesoarele, au întâmpinat destule greutăţi până au reuşit să-l „ducă” pe domnul director, adică să capete învoirea de a-şi lepăda feregelele, pentru a se putea mişca nestingherite, cu capul descoperit.

Nu ştiu de ce eu, astăzi, nu eram deloc în stare să mă distrez. Bucuria, veselia dezlănţuită a acestor sute de fete nu-mi stârnea altceva decât o melancolie obositoare, paralizantă. Acolo orchestra unei şcoli preparatoare intonează marşuri, dincolo un cârd de fete bate mingea, îmbrâncindu-se şi ţipând ori se joacă de-a hoţii şi vardiştii, mai încolo o grămadă învălmăşită de oameni mari şi mici aplaudă pe-o fată care recită versuri ori ţine un discurs.

Munise se pierduse în mulţime. Neastâmpărata, putea să stea ea cu mine?!

Departe, la marginea unei terase înalte, era un şir de castani. Câteva profesoare tinere împreună cu elevele mai mari au înjghebat leagăne aninate de copaci. Printre grămezile de frunze fluturau fuste multicolore, zburau strigăte, şi hohote de râs.

Pe nesimțite, eu mă izolasem de mulțime; mă aşezasem la umbra unei stânci mari ce străjuia o albie adâncă de torent. Rupând flori galbene plăpânde, crescute printre pietre şi aruncându-le în apa de la picioarele mele, mă lăsasem în voia gândurilor.

Deodată, în spatele meu răsună un strigăt:

— Am găsit-o! E aici! Fluturele-de-Mătase e aici!

Mă căutau, se pare, ca să mă dau în leagăn. M-au târât până acolo mai mult cu de-a sila.

— Nu vreau, sunt obosită, nu ştiu să mă dau în leagăn, protestam eu.

Dar atât colegele, cât şi elevele, parcă nici nu mă auzeau. Mürüvvet hanîm, aceeaşi femeie cu ochii negri pătrunzători, care altădată, la Şcoala Centrală, îmi luase apărarea, ținea morțiş să se dea în leagăn cu mine. Zadarnic însă. Brațele-mi tremurau, genunchii mi se îndoiau, ca şi cum nu erau în stare să-mi țină greutatea corpului.

Biata Mürüvvet, după ce s-a chinuit destul de mult cu mine, a renunțat:

— Degeaba, draga mea… Ți-e într-adevăr frică să te dai în leagăn, te-ai făcut cenuşie, ai să cazi…

La masa de prânz, domnul director a stat cu noi. Observase şi el proasta mea dispoziție. Îmi spunea mereu:

— Hei, de ge nu râzi? Vai, gopil sugil ge eşti, vai! Gând îți zig: „Nu râde!” tu râzi, iar aigi, la petregere, stai îmbufnată!

Nici după masă nu m-a lăsat în pace. Pusese să se aducă de la şcoală samovarul; în mod special, ca să-mi facă el însuşi un ceai. Una din profesoare m-a chemat de departe, prin semne, cu mâna:

— L-am trimis pe unul din servitori de-a adus o tambură pentru şeihul Yusuf efendi. O să-l punem să ne cânte, cât mai departe de aici. Scapă de aiuritul ăsta şi vino!

Era, într-adevăr, o ocazie pe care nu voiam s-o ratez. Muzica lui Yusuf efendi mă incinta din ce în ce mai mult. Sărmanul compozitor fusese bolnav mai multă vreme. Lipsise

de la şcoală. Auzisem că de vreo câteva zile s-ar fi însănătoşit. Ținuse şi el să vină la petrecerea şcolară de azi.

Printr-un şiretlic, profesoarele îl desprinseseră pe Yusuf efendi de lângă profesori. Cu grija de a nu fi văzuți, noi, un convoi mic de vreo opt-zece inşi, am apucat-o de-a lungul râului, pe o potecă îngusta. Şeih efendi era astăzi vioi şi vesel.

Făcea haz pe socoteala acelora care, văzând că drumul se prelungeşte, se temeau pentru sănătatea lui:

— O veşnicie să țină poteca aceasta şi tot n-aş obosi. Atât de puternic mă simt azi.

Una dintre colege s-a aplecat uşurel la urechea mea şi mi-a destăinuit că nişte profesori au băut rachiu pe ascuns şi că i-au dat şi şeihului Yusuf efendi câteva păhărele. Veselia lui era, pesemne, stimulată nițel şi de acest lucru.

După ce am mers vreo cincisprezece minute pe malul râului, am ajuns la o moară în ruină. În acest loc denumit Çağlîyanlar – Cascadele – valea se strâmta brusc, luând înfățişarea unor adevărate chei. Stâncile de pe marginea apei se înălțau atât de semeț, încât soarele nu răzbea până jos, iar apele curgeau într-o lumină irizată, ca a zorilor.

De aici era imposibil să ne audă cineva. L-au instalat pe Yusuf efendi sub un nuc cu frunzişul des şi i-au dat tambura. Eu mă cuibărisem ceva mai departe, pe o stâncă pe care apele se răsfirau, înspumate. Colegele iar nu mi-au dat pace:

— Nu se poate, nu se poate... Vino aici, trebuie să vii „negreşit... şi m-au aşezat în fața compozitorului.

Tambura a prins să răsune. Nu îmi va fi dat vreodată să mai aud această muzică. Colegele se lungiseră pe-o rână, în iarbă. Chiar celor mai puțin sensibile li se umeziră ochii iar buzele le tremurau a plâns.

Am şoptit la urechea lui Vasfiye, al cărei păr negru se împrăştiase pe umărul meu:

— Eu îl mai ascultasem o dată pe Yusuf efendi, la şcoală. A cântat şi atunci foarte frumos, fireşte, dar nu aşa ca acum!

Cu un surâs enigmatic în ochii galeşi, ea mi-a răspuns:

— Da, pentru că niciodată, în toată viața lui, Yusuf efendi n-a fost nici atât de fericit, dar nici atât de nefericit ca astăzi!

M-a privit țintă; apoi, lăsându-şi iarăşi capul pe umărul meu, mi-a spus:

— Taci! Să ascultăm!

Astăzi, şeihul ne desfăta numai cu cântece vechi. Nu mai auzisem până acum niciunul dintre ele. La sfârşitul fiecărei piese mi se strângea inima la gândul că, vai, acum se va isprăvi! Dar abia termina un cântec şi – cu ochii pe jumătate închişi, cu tâmplele care se îngălbeneau treptat, perlate de o sudoare fină – începea un altul.

Nu-mi puteam dezlipi privirile de la aceşti ochi pe jumătate închişi. La un moment dat am văzut prelungindu-i-se pe obrajii palizi câteva lacrimi. Brusc, m-a străbătut un fior. Era păcat să oboseşti într-atâta un om suferind. N-am mai rezistat şi profitând de faptul că unul din cântece tocmai se terminase, i-am spus:

— Nu vreți să vă odihniți puțin? Parcă nu v-ați simți tocmai bine. Ce aveți?

Nu mi-a răspuns. Printre genele umede s-a uitat la mine pătrunzător, cu ochii săi de copil, apoi, lăsându-şi din nou capul pe instrument, a reînceput un cântec:

Nu mă sili ca focul din mine să-ți destăinui,
Nu mă sili furtuna din pieptul meu să-ți spun…

Când şi-a isprăvit cântarea, capul i-a căzut pe tambură; îl cuprinsese un leşin uşor. Toate profesoarele au rămas înmărmurite.

— Noi suntem de vină, n-ar fi trebuit să-l obosim în halul acesta, am remarcat eu şi sărind cu iuțeală printre pietre, am coborât la râu, ca să-mi ud batista.

Fusese un leşin trecător, mai degrabă o amețeală. Când, cu batista udă în mână, m-am întors lângă el, l-am găsit cu ochii deschişi.

— Vai, cum ne-ați speriat, domnule! i-am spus eu.

— Nimic serios, mi se întâmplă uneori, mi-a răspuns el, cu un surâs şters.

Începeam să simt ceva ciudat în comportarea colegelor mele. Se uitau la mine cu înțeles şi-şi vorbeau ceva, cu glasul scăzut.

Ne întorceam pe acelaşi drum. Vasfiye şi cu mine încheiam convoiul.

— Şeihul nostru are o purtare bizară. Parcă l-ar măcina ceva tainic, am reluat eu discuția.

Colega mea mă scrută cu aceeaşi privire plină de tâlc, de dinainte:

— Vorbeşti serios, Feride? Nu mi-o luă în nume de rău, dar îmi vine greu să te cred. Deci, tu nu ştii nimic? şi Vasfiye mă pironi cu o uitătură ciudată.

— Dac-aş şti, pentru ce ți-aş ascunde?

Ea tot nu m-a crezut:

— Cum adică, tu n-ai habar de ceva de care vuieşte tot oraşul?

Am ridicat din umeri, zâmbind de îndoiala aceasta fără rost.

— Doar ştii ce viață închisă şi singuratică duc eu. Nu mă interesează nimic despre nimeni.

Vasfiye mi-a prins mâinile într-ale ei:

— Yusuf efendi te iubeşte la disperare, Feride.

Fără voie, mi-am acoperit fața cu mâinile. Pe marginea râului, încă mai continua gălăgia plină de bucurie a copiilor. M-am desprins de convoi pe neobservate şi cotind pe un drumeag dintre două livezi, m-am înapoiat singură acasă.

B., 25 iulie

Lunile de vară păreau interminabile. Canicula era insuportabilă. Totul e pârjolit, nimic verde n-a mai rămas în jur. Culmile de un verde-închis din preajma oraşului căpătaseră o culoare gri-palidă. În depărtare, printre razele orbitoare ale soarelui, par nişte imense grămezi de cenuşă, lipsite de viață şi de orice sens. Mă plictisesc. Mă plictisesc de

moarte, mă înăbuş. Ținutul este acuma pustiu. Elevele s-au risipit, cele mai multe profesoare au plecat aiurea să-şi petreacă lunile de vacanță. Nezihe şi Vasfiye îmi trimit din când în când scrisori din Istanbul. Spun că în acest an Istanbulul e foarte frumos. Nu mai isprăvesc tot povestind despre apele şi insulele lui. Dacă ar găsi vreo cale, ar rămâne acolo.

Să spun drept, nici eu n-am de gând să mai stau aici. Întâmplarea cu şeihul Yusuf m-a mâhnit foarte mult. Mă sfiesc să mai ies printre oameni. Când se vor relua cursurile, voi cere un post într-altă parte. Am să mă mulțumesc cu un loc cât mai departe de aici, fie şi mai rău. Un loc care să mă copleşească cu totul, să mă supună la cazne – nu-mi pasă, numai să mă lase singură cu mine însămi.

B., 5 august

De când sunt profesoară, mi se întâmplă pentru a doua oară să-mi văd o elevă devenind mireasă. Dar acum este vorba de cu totul altceva decât a fost cu sărmana Zehra. În această noapte, la această oră, Cemile nu mai doarme în patul ei, cu boabe de lacrimi încă proaspete lucindu-i printre gene. În noaptea aceasta pieptul tânărului locotenent atât de iubit i-a fost pernă frumosului ei cap. Dragostea acestor două ființe s-a dovedit atât de neclintită, încât, până la urmă, părinții lor au fost nevoiți să ce înduplece.

Ca şi pe Zehra, şi pe Cemile am gătit-o cu mâinile mele. Stăruiam de la o vreme în hotărârea de a nu apărea în lume. Dar Cemile a venit special la mine acasă şi sărutându-mi mâinile, m-a implorat să viu. Şi-o fi dat seama, oare, de serviciul pe care i l-am făcut în noaptea aceea? Nu ştiu. Dar în ziua în care părinții ei le-au încuviințat căsătoria, la mine alergase întâi să-mi aducă vestea cea bună. Probabil că are unele bănuieli.

Da, am împodobit-o pe Cemile cu mâna mea, eu cu mâna mea i-am prins vălul de mireasă. Pe aici este un obicei: tinerelor fete, indiferent cine sunt în raport cu mireasa, li se

prinde în păr, obligatoriu, un fir de beteală, socotindu-se ea ceva de bun augur. În ciuda rezistenței mele înverşunate, n-am reuşit s-o împiedic pe mama lui Cemile să-mi agațe şi mie, în păr, o minusculă scânteiere de beteală.

Eram foarte dornică să-l văd pe locotenent. Nu aveam să cred în fericirea lor până n-o vedeam pe Cemile aninată de brațul lui. Dar n-a fost cu putință. Am fost silită să mă înapoiez devreme acasă.

Ca pretutindeni, şi aici am observat că toate femeile îmi aruncau priviri furişe, că şopteau ceva între ele. Pe toate buzele circula din nou cuvântul Fluture-de-Mătase.

O femeie grasă – după cât se spune, soția primarului – strivită sub greutatea aurului şi a nestematelor, după ce mi-a cercetat cu atenție chipul, a spus celor de lângă ea, în aşa fel ca s-o pot auzi şi eu:

— Fluturele-de-Mătase e într-adevăr o minunăție! A avut dreptate, bietul om, să se topească de focul ei!

Nu mai puteam rămâne. Mi-am cerut scuze de la mama lui Cemile, am pretextat că sunt suferindă şi că mi-e imposibil să mai stau. Lângă tânăra mireasă se strânseseră câteva dintre colegele mele. Arătându-mi-le, bătrâna m-a îmbiat:

— Profesoarele îi dau lui Cemile sfaturi. Spune-i şi dumneata câteva vorbe, domnişoară!

Am primit cu un zâmbet această naivă dorință. Trăgându-mi eleva într-un colț, i-am spus:

— Cemile, măicuța ta a vrut ca, în calitatea mea de profesoară, să-ți dau nişte povețe. Cel mai frumos sfat posibil ți l-ai dat tu singură. Eu am să-ți fac numai o recomandare, copila mea. Dacă acuma, înainte de venirea locotenentului tău lângă tine, ai fi anunțată că o femeie necunoscută te caută şi doreşte să-ți spună ceva în secret, fereşte-te, draga mea, n-o asculta, fugi de femeia aceasta, ascunde-ți capul tău frumos la pieptul puternic al locotenentului din care fă-ți o pavăză pentru toată viața.

Cine ştie cât s-o fi mirat Cemile de vorbele mele. Şi ar fi avut dreptate. Parcă acum nu mă mir şi eu! Ca şi cum le-aş fi

auzit dintr-o gură străină, mă întreb şi eu care le-a fost semnificaţia.

B., 27 august

Astă-seară, în grădiniţa noastră a avut loc un festin. Munise şi cu mine invitaserăm la cină pe Haci Kalfa cu familia. În glumă, cumpărasem de pe stradă trei-patru felinare de hârtie şi le agăţasem de crengile aplecate deasupra mesei, ale unui migdal subţire. Cum a dat cu ochii de ele, Haci Kalfa s-a bucurat tare mult:

— Ei, dar asta nu-i o masă obişnuită! E o petrecere ca la 10 iulie![27]

— Haci Kalfa, păi noaptea asta este 10 iulie al meu! i-am răspuns, râzând.

Da, în noaptea asta sărbătoream propria mea libertate. Se împlinise exact un an de când Pitulicea a evadat din colivia ei. Un an! Trei sute şaizeci şi cinci de zile! Ce mult!

La început am fost foarte veselă. Râdeam şi vorbeam întruna. Am făcut atâtea giumbuşlucuri, încât doamna din Samatya se sufoca de râs, iar faţa umflată, plină de coşuri, a lui Hayganuş devenea una cu roşul felinarelor. Cu câtă plăcere râdea Haci Kalfa, lovindu-şi palmele peste genunchi!

— Ai mâncat din iarba-vorbei, măi, fato?!

Am stat în grădină până târziu, apoi mi-am petrecut oaspeţii, după ce am dat câte un felinar lui Mirat şi Hayganuş. Pentru că era tare obosită încă din timpul zilei, Munise, chiar în vreme ce noi discutam, a prins să moţăie pe scaunul ei. Am trimis-o la culcare, iar eu am mai rămas singură în grădină.

Era o noapte calmă, cu stele. În casele de pe terasa de peste drum, luminile aţipiseră. Proiectat pe cerul înstelat, muntele se înălţa ca o umbră masivă, ameninţătoare.

Mi-am sprijinit palmele şi fruntea de fierul rece al balustradei de pe marginea terasei. Jur-împrejur niciun zgomot, niciun semn de viaţă. Numai în fundul prăpastiei, un

murmur lin de la râul care, cu toată căldura aceasta insuportabilă, nu a secat, şi în care clipesc câteva stele.

Lumânarea din felinarul de hârtie era pe sfârşite. Simțeam că împreună cu pâlpâirile ei colorate mi se ofileşte şi veselia, că în inima mea porneşte să se lase un întuneric adânc, fără scăpare.

Am retrăit, în memorie, una câte una, zilele când sumbre, când luminoase ale acestui an. Ce an lung, Doamne, ce an lung!

Aveam o constituție solidă care rezistă, fără să crâcnească, la frig, la mizerie şi oboseală.

Pesemne că voi mai supraviețui patruzeci-cincizeci de ani.

Probabil că voi fi nevoită să mai trăiesc încă cincizeci de ani această tristă aniversare a tristei mele victorii. Ce lungă e viața, Doamne, ce lungă!

Probabil că nici chiar Munise nu va rămâne cu mine.

Am să încărunțesc şi o să-mi cadă părul.

Să sper, să rezist, e frumos. Sunt de acord cu asta, dar pentru ce? Ca să aştept, ce?

În acest singur an, au existat câteva momente în care n-am mai reuşit să mă stăpânesc şi am plâns. Dar niciunul dintre ele n-a conținut amărăciunea lacrimilor care-mi ard pleoapele acum. Atunci, plânseseră numai ochii mei. În noaptea aceasta, inima mea este cea care plânge.

B., 1 octombrie,

Sunt două săptămâni de când s-au reluat cursurile. Majoritatea colegelor s-au înapoiat în orăşel; chiar şi Vasfiye, care voise să rămână cu orice preț în Istanbul. N-a reuşit nicicum, biata de ea, să găsească un loc disponibil acolo.

Nezihe şi-a schimbat soarta în bine. Într-o vineri au întâlnit întâmplător, la Ape[28], pe un tânăr ofițer care le-a urmărit din Bosfor până la Fatih[29].

Ca fiecare dintre bărbații întâlniți de cele două prietene până acum, şi acesta manifesta o categorică preferință pentru Vasfiye. Şi-au dat chiar întâlnire, nu ştiu în care parc. Dar, ca un făcut, în ziua cuvenită, la Vasfiye au picat nişte oaspeți. Ca să nu-l lase pe ofițer să aştepte zadarnic, a rugat-o pe buna ei prietenă:

— Nezihe dragă, du-te tu în locul meu! Spune-i că nu pot veni astăzi şi fixează cu el, în numele meu, o altă dată pentru întâlnire.

Când seara Nezihe a ajuns acasă, a spus că nu l-a văzut pe tânăr. Însă din toată atitudinea ei se desprindea ceva ciudat. După câteva zile, lucrurile s-au lămurit. Pare-se că în ziua aceea, Nezihe a făcut ce-a făcut şi i-a sucit capul tânărului ofițer cu care s-a căsătorit doar o săptămână mai târziu.

Vasfiye e tare necăjită: pe de o parte suferă că a fost păcălită de o prietenă aşa de apropiată, pe de alta îi vine greu că a rămas atât de singură. Printre oftaturi, îmi spune:

— Ah, domnişoară Feride, ce bune prietene am fi putut deveni noi două! Dar cum să-ți spun, deşi eşti o fată atât de veselă, de bună, de sociabilă, dumneata încă nu prețuieşti cum se cuvine viața.

Şcoala semăna acum cu acele cuiburi trezite năvalnic la viață atunci când din ouă ies puişorii.

Mai cu seamă ploaia năprasnică dezlănțuită acum câteva zile, cu fulgere şi tunete, mi-a risipit acea inexplicabilă oboseală de a trăi, acea melancolie permanentă pe care mi-o inoculase vara caniculară, de un calm implacabil. Mă simt atât de uşoară, atât de veselă!

B., 17 octombrie

Ploaia continuă neîntrerupt de zece zile, şi încă cu câtă îndârjire! Ultimele flori de sezon care, în primele zile de ploaie se învioraseră, prinseseră culori proaspete, bucurându-se ca şi mine, au fost nimicite. Sub biciuirea aversei necontenite îşi

pleacă, sărmanele, capetele, se chircesc şi tremură, ca şi cum ar cere îndurare: „Gata! Destul!”

Când astă-seară m-am întors de la şcoală, aproape că nu era diferență între mine şi ele. Eram udă leoarcă. Feregeaua mi se lipea de trup, vălul de față, oamenii pe care îi întâlneam pe stradă râdeau de înfățişarea mea.

Munise mi se păruse cam palidă. Ca să previn un guturai, am culcat-o cu forța devreme şi i-am pregătit o infuzie de tei. În pat, neastâmpărata face nazuri şi se distrează pe socoteala acestor îngrijiri asidue:

— Draga mea surioară, mare lucru să fii nițeluş răcit? Ai uitat de noaptea pe care am petrecut-o anul trecut în hambarul de la Zeyniler?

Nu-mi era deloc somn. După ce am adormit-o pe Munise, mi-am luat o carte, şi m-am lungit pe sofa. Am început să ascult glăsuirea ploii pe streşini şi în burlane, tânguirea ei care, de cincisprezece zile, nu se mai sfârşeşte. Nu ştiu câtă vreme trecuse. Deodată, cineva a bătut precipitat în poartă. Cine putea fi la o oră atât de târzie?

N-am îndrăznit să deschid uşa. M-am uitat de la balconaşul în formă de geamlâc al odăii de musafiri. Sub el, în întuneric, umbra unei femei înalte încerca să se apere de ploaie; slabele raze ce răzbăteau din felinarul acoperit da muşama din mâna ei se zbăteau în băltoacele de pe stradă.

— Cine-i? am întrebat eu.

— Deschideți, am treabă cu domnişoara Feride! mi-a răspuns un glas şovăitor.

Când am deschis uşa, tremuram. Din seara aceea îndepărtată, luasem groaza femeilor necunoscute. Când se întâmpla să mă caute vreuna, eram sigură că trebuie să primesc o veste rea. Musafira neaşteptată îşi ridicase acum felinarul ca să-mi poată vedea fața. Astfel am desluşit şi eu un chip palid şi doi ochi albaştri cu privirea îndurerată.

— Îmi permiteți să intru, domnişoară profesoară?

Chipul, vocea ei, mi-au stârnit încredere. Fără a găsi necesar s-o chestionez cine e, în ce scop a venit, am poftit-o

înăuntru. Am deschis uşa camerei de musafiri de alături.

Parcă sfiindu-se că-mi udă încăperea, femeia se uita în jur, nu îndrăznea să ia loc.

Ca să rupă tăcerea, mi se adresă:

— Ce ploaie, ce ploaie! Te pătrunde până la oase!

O priveam atent în faţă. Era limpede că descurajarea ei se datora altui motiv decât ploaia. Am înţeles că pentru a-mi mărturisi adevăratul scop al vizitei avea nevoie să se mai liniştească puţin; de aceea n-am întrebat-o imediat ce doreşte.

Prima impresie nu mă înşelase. Era o femeie cu trăsături deschise, nobile.

— Cu cine am plăcerea să vorbesc, vă rog? am întrebat-o, în sfârşit.

Şi-a plecat capul, ca şi cum s-ar fi temut de mine.

— Domnişoară Feride, eu nu sunt o străină. Deşi nu ne-am văzut până acum, eu totuşi vă cunosc.

S-a oprit puţin, apoi, cu un efort de curaj, a continuat:

— Sunt sora unui coleg de-al dumneavoastră. A profesorului de muzică, şeihul Yusuf efendi.

Frica a pus îndată stăpânire pe mine. Dar trebuia să mi-o înfrâng, să nu las să transpară nimica în afară:

— Da?! Sunt mulţumită că ne cunoaştem, doamnă. Şeihul se simte ceva mai bine, nu?

Desigur, nu acestea erau cuvintele nimerite a întâmpina o musafiră care venea în casă la acest ceas târziu, în halul acesta. Dar ce altceva i-aş fi putut spune?!

Negăsind niciun răspuns, ea tăcea. Mi-am pironit şi eu ochii în pământ, căci nu mai cutezam s-o privesc. Am auzit un uşor sughiţ de plâns. Am aşteptat, mi-am aplecat şi mai mult capul, ca şi cum aş fi acceptat o nenorocire imposibil de evitat.

Forţându-se să se stăpânească, ea îşi apăsa pieptul şi gâtul cu mâinile:

— În noaptea aceasta fratele meu îşi dă sfârşitul. Spre seară i s-a agravat brusc suferinţa. De şase ceasuri nu mai

ştie de el. Nu va mai apuca dimineața.

Nu i-am răspuns nimic. Ce i-aş fi putut spune?

— Domnişoară Yusuf e cu trei ani mai mic decât mine, dar îl consider copilul meu. Când mama a murit, el era micuț de tot. Nici eu nu eram prea mare. Însă, cu toate acestea, i-am purtat de grijă ca o mamă. Mi-am legat întreaga mea viață de a lui. Când am rămas văduvă abia de atinsesem vârsta dumneavoastră. M-aş fi putut recăsători. N-am vrut, ca nu cumva să rămână Yusuf al meu singur. Iar acum, el mă lasă, se duce! Pentru ce vă spun toate acestea, domnişoară? Nu mă condamnați. Nu vă supărați pentru că vă deranjez la ora asta, nu mă condamnați pentru ceea ce am să vă cer, am să vă implor… Nu mă alungați…

Când a ajuns aici, corpul ei sfârşi a căzut jos ca trăsnit. Am crezut că s-a întâmplat vreo nenorocire şi am sărit s-o susțin de umeri. Ea însă îmi săruta picioarele şi târându-se pe jos, plângea agitat.

Cu un gest uşor m-am eliberat.

— Doamnă, vă înțeleg durerea, i-am vorbit eu cu glasul cel mai calm posibil. Spuneți-mi despre ce este vorba. Dacă îmi stă în putere să fac ceva…

În ochii ei albaştri, tulburi, umflați de plâns, a prins a licări o scânteie de speranță. Încercând să-şi rețină cu mâinile zvâcnirile pieptului, a continuat:

— Yusuf e bolnav de zece ani. Cât m-am chinuit, cât m-am zbătut! Blestemata boală nu putea fi nicicum stăvilită, îmi măcina mocnit fratele. În cele din urmă a survenit acest accident. Ați apărut dumneavoastră. Era şi aşa un om prea sentimental.

La aceste cuvinte nu mi-am putut opri o tresărire de protest:

— Doamnă, vă jur că nu i-am făcut nimic fratelui dumneavoastră. Nici eu nu sunt altceva decât un om lovit de viață.

Din nou îmi cuprinse genunchii:

— Domnişoară dragă, copila mea, nu vă supărați, poate aveți şi dumneavoastră pe cineva la care țineți mult. Vă jur că nu vă spun toate acestea ca un reproş. Nu sunt o femeie atât de grosolană pe cât par. La urma urmelor, sunt sora lui Yusuf. De ani de zile am trăit în atmosfera muzicii sale. Nu mă plâng de dumneavoastră, nici chiar de întâlnirea cu dumneavoastră. Îl vedeam pe Yusuf cum se topeşte în patul lui, ca o lumânare. Dar îmi dădeam seama că moare fericit. Nici cea mai uşoară tânguire, niciun cuvânt amarnic, niciun zbucium. Uneori îşi pierde cunoştința. Atunci, pleoapele îi tremură domol şi cu un surâs enigmatic pe buzele-i incolore, vă repetă, încet, numele. Până ieri nu-mi pomenise niciodată de dragostea lui. Ieri mi-a luat mâinile într-ale sale şi sărutându-mi unul câte unul degetele, a început să mă roage ca un copil:

„Mai arată-mi-o o dată, soră dragă!"

Pentru Yusuf nu m-aş fi dat înapoi de la orice sacrificiu. Dar nu vedeam nicio posibilitate de a-i satisface această unică dorință. Mi s-a frânt inima:

„Fă-te bine, Yusuf, fă-te repede bine! Fără îndoială c-ai s-o revezi într-o zi", am încercat eu să-l liniştesc, mângâindu-i fruntea şi părul.

Să fi văzut, domnişoară Feride, cum s-a supărat pe mine, evitând să-mi mai vorbească şi cum, întorcându-şi capul în cealaltă parte, şi-a închis ochii, pradă deznădejdii! Nu e posibil să vă redau prin vorbe… Azi, spre seară, şi-a închis cu îndârjire ochii. Ştiam că nu-i va mai redeschide vreodată. Lui îi închinasem viața, fericirea mea, nu-i refuzasem nimica. Să văd că-şi închide ochii tânjind după ceva, fără să-i pot da, pentru ultima oară, ceea ce el doreşte cel mai mult… Mi-e cu neputință să vă descriu această durere, domnişoară Feride, cu neputință! Ați face o faptă de milostenie ce nu se poate compara decât cu stropul de apă pe care-l picuri pe buzele celor aflați în agonie…

N-a mai putut continua. Ascunzându-şi fața în faldurile fustei mele a hohotit în plâns, ca un copil.

Întâmplările din noaptea aceasta mi-au rămas în amintire ca şi când nu s-ar fi petrecut aievea, ci în vis…

În plină ploaie, am străbătut puzderie de străzi înguste, cufundate în beznă, călăuzită de dâra tulbure a felinarului din fața mea. Nu gândeam nimic, nu percepeam nimic, mă târam în virtutea inerției, ca o frunză mânată de torent.

Am fost condusă într-o cameră spațioasă, înaltă, năpădită de umbre. Pe pereți se legănau vioare, luthuri, tambure, pe rafturi, în neorânduială, zăceau naiuri. Într-un ungher al acestei odăi înțesată cu instrumente muzicale, pe un pat larg de fier, compozitorul se stingea.

M-am apropiat de el, călcând pe vârful picioarelor. Liniştea morții pogorâse deja pe chipul său de ceară, pete întunecate cuprinseseră orbitele ochilor săi închişi.

Numai pe buze, pe buzele-i întredeschise care lăsau să i se întrevadă dinții sclipitori de albi, mai tremura o fărâmă de viață.

Sărmana femeie care, abia adineaori, se dovedise a fi atât de răvăşită, de deznădăjduită, dădea dovadă, față de această ultimă îndatorire, de un calm şi o resemnare uluitoare.

Ce miracole zac, Doamne, în ceea ce se cheamă dragoste şi milă! Ca o mamă care-şi trezeşte copilul să plece la şcoală, aşa şi-a pus ea mâna pe creştetul bolnavului:

— Yusuf, copilul meu, uite, a venit Feride, colega ta, să te întrebe cum te mai simți. Deschide ochii, Yusuf!

Bolnavul nu auzea nimic, nu vedea nimic. Perspectiva ca el să moară fără să-şi mai deschidă o dată ochii, topea încetul cu încetul resemnarea curajoasă a surorii sale. Din nou se porni să plângă, vorbind cu glasul strangulat:

— Yusuf, puiul meu, mai deschide-ți o dată ochii, dacă te prăpădeşti fără s-o fi văzut, am să sufăr şi mai mult…

De compătimire, mi se zdrobea inima: nu mai mă țineau genunchii. M-am sprijinit la căpătâiul patului de ceva inform, întunecat, ce aducea a masă. Când mi-am dat seama că e o orgă, m-am înfiorat. Am intuit că numai această orgă ar

putea înfăptui miracolul ca ochii acestui muribund să se mai deschidă o dată. Poate că ceea ce-mi trecea prin cap era o crimă ori poate un păcat mai mare decât crima. Dar întocmai cum prăpăstiile trag la fund pe cei care le privesc de pe margini, şi această orgă mi-a luat orice putere de rezistență. Ca fascinată am apăsat pe pedale şi am atins cu degetul una din clape.

Orga a suspinat adânc, ca un om. Ungherele tenebroase ale camerei, lăutele care-şi întindeau umbrele pe pereți, au vibrat şi ele, cu gemete înăbuşite.

Dacă a fost într-adevăr aşa sau numai o nălucire a privirilor mele încețoşate, n-aş putea spune. Mi s-a părut că la acest sunet, bolnavul şi-a deschis, pentru ultima oară, ochii săi albaştri.

Cu fața cufundată în pat, sora sa plângea.

Ca şi cum aş fi săvârşit o îndatorire sacră, m-am aplecat asupra mortului şi i-am atins cu buzele ochii în care parcă încă mai palpita un licăr de viață.

. . . .

Ochilor stinşi ai unui mort a trebuit să-mi încredințez eu primul sărut?!

B., 2 noiembrie

Aceasta este ultima noapte pe care mi-o petrec în casa mea din B. Mâine dis-de-dimineață o pornesc iar la drum.

E de la sine înțeles că după acest incident nu mai puteam rămâne în oraş. Toată lumea vorbea despre mine, curiozitatea tuturora fusese stârnită. În drumurile mele dintre şcoală şi casă, câți inşi nu s-au ținut după mine, câți inşi nu mi-au tăiat calea ca să-mi poată desluşi chipul de sub vălul pe care am început să-l pun în două! Pe câți neobrăzați nu i-am auzit spunând, fără să găsească necesar măcar să vorbească mai încet:

— A! Asta-i Fluturele-de-Mătase?! Bietul şeih!

Mi-era ruşine să mai deschid gura în fața colegelor mele, iar când intram în clasă simțeam că mă fac roşie ca focul. Situația aceasta nu mai putea dura. Neavând altă ieşire, m-am dus la directorul Instrucțiunii, l-am spus că nu-mi prieşte aerul de aici şi l-am rugat să-mi găsească de lucru într-alt ținut. Pesemne că şi el se afla la curent cu bârfelile, căci s-a grăbit să-mi dea dreptate. Numai că era dificil de găsit un post potrivit cu mine. I-am spus că sunt dispusă a accepta chiar dacă va fi vorba de o şcoală mai mică, cu un salariu mai modest. Singurul lucru care contează pentru mine este ca noul meu loc de muncă să fie cât mai departe de aici.

Acum două zile mi-a venit numirea la gimnaziul din C.

Biata Pitulice a devenit o frunză de toamnă lăsată în voia vântului.

PARTEA A TREIA

Ç., 23 aprilie

Astăzi e Hîdîrellez, prima zi a anului după vechiul calendar persan. Sunt singură în casă. Şi nu numai în casă, ci aproape în tot oraşul. Locuinţele-s deşarte, pieţele, închise. La revărsatul zorilor, toată suflarea din localitate a plecat cu coşurile doldora de bucate, să mănânce tradiţionalul miel în Söğütlük – Pădurea de Sălcii. La colţul străzii stătea veşnic un cerşetor paralitic. Până şi el n-a conceput să se lipsească de petrecere şi urcându-se în cârca unui hamal, la fel de fudul de parcă ar fi încălecat pe un armăsar pur-sânge, s-a alăturat convoiului.

Totuşi, câinii au fost cei care mi-au plăcut cel mai mult. Şireţi, au mirosit că-i rost de ospăţ şi la încheierea fiecărui convoi care-o pornea la drum cu boccele, coşuri şi pături, se alipiseră şi vreo câţiva câini.

Pe Munise am trimis-o cu o vecină, soţia lui Hafîz Kurban efendi, imamul regimentului. A protestat destul că-i nedrept să meargă fără mine, dar am convins-o, legându-mă cu o bandă la cap şi spunându-i:

— Sunt cam bolnavă. Dac-am să mă simt ceva mai bine, s-ar putea întâmpla să vin şi eu mai târziu.

Le-am păcălit invocând pretextul că sunt bolnavă când, dimpotrivă, astăzi mă simt minunat, ba sunt chiar foarte veselă. Atunci care-i pricina pentru care n-am vrut să merg? Eu nu mai simt nicio plăcere la asemenea petreceri cu multă lume.

Cum am rămas singură, mi-am zvârlit cât colo legătura de la cap şi aci fredonând, aci fluierând, mi-am văzut de treburile casei, absolut ca o gospodină veritabilă. După ce zile de-a rândul muncesc la şcoală ca un bărbat, mi se pare nespus de atractiv ca, uneori, să mai văd şi de casă…

Când mi-am isprăvit aceste treburi, a venit rândul „zburătoarelor” mele. Am făcut curat în coliviile acestor mici caraghioslâcuri, le-am împrospătat apa, apoi, ca să mai stea niţel la soare, le-am scos afară. Avem acum exact o jumătate de duzină de păsărele. Venind aici am fost silite să-l dăruim pe Mazlum fiului lui Haci Kalfa. Munise se necăjise tare de tot, chiar şi plânsese după ieduţ. Ca să nu-i mai ducă dorul, i-am cumpărat aceste păsărele. Apoi am prins şi eu dragoste de ele. Dar din pricina pisicii gălbui a vecinilor, n-aveau deloc linişte. Ori de câte ori le scoteam coliviile în curte, pisica, hop! se instala în faţa lor. În aparenţă era o mâţă liniştită, blajină. Îşi închidea pe jumătate ochii verzi şi se uita la păsăruici nici mai mult nici mai puţin decât cu tandreţe; ba chiar, din când în când, tremurându-şi fălcile, scotea încetişor nişte sunete ca şi cum ar fi vorbit cu ele. Azi, ca s-o încerc, am scos una din păsărele din colivie şi i-am apropiat-o de bot. Părul gălbui al pisicii s-a unduit de parcă peste el ar fi suflat vântul; în ochii ei verzi au scăpărat scântei. Din perniţele moi, nevinovate, îşi scotea ghearele, pregătindu-se să se arunce asupra păsăruicii.

Aceasta, sărăcuţa, tremura în mâna mea, chircindu-şi aripioarele şi gâtul… Am apucat pisica de cap, cu mâna cealaltă:

— Cine s-ar uita la blândeţea din perfizii tăi ochi verzi te-ar asemui cu îngeraşii din cer. Şi când colo, oful tău e cum să faci fărâme pe această biată făptură, nu-i aşa? Ia uite ce frumos mă răzbun eu pe tine!

Mi-am desfăcut pumnul în care ţineam pasărea. Aceasta, în primul moment, a şovăit, a stat o clipă pe loc ca şi cum nu-i venea să creadă că ar fi liberă. Apoi slobozind un ţipăt subţirel, a pornit să zboare.

M-am distrat văzând pisica apropiindu-şi de faţa mea ochii ei verzi care, cu o disperare buimacă, urmăreau zborul păsării.

— Ei, cum îţi merge, tiranule blond? Ai făcut fărâme păsăruica?

Trăiam un simțământ de bucurie profundă. Mă bucuram ca şi cum m-aş fi răzbunat nu numai pe această pisică gălbuie, ci pe toate făpturile blonde care fac rău bietelor păsări fără apărare.

Numai reproşul celorlalte păsări mi-a frânt veselia. Dacă a fost chiar în realitate un reproş nu ştiu, dar mi s-a părut că mă dojenesc mâhnite: „Pentru ce nu ne faci şi pe noi la fel de fericite ca pe prietena noastră?" Mă îndreptam spre colivii sub impulsul uneia din acele porniri neînduplecate, îndărătnice, cărora totdeauna trebuia să mă supun.

Aveam să le dau drumul la toate deodată. Dar brusc mi-am amintit de Munise. Mi-am rezemat obrazul de vergelele de metal ale unei colivii:

— Să vă las libere pe voi?! Prea bine, dar după aceea, ce răspuns îi vom da lui Munise, celeilalte despote blonde? N-avem încotro, micuțelor, oricât ne-am strădui noi, nu reuşim să scăpăm pe de-a-ntregul de aceşti ingrați blonzi.

După păsărele, mi-a venit şi mie rândul. Când văd vremea nițeluş însorită, obişnuiesc să mă spăl pe cap cu apă rece. Cea mai mare plăcere a mea e să-mi usuc părul, pe îndelete, la soare.

Şi astăzi am făcut la fel. Apoi, cățărându-mă în prunul din fața coliviilor, mi-am lăsat părul ud, răsfirat în voia vântului primăvăratec care adia uşor. Părul mi se lungise, în sfârşit, aproape că-mi ajungea la mijloc. În oraşul B. îmi fusese ruşine să mărturisesc colegelor pentru ce am părul scurt. Ele socoteau acest lucru ca ceva ruşinos pentru o femeie, mai bine zis ca un defect. Până să ajung la Haci Kalfa încercasem fel de fel de doctorii pentru păr, de la toți oamenii posibili. Cei care vedeau cât de repede îmi creşte părul, le atribuiau puteri miraculoase; pentru efectul binefăcător al leacurilor luau drept mărturie părul meu bogat, care creştea năvalnic.

Prunul se afla chiar în fața coliviilor. Ațintindu-şi la soare ochişorii strălucitori ca mărgelele, păsărelele cântau. Eu fluieram, imitându-le, şi mă legănam pe-o creangă subțire, ca

şi cum m-aş fi dat în leagăn. La un moment dat, fără să vreau, mi-am aruncat ochii spre fereastra casei de lângă mine. Şi, ce să vezi? Imamul regimentului, vecinul meu, Hafîz Kurban efendi, mă privea stăruitor, cu ochii lui saşii, rotunzi, ce luceau ca două candele pe fața lui grăsună.

Nu pot reda starea mea. Dacă m-aş fi aflat într-o ținută cât de cât normală, treacă-meargă. Dar aveam picioarele goale şi purtam o cămaşă decoltată. Primul meu gest a fost ca, recurgând la claia de păr greu ce mi se revărsa pe spate, s-o răsfir peste piept. Apoi, ca un pietroi, mi-am dat drumul jos de pe pom. Slavă Domnului, creanga nu era prea înaltă. Am auzit o voce care-a țipat: „Vai, sărac de mine!"

Cea care a căzut, care-a suferit chiar nițeluş, eu am fost. Dar cel care s-a văitat a fost vecinul meu.

Acest Hafîz Kurban efendi, al cărui nume nu reuşeam niciodată să-l pronunț fără să mă podidească râsul, era un imam de regiment, ca la vreo cincizeci de ani. Se zvonea că ar fi putred de bogat. Drept soție avea o circaziană cu ochi negri, fragedă şi frumoasă ca un boboc de floare; nu atinsese nici treizeci de ani. Ne aflam în relații foarte bune. Ea este cea care a dus-o azi pe Munise la petrecerea câmpenească. Pentru că nu avea copii, o iubea şi ea pe mica mea neastâmpărată, ca pe propria-i fiică. Dar incidentul de azi mi-a alungat veselia. Mă simțeam tare stânjenită față de imam. Cine ştie ce gânduri şi-o fi făcut despre mine! Acum când scriu aceste rânduri, de ruşine îmi arde fața, simt că mă fac roşie-roşie. Of, Doamne! Am ajuns şi profesoară, dar de năzbâtii n-a fost chip să mă lecuiesc nici acuma. Nu degeaba-mi spunea Recep efendi, directorul din orăşelul B.:

— Să ții minte, gând fereasgă Allah, o fi să mori şi să te bage în mormânt, tu ai să-l fagi să se hlizească până şi pe imamul gare-o să-ți rosteasgă rugăgiunea de îngropăgiune.

În după-amiaza de azi plănuisem să-mi notez în jurnal tot ce întâmpinasem în ultimele şase luni de când mă aflam aici. Am trecut în fața ferestrei, de unde se văd o parte a fortificațiilor de pe mal, dimpreună cu strâmtoarea...

Fereastra aceasta întruchipase, pentru mine, singurul punct de atracție al casei; numai datorită ei preferasem această locuință altora.

Ca să scap de oraşul B., acceptasem primul post ce mi se oferise, fără să mă gândesc dacă-mi va place ori nu, fără să acord vreo importanță faptului că noul meu salariu era cu mult mai modest.

Dar spre norocul meu, am nimerit un loc extrem de plăcut. O regiune liniştită şi pitorească, împânzită cu militari. Dac-ai fi întrebat pe oricare om întâlnit, fie el băştinaş ori venetic stabilit aici, despre rudele lui de parte bărbătească, tată, fiu, frate ori soț, ai fi aflat că sunt militari toți ofițeri sau simpli soldați. Până şi câțiva dintre profesori aveau contingențe cu armata, ca, spre exemplu, imamul batalionului ori muftiul regimentului. Se întâmpla uneori ca şi Kurban efendi, vecinul meu, cu tot turbanul lui, să îmbrace uniforma militară, ba chiar să-şi agațe sabie la şold.

Femeile din Ç. îmi plac mult. Sunt vrednice, de cuvânt, sociabile, naturale, împăcate cu viața lor. La fel cum le era drag să muncească, le era drag să se şi distreze. Nu trecea o săptămână fără să aibă loc o nuntă. Iar o nuntă, cu nopțile care o preced, după datină, durează aici exact o săptămână. Deci ele se țin de petreceri aproape în fiece noapte.

La început am fost mirată, întrebându-mă cum de rezistă băneşte. Dar mai târziu am înțeles secretul.

De pildă, o femeie poartă rochia ei de mireasă din mătase grea, zece-douăzeci de ani, la toate nunțile, apoi o trece, tot nepipăită fiicei sale. Distracțiile lor sunt foarte simple. Muzica e lăsată în seama unei armence bătrâne care cântă din armonică, mulțumindu-se drept plată cu câțiva gologani şi câte o bucată de stofă.

Da, sunt petreceri simple, nevinovate. Dar de vreme ce femeile de aici sunt mulțumite, e nespus de bine. Măcar de m-aş fi născut şi eu printre ele, măcar de-aş fi avut şi eu într-o zi, în palme şi pe degete, hene de culoarea curmalei! Ei, dar să trecem, la alt subiect!

Vecinele mele m-au îndrăgit numaidecât. Erau doar necăjite că nu mă bag printre ele, că nu gust aceste distracții. Ca să nu mă ia drept o înfumurată, m-am arătat cât se poate de îndatoritoare, n-am precupețit niciun ajutor, nicio atenție posibilă atât față de ele, cât şi față de fetele lor de la şcoală.

Locul care-mi plăcea cel mai mult aici era malul pârâului numit Söğütlük – Pădurea de Sălcii. În zilele cu prea multă lume nu mă încumetam, dar uneori, în serile mai singuratice, Munise şi cu mine, întorcându-ne de la şcoală, dădeam o raită pe acolo. Pădurea de Sălcii era o veritabilă întindere de sălcii şi platani, vechi de cine ştie câte sute de ani. Ramurile mai joase ale platanilor au fost tăiate; au rămas doar trunchiurile şi crengile cu frunzele de pe creştet. Dacă te duci acolo la ceasurile când se lasă umbrele înserării, ți se pare că ai păşit sub o cupolă pustie căreia nu-i afli sfârşitul. Razele soarelui care cad pieziş, prefac trunchiurile înalte, devastate ale platanilor în coloane sfărâmate ce ți se întind dinainte cât poți cuprinde cu ochiul. Pe malul celălalt al râului sunt şiruri-şiruri de grădini şi livezi, împrejmuite cu garduri de mărăcini; printre ele, poteci înguste, înecate în umbră. Când le priveşti de peste drum, ți se pare că ele te-ar purta pe alte tărâmuri decât cele ale lumii cunoscute nouă, că te-ar ajuta să-ți atingi cele mai temerare năzuințe.

Bogătaşii din regiune stau într-o anume parte a oraşului – Hastalar Tepesi, Dealul Bolnavilor. Denumirea nu este ademenitoare, dar locul este refugiul celor mai veseli şi mai fericiți dintre oameni. Când am sosit aici, mi se recomandase acolo o casă frumoasă. Dar n-avusesem curajul. Acum nu mai eram atât de înstărită ca la B. Trebuia să trăiesc mai modest, să locuiesc într-o casă mai mică. Totuşi nici casa mea de acum nu este prea rău situată, în această zonă a oraşului, foarte frecventată datorită pieței, cafenelei şi prăvăliilor aflate în preajmă.

De exemplu, nu mai departe de azi-dimineață, toată suflarea orăşelului, care s-a îndreptat spre Pădurea de Sălcii,

a defilat prin fața mea. Acum, deşi e încă devreme, au şi început să se întoarcă. Adineaori a trecut un cârd de ofițeri. S-au oprit să vorbească cu un locotenent care venea grăbit din partea opusă.

— De ce vă întoarceți aşa devreme? i-a întrebat acesta. Eu abia mă duc. Am fost de serviciu până acum.

Un căpitan mai în vârstă şi gras, cu vestonul veşnic descheiat în față, pe care-l întâlnesc eu mai mereu, i-a răspuns:

— Întoarce-te, nu te mai osteni degeaba. Azi Pădurea de Sălcii n-are niciun haz. Ne-am uitat peste tot, dar gülbeşeker nu-i nicăieri.

Pesemne că militarii de aici se dau în vânt după gülbeşeker. Băiețandri ori oameni în toată firea au veşnic pe buze cuvântul acesta. După cât se pare, e vorba de un fel de dulceață de trandafiri. Dar în prima zi a anului, să cauți la locul de plimbare dulceață – fie ea şi de trandafiri – şi să fii dezamăgit că nu o poți găsi, e ceva din cale afară de copilăros!

Da, de câte ori, pe stradă, nu mi-a ajuns la urechi cuvântul acesta, pronunțat de toți bărbații, mari şi mici! Iată, într-o zi, pe înserat, mă întorceam de la şcoală. În fața mea mergeau câțiva tineri îmbrăcați sărăcăcios. Nu ştiu cu ce încercau să îmbie pe unul dintre ei.

— Zău nu pot, îi refuza el. Adineaori, am mâncat. Cum nu-i vorba de fructe, nu mai insistați, că nu pot mânca.

— Nu mai poți mânca nimic? Ia să fie gülbeşeker, n-ai mânca? îi spuse un altul, zgâlțâindu-l de umeri.

Cel astfel interpelat se înmuie şi răspunse, râzând:

— Ei, uite că la asta n-aş avea putere să mă împotrivesc.

Uneori, bărbații care şed în fața cafenelei glumesc cu un băiat ce trăieşte de azi pe mâine din căratul apei în cartier, băiat sărac, caraghios şi hazliu:

— Ei, Suleymane, ia zi, când îți jucăm la nuntă?

— Când vreți, eu îs gata oricând.

— Măi, Suleymane, cum te împaci cu sărăcia?

— Îmi ung cu gülbeşeker pâinea mea uscată şi mănânc. La ce l-aş mânia pe Allah?

Această glumă se repetă zilnic. Dar cel mai curios lucru din toate, e că vecinul Hafîz Kurban efendi a prins-o acum trei zile pe Munise în fața porții şi sărutând-o cu de-a sila pe obraji, a exclamat:

— OK, ce îmbătător miroase a gülbeşeker!

Sunt tot mai numeroase şirurile de oameni care revin în oraş de la Pădurea de Sălcii. Un hohot de râs subțirel – e vocea lui Munise. Vine Munise! În patru ore mi se făcuse dor de neastâmpărata mea fetiță, ca şi cum n-aş fi văzut-o de patru luni.

23 aprilie (două ore mai târziu)

Am aflat ce este gülbeşekerul. Munise a spus câtorva profesoare întâlnite în pădure că sunt bolnavă; îngrijorate, ele au ținut ca, la întoarcere, să treacă în fugă pe la mine ca să vadă cum mă mai simt.

Am insistat să poftească înăuntru măcar pentru câteva minute. Ca să glumesc, m-am adresat uneia dintre ele:

— Cel puțin, ați reuşit să găsiți gülbeşeker? Ofițerii care treceau pe stradă se plângeau că n-au găsit.

Colega mi-a răspuns, râzând:

— Doar ştii foarte bine că şi noi am fost private de ea!

— Pentru ce?

— Pentru că n-ați venit.

M-am uitat la ea, uluită, încercând să râd:

— Ce legătură are una cu alta?!

Profesoarele râdeau toate. Colega mea, cu o căutătură bănuitoare, m-a întrebat:

— Chiar nu ştii?

— Zău că nu.

— Sărăcuța de tine, Feride, cât de naivă eşti! Gülbeşeker este numele pe care ți l-au pus bărbații din oraş pentru frumoasa culoare a tenului tău.

Îngăimam, uluită:

— Cum, eu? Deci eu eram cea pe care o numeau Gülbeşeker, cea despre care spuneau tinereii de pe stradă că o întind pe pâine şi o mănâncă! Vai, ce nenorocire!

De ruşine mi-am ascuns fața în palme. Deci despre mine vorbea, un oraş întreg! Ce ruşine, Doamne!

Colega mi-a descoperit cu forța chipul şi jumătate în glumă, jumătate în serios, m-a consolat:

— Ce-i de văitat în asta? Preocupi pe toți bărbații din oraş. Cărei femei i-a mai fost hărăzită această fericire?!

Bărbații sunt, într-adevăr, făpturi foarte rele. Nici aici nu-mi dau pace. Doamne, cum am să mă mai arăt printre oameni, cum am să mai cutez să-mi privesc vecinele…

Ç., 1 mai

Adineauri corectam temele elevelor mele, sus, la etaj. A bătut cineva la poartă. De jos, Munise mi-a strigat:

— Surioară dragă, a venit cineva.

În vestibul se plimba o doamnă îmbrăcată în feregea neagră; cum avea fața acoperită, n-am recunoscut-o şi am întrebat-o, ezitând:

— Vă rog, cine sunteți dumneavoastră?

Pe neaşteptate a izbucnit un hohot de râs subțirel-subțirel; ca o pisică, doamna a sărit de gâtul meu. Era Munise. Neastâmpărata, cuprinzându-mă de mijloc, mă învârtea prin vestibul, acoperindu-mă cu sărutări mărunte obrajii şi gâtul. Îmbrăcămintea aceasta îi dăduse brusc înfățişarea unei tinere. În aceşti doi ani, fetița se dezvoltase destul de mult; cu statura ei zveltă care aproape că o ajunsese pe-a mea, devenise o domnişorică delicată, fină, cu o frumusețe de floare ce se deschide din zi în zi. Dar omul nu-şi poate da seama de schimbările petrecute în ființele pe care le are mereu în fața ochilor.

Firesc ar fi fost ca atunci când am văzut-o aşa să mă fi bucurat. Dar eu, dimpotrivă, m-am întristat. Observând şi Munise aceasta, mi-a spus:

— Surioară, ce s-a întâmplat? Am glumit. Nu cumva te-am supărat?

O priveam iritată, ca şi cum ar fi săvârşit cine ştie ce vină.

— Munise, nu va fi posibil să rămâi definitiv cu mine. Văd bine că nu vei rămâne. Tremur de pe acum la gândul că o să-ți prind pe cap beteala de mireasă. Îmi dau seama, fetița mea, că nu vei sta lângă mine toată viața, că ții neapărat să devii mireasă, că mă vei lăsa singură.

Amarul acestei singurătăți îmi umplea ochii de lacrimi, copleşindu-mă încă de pe acuma. Cu privirile, cu toată atitudinea mea, îi ceream lui Munise o vorbă de mângâiere. Dar necruțătoare, fetița îşi încreți buzele:

— Ce să-i facem, surioară, aşa e şartul lumii!

— Vasăzică, ai să mă părăseşti ca să devii soția unui străin?!

Munise nu mi-a mai răspuns; s-a mulțumit doar să râdă. Dar ce râs! Reaua, ea îl şi iubea de pe acum mai mult decât pe mine.

Atunci, ca o autoconsolare, am început eu singură să susțin contrariul cuvintelor mele de adineauri:

— Chiar dacă ai să te măriți, oricum, până la douăzeci de ani mai e destulă vreme.

— Douăzeci nu-s prea mulți, surioară?

— Ei, nouăsprezece, hai să zicem optsprezece. Nu-mi răspunzi, dar râzi. Un râs cu tâlc, ca şi cum ai vrea să-mi spui că asta te priveşte. Zău că sub optsprezece ani nu se poate!

Şmechera râdea, tocmeala mea o distra. De nu mi-ar fi fost ruşine, aş fi plâns pe rupte. Toți oamenii blonzi sunt nişte trădători, pricinuiesc numai necazuri celorlalți.

Ç., 10 mai

Printre elevele şcolii se numără şi odrasla de vreo treisprezece ani a unui paşă bogat. O fată mândră, uscată, cu dinți găunoşi, chircită, ca şi cum ar fi crescut şi apoi s-ar fi micşorat.

Ca să-i fac plăcere, îi zic „domnişoară”, apelativ pe care l-au adoptat pentru ea toţi din şcoală. Locuieşte în cel mai frumos conac de pe Dealul Bolnavilor şi zilnic vine şi pleacă de la şcoală cu caleaşca paşei, condusă de un sergent – ordonanţa lor – cu mustăţi mari şi groase ca nişte coarne de berbec.

Am impresia că această domnişoară nu vine la şcoală atât ca să înveţe ceva, ci mai de grabă ca să-şi dea aere faţă de colegele ei sărace şi chiar faţă de profesoare. Copiii sunt puşi în situaţia de sclavi ai ei, iar profesoarele ştiu că au datoria să suporte nenumăratele-i nazuri şi obrăznicii. Din când în când doamna mamă invita la conac profesoarele „fetiţei”, dădea câte o recepţie. Bietele mele colege nu mai conteneau povestind de opulenţa şi fastul de acolo, de toaletele doamnelor, de mâncărurile servite. Manifestările acestea ale colegelor mele mă şi amuzau, dar îmi şi repugnau. Mă lămurisem eu cam ce fel de oameni sunt în esenţă aceşti paşi de viţă. Nişte snobi descreieraţi, care îşi etalează cu grosolănie fastul şi pompa ca să guste plăcerea de a ameţi pe semenii lor de rând, lipsiţi de experienţă.

De câteva ori colegele mele au vrut să mă ducă şi pe mine acolo, dar eu, înfuriindu-mă ca în faţa unei insulte, am ridicat din umeri cu dispreţ. N-o răsfăţ deloc pe această domnişoară cu fumuri, deşi nu mă dau în lături să curăţ de noroi ghetele copiilor săraci sau să le leg şireturile. Ba uneori, la lecţii, se întâmplă s-o şi reped. Dar contrar aşteptărilor, dintre toate profesoarele, pe mine mă preferă. Se ţine de mine pretutindeni, ca o umbră.

Astăzi către prânz, în poarta mea s-a oprit o trăsură. Spre surprinderea mea, e chiar caleaşca paşei Abdürrahim. Văd cum ordonanţa – sergentul cel cu mustăţi impozante – deschide uşa trăsurii şi cum eleva mea, domnişoara Nadide intră în casă, trecând cu înfumurarea unei prinţese pe lângă copiii mahalalei care dăduseră buzna din toate părţile. Întregul cartier era în fierbere. De după gratiile ferestrelor

închise, femeile din casele vecine urmăreau cu privirile avide ceea ce se petrecea.

Domnişoara îmi aducea o invitaţie de la sora ei mai mare:

„Doamnă profesoară,

Paşa, tatăl meu, mama şi eu însămi vă rugăm să ne onoraţi astăzi cu prezenţa dv. Şi vă aşteptăm să descindeţi la noi cu trăsura care vă stă la dispoziţie”.

Era limpede ce vizau. Conform concepţiei lor, voiau să mă strivească şi pe mine – ca pe celelalte colege – cu luxul şi belşugul din conac. Prima mea pornire a fost să trimit la plimbare, cu câteva cuvinte reci de mulţumiri, pe domnişoara cu caleaşca şi sergentul ei. Dar în suflet mi s-a iscat pe neaşteptate o altă dorinţă: să dau o lecţie acestor snobi smintiţi.

În Istanbul mi se ivise ocazia să întâlnesc câteva mostre şi mai de soi a unor astfel de paşi, ba chiar avusesem un pic de furcă cu ei. A le smulge măştile mincinoase de pe feţe, a scoate la iveală hidoşenia, vidul ce se ascunde în spatele aparenţelor drapate în înfumurare, era cea mai mare delectare a Pitulicei. Aşa e firea mea. Nu-s tocmai rea, îmi sunt dragi oamenii de rând, modeşti. Dar faţă de bogăţia strivitoare, faţă de cei care fac caz de fineţea lor contrafăcută, am fost întotdeauna necruţătoare.

Era dreptul meu să-mi acord azi câteva năzdrăvănii, după doi ani în care am stat cuminte în casă ca o gospodină încercată.

Intenţionat m-am îmbrăcat simplu, dar foarte şic. Din fericire, mai aveam rochia bleumarin pe care mi-o trimisese unchiul de la Paris.

Nu m-am sfiit s-o fac pe domnişoara Nadide să mă aştepte niţel cam exagerat în odaia de la parter. La rama oglinzii prinsesem un model de coafură pe care, fiindcă îmi plăcuse mult, îl decupasem pe când mă aflam încă în oraşul B. Acum, făcând uz de tot zelul şi măiestria mea, l-am copiat întocmai.

Era o coafură cam fantezistă, cam desuetă. Dar puțin îmi pasă. Eu, astăzi, ca o actriță, am în vedere numai impresia pe care o voi produce asupra acestor „aristocrați periferici”.

Nu numai pentru a mă găti am lăsat-o singură pe domnişoara de jos. Am făcut-o să aştepte un pic şi ca să contemplu pe tânăra fată care surâdea în oglinda acestei camere obscure, sărăcăcios mobilată. Mă uitam la ea cu sfială, ca şi cum aş fi avut în față o străină. De vreme ce nimeni altcineva în afară de mine nu-mi va citi jurnalul, de ce să nu mărturisesc deschis totul? O găseam frumoasă, de o frumusețe care, cu cât o priveai mai mult, cu atât te atrăgea mai tare. Ochii nu mai erau ochii drăgăstoşi ce jucau într-o undă de lumină limpede, ai Pitulicei vesele şi fără griji pe care o cunoscusem la Istanbul. În ei exista o amărăciune – vestigiu al multelor nopți de singurătate petrecute scrutând tenebrele – o oboseală meditativă, o învolburare, un jind după somn şi bucurii. Aceşti ochi, când nu râd, arată adânci şi mari, ca o suferință vie. Dar când prind să râdă, totul se schimbă. Atunci se îngustează, sunt năpădiți de lumini care-şi revarsă reflexele asupra întregului chip.

Fața nu avea nici trăsături regulate, nici fine, posedând un anume fel de frumusețe care stârneşte în om înduioşarea.

Priveam acum cu simpatie chiar şi cusururile mele. Unchiul din Tekirdag îmi spunea adesea:

— Feride, sprâncenele tale seamănă cu felul tău de a vorbi: încep frumos, delicat, ca după aceea să devieze, pierzându-se cu totul neaşteptat spre tâmple…

Apoi buza mea de sus care, pentru că e nițeluş mai scurtă, îmi dă aerul că surâd întruna, lăsând mereu să mi se întrevadă dinții, îți sugerează gândul, aşa cum zicea domnul director din Bursa, că zâmbetul meu mă va petrece până şi în mormânt.

Auzeam cum jos domnişoara se plimbă, lovindu-şi ghetele, voit tare, de dalele de piatră, dar nu reuşeam deloc să mă despart de tânăra din oglindă.

Cât de mult mă întristasem, cât de mult mă enervasem când mi se spusese Gülbeşeker! Acum nu mă sfiam să învestesc eu aceste denumiri făptura mea ce mi se înfăţişa ca un trandafir de aprilie umezit de rouă în transparenţa zorilor. La un moment dat, m-am uitat jur-împrejur să mă încredinţez că nu pot fi surprinsă de cineva, apoi m-am întins spre oglindă ca să mă sărut, să-mi ating cu buzele ochii, obrajii, bărbia. Îmi zvâcnea inima ca o pasăre, în laţ; buzele mi se înfiorau, umede.

Păcat că oglinzile sunt, fără doar şi poate, o invenţie bărbătească. De exemplu, orice ai face, tot nu reuşeşti să-ţi săruţi părul şi ochii. Să faci orice, să te căzneşti oricât, eşti tot singură, singură cu tine însăţi…

Ce prostii vorbesc! Maica Aleksi spunea:

— Sutana preoţească aduce celui care o îmbracă şi sufletul de preot.

O coafură cochetă te face cochetă, ce lucru inexplicabil! Ce cuvinte lipsite de sens, blamabile sunt acestea pentru o profesoară!

După ce, timp de doi ani, am stat cuminte, cuminte, era dreptul meu ca, astăzi, să mă apuc niţeluş de pozne.

Cum am dat cu ochii, în salon, de doamnele care, ca nişte actriţe lipsite de har, afectaseră faţă de mine nişte poze care mai de care mai stranii, mi-am zis; „Aveţi răbdare, c-o să vedeţi voi!”

Au rămas profund surprinse când au văzut că mă limitez la un salut extrem de simplu şi de degajat, că nu mă prostern să le sărut poala rochiei, ca celelalte. Se uitau una la alta. O cucoană destul de comună, grecoaică din Beyoğlu, pe care am bănuit-o a fi preceptoare, şi-a pus ochelarii cu aur şi m-a examinat, sever, din creştet până în tălpi.

Ţinuta mea, gesturile mele aveau o supleţe atât de firească, din vorbele mele emana o siguranţă atât de calmă, încât salonul vădea semne de descumpănire, ca un vas cuprins de o furtună neaşteptată. Încăperea părea vitrina

unei prăvălii de manufactură, pe care nu atât gustul şi finețea, ci banii o înțesaseră cu lucruri scumpe, iar persoanele care-o populau stăteau aici de ani de zile ca nişte manechine inerte, gustând plăcerea de a ului pe bietele femei ale oraşului, neobişnuite cu manierele din „înalta societate”.

Prin îndrăzneala mea degajată şi vioaie deveneam încet-încet stăpâna acestui salon, lăsându-le pe ele în postura de musafiri stângaci şi greoi. În timp ce jucam această comedie nostimă şi cam insolentă, m-am străduit să nu se observe că mimez, să nu ies din limitele firescului. Le-am determinat să simtă că nu-mi place nimic din ce mi-au arătat, din ce mi-au spus, din ce au făcut. Şi bineînțeles, n-am pierdut nimic din vedere ca să resimtă, profund şi dureros, nimicnicia lor, lipsa lor de gust. Astfel, de exemplu, fiica cea mare a paşei îmi arăta tablourile; eu, după ce îi demonstram prin cuvinte ocolite şi politicoase că sunt nişte lucrări comune, descopeream în câte un ungher o miniatură şi o întrebam candid, pentru ce a fost aruncată aici această frumoasă operă de artă, unică în tot salonul,. Pe scurt, nicio manifestare de somptuozitate nu mi-a stârnit uimirea.. Am criticat totul. Mai cu seamă în timpul prânzului, le-am provocat atâtea chinuri nemărturisite! La această masă bogată, desăvârşită, cine ştie câtor inşi le rămăsese înghițitura în gât! Cine ştie pe câți invitați nu-i trecuseră într-ascuns toate năduşelile pentru că nu fuseseră în stare să mânuiască cu abilitate cuțitul şi furculița, câți nenorociți se văzuseră nevoiți a refuza o mâncare pentru că nu ştiuseră cum s-o mănânce! Azi i-am răzbunat pe toți. Gesturile mele au fost atât de armonioase, atât de îndemânatice, încât doamnele, uluite, nu mai pridideau să se uite la mine cu coada ochiului. Şi eu le priveam din când în când. Dar privirile mele făceau să le tremure furculița din mână şi să înghită cu noduri. Mai ales pe cucoana din Beyoğlu, care se fandosea cu franceza ei ridicolă şi îşi etala superioritatea cunoştințelor ei față de femeile din oraş, ignorante şi fără experiența vieții de societate, am făcut-o să regrete că a venit pe lume.

Întrucât ea era o preceptoare iar eu o profesoară, îşi închipuia că suntem tot o apă, socotind ca o obligație profesională să intre într-o competiție nedeclarată cu mine. Dar aşa i-am dejucat această farsă!... În imposibilitate să spună ce-o doare în turceşte, voia să scape, pretextând că „nu se poate exprima bine în limba turcă”. Eu, atunci, îi dau replica în franceză: „Nu-i nicio nenorocire, domnişoară, să vorbim franțuzeşte”. Cu opinteli se căzneşte să îndruge ceva în franceză. Atunci abia încep să mă distrez pe socoteala ei. Cu un cuvânt, profesoara de curs elementar, mică şi lipsită de orice importanță, pierise şi în locul ei se născuse din nou, cu toată pornirea ei spre zeflemisire, Pitulicea cea necruțătoare şi imposibil de îmblânzit, cea mai spirituală, mai abilă mânuitoare a cuvântului din întreaga şcoală Notre-Dame de Sion, care provoca plânsul profesoarelor.

În timp ce discuta despre eticheta unei recepții în înalta societate, cum nu reuşea să găsească cuvintele respective, a vrut să mă facă mat, afirmând emfatic:

— Totuşi, eu am frecventat multă lume bună şi am văzut cu ochii mei toate acestea.

Atunci eu am privit-o drept în față cu un dispreț sfidător şi, surâzând, am remarcat:

— Da, dar nu e suficient doar să frecventezi. E necesar ca să-ți trăieşti propria ta viață, în mod firesc, în acest mediu.

La acest atac prin care făcusem aluzie la faptul că nu are o prea înaltă educație, bietei femei i-a pierit piuitul. Pretextând că a venit ora să dea lecții unuia dintre fiii cei mai mici ai paşei, a părăsit precipitat, camera.

Doamnele au devenit mieluşei. După ce au renunțat la măştile de vanitate şi pretențiozitate deplasată, şi-au arătat adevărata lor natură. În realitate nu erau oameni răi. Atunci şi eu am coborât, pe nesimțite, la treapta de profesoară care-şi cunoaşte locul; liniştită, modestă, conştientă de lipsa ei de importanță.

Doamna şi domnişoarele mă rugau sincer să vin cât mai des.

— Din când în când vă voi mai deranja eu, dar mereu nu-i cu putință, ce va spune lumea? Dacă se va vedea că vin des, se va crede că urmăresc negreşit vreo favoare din partea dumneavoastră, le-am răspuns eu.

Doamna era curioasă să ştie cine sunt şi încerca să mă determine să-i mărturisesc neapărat.

— Sunt descendenta unei familii demult scăpătate.

— Domnişoară dragă, cu frumusețea şi meritele dumneavoastră ați fi putut deveni soția unei persoane foarte bine situate.

— Poate că s-ar fi putut, doamnă, dar eu am găsit mai nimerit să mă întrețin prin sudoarea frunții. Munca nu-i o ruşine.

— Ce-ați spune dacă vi s-ar cere mâna pentru un băiat bun, dintr-o familie bună?

— Bineînțeles că v-aş mulțumi pentru cinstea pe care mi-ați acorda-o, dar cred că n-aş accepta.

Puțin după aceea le-am înțeles intențiile. Se pare că astăzi n-am fost invitată la conac numai ca să mă orbească prin fast şi să facă paradă cu măreția lor!

Fiica cea mare a paşei îşi manifestă dorința să-mi arate grădina. Şi grădina semăna ca două picături de apă cu salonul. În timp ce mă aflam în această grădină pietruită, mai bine zis pavată, împodobită cu cele mai felurite flori, iarbă, arbuşti, ghivece inutile, şi mă plimbam printr-o pădurice artificială formată din câțiva brazi pitici… Dar, ca să pot povesti aceasta, sunt silită să mă întorc la o întâmplare de acum două zile.

Lipită de curtea de recreații a şcolii noastre se află o vie mare. Datorită faptului că elevii escaladau mereu gardul de mărăcini ce le separa, cele două grădini deveniseră aproape una. De câtva timp, în vie săpau trei-patru lucrători prăpădiți, legați la cap cu batiste roşii. În recreații mă duceam de-i priveam cum lucrează din greu. În ziua despre care e vorba observasem printre ei un lucrător tânăr. Era şi el îmbrăcat la fel ca ceilalți, dar chipul, ținuta lui, trădau o mare

deosebire. De exemplu, pielea feței sale brune avea o transparență de fruct dat în pârg, iar ochii, o cu totul altă strălucire. Şi mai cu seamă mâinile îi erau mici şi delicate ca de femeie. Pentru că nu era în etate ca ceilalți, nu m-am apropiat de el. Dar a avut el curajul să vină aproape de mine. Mi-a spus că din pricina căldurii îi este tare sete şi că mă roagă ca unul din copii să-i dea puțină apă.

Nu mi-au plăcut niciodată femeile care, din respect pentru tradiție, fug de îndată ce văd un bărbat. De aceea nu m-am retras. Ba chiar, având în vedere că sunt profesoară, i-am zis:

— Bine, fiule, aşteaptă nițel, să spun unui copil să-ți aducă.

În sinea mea mă gândeam: „Mai mult ca sigur că e vlăstarul vreunei familii aristocrate scăpătate”. Lucrătorul acesta era şi sfielnic, şi îndrăzneț. În timp ce vorbea, se intimida în aşa hal, încât îşi pierdea şirul cuvintelor. Dar pe de altă parte, punea întruna întrebări – şi ce întrebări fără nicio noimă! Că ar fi nou venit prin părțile astea, cum or fi iernile, mere şi pere s-or găsi din belşug pe aici?!...

În timp ce el bea apă, eu surâdeam, spunându-mi că-i lipseşte o doagă. Atâtea detalii ajung pentru a explica uluirea mea față de ceea ce am văzut în simulacrul de pădure de brad din grădina paşei, în mijlocul acestor sărmani copaci de carnaval.

Da, aici am reîntâlnit pe acel lucrător amărât. Dar de data aceasta, într-o cu totul altă postură. Era un căpitan de stat-major la care totul – sabia, nasturii, decorațiile, gulerul tare, fața, dinții, părul tuns scurt ca peria – strălucea de-ți lua ochii. Ca şi cum s-ar fi pozat, stătea între doi brazi cu capul repezit în sus, cu corpul drept şi ghetele lipite una de alta; sub mustățile subțiri, între buzele uşor deschise, dinții îi luceau provocator, la fel ca şi ochii. Pe scurt, întreaga sa ținută, întreaga sa atitudine te îndreptățea să te aştepți ca, scoțându-şi sabia cu mâna înmănuşată în alb, să dea comanda: „Drepți!”

Cu toate acestea am înțeles din prima secundă că alții i-au dat ofițerului comanda de drepți. Nerime hanîm, fiica cea mai mare a paşei, s-a mirat:

— A! Ihsan, aici erai? De unde ai apărut?

Dar, biata de ea, îşi juca aşa de stângaci rolul, încât în timp ce vorbele ei afectau mirarea, glasul avea un ton de parcă ar fi spus: „Vai, vai! Cât de evident e că mințim!”

Da, în decorul acesta de farsă aveam să jucăm o farsă, dar pentru ce? Voi înțelege mai târziu. Acum trebuie să nu las să se întrevadă nimic, nicio nedumerire, trebuie să fiu calmă şi curajoasă.

În orice caz, această familie de paşi adora surprizele. Dar şi eu, astăzi, eram înarmată cu încăpățânarea mea proverbială. N-au decât să facă orice-ar pofti, eu nu mă voi arăta surprinsă. Probabil că se aşteptau să mă ruşinez şi să fug. Eu însă nu m-am tulburat deloc şi am rămas serioasă.

— Domnişoară Feride, reluă Nerime hanîm, şi dumneavoastră sunteți din Istanbul, ca şi noi. Nu aveți, sper, nimic de obiectat dacă vi-l prezint pe Ihsan, vărul şi fratele meu de lapte?

— Dimpotrivă, sunt foarte mulțumită, doamnă, i-am răspuns eu prompt.

Şi ca să nu-i dau prilejul să mă prezinte ea, am făcut eu acest oficiu:

— Feride Nizamettin. Un neînsemnat ofițer din armata învățământului.

Tânărul ofițer n-a reuşit să-şi mențină acel calm superb şi îndrăzneț. Şi parcă nu avea dreptate? O profesoară neînsemnată îl întâlnise cu câteva zile mai înainte travestit într-un lucrător ponosit şi astăzi, când îl revede strălucitor ca soarele, frumos şi magnific ca prinții din basmele cu zâne, nu leşină de emoție; nu-i ceva dezarmant?

Da, el fu cel surprins. Nu mai era stăpân nici pe acea faimoasă „ceremonie a salutului” care ni se predă, ani de zile, în şcoală, cu toate înfloriturile ei, ca pe un lucru de mare importanță. Şi-a ridicat mâna, probabil cu intenția de a

saluta militărește, dar la jumătatea drumului s-a răzgândit, şi-a lăsat mâna în jos şi a preferat s-o întindă, ca spre a mi-o strânge pe a mea. Însă de data aceasta s-a ivit alt obstacol: mănuşile. Cu ce panică şi-a scos biata mănuşă, de parcă ar fi luat brusc foc!

Vreme de câteva minute am vorbit numai eu, fără nicio reticență. De fiecare dată ce ni se încrucişau privirile, bietul tânăr îşi amintea, mai mult ca sigur că mi-a cerut apă deghizat în lucrător şi-şi cobora ochii, stânjenit. Eu însă mă prefăceam că nici nu observ şi continuam să-i vorbesc ca şi cum acum l-aş fi văzut pentru întâia dată.

Peste puțin timp Nerime hanîm şi cu mine am intrat în vilă.

— Domnişoară Feride, mi s-a adresat ea codindu-se, cu siguranță că l-ați recunoscut pe Ihsan.

Deci şi ea cunoştea incidentul de la şcoală. I-am răspuns printr-un simplu da.

— Să nu vă închipuiți cine ştie ce. Mai bine vă spun adevărul. Ihsan a făcut pariu cu camarazii lui. Nu-i de condamnat, aşa e tinerețea, asemenea lucruri pot surveni la oricine.

Neplăcut surprinsă, nu m-am putut abține să nu strâng din buze:

— Nu văd, apropoul.

Ea s-a înroşit şi ca să-şi ascundă stinghereala, surâdea:

— Ştiți, unii dintre ofițeri v-au întâlnit când veneați de la şcoala şi au comentat că sunteți foarte frumoasă. Noi suntem din Istanbul şi fireşte că nu socotim aceasta o insultă, ca provincialii de aici, nu-i aşa, scumpa mea? Ihsan a pariat că va găsi neapărat o posibilitate de a vă vorbi. Chiar în ziua aceea, fără nicio amânare, a îmbrăcat hainele unui zilier şi a câştigat pariul. E caraghios, nu?

Eu n-am răspuns nimic. Nerime hanîm îşi dădea perfect seama de răceala cu care-i erau întâmpinate cuvintele.

Ultimul act al curioasei comedii de azi s-a desfăşurat tot sus în salon. Ştirea că vorbisem cu Ihsan bei ajunsese aici cu

mult înaintea noastră. Expresia de pe fețele tuturora o dovedea cu prisosință.

La un semn imperceptibil al doamnei, cei din salon au ieşit, în afară de Nerime hanîm. După o scurtă ezitare, doamna a început, să-mi vorbească:

— Cum vi s-a părut Ihsan, domnişoară?

— Pare un tânăr tare cumsecade, doamnă.

— E şi frumuşel, şi instruit. A fost avansat şi numit în garnizoana din Beirut.

— Ce bine!. E într-adevăr un tânăr frumos şi agreabil. Şi după cum ați spus şi dumneavoastră, se pare că posedă şi o cultură deosebită.

Mama şi fiica s-au uitat una la alta. Cuvintele mele le şi surprindeau, le şi plăceau. Râzând cu satisfacție, doamna îmi spuse:

— Allah să te răsplătească, fetițo. Mi-ai uşurat solia. Eu l-am alăptat pe Ihsan, l-am crescut ca pe copilul meu. Domnişoară Feride, cu fetele tinere nu merge să vorbeşti de-a dreptul dar, din fericire, dumneavoastră sunteți deşteaptă şi înțeleaptă. Cu voia lui Allah vă cer mâna pentru Ihsan. El v-a plăcut foarte mult... Şi de îndată ce şi dumneavoastră l-ați plăcut, aveți toate şansele să fiți fericiți. Vă luați a lună concediu şi facem nunta aici, nu? Apoi plecați amândoi la Beirut.

Presimțisem că lucrurile vor ajunge aici. Era într-adevăr o întâmplare plină de haz. Dar nu ştiu pentru ce, în clipa aceea, perspectiva de a pleca pe meleaguri străine îmi trezea o ciudată nostalgie. Totuşi, după cum nu lăsasem să mi se ghicească veselia, nu am lăsat să mi se bănuie nici tristețea.

— Doamnă, pentru umila mea persoană ceea ce-mi propuneți dumneavoastră e o mare cinste. Vă mulțumesc din toată inima atât dumneavoastră, cât şi lui Ihsan bei. Dar e imposibil.

Doamna păru nedumerită.

— De ce, fata mea? Doar numai adineauri ați spus că vă place, că-l găsiți frumos!

— Doamnă, vă repet şi acum că Ihsan bei este un tânăr frumos şi valoros. Dar dacă mi-ar fi trecut măcar o clipă prin minte ori mai bine zis prin inimă ideea unei căsătorii între noi doi, aş fi putut eu, oare să-i etalez atât de deschis calităţile? N-ar fi fost aceasta o comportare mult prea liberă pentru o fată?

Mama şi fiica se priviră iarăşi una pe alta. După un scurt răstimp de tăcere, Nerime hanîm îmi cuprinse mâinile:

— Domnişoară Feride! N-aş vrea ca acesta să fie ultimul dumneavoastră cuvânt! Ihsan ar fi nespus de nemângâiat.

— Vă repet, Ihsan bei e un tânăr foarte frumos, poate lua pe oricine va voi.

— Da, dar el pe dumneavoastră vă vrea. Adineaori am fost nevoită să vă mărturisesc că a făcut un pariu cu camarazii lui. E normal aşa ceva, scumpa mea? De zece zile bietul băiat trăieşte într-un zbucium nemaipomenit: „Să ştiu de bine că mor şi nu renunţ la ea, o voi lua negreşit!”

Simţeam că Nerime hanîm va prelungi această discuţie, că în intenţia de a mă convinge va invoca încă o sumedenie de argumente. Cu câteva cuvinte civilizate dar hotărâte, le-am declarat că este imposibilă căsătoria aceasta şi mi-am cerut îngăduinţa să plec.

Într-adevăr, foarte mâhnită, ea s-a adresat mamei sale cu un aer obosit:

— Mamă dragă, spune-i tu lui Ihsan, eu n-aş fi în stare. Nici nu-i trece prin gând că Feride hanîm îl va refuza. Va suferi îngrozitor.

Ah! Bărbaţii ăştia! La toţi, acelaşi orgoliu, acelaşi amor propriu. Nu vor nici măcar să-şi închipuie că avem şi noi o inimă, că am putea avea şi noi ceva ce am dori „neapărat”.

Când caleaşca paşei m-a lăsat acasă, Munise era prin vecini. Am ţinut să mă privesc încă o dată înainte de a mă dezbrăca. Odaia era cufundată în întuneric. În oglinda care semăna cu lumina ştearsă a lunii proiectată pe perete, puteam să disting doar umbra mea. Şi nu ştiu cum am avut o

nălucire. Rochia mea scurtă bleumarin mi s-a părut albă, de mătase; poalele ei lungi se estompau în întuneric…

Brusc, mi-am acoperit fața cu mâinile. În acest moment a intrat în odaie Munise:

— Surioara mea! m-a strigat.

Am întins mâinile spre ea. Trebuia să pronunț Munise, dar, din greşeală, de pe buzele mele a scăpat un alt nume, numele duşmanului meu neîmpăcat pe care-l urăsc.

Ç., 6 mai

Săptămâna aceasta mi-a surâs de mai multe ori norocul. După întâmplarea abia petrecută ieri, astăzi am mai fost eroina unei comedii. Numai că aceasta din urmă a avut un caracter cu mult mai caraghios, cu mult mai revoltător decât cea de ieri.

Scriu exact cum s-au petrecut lucrurile. Drept scenă, odaia noastră de oaspeți, de la parter. Soția lui Hafîz Kurban efendi apare în vizită, îmbrăcată ca atunci când merge la nunți, cu o feregea din grogren, la gât cu salbe de galbeni Totuşi în înfățişarea ei este ceva ciudat; parc-ar avea ochii plânşi. Începem să vorbim:

Eu: — Probabil că vă duceți într-o vizită oficială?

Ea: — Nu, soră dragă, am venit special pentru dumneavoastră.

Eu: — Ce gătită sunteți astăzi! Pentru mine?!

Ea: — Da, soră dragă, pentru dumneavoastră.

Eu, amuzându-mă involuntar:

— Atunci ați venit împețit.

Ea, cu o uimire naivă în ochii ei naivi:

— De unde ați aflat?

Eu, surprinsă:

— Cum, ați venit la mine ca pețitoare?!

Ea, suspinând:

— Da, soră dragă.

Eu: — În numele cui?

Ea, ca şi cum ar fi vorbit de cel mai simplu lucru de pe lume:

— Pentru domnul soțul meu.

Fireşte că mi-a plăcut faptul că o femeie atât de simpla poate glumi aşa de disimulat. Am izbucnit în hohote de râs. Dar ea nu râde; dimpotrivă, are lacrimi în ochi!

Ea: — Soră dragă, domnul meu a pus ochii pe dumneavoastră şi ca să vă ia, s-a hotărât să mă alunge pe mine. L-am rugat, i-am cerşit îndurarea: „Nu-i nimic, ia-o pe domnişoara, numai să nu ne despărțim. O să trăim frumuşel cu toții împreună. Eu o să vă fac mâncare, o să vă servesc”, i-am zis. Draga, buna mea soră, fie-ți milă de mine!

Eu: — Kurban efendi e sigur că îl voi lua dacă vă lasă pe dumneavoastră?

Ea, cu o seninătate revoltătoare:

— Da. „Mă învoiesc să dau până la cincizeci de galbeni grei”, spune el.

Eu: — Sărmana mea vecină, hai, linişteşte-te! Niciodată nu va fi cu putință lucrul acesta.

Amărâta înalță rugăciuni de mulțumire şi... se trage cortina.

Ç., 15 mai

Astă-seară, după cursuri, doamna directoare m-a chemat în camera sa şi cu fața încruntată mi-a spus:

— Domnişoară Feride, fata mea, sunt mulțumită de seriozitatea şi strădania dumitale. Dar ai un cusur: te crezi încă la Istanbul. „Frumusețea-i o pacoste”, spune o binecunoscută zicală, fata mea; dumneata, pentru că eşti şi frumoasă, şi tânără, şi singură, ar fi trebuit să te aperi nițeluş mai bine. Ai comis unele imprudențe. Nu te frământa, fata mea. Nu spun că ai vreo vină, ci că ai fost doar imprudentă. De exemplu, ținutul acesta nu are o mentalitate aşa de obtuză, femeile demult pot umbla pe stradă cât de gătite poftesc. La fel şi profesoarele noastre. Dar ceea ce la altele pare ceva normal, la dumneata atrage numaidecât atenția.

Căci, copila mea, tinerețea, frumusețea dumitale fac pe toți bărbații să întoarcă capul după dumneata. Aşa că în oraş a început pe ascuns bârfeala. Eu stau țintuită aici şi s-ar părea că n-am habar de nimic, dar sunt informată de tot ce se petrece. De exemplu, preocupi pe ofițerii din garnizoană, pe negustorii din cafenele, nu există un singur bărbat, până la elevii de liceu mai răsăriți, care să nu te recunoască de departe, care să nu vorbească despre dumneata.

Cât despre chestiunea cu ce drept şi pentru ce discut eu toate acestea cu dumneata, şi acest lucru are două motivări, fata mea. Prima: eşti o copilă fără experiență, dar bună în deplinul înțeles al cuvântului. Mă pricep şi eu la oameni, de aceea am ținut să îndeplinesc față de dumneata o datorie de mamă, de soră mai mare. A doua: problema aceasta se răsfrânge şi asupra şcolii. Nu-i aşa?

Evitând să mă privească, directoarea continuă, şovăitoare:

— Şcoala e un loc sacru, la fel ca geamia.. A o proteja de bârfeli, de calomnii, de orice stigmat, e cea mai mare datorie a noastră. Nu-i aşa? Iar aceste bârfeli, de altfel fără niciun substrat real, au început, din păcate, să afecteze direct şi şcoala. N-ai băgat de seamă ce mulți sunt bărbații care vin la poarta şcolii să-şi conducă, seara, fiicele sau surorile? Poate că dumneata n-ai observat. Dar eu ştiu. Ei vin nu atât de dragul elevelor respective, ci mai ales că să te poată vedea pe dumneata. Într-o zi i-ai împletit părul uneia dintre elevele noastre mai sărace şi la capătul cozii i-ai prins o fundă. Nu ştiu cum de s-a aflat; o haimana de sublocotenent a oprit fata pe stradă, i-a dat bani şi i-a luat funda. De atunci, din când în când, şi-o prinde de guler şi-şi distrează camarazii spunând: „De-acum trebuie să mă numiți paşă între paşi, de vreme ce am primit o decorație de la Gülbeşeker!”

Ieri, Mehmet, portarul nostru, mi-a dat o veste ciudată: bețivanii care se întorceau alaltăieri noapte de la cârciumă s-au oprit în fața şcolii. Unul dintre ei a ținut un discurs cam aşa: „Eu am văzut cum Gülbeşeker a atins cu mâna ei această piatră neagră din perete. Se cuvine deci s-o

sanctificăm!” Vezi, fata mea, toate acestea nu-s de natură să producă bucurie nici dumitale, nici şcolii. Şi ca şi cum n-ar fi fost de ajuns, ai mai înfăptuit o nesocotință. Ai vorbit cu Ihsan bei în casa paşei Abdürrahim. Dacă ai fi acceptat propunerea doamnei, lucrul n-ar fi prezentat niciun inconvenient. Dar faptul că ai discutat cu un tânăr şi că, după aceea, ai respins o partidă atât de bună, a bătut la ochi. „Dacă nu l-a vrut pe Ihsan bei înseamnă că iubeşte pe un altul! Cine-o fi?” Şi astfel, bârfelile în jurul dumitale s-au întețit şi mai mult.

Ascultasem aceste cuvinte fără să răspund vreo vorbă, fără să schițez cel mai mic gest. Directoarea care la început se temuse de eventualele obiecții şi chiar revoltă din partea mea, acum, din contră, intrase la gânduri din pricina tăcerii mele.

— Ce spui de toate acestea, domnişoară Feride? m-a întrebat ea după o şovăire.

— Tot ce ați spus este adevărat, doamnă directoare, i-am răspuns eu pe gânduri, cu un oftat reținut. Cu vremea, aş fi observat şi eu. Îmi pare rău după această regiune frumoasă, dar ce să fac? Scrieți la conducere, motivați cu ceva şi cereți să fiu detaşată în altă parte. Cea mai mare generozitate şi omenie de care puteți da dovadă în această problemă este să nu divulgați adevărata cauză. Găsiți un pretext oarecare. Puteți spune orice: că nu-s capabilă de nimic, că sunt incultă, că sunt nesupusă ori chiar răzvrătită, orice veți invoca nu mă atinge, numai nu mărturisiți că nu mă mai vreți pentru că am ajuns în gura lumii.

Directoarea reflecta în tăcere. Ca să nu vadă că mi-au dat lacrimile, m-am întors spre fereastră. Am început să mă uit la munții din față care, la orizont, pe fundalul cerului de seară albastru-şters, păreau nişte cețuri ce fumegau slab.

Datorită acestor munți Pitulicea începea iar să simtă nostalgia pribegiei. Nostalgia pribegiei! Ce cuvânt lipsit de sens pentru cei care nu au trăit-o cu toată înfrigurarea. În închipuirea mea se aşterneau drumuri, drumuri nesfârşite, însingurate, care se îngustează tot mai mult, devenind tot mai

triste; în urechi îmi răsunau amar clinchetele subțirele şi tânguioase ale clopoțeilor de la căruțele ce se pierd în zare!

Până când, Dumnezeule, până când? Şi pentru ce? Ca să ating ce ideal?

Ç., 5 iunie

Blestemul claustrării, care ține în colivie păsărelele lui Munise, m-a ajuns şi pe mine; în aceste luni lungi de vacanță, stau țintuită în casă. Doamna directoare mi-a spus ca nu e posibil să mă trimită în alt loc înainte de septembrie. Acum mă căznesc să mă fac uitată: aproape că nu mai ies pe strada. Nici vecinele nu mă mai cercetează ca altădată. Probabil că de frică de bârfeli. Doar uneori mai schimb câteva cuvinte cu o doamnă în vârstă care seamănă cu mătuşa mea. Îndeosebi la voce seamănă într-atâta, încât ieri, codindu-mă, i-am cerut un hatâr:

— Doamnă dragă, nu-mi mai spuneți „domnişoară profesoară” ci numai Feride, nu se poate?

Deşi cam mirată, vecina nu m-a refuzat. Când, mi se adresează, îmi închid ochii şi mă cred în grădina din Kozyatagî… Ce vorbe fără rost mai spun şi eu! Pesemne că m-am îmbolnăvit de nervi. În orice caz există în mine o inconsecvență vădită – din nou râd ca altădată, din nou ne hârjonim, Munise şi cu mine, ca nişte copii ai străzii, până ne pierdem răsuflarea. Din nou fluier după cântecul păsărelelor. Dar şi tristețea, ca şi neliniştea mea, n-au odihnă, mă depăşesc.

Când am venit aici noaptea, pe vapor nu reuşisem să adorm. Cu o voce pătimaşă, un călător cântase apelor înghițite de întuneric: „A ta e inima mea pribeagă, a ta e”. Cum l-am auzit, am şi uitat cântecul, chiar din noaptea aceea. După luni şi luni într-o zi de aprilie, stând în grădina în care prindeau să se deschidă primele flori, m-am trezit fredonând în surdină cântecul de atunci. Ce mister inexplicabil mai e şi sufletul omenesc! Cum de reținusem şi melodia, şi cuvintele unui cântec auzit doar o dată! Din ziua

aceea, în timp ce-mi vedeam de treburi, dădeam apă la păsări sau priveam crâmpeiul de mare ce se vedea de la fereastra mea, acelaşi cântec îmi stăruia pe buze. Ieri-seară, când am repetat ultimul vers: „A ta e inima mea pribeagă, a ta e!” m-a podidit plânsul, fără vreun motiv anume. Doar nici în melodia, nici în textul acestui cântec nu e nimic de plâns! Aşa cum am mai spus, nervii sunt de vină.

N-am să mai cânt niciodată melodia aceasta.

Ç., 20 iunie

La şcoală am o colegă cu numele de Nazmiye, de vreo douăzeci şi patru, douăzeci şi cinci de ani. E frumuşică, veselă, glumeață; are un fel de a vorbi extrem de plăcut, drept care în fiecare seară e invitată la câte o sindrofie. Colegele n-o prea iubesc, aud pe socoteala ei unele mici bârfeli.

S-ar părea că nu văd cu ochi buni faptul că se îmbracă mai excentric sau poate că o invidiază, de unde să ştiu eu?

Nazmiye era logodită cu un căpitan. Un băiat foarte bun. Dar fiindcă familia lui nu-şi dădea consimțământul la căsătorie, îşi țineau legătura lor secretă. Ea mi-a făcut această mărturisire în cea mai mare taină, conjurându-mă să n-o divulg nimănui. Ieri, într-un moment când mă asaltaseră gândurile, şi-a făcut apariția Nazmiye:

— Domnişoară Feride, am venit să te iau. Sunt invitată în astă seară la mătuşa lui Feridun. Dă o petrecere la via de la Subaşî. Deşi nu te cunoaşte, îți sărută ochii şi te pofteşte şi pe mata. Special m-a trimis.

— Cum se poate? Cum să merg într-un loc necunoscut?

— Mătuşa logodnicului meu este o străină pentru mata?! îmi reproşă ea. Şi-apoi am mai plănuit ceva: să ți-l prezint pe logodnicul meu. Sper că îmi vei îndreptăți alegerea. Dacă nu vii, zău că nu mă duc nici eu.

I-am îndrugat fel de fel de pretexte ca să mă eschivez. Dar la toate a găsit un răspuns. De altfel pretextele mele erau nişte născociri extrem de copilăreşti, iar Nazmiye e un diavol şi jumătate. Cu ea n-o scoți uşor la capăt.

Atâta a sporovăit, atâta s-a rugat, că n-am mai fost în stare să rezist şi m-am lăsat convinsă.

Un singur lucru mi se păru însă cam curios: când am vrut s-o îmbrac pe Munise, Nazmiye s-a încruntat uşor:

— Vrei s-o iei şi pe fetiță?

— Bineînțeles. Cum s-o las singură acasă! Ai ceva împotrivă?

— Nu, ce să am! Poate e chiar mai bine. Uneori totuşi o laşi acasă, de aceea...

— Da, dar niciodată nu am lipsit de acasă, cum voi lipsi acuma, până la miezul nopții.

Eu nu mă mai socoteam o fată foarte naivă. În răstimp de doi ani văzusem în jurul meu multe, auzisem multe. Cum de s-a întâmplat, ce moment de scăpare am avut atunci de nu mi-au stârnit bănuiala cuvintele acestea ale lui Nazmiye! Nu pot pricepe deloc!

O trăsurică ne-a trecut pe celălalt mal al râului. Luând-o pe unul din drumeagurile cele înguste dintre livezi, troienite cu frunze, după vreo jumătate sau trei sferturi de oră de mers, am ajuns la o vie. Locul era pustiu, dar, tare, tare frumos. Pe drum am întâlnit o turmă. Un cioban bătrân a scos o găleată de apă din fântâna unei bostănării şi şi-a adăpat turma într-un jgheab de piatră. Iezii care, cu cornițele lor boante, se împungeau unii pe alții lângă jgheab, ne-au amintit, lui Munise şi mie, de Mazlum, împrăştiindu-ne ca prin farmec orice urmă de nelinişte.

Am sărit din trăsură înduioşate şi prinzând un ied l-am sărutat pe urechiuşele-i lungi, pe botul său gingaş de pe care picura apa. O clipă mi-a trecut prin gând să-l cumpăr. Dar la ce bun, de vreme ce în curând l-am părăsi, căci iarăşi vom porni în pribegie. Ca şi cum n-am avea şi-aşa destule necazuri, pentru ce trebuie să ne mai procurăm o nouă sursă de întristare?

O clădire veche în mijlocul unei vii întinse, iată vila în care ne-am dus. Verdeața invadase de pretutindeni cerdacurile înalte.

Mătuşa lui Feridun bei era o femeie în vârstă, grasă; ca să fiu sinceră, îmbrăcămintea ei prea încărcată, găteala excesivă nu mi-au făcut o impresie prea bună. Unei femei bătrâne nu-i stă bine să fie atât de excentrică. Păr oxigenat, la tâmplă un benghi țipător, pomeți fardați violent, cu un cuvânt, ceva cu totul deplasat.

Ea ne-a condus într-o odaie de la etaj unde mi-a scos feregeaua. Sărutându-mă pe amândoi obrajii cu o familiaritate zgomotoasă, după ce parcă m-ar fi adulmecat, mi-a spus:

— Sunt foarte mulțumită că te-am cunoscut, fată neprețuită. Gülbeşeker, dar ce Gülbeşeker! Cu adevărat că-i vine omului să te mănânce. Nu-i de mirare c-ai stârnit atâta înfocare.

Mi-a pierit tot cheful. Dar trebuia să nu arăt. Sunt unii oameni aiuriți, care nu-şi dau seama ce spun. Ea face parte, probabil, dintre aceştia.

M-au lăsat destul de mult timp într-o odaie, singură cu Munise. Amurgise. Trandafiriul în care înserarea poleia totul, se stingea alene în încâlcirea de frunze ce acoperea cerdacul. Glumind cu fetița, încercam să mă amăgesc pe mine însămi.

Dinspre grădină se auzeau voci amestecate de femei şi bărbați, hohote de râs, uşoare strigăte, laolaltă cu acorduri de vioară.

Mi-am scos capul pe fereastră. Printre desişul de plante agățătoare n-a fost chip să disting ceva.

În sfârşit, dinspre scară a început să răsune zgomote de paşi apăsați. S-a deschis uşa. Cu o lampă mare în mână, stăpâna casei a intrat înăuntru:

— Neprețuita mea copilă, te-am neglijat, dar dinadins te-am lăsat în întuneric. Când apune soarele, nu te mai saturi de frumusețea acestor grădini.

În timp ce, potrivind fitilul lămpii, bătrâna povestea că în nopțile cu clar de lună locurile acestea sunt aidoma unor raiuri, a intrat Nazmiye.. Din spatele uşii mi-au atras atenția siluetele a doi ofițeri înalți. Eram cu capul descoperit şi

involuntar am schițat un gest de stânjenire: am vrut să-mi acopăr părul cu brațul.

— Cât de provincială eşti, drăguțo! râse Nazmiye. Doar n-ai să te fereşti de logodnicul meu! Haide, dă-ți brațul jos, e ruşine, zău!

Avea dreptate, nu aveam motiv să exagerez măsurile de prevedere.

După o scurtă ezitare, ofițerii intraseră în cameră. Nazmiye îmi prezentă pe unul dintre ei:

— Feridun bei, logodnicul meu. Feride hanîm, prietena mea. Spre bucuria mea s-a nimerit ca numele celor doi oameni pe care-i îndrăgesc să semene.

La auzul acestor cuvinte, tânărul ofițer a râs cu gura larg deschisă.

Când eram mică, bunica cumpăra nişte cutii de chibrituri cu totul aparte. Pe ele era desenat un personaj de bâlci, cu mustățile în furculiță, cu umerii căzuți, cu o claie de păr creț care-i cădea în ochi. Iată, Feridun bei parcă ieşise de pe una din cutiile acelea de chibrituri. Mi-a luat familiar mâna în palmele sale aspre şi strângând-o şi scuturând-o întruna, mi se adresă:

— Suntem mulțumiți şi recunoscători de această întâmplare, faceți o cinste lumii noastre, vă foarte mulțumim.

Apoi îmi prezentă pe ofițerul care se afla în urma lui:

— Dacă îmi permiteți, vreau să vă prezint pe un prieten bun, binefăcătorul meu şi robul dumneavoastră, maiorul Burhanettin bei. E maior, dar nu unul din cei obişnuiți, ci fiul mai mic al ilustrei familii Solak.

Acest mezin al nobilei familii amintite trecuse pesemne de patruzeci şi cinci de ani. Avea părul şi mustățile în parte încărunțite. După aspectul său, nu încăpea îndoială că se trăgea dintr-o familie de soi. Îmbrăcămintea, ținuta, vorba sa erau total opuse lui Feridun. Chipul şi părul lui alb aproape că mi-au anihilat spaima şi proasta impresie pe care mi le trezise prietenul său, aducându-mi în suflet puțină siguranță.

Burhanettin bei se exprima cu uşurinţă şi supleţe. M-a salutat cu un semn discret din cap şi înclinându-se uşor, mi-a spus:

— Robul dumneavoastră Burhanettin. Domnişoară, dintre toate domeniile sale, răposatul meu tată prefera această vie. Obişnuia să spună adesea: „Locul acesta-i cu noroc; dacă în viaţa mea mi-a surâs cândva fericirea, aici, în această vie am întâlnit-o". Acum, când văd că aţi binevoit să ne învredniciţi cu prezenţa dumneavoastră, am confirmarea absolută a justeţei cuvintelor răposatului.

Acesta voia să fie, după toate semnele, un compliment. Dar ce legătură avea Burhanettin bei cu via?

Am privit nedumerită la Nazmiye, aşteptându-i lămuririle. Dar ea nu se uita la mine, îşi ferea cu stăruinţă ochii de ai mei. Doamna pe care până în acea clipă o socotisem stăpâna viei, o luă de mână pe Munise şi o scoase afară. De peste o jumătate de oră stăteam toţi patru în această încăpere. Vorbeam de una, de alta. Mai bine zis vorbeau, căci mie nu-mi mai rămăsese putere nu să vorbesc, dar nici măcar să mai înţeleg ceea ce se discuta. O gheara de fier îmi strângea inima, îmi tăia respiraţia. Mi se oprise mintea. Nu mă gândeam la nimic, nu simţeam nimic; cu spaima instinctivă a unui pui de animal care a fost victima unui atac în bârlogul său, mă cuibăream, ghemuită în ungherul meu.

Jos se ciupeau strune de vioară; a urmat apoi un gazel şi, ceva mai târziu, cântece intonate de multe voci, unele subiţi, altele groase.

Pe măsură ce trecea timpul, Nazmiye şi logodnicul ei care şedeau alături, pe canapea, se vârau mai mult unul într-altul. Le-am întors treptat spatele.

Să se dea aşa, în spectacol, să-şi afişeze intimitatea faţă de doi străini, ca şi cum ar juca una din acele scene de dragoste penibile de la cinema… Da, sunt nişte oameni vulgari şi răi.

Puţin mai înainte, doamna cea grasă lăsase pe masă o tavă plină cu sticle şi farfurii. Cu mâinile în buzunar, Burhanettin bei străbătea încăperea în lung şi-n lat şi din când în când,

întorcându-se cu spatele la noi, rămânea în fața acestei mese. La un moment dat l-am văzut că se oprește din mers și se înclină ușor în fața mea:

— Îmi faceți plăcerea să serviți, domnișoară?

Mi-am ridicat ochii, nedumerită. Într-un păhăruț din mâna lui strălucea o băutură rubinie. Am refuzat cu un gest al capului.

— Nu vreau, i-am spus extrem de încet.

El s-a aplecat și mai mult, încât i-am simțit răsuflarea fierbinte pe față:

— Nu-i ceva dăunător, domnișoară, e cel mai fin și mai inocent lichior din lume, Nu-i așa, Nazmiye hanîm?

— Nu insistați, Burhanettin bei, i-a făcut ea un semn cu capul. Feride este aici ca la ea acasă. Cum dorește, așa să facă.

Părul cu un început de încărunțire al lui Burhanettin bei, chipul său aristocratic, plăcut, îmi transmisese, până în acea clipă, o vagă încredere. Acum începea să-mi fie frică de el. Doamne, ce se abătuse asupra mea? Unde nimerisem? Cum aveam să scap?

— Luminile din cameră se stingeau treptat, în întunericul care-mi năpădise ochii străfulgerau scântei; în urechile mele zvonul de muzică ajungea ca vuietul mării.

— Neprețuita mea copilă, e timpul mesei, în sufragerie avem câțiva musafiri care vă așteaptă.

Aceste cuvinte îmi fuseseră spuse de femeia cea grasă.

— Mulțumesc, nu mă simt bine, lăsați-mă aici, am reușii să îngân, parcă revenindu-mi puțin.

De data aceasta, Nazmiye se așeză lângă mine:

— Feride dragă, nu-i niciun străin, zău. Câțiva prieteni de-ai lui Feridun și Burhanettin bei, cu logodnicele și soțiile, da, chiar așa, cu soțiile lor. Dacă nu vii e mai mare rușinea, doar special pentru tine au fost invitați.

Încercam să-mi trag mâinile dintr-ale ei și, agățându-mă de brațele fotoliului, mă ghemuiam mai mult în colțul meu.

De vorbit, nici gând. Simțeam că dacă nu-mi țin dinții încleştați, mi-ar clănțăni îngrozitor.

— Avem obligația să facem întocmai cum porunceşte musafira noastră, cum doreşte ea. Dumneavoastră coborâți la oaspeții noştri din sufragerie. Spuneți-le că domnişoara Feride nu se simte prea bine. Binnaz hanîm, aduceți-ne aici mâncarea. E de datoria mea să nu-mi las singuri musafirii, interveni maiorul.

Să rămân singură, numai cu Burhanettin bei în odaia asta, să cinez doar cu el! Simțeam că-mi ies din minți. Fără să-mi dau seama ce fac, am țâşnit din locul meu pe negândite şi adunându-mi toată puterea, le-am spus:

— Bine, vă îndeplinesc dorința!

Nazmiye cu logodnicul ei coborau scările înaintea noastră, braț la braț; Burhanettin bei mă urma la un pas distanță.

La capătul vestibulului cufundat în întuneric s-a deschis o uşă. O strălucire orbitoare m-a năucit pe neaşteptate. În torentul de lumină revărsat din plafon, de lustre, am făcut câțiva paşi, clătinându-mă.

Pe pereți scânteiau oglinzi mari care dădeau salonului, o profunzime infinită; imaginea lustrelor se succeda, până departe, departe, ca nişte torțe ce se-aleargă pe un drum întunecos.

Mulți ochi, multe chipuri, – chipuri de femei şi bărbați, răvăşite, buimace, ca ieşite dintr-un coşmar. Au izbucnit nişte aplauze înspăimântătoare. În zgomotul surd al muzicii, glasurile aci creşteau, aci scădeau, dar nu se stingeau deloc, ci vuiau, vuiau până departe, ca şuierul aprig al vântului pe culmi: „Trăiască Burhanettin bei, trăiască Gülbeşeker, trăiască Gülbeşeker, Gülbeşeker!”

Când mi-am deschis ochii, m-am trezit în brațele lui Munise. Strigând întruna: „Surioara mea!” fetița îşi plimba, plângând, fața peste fața mea. Îmi săruta părul umed, ochii care-mi ardeau din cauza coloniei. Şi îmbrăcămintea şi capul îmi erau complet ude. Simțeam, în semiîntunericul odăii, că

mă fixează o mulțime de priviri. Primul meu gest a fost să-mi ascund cu brațul gâtul meu dezgolit.

— Ieşiți afară, vă rog, ieşiți afară! striga un glas necunoscut mie.

Am schițat o mişcare, am vrut să mă ridic. O mână mă apucat de umăr:

— Nu te teme, fetițo! Nu-i nimic, nu te teme!

M-am uitat, printre gene, la cel care-mi vorbea astfel. Era căpitanul cel gras, al cărui veston stătea veşnic descheiat în față. M-a privit şi el, apoi s-a întors către cei din preajmă:

— Biata de ea, e într-adevăr un copil!

Îngenuncheată, Nazmiye îmi freca încheieturile mâinilor, spunându-mi:

— Feride dragă, ți-ai revenit nițeluş? Am înnebunit de spaimă!

Ca să n-o văd, mi-am întors capul în partea cealaltă şi am închis ochii.

După cele aflate mai târziu, leşinul meu a durat peste un sfert de oră. Diferitele mijloace pentru recăpătarea cunoştinței – colonie, miros de lână arsă – nu-şi făceau niciun efect. Aşa că în cele din urmă, începând să-şi piardă nădejdea, au pregătit o trăsură cu care să aducă un medic din oraş.

După ce mi-am venit în fire, am cerut să fiu dusă acasă cu această trăsură. Am spus că, dacă se împotrivesc, nu mă dau în lături să pornesc singură pe drum, în puterea nopții. Neavând încotro, au acceptat. Căpitanul cel gras şi-a îmbrăcat mantaua şi s-a suit pe capră, lângă vizitiu.

Când să plecăm, Burhanettin bei s-a apropiat stânjenit de mine şi fără să îndrăznească să mă privească în ochi, mi-a zis:

— Domnişoară Feride, ne-ați înțeles tare greşit, fiți încredințată că nimeni n-a avut nici cea mai uşoară intenție rea în legătură cu dumneavoastră. Voiserăm doar să vă arătăm – ca invitata noastră de onoare – o petrecere la vie. Cum să ne fi închipuit că o domnişoară educată în Istanbul care, doar acum câteva zile, n-a văzut niciun inconvenient în

a conversa cu unul din camarazii noştri, are o fire atât de sălbatică?! Vă asigur din nou că nu a existat nicio rea intenție în privința dumneavoastră. Cu toate acestea, vă cer scuze pentru că v-am produs neplăceri.

Trăsura se cufundase în întunericul drumeagurilor înguste dintre vii. Chircită într-un ungher, tremurând ca scuturată de friguri, stăteam cu ochii închişi. În minte mi se deştepta la viață, treptat, imaginea altei nopți. Noaptea în care am fugit din conacul de la Kozyatagî, noaptea în care, fără să mă gândesc ce fac, am pornit-o pe drumuri întunecoase, singură…

Ramuri de salcie mirositoare, cu parfum amețitor, pătrundeau din când în când prin fereastra trăsurii şi atingându-mi fața şi ochii, mă trezeau din visul meu. Am auzit-o pe Munise, care-şi rezema capul de cealaltă fereastră, oftând adânc. Am întrebat-o şoptind:

— Te-ai trezit, Munise?

Nu mi-a răspuns. Şi-a plecat doar şi mai mult capul. Atunci am devenit atentă: fetița plângea şi, întocmai ca un om în toată firea, încerca să-şi ascundă lacrimile, folosindu-se de complicitatea întunericului.

Am luat-o de mână:

— Ce ai, fetițo?

Mi-a cuprins capul cu brațele, cu tulburarea unei ființe mature, care a trecut prin mult mai multe decât mine şi a înțeles mult mai multe şi, aplecându-mi-se la ureche, îmi şopti:

— Surioară dragă, cât am plâns eu în noaptea asta! Ce frică mi-a fost! Mi-am dat seama pentru ce te-au poftit acolo, surioară dragă. Să nu ne mai ducem niciodată în asemenea locuri. Se poate? Şi tu? Doamne păzeşte, ca şi mama mea… Ce-am să mă fac eu după asta, surioară dragă?!

Doamne Dumnezeule, ce înjosire, ce mizerie! Ca o femeie pierdută, mi-era ruşine de fetița aceasta şi nu aveam cutezanța s-o privesc în față. Mi-am pus capul pe genunchii ei

micuți şi până am ajuns acasă, mi-am descărcat amarul plângând ca un copil în brațele mamei sale.

Când m-am dus la doamna directoare acasă, abia răsărise soarele. Cum m-a zărit, la această oră atât de matinală, cu ochii umflați de plâns şi fața palidă, bătrâna s-a mirat:

— Doamne păzeşte, domnişoară! Ce-ai pățit, fata mea? Nu te-am mai văzut niciodată în halul ăsta. Eşti bolnavă?

Seriozitatea calmă a acestei femei, chipul ei aspru mă cam intimidaseră întotdeauna, împiedicându-mă să-mi deschid inima. Dar la ora aceasta, în acest ținut străin, nu aveam pe nimeni altcineva căruia să-i mărturisesc durerea. Şi apoi, şi datoria, şi profesiunea mea, mă obligau la aceasta.

Ruşinându-mă şi tremurând toată, i-am povestit pățania de aseară. Nu i-am ascuns absolut nimic. Bătrâna m-a ascultat fără un cuvânt, încruntându-şi doar şi mai mult sprâncenele. La sfârşitul povestirii, copleşită, mi-am întins mâinile, cerşindu-i cu privirea un răspuns care să mă mângâie:

— Doamnă directoare, dumneavoastră sunteți mai în vârstă decât mine. Ştiți multe, multe lucruri în comparație cu mine. Vă conjur, spuneți-mi adevărul. Acum eu sunt socotită o femeie pătată?

Această întrebare trezise în directoare o emoție şi o întristare nebănuite. Prinzându-mă de bărbie, mi-a ridicat capul şi m-a privit de foarte aproape drept în ochi, dar nu cu uitătura obişnuită a directoarei, nu cu uitătura rece de străin, ci cu ochii unei mame care, iubeşte şi înțelege totul.

Apoi, dezmierdându-mi obrazul şi mâinile pe care i le pusesem pe genunchi, mi-a vorbit, şovăind:

— Feride, eu până astăzi nu înțelesesem că eşti o fată atât de inocentă, atât de pură. Aş fi putut să te fi ocrotit mai bine, să te fi apropiat mai mult de mine. Păcat! Ah, nenorocita de Nazmiye! Fata mea, eu am cunoştință de tare multe lucruri. Îmi dau seama de toate. Dar lumea e astfel concepută, încât sunt constrânsă să ascund multe din câte ştiu. Nazmiye e o creatură rea. Ca să salvez şcoala de influența ei nefastă, am

făcut multe demersuri, m-am zbătut mult. Dar degeaba. E imposibil s-o urneşti din loc. Căci are protectori nenumăraţi, de la guvernatorul sandjakului[30], de la comandantul regimentului şi până la imamii batalionului. Dacă Nazmiye ar pleca de aici, cine ar mai linguşi pe doamnele din înalta societate? Cine ar mai cânta la ghitară şi chiar ar dansa la petrecerile nocturne organizate în secret de marii funcţionari? Şi cum ar mai pune mâna nişte sălbatici tocători de averi ca acel Burhanettin bei, pe copile inocente, fragede, frumoase şi pure ca tine? Feride, eu înţeleg în întregime ce plan au urzit în legătură cu tine. Acest Burhanettin bei este un destrăbălat înrăit care a risipit bunurile rămase de la tatăl său pentru a seduce o groază de biete femei, pentru a distrage o mulţime de cămine. A poseda o tânără despre a cărei frumuseţe vuieşte tot oraşul era pentru el o chestiune de amor propriu. A conduce la braţ, într-o lume de desfrâu şi petreceri, o fată căreia îi aţin calea tinerii ofiţeri, zăngănindu-şi săbiile şi socotind o reuşită numai dacă îi străvăd chipul sub feregea, a face pe nişte dezmăţaţi invidioşi pe el să strige „Trăiască Burhanettin bei!” a fost pentru el o cinste.

Mai cu seamă că el auzise că ai vorbit cu Ihsan bei. Şi iată aşa, fata mea, au recurs la Nazmiye şi promiţându-i cine ştie ce în schimb, ţi-au jucat ţie festa asta. Fii mulţumită că ai scăpat numai cu atâta, fata mea! Cu toate acestea, sunt obligată să-ţi spun că nu mai poţi rămâne aici. Într-o zi-două negreşit că povestea se va auzi în tot oraşul. Trebuie să pleci de aici cu primul vapor. Ai vreun loc în care să te duci, ai vreo rudă sau vreo cunoştinţă, Feride?

— N-am pe nimeni, doamnă directoare.

— În cazul acesta, du-te la Izmir. Acolo am două cunoştinţe. Una e o colegă, profesoară şi ea. Cealaltă e secretarul principal al Instrucţiunii. Am să-ţi dau o scrisoare şi sper că vor încerca tot ce le stă în putinţă ca să te ajute, să-ţi găsească un post în învăţământ.

Această afecțiune mă uluise. Mă strângeam tot mai mult lângă ea, ca un pisoi cules din ploaie şi zăpadă; îmi frecam cu teamă obrazul de mâna ei care-mi mângâia părul, apoi, întorcându-i-o cu palma în sus, i-o sărutam.

După un oftat uşor, directoarea continuă:

— Nu te mai poți duce acasă în halul acesta, Feride. Şi nici nu-i indicat. Haide, fata mea, vino cu mine sus, să te culci. Dormi nițeluş. Eu o aduc aici pe Munise, împreună cu lucrurile voastre. Până pleci, ai să rămâi aici.

În odaia de sus am dormit cu intermitențe până seara. De fiecare dată când îmi deschideam ochii, directoarea venea lângă mine, îmi punea mâna pe frunte, îmi dezmierda părul pe care mi-l împletisem după obiceiul fetelor din oraş, în două cozi groase.

— Ți-e rău, Feride? Te doare ceva, fetițo? mă întreba ea.

Nu aveam nimica, nu eram bolnavă. Dar îmi lăsam capul pe perne, fără vlagă şi mă alintam ca un copil. Mi se părea că dacă am să fiu mai mult mângâiată şi iubită, această dragoste maternă pe care abia am descoperit-o îmi va îmbiba şi mai mult inima şi mă va alina – în zilele de singurătate şi suferință pe care le voi străbate de acum încolo – ca izul de parfum ce dăinuie în batistele, căpătate în dar.

Vaporul Principesa Maria, 2 iulie

Împotriva vântului, m-am înfăşurat strâns în mantoul meu şi am stat sus, pe covertă, până au mijit zorile. Nu mai era nimeni. Doar un călător înalt, în aceeaşi poziție de cu seară, cu brațele rezemate de parapet, fluiera nostalgic. Cunoşteam şi iubeam marea ca pe o ființă care trăieşte din plin, care veşnic râde, vorbeşte, oftează şi se mânie. Dar în noaptea aceasta întinderea ei de ape mi s-a înfățişat ca o pustietate imensă în care nu găseşti nici alinare, nici sfat.

Tremurând, de parcă umezeala nopții m-ar fi pătruns până în măduva oaselor, am coborât în cabină. Munise dormea în patul de sus. Ascultând zbuciumul care vine tocmai din

adâncuri, ca bătăile de inimă ale acestei pustietăți imense, am început să scriu în jurnalul meu.

Astăzi directoarea m-a condus până la debarcader. Nu mi-am luat rămas bun de la niciuna dintre cunoştințele mele. Am trecut doar pe la doamna cea în vârstă care seamănă cu mătuşa mea şi închizând ochii, am ascultat-o pentru ultima oară cum îmi spune pe nume.

În oraşul B., îl părăsisem pe Mazlum. Aici a trebuit să ne despărțim de păsărele. Le-am încredințat doamnei directoare, cu rugămintea să-mi promită că nu va uita să le dea apă şi mâncare.

— Feride, mi-a spus ea atunci, dacă tot ții atât de mult la ele, lasă-le libere cu mâna ta, ar fi o faptă mai bună.

Am surâs:

— Nu, doamnă directoare, şi eu credeam la fel ea dumneavoastră. Dar acum mi-am schimbat părerea. Păsările sunt nişte făpturi fără minte şi neajutorate care nu ştiu ce vor. Până scapă din colivie, se zbat, chinuite de fel de fel de năzuințe. Dar vă închipuiți că, afară, vor fi mai fericite? Nu, imposibil. Eu cred că, în ciuda tuturor lucrurilor, ele se obişnuiesc cu colivia lor şi când dau de aerul liber, stând pe-o creangă, cu capetele ascunse sub aripi, se gândesc la ea nopți întregi, până dimineața şi țintind cu ochişorii ferestrele casei, cunosc ce este dorul. Păsările trebuie puse în colivii cu forța, doamnă directoare, cu forța, cu forța!

Bătrâna m-a mângâiat pe obraz.

— Feride, ce copilă de neînțeles eşti tu! Ceva atât de lipsit de importanță şi să-ți stârnească plânsul.

Pe vapor se aflau câțiva călători care urcaseră odată cu mine din oraşul Ç. Fără să vreau, între doi dintre aceştia, ofițeri, am surprins următoarea conversație.

Cel tânăr spunea celui mai în vârstă:

— Ihsan bei trebuia să plece acum patru zile: „Mai aşteaptă puțin, ca să plecăm împreună, la Beirut”, i-am zis

eu. Şi i-am atras nenorocirea fără să vreau. Da, căci, dacă ar fi plecat cu patru zile mai devreme, n-ar fi pățit una ca asta.

— E într-adevăr o întâmplare regretabilă. Ihsan nu era un om prea iritabil; nu înțeleg cum de şi-a ieşit din fire. Cunoşti cumva amănuntele?

— Am văzut cu ochii mei. Ne aflam ieri în cazinoul primăriei. Burhanettin bei juca biliard. La un moment dat, Ihsan intră pe uşă, îl ia deoparte pe maior şi începe să-i vorbească. La început se întrețineau liniştit, politicos. Nu ştiu ce s-o fi petrecut între ei, că deodată îl văd pe Ihsan că se dă un pas înapoi şi îi trage lui Burhanettin bei o palmă răsunătoare. Maiorul a vrut să facă uz de revolver. Dar Ihsan îşi şi scosese arma. Dacă nu s-ar fi aruncat asupra lor câțiva inşi, negreşit că s-ar fi făcut vărsare de sânge. Mâine, Curtea Marțială începe judecarea lui Ihsan.

— Să fi săvârşit unul dintre noi lucrul acesta, ar fi fost vai şi amar. Dar Ihsan am impresia că e rudă cu paşa.

— E nepotul soției paşei, alăptat de ea.

— În cazul acesta, cu o pedeapsă neînsemnată o să se muşamalizeze totul. Totuşi a fost o lecție extrem de binevenită pentru Burhanettin. E din ce în ce mai turbat, dragă.

— Care să fi fost cauza?

— După propriile lor mărturisiri, o neînțelegere de ordin politic. Tot nu s-a reuşit să se excludă politica din armată.

— După părerea mea, mare minune să nu fie tot vreo femeie la mijloc. Parcă nu-l cunoaştem pe Burhanettin?!

Discutând între ei, ofițerii se îndepărtaseră. Înțelegeam acum de unde provenea buchetul de trandafiri pe care, cu puțin înainte, mi-l adusese în cabina mea un bătrân barcagiu.

Ihsan bei, poate că nu vă voi mai întâlni niciodată sau, dacă vă voi întâlni, voi fi silită să mă prefac că nu vă recunosc. Dar n-am să uit nicicând că în ziua când, din pricina mea, vă pregăteați să vă prezentați în fața Curții Marțiale, v-ați amintit totuşi de mine. Voi ascunde între filele jurnalului meu o petală din aceşti trandafiri care, prin faptul

că n-ați simțit nevoia să precizați cine mi i-a trimis, sunt o mărturie de delicatețe sufletească – dimpreună cu amintirea dumneavoastră, pe care-o voi ascunde în inimă ce pe cel mai curat lucru.

Afară, călătorul acela singuratic încă mai continuă să fluiere melodii triste. Mi-am scos capul pe fereastra deschisă a cabinei. Pe mare prind să mijească zorile, limpezi, limpezi de parcă ar izvorî din străfundul apelor!

Pitulice, haide de te culcă, în sfârşit! De oboseală şi de veghe te dor ochii. Ce te privesc pe tine zorile? Zorile întruchipează clipa în care departe, departe, florile galbene îşi deschid ochii lor fericiți, sătui de somn şi de iubire.

PARTEA A PATRA

Izmir, 20 septembrie

De aproape trei luni sunt în Izmir. Treburile nu-mi merg bine. Mi-a rămas o singură speranță. Dacă mâine o pierd şi pe ea, nu ştiu ce mă voi face. Nici nu îndrăznesc să mă gândesc. Cu o lună înainte de sosirea mea, omul căruia mă recomandase doamna directoare s-a îmbolnăvit şi a plecat pentru o jumătate de an la Istanbul, să schimbe aerul. Neavând încotro, m-am dus la directorul Instrucțiunii Publice. Şi peste cine credeți c-am dat? Chiar peste trântorul din oraşul B., cel care-ți făcea impresia că dormitează veşnic şi că vorbeşte ca prin vis. Ochii lui încețoşați de somn, pe care Atotputernicul, i-a creat mai mult ca să doarmă decât să privească, nu m-au recunoscut, fireşte.

— Mai dați pe aici peste câteva zile, să vedem, poate c-o să găsim ceva, mi-a spus el.

Câteva zile, la el însemna o lună, două. Chiar aşa a şi fost.

Astăzi mă dusesem din nou la el. Mă rog, m-a salutat cu bunăvoință şi cu vocea sa dulce, candidă, a început:

— Fetițo, la o distanță de doua ceasuri de aici e o şcoală comunală. Ce aer bun, ce priveliște încântătoare!

Discursul era aidoma aceluia pe care mi-l ținuse când m-a trimis în Zeyniler. Brusc, mi-a venit una din vechile mele toane şi i-am luat vorba din gură, râzând:

— Nu vă mai osteniți, domnule, continui eu în locul dumneavoastră. Fără să precupețească niciun efort şi nicio cheltuială, conducerea a înființat o nouă şcoală. Nu e nevoie numai de munca fără preget şi spiritul de sacrificiu al unei tinere institutoare ca mine? Mersi, domnule. Mai mă întâlnisem eu cu această grațioasă bunăvoință a dumneavoastră, la B., când m-ați trimis în Zeyniler.

Spunându-i acestea, îmi închipuisem, fireşte, c-o să mă dea afară. Dar ciudat, aşa-i? Nu s-a supărat deloc. Din

contră, a râs cu hohote şi cu un aer nespus de filosofic, a recunoscut:

— Ce să-i faci, fetițo? Ordin de la conducere. Dacă tu nu te duci, el nu se duce, cine să se ducă?!

Din birourile directorilor Instrucțiunii Publice nu lipsesc musafirii. Dintr-un fotoliu din colț se auzi o voce spartă:

— Ei, ce delicat, ce ademenitor licurici e ăsta!

Licurici?! M-au durut destul până acum poreclele Fluture-de-Mătase şi Gülbeşeker, aici mă văzui şi Licurici, ei comedie!

M-am întors iute. Prinsesem în sfârşit pe unul dintre neobrăzații care mă cinstesc cu fel de fel de porecle, şi încă ce porecle! De gâze şi dulcețuri! Aveam să-i dau o lecție de toată frumusețea ca să-mi răscumpăr, prin el, tot necazul pe care mi l-au pricinuit ceilalți.

Dar fără să-mi dea răgaz să scot o vorbă, el s-a întors spre director şi, cu un ton categoric, îi spuse:

— Împlineşte toate dorințele domnişoarei. Pentru numele lui Allah, nu necăji copila!

— La ordinul dumneavoastră, Reşit bei, îi răspunse directorul nespus de deferent, dar, serios, pentru moment n-am niciun loc vacant. Doar postul de profesoară de franceză la Şcoala Centrală. Sigur că pe domnişoara nu o aranjează.

— De ce nu, domnule? Doar serva dumneavoastră a fost profesoară de franceză la Institutul Pedagogic din B.

— Dar am anunțat că locul se obține prin concurs, ezită directorul. Mâine e examenul.

— Perfect! replică Reşit bei. Să participe şi domnişoara la examen, ce pierde? Doar am să fiu şi eu acolo. Şi, bun e Allah! Ai grijă să nu care cumva să înceapă examenul până nu vin eu!

Se vede treaba că Reşit bei e un om important. Dar ce urâțenie de neînchipuit! Când îl priveam, ca să nu izbucnesc în râs, îmi muşcam buzele până la sânge.

Oamenii sunt fie bruni, fie blonzi, nu? Pe fața acestui domn parcă se desfăşura un curcubeu, cu toate culorile posibile, de la albul delicat al rănilor abia cicatrizate şi până

la negrul cărbunelui. Era aşa de închis la culoare, că te minunai cum de nu i se murdăreşte gulerul! Aveai impresia că cineva, ca să se distreze, îşi vârâse huna în praf de cărbune şi cu ea murdară spoise fața lui Reşit bei, la întâmplare.

Doi ochi de maimuțoi extrem de apropiați unul de altul, cu nişte pleoape roşii lipsite de gene, ca nişte răni. Un nas nemaipomenit care-i spânzura peste mustățile albe, atingând colțurile buzelor. Şi mai cu seamă fălcile, meritau să le vezi! Există unele maimuțe care, la extremitățile gurii, au nişte săculeți în care-şi fac provizii de fistic ori alți sâmburi; ei, obrajii lui Reşit bei atârnau întocmai ca aceştia.

Dar şi eu, prea o iau razna. La drept vorbind, binele pe care mi-l făcuse numai prin câteva cuvinte nu era puțin lucru. Pesemne că Atotputernicul, după ce a creat chipul acestui domn, a văzut că prea s-a întrecut cu gluma şi, ca despăgubire pentru nedreptatea făcută, i-a dat o inimă bună.

După mine, frumusețea sufletească e mai neprețuită, decât cea fizică. La ce poate sluji o frumusețe lipsită de căldura bunătății? Doar să zdrobească viața şi să rănească sufletul unor fete sărace!

Izmir, 22 septembrie

Astăzi m-am prezentat la concurs. Proba scrisă a decurs prost. Mi s-a dat de conjugat vreo opt-zece verbe, la diferite moduri, timpuri şi diateze, singular şi plural. Nu cunoşteam deloc termenii turceşti ca să-i pot reda în franceză. În schimb, proba orală a mers bine. Reşit bei a conversat cu mine franțuzeşte. Mi-a spus unele cuvinte care mă fac să nădăjduiesc că voi reuşi.

Allah să se îndure de Munise!

S-a afişat rezultatul. N-am luat examenul. Unul dintre secretari mi-a spus:

— Dacă Reşit bei ar fi vrut, mai mult ca sigur că ați fi reuşit. E de ajuns să nu-şi dea el avizul ca să pierzi orice şansă. E cert că şi-a pus ceva în gând.

Mă aflu într-o situaţie tare proastă. Peste două zile e începutul lunii. Trebuie să plătesc chiria. Ultimul medalion rămas de la mama mi-a venit în ajutor. L-am încredinţat azi unei vecine. Îl va da soţului ei să-l vândă şi-mi va aduce banii. Aş fi vrut să-l ţin ca amintire, nu să-l înstrăinez, fiindcă înăuntru purta fotografia mamei şi a tatii, din anul când s-au căsătorit. Săraca fotografie a rămas acuma fără nicio podoabă. Dar am găsit o consolare şi pentru asta. Mi-am spus că tata şi mama preferă, desigur, să stea în inima fetei lor sărace decât să zacă într-o ramă pretenţioasă de aur.

Izmir, 27 septembrie

Astăzi am primit un bilet din partea lui Reşit bei. Mi-a găsit o slujbă. Ca să-mi dea amănunte, mă cheamă la vila sa din Karşîyaka. Secretarul insinuase că Reşit bei îmi arătase ostilitate. S-ar părea că n-a spus adevărul. Să vedem, mâine am să-mi dau seama.

Izmir, 28 septembrie

Mă întorc de la vila lui Reşit bei. E ca un palat. Acum înţeleg pentru ce i se acordă acestui om atâta importanţă.

Reşit bei m-a primit politicos. Mi-a spus că apreciază modul în care stăpânesc limba franceză, că mi s-a făcut o nedreptate izbitoare pe care, din nefericire, nu a putut-o împiedica. Slujba de care pomenea în scrisoare constă în a preda fiicelor sale franceza.

— Domnişoară dragă, cunoştinţele, cât şi ţinuta şi atitudinea dumneavoastră mi-au lăsat o impresie excelentă. Ce veţi realiza consumându-vă viaţa prin şcolile de stat? Veţi preda franceza fiicelor mele. Veţi beneficia de acelaşi tratament ca ele. Vă vom pune la dispoziţie o cameră frumoasă, nu e bine?

Deci, o veritabilă profesoară particulară. O slujbă mai liniştită şi mai avantajoasă decât profesoratul meu de prin şcoli. Păcat însă că eu, de multă vreme, nu pot să sufăr meseria aceasta; o consider un fel de slugărit. Nu era însă

drept să-l jignesc pe Reşit bei. I-am mulțumit pentru încrederea şi bunăvoința acordată, dar i-am făcut cunoscut că nu voi putea primi, pretextând prezența lui Munise. El însă nu vedea în aceasta vreo piedică:

— O primim bucuroşi şi pe ea, fata mea. Ce greutate poate să însemne pentru săraca noastră casă un copil?!

Nu i-am dat încă un răspuns definitiv. Am cerut un termen de trei zile. Am să fac un ultim demers. Dacă am să găsesc un post oficial de profesoară, e perfect. Dacă nu, n-am altă ieşire.

Karşîyaka, 3 octombrie

Lui Munise şi mie ni s-a pus la dispoziție, la etaj, o odaie cu fața spre mare. O încăpere mică dar drăguță, ca o colivie.

Am contemplat până târziu cheiul şi marea. De la fereastra mea se vede golful. Peste drum, Izmirul, cu dealurile lui ce seamănă cu nişte nori masivi țintuiți cu stele, cu cheiul feeric iluminat sunt lucruri demne de văzut.

Dar, la drept vorbind, cheiul Karşîyaka, din față, mă atrage mai mult. Ce viață frumoasă şi distractivă se duce aici! Până la miezul nopții circulă tramvaiele şi la lumina verde a gazului aerian se plimbă, în scurgere neîntreruptă, convoaie de tineri. Departe, într-un cazinou ce-şi revarsă luminile verzi şi roşu-aprins în mare, se cântă, în acompaniament de ghitare, melodii când vesele, când triste.

Nu ştiu de ce, dar toți oamenii din care, în această lumină incertă, nu disting decât petele albe sau negre ale veştmintelor, îmi par a fi numai perechi de logodnici, de îndrăgostiți. Mai mult, toate ungherele înghițite de întuneric, blocurile de stânci care se desluşesc ca nişte umbre întunecate pe suprafața mării, îmi par împânzite numai cu îndrăgostiți nevăzuți.

Susurul veşnic al mării sunt furişe sărutări pe buze. Adierile călduțe ale nopții, care mă înăbuşe şi-mi apasă pieptul, vin de pe buzele unor fete tinere care, cu tapetele

aninate de gâtul iubiţilor, îşi ţin ochii pironiţi în ochii acestora de un verde-închis, ca mările noaptea.

În această vilă am fost întâmpinată cu politeţea destinată unei adevărate domnişoare. Povara mea proprie nu mi se păruse niciodată grea. Cu toate acestea, am fost recunoscătoare bătrânei slujnice care mi-a smuls cu forţa geamantanul, din mână şi nu mi-a permis să-l urc eu însămi în odaia mea. Munise nu este încă la vârsta la care să-şi dea seama de toate. Măreţia vilei a orbit-o. Adineaori, pe când suiam scara, a vrut să repete o glumă pe care, la noi acasă, o făcea adesea; la jumătatea scării m-a prins pe neaşteptate de fustă, încercând să mă silească să cobor de pe treptele pe care abia le urcasem. I-am desprins braţul şi i-am şoptit la ureche:

— Munise, noi de-acum suntem în casa altuia, copila mea... Când o să avem iarăşi casa noastră, atuncea ne jucăm, fetiţo.

S-a oprit dintr-odată. Înţelesese ce vreau să spun.

Când am intrat în cameră, bucuria de pe feţişoara ei frumoasă se stinsese. Câtă putere de înţelegere are fetiţa aceasta! Mi-a cuprins gâtul cu braţele şi strângându-se mai mult ca oricând lângă mine, mi-a sărutat mărunt, mărunt toată faţa.

Astăzi eu, când am venit aici – dar nu, nu pot, nu îndrăznesc să scriu aceasta...

Karşîyaka, 7 octombrie

În vila lui Reşit bei viaţa nu e rea. Elevele mele sunt două fete, una de-o vârstă cu mine, alta mai mică. Cea mai mare, Ferhunde, e aidoma tatălui în frumuseţe. De aceea şi are o fire grozav de ursuză. Cea mică, Sabahat, este opusul ei. O fată frumoasă, ca o păpuşă, drăgălaşa şi blândă.

Într-o zi, una dintre slujnice mi-a făcut cu ochiul, spunându-mi cu înţeles:

— Pe atunci răposata doamnă era bolnavă. Un tânăr doctor militar când îl căutai, venea aici, s-o îngrijească. Nu încape nicio îndoială, pentru că doamna a tot privit la chipul doctorului, copilul a ieşit frumos.

Cea mai mare teamă îmi era de servitoare. De ce să ascund, întrucâtva făceam şi eu parte din tagma lor, nu? Dar m-am comportat cum se cuvine, n-am cerut niciuneia cel mai mic serviciu. De aceea mă stimează. Totuşi, cred că atitudinea lor este influenţată şi de importanţa pe care mi-o acordă Reşit bei.

Cel mai mare defect al vilei constă în faptul că veşnic este în fierbere, ca un stup de albine. Nu lipsesc niciodată musafirii. Şi ceea ce e şi mai rău, Ferhunde şi Sabahat îmi cer să apar neapărat în faţa fiecărui oaspete. Un alt neajuns şi mai mare al vilei este Cemil bei – băiatul cel mare al stăpânului casei – un tânăr până la treizeci de ani, stupid şi neplăcut. Zece luni din an le petrece în Europa, păpând banii babachii. Celelalte două luni le petrece aici, la Izmir. Slavă Domnului că ne aflăm în ultimele zile ale acestor două luni. Altminteri aş fi părăsit vila acum trei zile. Ce mă priveşte pe mine prezenţa lui? Aşa mi-am zis şi eu, dar felul acesta de a judeca s-a dovedit greşit.

Acum trei zile, Ferhunde şi Sabahat mă reţinuseră jos, în salon, până noaptea târziu. După ce mă despărţisem de ele, urcam spre camera mea. La etajul al treilea, la capul scării, am dat peste o umbră omenească. Un bărbat. Luată prin surprindere, m-am speriat şi am vrut să mă trag înapoi.

— Nu vă temeţi, domnişoară, nu-i un străin, am auzit atunci vocea lui Cemil bei.

O lumină slabă îi cădea pe faţă printr-una din ferestre.

— Scuzaţi-mă, domnule, vă rog, nu v-am recunoscut dintr-odată, i-am spus şi am vrut să trec mai departe.

El a făcut un pas la dreapta, tăindu-mi drumul. Pentru că locul era îngust, n-aveam pe unde trece.

— Mi-a fugit somnul, domnişoară, şi am ieşit să aştept la fereastră răsăritul lunii.

Îi înțelesesem intenția. Însă aveam de gând să mă fac că nu pricep nimic şi să dispar pe nesimțite. Totuşi, ca să nu-i las vorbele fără răspuns, am remarcat:

— Dar acum nu e lună, domnule!

— Cum de nu, domnişoară, îmi şopti el. Dar luna aceasta trandafirie care răsare pe neaşteptate la capul scării! Ce lumina a lunii e oare atât de răpitoare ca ea?

Brusc, Cemil bei m-a prins de încheietura mâinii. I-am simțit răsuflarea caldă pe față şi m-am aruncat înapoi cu putere. De nu m-aş fi agățat de balustrada scării, m-aş fi rostogolit până jos. Mă lovisem rău la cap. Nu-mi putusem stăpâni un uşor țipăt de durere.

Fără un zgomot, Cemil bei coborâse lângă mine. Deşi nu-i deslușeam chipul, simțeam că este foarte tulburat şi neliniştit.

— Iertați-mă, domnişoară Feride, v-ați rănit cumva?

„Nu, n-are importanță, numai lăsați-mă în pace!” aş fi dorit să-l rog. Dar nimic altceva, în afară de un țipăt stins, nu mi-a scăpat de pe buze. Ca să-l înăbuş, am vrut să-mi astup gura cu batista. Aşa am observat că de pe buza mea uşor lovită se prelingea o dâră subțire de sânge.

Ne aflam lângă fereastra scării. La lumina slabă care pătrundea printr-un oblon deschis, văzuse şi Cernii bei pata de sânge.

— Domnişoară Feride, vorbi el cu voce şovăielnică, în noaptea aceasta m-am purtat ca cel mai ordinar om din lume. Nu mă lipsiți de mărinimia de a-mi spune că mă iertați, domnişoară.

La auzul acestui lirism de prost gust după obrăznicia de adineaori, mi s-a făcut pielea ca de găină; recăpătându-mi întregul curaj, i-am răspuns cu glasul înăsprit:

— Nu-i nimic extraordinar în cele ce-ați făcut, domnule. Este cu totul obişnuit să tratezi aşa slujnicele, femeile din această categorie… Prin faptul că am primit să îndeplinesc, la conacul dumneavoastră, o funcție apropiată de a lor, mi-am

meritat soarta. Să nu vă fie teamă c-am să vorbesc. Cu un pretext oarecare mâine-dimineață voi pleca de aici.

După aceste cuvinte am urcat scara, îndreptându-mă liniştită şi impasibilă spre odaia mea.

Să trag uşa după mine şi să plec cu geamantanul şi cu Munise de mână, era simplu. Dar unde, încotro să mă îndrept? Deşi au trecut trei zile de atunci, hotărârea aceasta n-a putut fi pusă în aplicare. Încă mai mă aflu aici. A sosit timpul să mărturisesc lucrul pe care mă sfiam până şi să-l consemnez în jurnalul meu, în seara în care abia sosisem.

Ajunsesem aici către seară, când se îngâna ziua cu noaptea. N-ar fi fost mai normal să-mi fi amânat sosirea până a doua zi de dimineață? Bineînțeles. Dar nu era posibil.

În momentul în care, mânată de deznădejde, am tras la vilă, am dat peste o droaie dă musafiri. Reşit bei şi fetele mă arătau oaspeților ca pe un articol de lux, proaspăt achiziționat. Toți mă priveau cu bunăvoință, ba chiar cu o oarecare compătimire. În timp ce mă străduiam, cu gentilețea discretă la care mă obliga noua mea profesiune, să intru în grațiile fiecăruia în parte, am simțit că mă cuprinde un leşin uşor şi că îmi pierd cunoştința; m-am lăsat brusc pe marginea unui scaun şi căznindu-mă să-mi mențin zâmbetul, mi-am închis ochii doar pentru o jumătate de minut, dacă nu pentru şi mai puțin.

Reşit bei, fetele, musafirii se alarmaseră. Sabahat alergase la mine cu un pahar în mână şi făcând haz amândouă ca de o glumă, mă forțase să beau câteva înghițituri.

O doamnă în vârstă spuse, surâzând:

— Nu-i nimic, trece, pesemne e influența lodosului, a vântului dinspre sud. Vremea aceasta face ravagii asupra nervilor fetelor delicate. Odată cu schimbarea climei, se ofilesc ca trandafirii…

Toți mă considerau o domnişorică plăpândă, fragilă, care nu rezistă la greutăți. Eu le confirmam părerea dând din cap

şi le eram chiar recunoscătoare că-şi închipuie aşa. Dar minţeam..

Alta era pricina leşinului meu uşor. În ziua aceea, pentru prima oară în viaţa ei, Pitulicea rămăsese flămândă.

Karşîyaka, 11 octombrie

Astăzi Ferhunde şi Sabahat aveau iarăşi oaspeţi din Izmir, patru fete între cincisprezece şi douăzeci de ani. După-amiază proiectaserăm să ne plimbăm cu barca până la Bayraklî. Dar, ca un făcut, tocmai când să ieşim pe stradă a început să plouă. Îmbrăcate ca pentru drum, ne-am întors fără niciun chef în salon. Fetele au cântat un pic la pian, au mai bârfit, apoi retrăgându-se în câte un colţ două câte două, şi-au împărtăşit, în mare taină, secrete. Dar, după felul cum râdeau pe furiş, era limpede ce subiecte atacau.

Sabahat e o fată tare dulce, tare zglobie. Ca să-şi distreze invitatele, născocea fel de fel de ghiduşii, care mai de care mai reuşite. Pe o etajeră zăceau albumele de familie, pline cu poze de-ale rudelor. Luă unul dintre ele, la întâmplare, se aşeză la masă şi strângând în jur pe celelalte fete începu să le arate pozele. Desfătarea nu rezulta din privitul fotografiilor, ci din comentariul cu care le însoţea Sabahat, Spunea nişte lucruri aşa de caraghioase despre viaţa şi firea fiecăruia, încât leşinam de râs. De exemplu, un paşă impozant, cu pieptul înţesat de decoraţii, bărbat cu o barbă impunătoare, care părea că ordonă lumii întregi, fusese snopit în bătaie, cu mătura, de către nevastă.

O doamnă arătoasă, dar cu o înfăţişare tipic provincială, în timp ce urca de pe vapor la debarcaderul de la Kokaryalî, printr-un accident a căzut în apă, de unde s-a pornit să urle, în limbajul colorat din ţinutul ei:

— Dulcile mele vieţi mi se duc, săriiiţi!

Reşit bei avea un unchi din Konya pe care nu te mai saturai privindu-l. Într-o fotografie apărea în postura unui hoge, cu turbanul şi şalvarii reglementari. Cealaltă fotografie, alăturată, fusese făcută după ce respectivul devenise deputat,

cu frac şi monoclu. Cu ochii căscați, străfulgerați de indignare sacră, hogea se uita la deputatul care-şi bătea joc de el, țuguindu-şi dispreţuitor buzele. Atât de inedite erau aceste două ipostaze, încât îi prinsesem mâinile lui Sabahat ca, s-o împiedic de a da pagina mai departe şi râdeam de mă prăpădeam.

— Domnişoară Feride, încercă Ferhunde că glumească cu mine, dacă vreți, eu pot să vă fac vorbele cu această prea frumoasă persoană. E liberă. S-a despărțit se prima soție, acum îşi caută o doamnă cât mai europenizată, corespunzătoare unui deputat.

— Scrieți-i numaidecât, sunt cu totul de acord, i-am răspuns eu printre hohote depărtându-mă de masă, dacă n-ai parte de altă fericire în viață, măcar să trăieşti în râs şi voie-bună.

Sabahat întorsese altă filă. Îmi făcu un semn cu mâna:

— Domnişoară Feride, dacă veți vedea poza asta, teamă mi-e c-o să renunțați la deputatul nostru.

— Ah! Ce frumos! strigau invitatele în cor.

Mă chemau şi pe mine, agitându-şi mâinile. M-am apropiat.

— Degeaba, fie ce-o fi, eu nu renunț la deputatul meu! şi mi-am întins capul printre bogăția de păr ondulat.

Ca şi fetele, nici eu nu mi-am putut opri un strigăt uşor. Dintre filele albumului mă privea în ochi, surâzătoare, imaginea lui Kâmran.

De astă dată Sabahat nu se distra pe socoteala posesorului acestei fotografii; dimpotrivă, dădu prietenelor sale, entuziasmate şi extrem de curioase, următoarele amănunte:

— Acest domn este soțul mătuşii mele, Münevver. Nunta lor a avut loc primăvara trecută, la Istanbul. Dacă l-ați vedea în carne şi oase, v-ați da seama cât de mizerabilă e fotografia. Are un nas şi nişte ochi! Să vă spun ceva cât se poate de ciudat: acest domn iubea pe fata unei mătuşi de-a lui. O

făptură scundă teribil de trăsnită şi răzgâiată – de-asta chiar o şi porecliseră Pitulicea. Pitulicea nu l-a vrut deloc pe Kâmran bei. Aşa-i inima omului… În sfârşit, cu o zi înainte de nuntă, a fugit de-acasă singură, şi-a pierdut urma într-alte meleaguri. Luni de zile Kâmran bei aproape că nu s-a atins de mâncare şi băutură. A aşteptat–o pe fluşturatica de fată. Parcă, dacă ar fi avut ea de gând să se întoarcă, ar fi şters-o în ajunul nopții în care avea să fie mireasă?! Am fost de față când mătuşa mea Münevver a sărutat mâna soacrei sale; bătrâna doamnă probabil, că şi-a amintit de minunăția aia de Pitulice fără pic de astâmpăr, fiindcă s-a pornit să plângă ca un copil.

Ascultasem aceste informații cu spatele rezemat de pian, fără o vorbă, fără o mişcare. Din album, Kâmran încă mai îmi surâdea.

— Om fără inimă, am şoptit eu.

— Ai găsit cel mai nimerit cuvânt, domnişoară Feride, mi-a spus Sabahat, întorcându-se spre mine. Unei fete insensibile față de un tânăr atât de frumos şi de fin, nu-i poți da alt calificativ decât acela de „om fără inimă".

Te urăsc, Kâmran. Dacă n-ar fi fost aşa, când am aflat vestea aş fi plâns, aş fi leşinat, aş fi umblat cernită. Pe când eu niciodată n-am avut atâta haz ca astăzi, niciodată n-am făcut pe cei din jurul meu să moară de râs ca astăzi. Dacă nu s-ar fi petrecut un accident stupid, aş fi putut afirma chiar că am trăit, azi, cea mai fericită zi din viață. Spre seară, cum vremea se îndreptase, ni se îngăduise să facem o lungă plimbare câmpenească. Treceam pe marginea unei văi de torent. Una din musafire a văzut pe celălalt mal al văii o crizantemă sălbatecă.

— Ah, ce frumoasă e! Dac-aş putea s-o rup! exclamă ea.

— Dacă vreți, v-o dăruiesc eu! i-am zis râzând.

Văiuga era primejdios de adâncă şi abruptă. Fetele râseră.

— Dac-ar exista o punte, ar fi şi mai bine, glumi una din ele.

— Cred că se poate ajunge la floare şi fără punte, i-am replicat eu şi m-am şi avântat, în strigătele lor speriate.

Izbutisem să trec în partea cealaltă. Dar ce păcat că, totuşi, n-am reuşit să aduc crizantema pe care-o promisesem! Călcasem chiar pe marginea văii care prinse să se surpe. Ca să nu cad, mă agăţasem de un tufiş de mărăcine, sfâşiindu-mi mâinile. Da, dacă n-aş fi trecut prin accidentul acesta şi durerea de la spinii care-mi pătrunseseră în palme nu m-ar fi făcut să plâng tot drumul până la conac, aş fi putut susţine cu toată tăria că aceasta a fost ziua cea mai veselă şi mai distractivă din viaţa mea.

Kâmran, pentru că te-am urât, am fugit în ţinuturi străine. Acum ura mea a luat asemenea proporţii, încât depărtarea dintre noi nu-i suficientă, vreau să fug şi de lumea în care ai trăit, cu care-i avut cea mai uşoară legătură.

Îmi pusesem stăruitor, în gând să nu mai rămân în casa asta. O dată la două-trei zile coboram în Izmir şi treceam pe la Direcţia Instrucţiunii Publice. Ieri-dimineaţă am întâlnit pe vaporaş pe maica Bérénice, una din fostele mele profesoare. Mă mai văzusem cu ea acum două luni şi pentru că, pe vremuri, ţinuserăm mult una la alta, îi povestisem în parte situaţia mea. Ieri, maica Bérénice îmi spuse:

— Feride, te caut de câteva zile. La şcoala noastră din Karantina e un loc vacant de profesoară de turcă şi desen. Te-am recomandat directoarei. Nu-i nevoie să-ţi cauţi locuinţă, ai să stai la şcoală. Doar eşti învăţată cu viaţa noastră.

Inima prinse să-mi bată cu putere; aveam impresia că dacă din nou m-aş afla acolo, în mirosul de tămâie, printre glasurile profunde de orgă, ar fi posibil să-mi regăsesc o parte din visurile copilăriei.

N-am mai găsit necesar să mai chibzuiesc:

— Bine, ma soeur, vă mulţumesc, am să vin.

Înainte însă de a mă duce, am trecut pe la Direcţia Instrucţiunii Publice ca să-mi iau înapoi dosarul. Mi s-a

comunicat că directorul mă caută de trei zile. Cum m-a văzut, mi-a zis:

— Ai aşteptat mult, fetiţo, dar, spre norocul tău, s-a ivit un loc bun. Te trimit la şcoala din Kuşadasî.

Câteva clipe am rămas descumpănită; nu ştiam ce să răspund! De o parte, o viaţă liniştită. De cealaltă parte, un loc interesant, atractiv. Dar cuvântul pe care mi l-am dat maicii?... Poate că, dincolo, mă aşteptau din nou mizerie şi lipsuri; dar nu exista nimic care să mă răsplătească, să mă atragă chiar, la viaţa aceasta de privaţiuni? Prin faţa ochilor mi s-au perindat micuţii din şcolile noastre rămaşi în părăsire, la cheremul unor fiinţe primitive. Erau ca nişte flori care, ca să se deschidă, aşteptau doar un pic de lumină, un pic de soare. Celor care le arătau această lumină, această căldură, le dăruiau toată dragostea şi recunoştinţa lor.

Am înţeles că, în ciuda tuturor lucrurilor, am început să iubesc profund pe aceşti copii sărmani. Parcă şi Munise nu venise din mijlocul lor?

În afară de aceasta, în ultimii ani mai trecusem prin câteva experienţe. După cum soarele răneşte ochii bolnavi, şi fericirea provoacă durere sufletelor bolnave. Ca şi pentru ochii bolnavi, şi pentru inimile bolnave nu există un leac mai bun ca întunericul.

Eu recursesem la profesiunea de profesoară ca să nu mor de foame. Cu socoteala aceasta dădusem greş. Cu meseria mea, într-o bună zi, se poate muri de foame. Dar nu-i nicio pierdere. Numai consacrându-mi viaţa fericirii altora îmi voi potoli setea de lumină, îmi voi putea găsi o alinare. Nu mai era cu putinţă să retrezeşti la viaţă zile apuse, visuri moarte. Nostalgia aceea grea după mirosul de tămâie şi ecourile grave ale orgii mi s-a şters treptat din minte. Surâzând imaginii copiilor care, în şcoala de la Kuşadasî, aşteptau de la mine dragoste şi înţelegere, am spus:

— Da, domnule, accept.

Voiam ca până primesc numire, să nu suflu o vorbă aici, în vilă. Dar un nou incident m-a silit să fac contrarul: de câtva timp, femeia de încredere a conacului îmi vorbeşte într-un mod ciudat. De exemplu ieri, îmi zisese aşa, din senin:

— Copila mea, pe zi ce trece îmi eşti tot mai dragă. Şi nu numai mie, ci tuturora... Ferhunde, şi Sabahat sunt fete tinere, dar nu dau niciun farmec casei. Prin venirea ta, totul s-a schimbat. Firea ta, purtarea ta sunt tare frumoase; te porți cu fiecare întocmai cum se cuvine.

Şi câte altele asemănătoare n-a mai adăugat!... Nu luasem cuvintele ei drept altceva decât ca un semn de bunăvoință. Dar ieri-seară bătrâna şi-a dezvăluit total intențiile:

— Fata mea, oare n-am putea face nimic ca să te legăm de casa asta?! Îmi trece mie ceva prin cap, dar zău, să nu care cumva să-ți închipui că m-a îndemnat cineva să-ți spun.

Nu mai încăpea nicio îndoială; vorbele bătrânei slujnice de încredere erau sugerate de altcineva. Dar am continuat s-o ascult, făcându-mă că nu am priceput. Cum nu mai avea curajul să continue vorba începută, ea a trecut la altceva:

— Domnul nu-i om bătrân, îl ştiu de pe vremea când era copil. Nu o fi el bărbat arătos, dar e avut şi nobil. Şi n-are nici fire rea. Fata mea, casa asta nu va putea s-o ducă fără stăpână. Mâine, poimâine, Ferhunde şi Sabahat or să plece după bărbații lor. Dacă, ferească-ne Allah, om nimeri vreo ticăloasă, praf şi pulbere s-o alege din toate! Domnişoară Feride, o femeie poate oricând să ia un tânăr cu mustața în furculiță, dar atâta avuție e mai greu de găsit. Ah, de-am putea nimeri şi noi o fată bună, potrivită cu domnul nostru! Ce-ai de zis, fetițo?

Eu nu spuneam nimic; reflectam numai, surâzând amar.

Făptui că Reşit bei îmi arătase atâta considerație, că acordase atâta interes lecțiilor lui Sabahat şi Ferhunde, că glumea ore întregi cu noi, ba chiar că bătea împreună cu noi mingea... Deci toate acestea... Mi-am amintit de spusele secretarului de la Direcția Instrucțiunii Publice: „Dacă ar fi

vrut Reşit bei, ți s-ar fi încredințat numaidecât postul de profesoară de franceză. Înseamnă că urmăreşte el ceva.”

Acum câțiva ani m-aş fi revoltat. Dar acum, ca să curm orice discuție, am răspuns bătrânei mesagere, cu aerul cel mai nevinovat din lume:

— Îmi pare rău, dar pețitoarea la care v-ați gândit vă părăseşte; cu dumneata împreună, am fi dibuit noi o stăpână cum trebuie. Din păcate însă eu, foarte curând, plec la Kuşadasî. Peste câteva luni îmi vine logodnicul şi ne căsătorim.

Apoi am adăugat către bătrâna care mă privea buimacă:

— Iertați-mă, vă rog, astă-seară vreau să mă culc devreme.

Şi am ieşit din cameră.

Kuşadasî, 25 octombrie

Când fusesem întrebată dacă vreau să merg la Kuşadasî, mă cuprinsese brusc bucuria. Îmi spusesem: „Kuşadasî – Insula Păsărilor, iată negreşit locul în care voi găsi liniştea sufletească, fericirea pe care de atâta vreme o caut, eu şi numele meu”. Şi nu mă înşelasem. Mi-a plăcut locul acesta mai mult decât oricare. Era cumva deosebit de frumos aici. Nu. Kuşadasî nu s-a dovedit a fi, aşa cum îmi închipuisem eu la început, un fel de insulă a lui Robinson Crusoe, în care, împreună cu Munise – papagalul meu galben – aveam să-mi găsesc refugiul, ducând o viață singuratică, de om rătăcitor. Eram poate extrem de liniştită? Da de unde! Munceam mai mult ca oricând. Atunci? Răspunsul e cam ridicol, dar ce să fac! Îmi plăcea Kuşadasî pentru că *nu* era un loc frumos şi liniştit. Cred că Atotputernicul a creat, nu numai chipurile frumoase, ci şi ținuturile frumoase, şi mările frumoase doar cu intenția de a supune pe om la cazne.

Când acum o lună am sosit aici, profesoara principală a şcolii – o femeie până la cincizeci de ani, îmbătrânită şi sfârşită – m-a chemat la ea şi mi-a spus:

— Fetițo, la exact trei luni distanță, am dat pământului pe cei doi fii ai mei, voinici ca un munte. De amărăciuni nu mai

văd în fața ochilor. Ai fost trimisă aici ca a doua profesoară în ordine ierarhică. Eşti tânără, pari cultă, îți las şcoala pe seamă. Condu-o cum ştii tu. Mai avem încă două profesoare, femei bătrâne, nu-i nimic de sperat de la ele.

I-am promis că voi munci cât am să pot şi m-am ținut de cuvânt.

Ieri, conducătoarea şcolii mi-a spus:

— Feride, fata mea, oricât ți-aş mulțumi, e prea puțin. Ai muncit de zece ori mai mult decât ai promis. Într-o lună, atât copiii, cât şi şcoala au înflorit. Allah să te răsplătească. De la colegele tale şi până la cei mai mici dintre elevi, toți te iubesc. Până şi eu, uneori, îmi uit de durerea mea şi mă trezesc râzând laolaltă cu tine.

Biata femeie! Îşi închipuie că muncesc pentru ochii ei frumoşi şi de aceea îmi poartă chiar recunoştință. A munci, a te dărui semenilor tăi cu toată ființa ta, ce lucru minunat! Feride a redevenit Pitulicea de altădată. Nici acea nedefinită oboseală de viață din Ç., nici revoltele din Izmir, nimic n-a mai rămas din toate acestea; s-au destrămat toate, ca un nor care a întunecat, vremelnic, un cer de vară. Nu mai mă înspăimântă ideea de a-mi închina viața, până la bătrânețe, copiilor altora, fericirii lor. Am dăruit copiilor altora locurile micuților din inima mea, la care am fost silită să renunț, acum doi ani, într-o seară de toamnă.

Kuşadasî, 1 decembrie

De la o vreme se zvoneşte numai despre război. Atât eram de absorbită de treburile şcolii, încât nu dădeam nici cea mai mică atenție vorbelor. Astăzi cineva a fost în oraş. A început războiul.

Kuşadasî, 15 decembrie

Sunt cincisprezece zile de când s-a pornit războiul. La spital soseau întruna convoaie de răniți. Tristețea s-a abătut asupra şcolii, cei mai mulți dintre copii au în armată frați,

părinți. Ca nişte oameni mari, elevii sunt cuprinşi de o tristă resemnare.

Kuşadasî, 16 decembrie

Parcă-i un blestem, Doamne, parcă-i un blestem! Printr-un ordin de la comandament, localul şcolii a fost cedat armatei. Sa va improviza în el un spital. N-am nimic împotrivă... să facă ce-or vrea, dar până se va redeschide şcoala eu cum o să mă descurc, cum am să-mi cheltuiesc timpul, energia?!

Kuşadasî, 24 decembrie

Astăzi mă dusesem la şcoală ca să-mi iau nişte cărți rămase acolo. Am găsit o dezordine atât de cumplită, că nu nişte biete cărți, ci şi oameni dacă ai fi pierdut, nu i-ai mai fi putut găsi în vecii vecilor. Neavând încotro, am renunțat; mă pregăteam, să mă întorc, când o infirmieră, deschizând una din uşi, îmi spuse:

— Să-l întrebăm şi pe medicul şef. Mi se pare, că el a pus deoparte nişte, cărți...

Odaia era plină de sticle, pansamente, cutii farmaceutice. Medicul şef îşi lepădase haina şi încerca să pună ordine în această harababură, trăsnind şi bufnind. Pentru că era întors cu spatele, îi vedeam numai gâtul, părul alb şi brațele cu mânecile suflecate. Era cu totul deplasat să întreb de nişte cărți pe un om în situația aceasta. Am tras-o pe soră de poala rochiei şi i-am zis:

— Mai bine nu mai întrebați.

Ea însă nu s-a lăsat:

— Domnule, vă rog, parcă găsiserăți nişte cărți franțuzeşti ilustrate, nu cumva ştiți pe unde le-ați pus?

Bătrânul doctor se înfurie pe dată. Fără să-şi întoarcă barem capul, a răspuns aşa de urât, aşa de mojiceşte, încât, de ruşine, prima mea pornire a fost să-mi acopăr fața cu mâinile şi să fug. Dar chiar în acea clipă el se întorsese.

— Vai, domnişoară, iarăşi mata? strigă el.

Cum i-am văzut chipul, nu m-am mai putut abţine şi am strigat şi eu:

— Domnul doctor, domnul doctor din Zeyniler!

Nu exagerez. Am strigat, într-adevăr.

Răsturnând sticlele, a venit lângă mine valvârtej, mi-a luat mâinile şi trăgându-mi capul spre el, m-a sărutat pe păr, peste feregeaua care mă acoperea. Ne văzuserăm o singură zi, nici măcar o zi întreagă, vorbiserăm unul cu altul numai câteva ore. Ce spirit bun şi tainic ne legase într-atât unul de altul ca după doi ani să ne îmbrăţişăm ca doi prieteni vechi, vechi, ba chiar ca un părinte eu fiica lui? Ce lucru de neînţeles e omul!

Exact ca la Zeyniler, Hayrullah bei m-a întrebat:

— Ia spune-mi, rogu-te, năstruşnico mică, ce cauţi tu aici?

Printre genele albe, ochii lui albaştri, clari, ca de copil răspândeau o strălucire blândă, de nedescris. Şi eu i-am răspuns râzând, exact ca la Zeyniler:

— Ştiţi, eu sunt profesoară, domnule doctor. Pribegesc din ţinut în ţinut. Acum am fost mutată aici.

Cu o părere de rău nesfârşită, de parcă mi-ar fi citit în inimă şi mi-ar fi cunoscut viaţa, îmi zise:

— Încă nicio veste, micuţo?

M-am înfiorat ca şi cum m-ar fi pus cineva brusc sub un duş rece. Am clipit din ochi, buimăcită:

— De la cine, domnule doctor?

El mă ameninţă cu degetul, prefăcându-se supărat:

— De ce minţi, fetiţo? Buzele tale au învăţat să mintă, dar ochii, întreaga ta făptură, ba. Ele au rămas tot pline de candoare. De la cine să primeşti veşti? De la cel care te-a făcut să rătăceşti aşa, din loc în loc…

Am dat din umeri, râzând iar:

— Vreţi să spuneţi de la Instrucţiunea Publică. Şi-apoi, fireşte, şi de la idealul de a sluji copiii patriei mele…

Doctorul îşi repetă presupunerea sa de la Zeyniler. Pentru că vorbele lui mă impresionaseră în mod deosebit, mi se întipăriseră în minte cuvânt cu cuvânt:

— La vârsta asta, cu ținuta asta, cu chipul ăsta?! Bine, aşa să fie, nebunatico mică, aşa să fie, numai nu te înfuria.

Uitaserăm, eu de cărțile mele, el de doctoriile lui; continuam să discutăm.

— Eşti profesoară în şcoala asta, nu?

— Atât m-am întristat că ne-ați luat şcoala, domnule doctor...

— Altceva mi-a trecut prin gând. Cum se numea satul acela mizerabil? Acolo îți încredințasem eu, pentru prima dată, nişte îndatoriri de soră de caritate. Îți mai aminteşti, nu? Vrei să mă ajuți şi aicea? De altfel nici nu-i o mare diferență între maimuțelele tale minuscule şi între dragii mei urşi; prin sufletul lor se aseamănă atâta unii cu alții! Aceeaşi simplitate, aceeaşi inimă curată de copil... Iar ajutorul dat pacienților mei care, în aceste luni, au suferit atâta, e o faptă şi mai bună, micuță domnişoară...

Şi râse, plin de înțelegere... M-am bucurat copilăreşte. Să fie orice muncă, numai să-mi consume forțele, să-mi absoarbă statornica dorință de a-mi ajuta semenii.

— Bine, domnule doctor, încep lucrul când doriți dumneavoastră.

— Chiar acum, uite în ce hal e totul aici! Parcă n-ar avea mâini, ci...

Şi iarăşi trânti un cuvânt urât, pe care ți-e ruşine şi să ți-l spui şi în gând.

— Cu o singură condiție, domnule doctor, i-am atras eu atenția. Lângă mine să nu vorbiți prea... milităreşte...

— Am să mă străduiesc, micuțo, am să mă străduiesc, râse el. Dacă totuşi s-o mai întâmpla vreun accident, să nu-mi porți pică.

Am lucrat cot la cot până seara târziu; ne-am pregătit să primim răniții despre care-am fost anunțați că vor sosi mâine.

Kuşadasî, 26 ianuarie

De o lună sunt infirmieră pe lângă Hayrullah bei. Războiul continuă, convoaie de răniți sosesc neîntrerupt la spital. Atâta

treabă e de făcut! Uneori nici noaptea nu apuc să mă întorc acasă.

Ieri a trebuit să mă ocup până târziu, în noapte, de un bătrân căpitan grav rănit. Spre dimineață, frântă de oboseală, adormisem pe un fotoliu în camera destinată farmaciei.

Am simțit că o mână îmi atinge uşurel umărul. Am deschis ochii: era doctorul Hayrullah bei. Străduindu-se să nu mă trezească, voise să mă învelească cu o pătură subțire, de teamă să nu răcesc. Îmi surâse cu ochii lui albaştri care, în lumina puțină a zorilor, arătau şi mai obosiți:

— Dormi, fetițo, nu te deranja.

Ce binevenită a fost, în această clipă, afecțiunea lui! Doream să-i spun ceva, să-mi arăt recunoştința. Oboseala şi somnul au pus însă din nou stăpânire pe mine; am adormit iar, cu surâsul pe buze.

Țineam mult la doctor, în ciuda a două mari defecte. Primul – folosirea unui limbaj grobian. Nu-i vorbă, şi cei din jurul său săvârşeau nişte lucruri care-i îndreptățeau, îi provocau chiar ieşirile, dar uneori lăsa să-i scape asemenea cuvinte, încât dispăream de lângă el. Adesea îi purtam pică. De altfel, el însuşi îşi recunoştea vina:

— Nu lua în seamă, micuțo, zău că n-au absolut nicio importanță, sunt deprinderi de ostaş, nu mahalagisme ori altceva de soiul ăsta.

Hayrullah bei seamănă cu copiii care găsesc o plăcere în greşelile şi stângăciile lor – într-un fel de-a dreptul atrăgătoare – cerându-ți, cu naive păreri de rău, să i le ierți.

Al doilea defect era mai mare ca primul. Omul acesta mojic dădea dovadă de o finețe inexplicabilă. Afla de la tine, cu atâta dibăcie, lucruri pe care te fereai să ți le mărturiseşti până şi ție însuți… Spre exemplu, cunoaşte o bună parte din povestea mea cu Kâmran, pe care m-am luptat atâta s-o ascund de oricine.. Cum de i-am spus-o lui? Nici eu nu-s dumerită. Din când în când, îi dădusem câteva răspunsuri scurte şi seci la rarele sale întrebări, nimic mai mult. Dar el,

pesemne, a pus cap la cap lămuririle mele laconice şi a reconstituit aşa întreaga istorie.

Doctorul nu avea pe nimeni; se căsătorise acum douăzeci şi cinci de ani şi la numai nouă luni nevasta i se prăpădise de tifos. De atunci nu s-a mai însurat. Originar din Rodos, dar având unele domenii şi la Kuşadasî, în niciun caz nu-i stătea nădejdea în leafa sa de colonel. Cheltuia cu bolnavii de câteva ori mai mult decât solda. Astfel, într-o zi citisem unui soldat scrisoarea pe care tocmai o primise de acasă. Mama acestuia îi scria că sărăcia în care se zbăteau ajunsese la culme, că, de foame, copiii îi vagabondează pe străzi. Ascultând aceste ştiri, rănitul scoase un oftat adânc.

Doctorul examina pe un alt rănit, dintr-un pat alăturat. Brusc se întoarse către ostaşul care oftase:

— Tare bine-mi pare! Pe ce te-ai bizuit, mă rog, de-ai dat drumul la un cârd de plozi?

Batjocura aceasta crudă mă lovise în plin. La timpul potrivit aveam să i-o torn eu negreşit doctorului. El însă a deschis primul această discuție:

— Micuțo, fă rost, fără să se afle, de adresa mamei ursului ăluia ca să-i trimitem vreo zece lire.

Cred că acest doctor bătrân îşi face meseria fără să urmărească nici bani, nici titlu, mânat de o singură pasiune: fericirea acestor ostaşi amărâți pe care-i numea „dragii mei urşi”. Dar nu pricep de ce încearcă mereu să ascundă ca pe un lucru ruşinos această unică țintă a existenții sale.

Kuşadasî, 28 ianuarie

Astăzi de dimineață când am venit la spital, m-au înştiințat că au fost aduşi patru ofițeri grav răniți. Infirmierele mi-au spus că m-a căutat doctorul. Când avea de făcut vreo operație mai delicată, mă chema lângă el:

— Nu-i drept să-ți arăt lucruri dintr-astea, micuțo, dar n-am pe altcineva care să poată lucra iute. Încetineala celorlalți îmi stârneşte furia, mă pornesc să țip şi îmi pierd capul.

Mi-am lepădat feregeaua şi mi-am îmbrăcat halatul în grabă. Dar până să fiu gata, operaţia se sfârşise. Transportau sus rănitul pe o targă.

Hayrullah bei m-a chemat la el:

— Micuţo, am făcut o croitorie lux (el spune la operaţie „croitorie”). Un tânăr maior de stat major. O bombă i-a făcut harcea-parcea braţul drept şi o parte din faţă. I-am dat odaia mea. Ai să te ocupi tu de el. Are nevoie de o îngrijire stăruitoare.

Tot vorbind, am intrat în cameră; în pat zăcea, într-o deplină tăcere, un om cu faţa şi braţul înfăşurate în feşe. Ne-am apropiat de el. I se vedea numai o parte din obrazul stâng. Figura aceasta nu-mi era străină. Şi totuşi nu reuşeam s-o identific.

Hayrullah bei verifică pulsul rănitului. Apoi, aplecându-se spre el, îl chemă:

— Ihsan bei, Ihsan bei!

M-am luminat subit: era căpitanul de stat major pe care-l cunoscusem în casa paşei Abdürrahim din oraşul Ç. M-am dat an pas înapoi; aveam de gând să ies din cameră şi să-1 rog pe doctor să nu mă mai trimită la rănitul acesta. Dar bolnavul îşi deschisese ochii, mă văzuse. M-a recunoscut, dar nu i s-a părut cu putinţă să fiu aievea. Din ziua în care a fost rănit, cine ştie de câte ori îşi pierduse cunoştinţa, cine ştie ce vedenii nebuneşti îi iscaseră durerile, febra. Da, din privirea ochilor săi îngânduraţi am înţeles că mă crede o nălucire; cu un surâs uşor pe buzele-i albe îşi închise din nou ochii.

Ihsan bei! Acum câtva timp, profitând de copilăria mea, de faptul că nu aveam pe nimeni – tată, frate sau vreun cunoscut care să mă apere – oameni de rea-credinţă mă târâseră în petrecerile lor nocturne. Ieşeam din oraş acoperindu-mi cu mâinile faţa nepătată, înjosită ca ultima femeie de stradă trimisă în exil. În ziua aceea în care am văzut că lumea, de la un capăt la altul, e doar o nedreptate şi că eu, ca o nenorocită ce sunt, n-am altă ieşire decât să-mi plec grumazul în faţa nedreptăţii, dumneavoastră m-aţi

apărat şi punându-vă în joc profesiunea şi viitorul, aţi avut chiar generozitatea să vă riscaţi viaţa. Dacă azi hazardul ne-a adus din nou faţă în faţă, n-am să mai fug, ci ca o soră mai mică mă voi consacra în întregime îngrijirii dumneavoastră.

Kuşadasî, 7 februarie

Rana lui Ihsan bei nu era primejdioasă; până într-o lună rănitul s-ar fi putut reface. Dar cicatricea care, începând de deasupra sprâncenei drepte şi până la bărbie, îi brăzda tot obrazul, avea să-l lase cu desăvârşire desfigurat.

Când Hayrullah bei îi schimba pansamentele, nu eram de faţă. Nu pentru că n-aş fi rezistat – căci zilnic vedeam răni şi mai grele ca aceasta – ci pentru că observasem că privirea mea îi provoacă suferinţe mai mari decât un cuţit ce i s-ar fi răsucit în rana-i îngrozitoare…

Bietul de el ştia cu ce chip avea să iasă din spital şi cu toate că nu pomenea nimic deschis despre acest lucru, era foarte deznădăjduit. Când Hayrullah bei îi spunea: „Încă un pic de efort, tinere, şi în nici douăzeci de zile vei fi pe picioare”, el cădea pradă neliniştii.

Ca rănitul să-şi petreacă aceste zile într-un mod cât mai plăcut, făceam uz de întreaga mea căldură sufletească; uneori îi citeam cărţi, ba se întâmpla chiar să-i spun poveşti.

Dar cu toate că nu zicea un cuvânt, era atât de evident că nici un singur minut nu scapă de obsesia că va rămâne desfigurat pe viaţă! Uneori mă străduiesc să-i insuflu curaj, să-i aduc indirect alinare. Prefăcându-mă că aş vorbi despre cu totul alte lucruri, îi spun că nimic pe lume nu este mai nefolositor, chiar mai dăunător, ca frumuseţea fizică, că adevărata frumuseţe trebuie căutată în minte şi în inimă.

Kuşadasî, 25 februarie

Ihsan bei s-a însănătoşit mai repede decât ne-am aşteptat. Azi-dimineaţă, pe când îi duceam ceaiul cu lapte, l-am găsit îmbrăcat. Fără voia mi-a trecut prin minte imaginea căpitanului de stat-major cu figura mândră şi frumoasă, cu

hainele strălucitoare, pe care acum un an îl întâlnisem în grădina paşei, Abdürrahmin. Acest militar bolnav care se ruşinează de rana-i de pe faţă, căruia-i bălăbăneşte gâtul subţirel în gulerul uniformei de maior este acelaşi ofiţer de stat-major mândru şi frumos?

Probabil că nu-mi putusem ascunde mâhnirea. Încercând să-i abat atenţia în altă parte, m-am prefăcut supărată:

— Ihsan bei, vă comportaţi aidoma unui copil; până nu sunteţi complet restabilit, pentru ce va-ţi îmbrăcat?

Şi-a lăsat ochii în jos:

— Patul te trage şi mai mult la boală, de-aceea...

Am tăcut amândoi. Căznindu-se să-şi domine nervozitatea, adaugă:

— De altfel, vreau să plec. Nu mai am nimic. M-am făcut pe deplin sănătos.

Mă copleşea mila; ca să nu se observe, am recurs la o glumă:

— Văd că n-aveţi de gând să mă ascultaţi, Ihsan bei. Vi s-a trezit iarăşi îndărătnicia de militar. Dar să ştiţi că am şi pus la cale o conspiraţie. Am să-l informez pe doctor şi-o să vedeţi numai ce-o să vă mai muştruluiască!

Lăsând pe măsuţă tava, am părăsit iute odaia. Dar nu m-am dus să-l văd pe doctor.

25 februarie (spre seară)

M-am certat groaznic cu Hayrullah bei. Dar nu din motive profesionale, ci pentru că împingea prea departe indiscreţia sa de a se amesteca în treburile altora, de aceea...

Adineauri vorbeam despre Ihsan bei. I-am spus că, după părerea mea, prea se lasă copleşit de chipul său mutilat. Doctorul şi-a încreţit buzele:

— Ba are toată dreptatea. Dac-aş fi eu în locul lui, m-aş arunca în mare, na, chiar de aici. La ce mai poate sluji o asemenea figură sluţită decât ca hrană pentru peşti!

Mă înfuriasem rău de tot:

— Va credeam altfel, domnule doctor. Ce importanță are frumusețea fizică față de cea a spiritului?

Hayrullah bei începu să râdă; se distra de-a binelea pe socoteala mea:

— Vorbe, micuțo. Pe un om cu un chip ca ăsta nu dă nimeni o para chioară. Şi mai cu seama fetele de vârsta mătăluță, nu-i aşa?

De fapt, era scârbit; parcă mi-ar fi adresat mie un reproş indirect.

M-am revoltat:

— Îmi cunoaşteți o bună parte din viața, mi-ați smuls aproape cu forța unele secrete. Am avut un logodnic frumos, chiar foarte frumos. Pentru că mi-a înşelat aşteptările, l-am şters din sufletul meu. Acum îl urăsc.

Doctorul izbucni în râs. Apoi, ca şi cum mi-ar fi citit în inimă cu ochii lui albaştri care râdeau îngustându-se între genele albe, mi-a spus:

— Uită-te la mine, micuțo! Nu aşa, uită-te drept în ochii mei! Ia zi, nu-l mai iubeşti?

— Îl urăsc!

Mă prinsese de bărbie şi continua să mă privească drept în ochi:

— Ah, sărmană micuță! De ani de zile te perpeleşti de dorul lui. Animalul ăla şi-a făcut şi sieşi rău, nu numai ție. O asemenea dragoste cu greu va mai putea găsi la altcineva.

De furie simțeam că mă înăbuş.

— Cum de vă permiteți această calomnie fără seamăn? De unde ştiți dumneavoastră una ca asta?

— Nu-ți aminteşti? Mi-am dat imediat seama, din ziua în care te-am văzut în satul ăla nenorocit. Nu mai încerca să ascunzi, e zadarnic, dragostea îți picura din ochii-ți de copil, ca somnul.

Mi se împăienjeneau privirile, urechile îmi vâjâiau. El tot mai vorbea:

— În timp ce te mişti printre oameni, ai un aer atât de străin față de toți şi de toate, un surâs atât de absent, atât de

blajin, de neajutorat, ca fiinţele care trăiesc în vis, încât mi se rupe inima, micuţo. Tu chiar structural eşti altfel decât ceilalţi. Legendele pomenesc despre unele zâne născute din sărut, hrănite şi crescute cu săruturi. Nu trebuiesc considerate doar ca o plăsmuire. Există şi în lume specimene asemeni lor. Feride dragă, tu eşti una dintre ele. Eşti o făptură creată pentru ca să iubeşti şi să fii iubită. Ah, fată nechibzuită, cât de greşit ai procedat! N-ar fi trebuit, cu orice risc, să-l părăseşti pe tâmpitul ăla de băiat. Ai fi fost, desigur, fericită.

M-am răsucit, cu un strigăt de revoltă. Agitându-mă şi bătând din picior, am început să plâng:

— Pentru ce aţi spus toate astea? Ce vreţi de la mine?

Atunci şi doctorul se reculese şi încercă să mă calmeze:

— E adevărat, micuţo, ai dreptate, nu erau lucruri de vorbit. Am făcut rău, iartă-mă, micuţo.

Mă supărasem, nu mai voiam să-l văd în ochi.

— O să vă dovedesc eu, cu vârf şi îndesat, că nu-l iubesc! Aşteptaţi numai!

Şi, trântind uşa, am ieşit din cameră.

Tot 25 februarie, seara

Când i-am adus lui Ihsan bei lampa, el, încă îmbrăcat, stătea în picioare în faţa ferestrei şi privea reflexele înserării pe suprafaţa apei.

Am spus, doar ca să nu tac:

— Co dor v-a venit de uniformă, domnule!

Penumbrele serii invadaseră camera. Parcă încurajat de întuneric, Ihsan bei clătină din cap cu un surâs enigmatic şi pentru prima oară şi-a spus deschis păsul:

— Vorbiţi de uniformă? Da, acum întreaga mea speranţă mi-o numai la ea. Ea m-a desfigurat în halul ăsta. Numai în ea văd mijlocul de a repara nenorocirea căreia i-am căzut pradă.

Nu înţelegeam sensul acestor cuvinte; îl priveam mirată. El, oftând uşor, continuă:

— Foarte simplu, domnişoară Feride, nu-i nimic de neînțeles. Mă voi întoarce pe front ca ofițer combatant. Să desăvârşesc în acest fel opera lăsată de bombă la jumătate şi să scap.

Tânărul maior rostea aceste vorbe cu o sinceritate şi amărăciune de copil. Ca să aprind lampa, mă întorsesem cu spatele la el. Pe furiş, am stins chibritul pe care abia îl aprinseseră şi aplecându-mă – chipurile ca să potrivesc fitilul – i-am spus extrem de încet:

— Nu mai vorbiți aşa, Ihsan bei! Dacă ați vrea, ați putea fi încă fericit. N-ar rămâne decât să vă căsătoriți cu o fată cumsecade, să aveți o soție bună, copii drăgălaşi. Aşa ați uita tot restul.

Cu toate că nu-mi întorsesem capul, simțeam că nici el nu mă priveşte, că încă se uită pe fereastră, la mare.

— Domnişoară Feride, de n-aş şti ce inimă curată aveți, aş crede că vă bateți joc de mine. Cine să mă ia în halul ăsta? Eu, care nu plăcusem unei anumite femei nici măcar înainte de a ajunge aşa, în zilele în care, oricum, mă putea privi fără să-i stârnesc râsul. Şi acum, atât de pocit!

Nu mai vru să continue; încercând să se stăpânească, îmi spuse:

— Vorbe fără rost, domnişoară Feride. Scuzați-mă, vreți să aprindeți lampa?

Am mai scăpărat un chibrit, dar mâna refuza să se îndrepte spre lampă. Pironindu-mi ochii pe flacără, am aşteptat, gânditoare, să se stingă. Când odaia recăzu în întuneric, i-am vorbit încet:

— Ihsan bei, atunci când ați avut insuccesul acela erați un bărbat orgolios, egoist. Suferința, deznădejdea nu vă sensibilizaseră atâta. Atunci, punându-vă în joc meseria, riscându-vă poate chiar viața, ați apărat o tânără institutoare săracă. Şi apoi, mai important decât toate acestea, până astăzi – nu vă mai ascundeți, vă înțeleg suferința – până astăzi n-ați fost pe de-a-ntregul fericit. Pentru ce institutoarea

aceea să nu-şi facă din fericirea dumneavoastră o țintă în viață?

— Vă rog, domnişoară. Feride, spuse maiorul cu vocea strangulată, nu mă nefericiți de tot aruncându-mă într-o lume de fantasme imposibil de atins vreodată.

În sfârşit, mă hotărâsem. M-am întors spre el şi cu capul plecat, i-am şoptit:

— Ihsan bei, vă rog să vă căsătoriți cu mine. Acceptați şi o să vedeți ce fericit am să vă fac, ce fericiți vom fi...

Lacrimile mă împiedicau să văd fața întunecată a maiorului. Ducând la buze mâna pe care i-o întinsesem, el îmi sărută, cu teamă, vârful degetelor.

Totul s-a sfârşit. De acum încolo, în fine. Nimeni nu va mai putea avea curajul să-mi spună că-l iubesc în taină pe Kâmran.

Kuşadasî, 26 februarie

Din ziua aceea, Kâmran, tu nu ai fost pentru mine altceva decât un străin, un duşman! Ştiam că nu ne vom mai întâlni niciodată, că nu ne vom mai privi niciodată, că nu ne vom mai auzi niciodată glasurile. Şi totuşi nu reuşisem să mă desprind de simțământul că-ți sunt logodnică. Orice aş fi făcut, orice aş fi spus, nu puteam scăpa de ideea de a mă considera ca ceva ce-ți aparține.

Da, la ce te-aş minți? În ciuda urii mele, a revoltei, a tuturor celor întâmplate, eu eram totuşi o parte din tine. Am simțit aceasta azi dimineață când, pentru prima oară m-am trezit ca logodnica altuia.

După atâția ani, după atâtea dimineți în care mă deşteptasem din somn cu senzația că-ți sunt logodnică, să mă trezesc într-o zi că aparțin altuia! Kâmran, în fond, eu în dimineața asta m-am despărțit de tine. Sunt ca o emigrantă care nu are dreptul să se uite la ce lasă în urmă, care nu are dreptul să ducă cu ea vreo amintire, să-şi întoarcă privirile pentru ultima oară.

În dimineața asta, aveam de gând ca după ce îl voi vedea pe Ihsan bei, să mă duc în camera doctorului ca să-l înştiințez despre logodna noastră. Poate că logodnicul meu avea să fie neplăcut impresionat, socotind prea simplă îmbrăcămintea mea de fiecare zi, de infirmieră, pentru un eveniment atât de însemnat. În curte crescuseră, plăpânde nişte tufe de şofran. Am înjghebat un mic buchet din florile lui şi mi le-am prins la piept.

Şi acum l-am găsit pe Ihsan bei gata îmbrăcat. Cum m-a văzut, a prins să-mi surâdă, cu o bucurie copilăroasă. M-am gândit că, de acum încolo, a-l face fericit e datoria mea.

Râzând forțat, i-am întins amândouă mâinile:

— Bonjour, Ihsan bei!

Şi luând câteva flori din buchețelul meu i le-am prins la uniformă.

— Sper că noaptea asta ați dormit bine.

— Excelent. Dar dumneavoastră?

— Un somn liniştit, odihnitor, ca de bebeluş.

— Atunci de ce sunteți atât de palidă?

— Închipuiți-vă că şi fericirea te poate face palid.

Am tăcut amândoi.

Ihsan bei avea buzele complet decolorate. După o scurtă tăcere, a început să vorbească anevoie. Din când în când se întrerupea, şovăia câteva clipe, ca şi cum i-ar fi fost teamă:

— Domnişoară Feride, vă rămân recunoscător până la moarte. Datorită dumneavoastră am trăit o noapte unică, de care n-am avut parte nici în vremurile fericite de altădată. Adineaori nu v-am spus adevărul. Astă-noapte n-am închis ochii până dimineața... Nu m-a părăsit din moment vocea dumneavoastră care mi-a spus: „Vă rog să vă căsătoriți cu mine”. N-am putut dormi fiindcă nu trebuia să prăpădesc o clipă din această unică noapte de fericire pe care am trăit-o ca logodnicul dumneavoastră. Vă voi rămâne recunoscător până la sfârşitul zilelor mele.

L-am privit în față:

— Mereu vă voi face fericit.

Era profund emoționat. Voia să-mi ia mâinile. Dar nu îndrăznea. Continuă să vorbească cu un glas blând, mângâietor, de parcă s-ar fi adresat unui copil bolnav:

— Nu, domnişoară Feride, noaptea aceasta nu putea avea un „mâine”, o ştiam. Am fost foarte fericit. Şi totuşi, eu plec astăzi. În câteva ceasuri mă voi despărți de dumneavoastră.

— Pentru ce, Ihsan bei, nu mă acceptați ca logodnică? Nu-i drept, nu-i drept să plecați, după ce m-ați făcut să sper.

A tresărit şi cu glasul aproape aspru, mi-a spus:

— Încă puțin efort şi compătimirea v-ar fi dat suportul necesar ca să mă iubiți.

— De ce nu, Ihsan bei? De vreme ce am dorit logodna asta, înseamnă că există un motiv.

Mi-a răspuns caustic:

— Da, de vreme ce dumneavoastră ați acceptat să vă logodiți cu mine, înseamnă că mă iubiți. Dar *eu* nu doresc să fiu iubit de dumneavoastră. Într-adevăr, chiar credeți posibilă căsătoria aceasta, domnişoară Feride?

— …

— Mă credeați chiar într-atâta de sfârşit, de decăzut, încât să primesc pomana unei dragoste care n-are alt imbold decât compătimirea față de un infirm cuprins de disperare?

Mi-am plecat capul, mâhnită:

— Aveți dreptate. Îmi spuneam că noi amândoi suntem doi oameni necăjiți şi că, dacă vom contopi laolaltă două suferințe, poate vom fi fericiți. Se pare că m-am înşelat. Dumneavoastră aveți o consolare – am adăugat, arătându-i sabia atârnată pe perete. Aşa cum ați spus adineaori, vă puteți întoarce la datorie. Eu însă, ca femeie, sunt şi mai nenorocită decât dumneavoastră.

După zece minute, într-o dimineață friguroasă de iarnă, la piept cu câteva flori firave de şofran, pe buze cu un surâs la fel de sfios ca şi ele, cei doi proaspeți logodnici s-au despărțit

cu lacrimi în ochi, ca un frate mai mare, nefericit, de sora sa, singură pe lume.

Kuşadasî, 2 aprilie

De trei zile ni s-a restituit localul şcolii. După o întrerupere de cinci luni, ieri am reînceput lecţiile. Dar la ce bun! Era sfârşit de an. Cu razele sale scăpărătoare de soare şi cu miresmele-i insinuante de flori, primăvara dă buzna în clase, Marea Mediterană îşi plimbă verzi ape ondulate pe pereţi, nimeni, fie el copil ori om în toată firea, n-are chef de învăţătură.

Conducătoarea şcolii nu mai voise cu niciun preţ să rămână la Kuşadasî. Acum o lună a fost transferată într-altă parte. În locul ei m-au numit pe mine, cu condiţia să-mi asum şi titlul de directoare, lucru ce m-a nemulţumit. Această învestire oficială nu mi-a făcut plăcere din niciun punct de vedere. Colegele mele au şi început să mă privească chiorâş.

Deşi nu aveau nici pregătirea, nici calităţile corespunzătoare, erau, oricum, femei în vârstă. Aşa cum se spune în limbajul curent, fiecare dintre ele se bizuia pe o vechime în grad de cincisprezece-douăzeci de ani. Dacă m-aş fi aflat eu în locul lor şi într-o bună zi mi-ar fi venit ca şefă una din fostele mele eleve, cred că nu mi-ar fi căzut nici mie prea bine.

La începutul lui martie, Hayrullah bei a fost pensionat. Era un om avut, nu-i stătea lui nădejdea în salariu. Totuşi se întristă:

— Cu mâinile mele am închis ochii multora dintre dragii mei urşi. Aş fi dorit ca ei, la rândul lor, să-mi închidă şi mie ochii, ca ei să mă conducă la groapă, dar nu s-a putut.

Şi sub raportul culturii, doctorul era un om deosebit; şi-a petrecut toată tinereţea studiind. Acasă avea o bibliotecă uriaşă. El afirmă că pe lume nu există ceva mai nefolositor, mai sterp decât cărţile şi susţine că, atât scriitorii cât şi cititorii care trec prin viaţă fără să vadă nimic, sunt nişte

idioți. Ieri am vrut să-l îngenunchez, aducându-i o obiecție, după mine, zdrobitoare:

— Dacă-i aşa, dumneavoastră pentru ce ați citit atât de mult, ba mă împingeți şi pe mine să fac la fel?

Mi se păruse o contradicție flagrantă. Dar el nu-şi pierdu deloc cumpătul, dimpotrivă, râzând cu hohote începu să mă tachineze:

— Grozav ai mai vorbit! Cine ți-a spus că trebuie să mă iei în serios, micuțo?

Nu-l pot înțelege pe acest doctor bătrân. Defăimează orice iubeşte; am impresia chiar că şi pe mine, atunci când mă repede, mă iubeşte mai mult ca oricând.

Din clipa în care a părăsit spitalul, când se închide cu zilele în casă şi citeşte, când îşi trage cizmele de militar, îşi ia puşca la umăr, ca un jandarm, încalecă pe bătrânul Düldül, calul său favorit şi aşa, pleacă să-şi caute de lucru – vreun bolnav prin cine ştie ce sat uitat, ori altceva care să-i ocupe timpul.

Acasă rămâne grădinarul şchiop, căruia îi zice Caporalul, şi dădaca sa, în vârstă de optzeci de ani.

Acum trei zile mă invitase la el, împreună cu Munise. Era foarte bine dispus. Ore întregi, în timp ce eu îi răscoleam cărțile, el s-a jucat cu Munise. Îi dădea nişte porunci atât de straşnice, încât mă tăvăleam de râs.

— Acum ne vom juca de-a v-ați ascunselea, dar bagă de seamă, n-ai voie să te ascunzi în locuri prea anevoioase: eşti subțirică şi micuță, dacă te înghesui pe undeva, îmi dai de furcă cu ceasurile. Şi mai e ceva: dacă n-ai să reuşeşti să mă găseşti, nu te trece cu firea, poate că m-a prins somnul în ascunzătoarea mea…

În câteva zile, lui Munise îi schimb ținuta: va purta feregea. Merge pe al paisprezecelea an. E înaltă aproape cât mine. Fetița mea s-a deschis ca o floare; cu figura-i fină, albă, încadrată de părul bălai, cu ochii ei viorii care-şi schimbă nuanța după ceasurile zilei, seamănă cu zânele cărora, când

râd, le înfloresc trandafiri în obraji iar când plâng, din ochi le izvorăsc mărgăritare.

Hayrullah bei s-a mâniat peste măsură de povestea aceasta a feregelei. Recunosc şi eu că Munise e încă prea mică, dar, pe de altă parte, mi-e teamă. Unele dintre cunoştințe au şi început să-mi spună:

— Domnişoară Feride, ascunde-o de bărbați, altminteri ai să fii soacră înainte de vreme. Imediat mă apucă emoția: mă şi bucur, mă şi necăjesc. Nu întâmplător se spune despre soacre că-s curioase.

Ieri veneam de la şcoală. Pe trotuarul opus mergea un elev de şaisprezece-şaptesprezece ani, destul de frumuşel de altfel. Privirea pe care ne-o arunca din când în când mi s-a părut cam suspectă. De sub feregea m-am uitat pe furiş la Munise. Şi ce-mi văzură ochii? Nu ziceți că şerpoaica blondă zâmbeşte, uitându-se cu coada ochiului la băiat? Cumplit de neliniştită, am prins-o de încheietura mâinii şi am forțat-o să vorbească. La început a negat. Când a văzut însă că nu o cred, s-a pornit să plângă, prefăcut, ştiind că nu rezist la lacrimi.

— Ştiu eu ce pedeapsă ți se cuvine. Am început să-ți cos o feregea dintr-o mătase verde-închis pe care am găsit-o în târg.

Azi de dimineață ne-am ciondănit pentru heliotrop. Acum câteva luni mărturisisem, cu totul întâmplător, că îmi place tare mult acest parfum. Spre marea mea mirare, după trei patru zile, Hayrullah bei a făcut ce-a făcut şi mi-a adus un flacon. Ca să țină cât mai mult, îl drămuiam cu multă grijă. Dar parcă neastâmpărata de Munise îi dădea pace? Ca o obsedată, cum rămânea nițeluş singură, mirosul de heliotrop năpădea odaia. Apoi se jura, candid:

— Zău că n-am umblat la sticlă, surioaro!

Kuşadasî, 5 mai

Azi dimineață Munise s-a trezit fără niciun chef. Nu se simțea prea bine; avea ochii roşii, fața palidă. Pentru că la şcoală mă aştepta multă treabă, nu-mi puteam îngădui, să

rămân acasă. Totuşi am dat pe la Hayrullah bei. Voiam să-l rog să treacă pe la noi, s-o vadă pe Munise. Ca un făcut, numai cu o jumătate de oră mai înainte încălecase pe Düldül şi plecase în nu ştiu care sat.

Când m-am înapoiat acasă, am găsit-o pe Munise în pat. Rugasem pe o vecină bătrână ca din când în când să vadă de ea. Allah s-o răsplătească, nu s-a dezlipit o clipă de lângă copilă, a stat cu ea tricotând ciorapi până seara.

Guturaiul lui Munise se agravase. Capul îi ardea ca focul, tuşea şi mai des decât azi-dimineață. Răguşise şi se plângea că simte ca o sufocare uşoară la fiecare respirație. Când prinzând-o de sub bărbie, i-am deschis gura, am dat de nişte ganglioni inflamați şi tari. La lumina lămpii pe care i-am apropiat-o de față, am văzut jur-împrejurul omuşorului mici abcese albe.

Munise s-a distrat pe socoteala îngrijorării mele:

— Haide, surioară, tusea-i o nimica toată! Şi în Zeyniler am tuşit, ai uitat?

Avea dreptate. Nu fusese aşa şi la Zeyniler, când am găsit-o în nămeți, pe jumătate leşinată? La copii, un guturai e un fleac. Ceea ce mă sâcâia în mod deosebit era faptul de a nu fi văzut-o Hayrullah bei. Chiar adineauri a trecut iarăşi pe la noi Caporalul şi ne-a înştiințat că stăpânul său înnoptează în sat. Să dea Allah ca până se înapoiază doctorul, fetița mea să fie în picioare.

Kuşadasî, 18 iulie

Azi-dimineață am făcut socoteala: sunt exact şaptezeci şi trei de zile de când micuța mea se odihneşte în pământ.

Încet-încet încep să mă obişnuiesc şi cu asta, încep să mă resemnez. Câte nu îndură omul!

Adineaori doctorul şi cu mine ne duseserăm pe malul mării. Am adunat de pe plajă pietricele şi scoici sidefii pe care, în joacă, le făceam să descrie salturi la nesfârşit, pe suprafața liniştită a apei.

Hayrullah bei se bucura ca un copil, râzând blajin cu ochii lui albaştri în teaca albă a genelor. Mi-a spus:

— Ah, tinereţe! Slavă lui Allah c-am trecut şi peste asta! Uite, odată cu rumeneala din obraji îţi revine şi veselia!

— Nu-i ceva de la sine înţeles, când ai un doctor ca dumneavoastră? am glumit eu.

A clătinat din cap cu gravitate:

— Nu-i de la sine înţeles, micuţo, nu-i de la sine înţeles. Şi medicina, ca şi oamenii, ca şi cărţile, dreptatea şi fidelitatea, sunt poveşti capricioase... După ce n-am izbutit să salvez un copil de-o şchioapă, scuip pe o asemenea ştiinţă.

— Ce puteam face, domnule doctor?! Nu vă necăjiţi. S-a împlinit vrerea lui Allah...

S-a uitat trist la mine:

— Biată micuţă, ştii de ce, în fond, mi-e milă mie de tine? Când te loveşte o nenorocire, uiţi că tu însăţi eşti de fapt cea care ai nevoie de mângâiere şi începi tu să mângâi pe alţii. Această blândeţe resemnată a ta mă răscoleşte până la lacrimi, fetiţo.

A tăcut puţin, apoi a început să se plângă de el însuşi:

— Dar şi eu, ce individ aiurit mai sunt! M-am ramolit ori ce naiba-i cu mine? Hai, micuţo, hai să mergem.

Am pornit-o spre casă prin ogoarele îngălbenite. Toţi plugarii îl cunoşteau pe doctor. Am stat de vorbă cu o femeie bătrână care muncea lângă un maldăr de snopi. Cu câţiva ani în urmă. Hayrullah bei îi îngrijise nepotul. Bunica îi ridică rugi de mulţumire, apoi strigă pe un flăcău voinic care ara sub soarele lui iulie:

— Vino-ncoa, Hüseyin, de sărută mâna binefăcătorului tău. Dacă n-ar fi existat el, tu, astăzi, n-ai fi fost decât pumn de ţărână.

După ce dezmierdă faţa arsă, asudată a lui Hüseyin, doctorul îi spuse:

— Eu nu mă mulţumesc aşa, doar cu un simplu sărutat de mână, măi, flăcăule. Hai de ne urcă în döven[31]!

Ne-am suit în treierătoarea trasă de doi boi puternici şi vreme de zece minute am fost purtaţi, agale, peste valurile galbene ale acestei mări de grâne.

Astăzi, în sfârşit, găsesc în mine forţă să scriu, despre cele petrecute atunci. În dimineaţa următoare nopţii pe care o consemnasem în jurnalul meu, am găsit-o pe Munise şi mai suferindă. Nu mai putea vorbi de răguşeală. Drăguţa de ea! Se sufoca de lipsă de aer. „Fie ce-o fi, mă voi duce să caut un alt doctor”, mi-am zis eu. Dar în timp ce-mi îmbrăcam feregeaua, a apărut în sfârşit Hayrullah bei. După un examen sumar al bolnavei a declarat că nu e nimic grav.

Totuşi era încruntat, dus pe gânduri. I-am spus cu teamă că nu-mi place mina lui. A dat din umeri, ca plictisit:

— Cicăleală îmi trebuie mie? Vin după un drum de patru ore. Sunt frânt de oboseală. Şi ca şi cum n-ar fi de ajuns că vă servesc, îmi mai ceri să mă ţin şi de farafastâcuri?!

În faţa bolilor grele, Hayrullah bei devenea întotdeauna grosolan şi iritabil.

Se feri să mă privească în faţă:

— Nu c-ar fi necesar, dar, din precauţie, am să chem vreo câţiva colegi. Hai, repede, fă rost de hârtie şi creion!

Azi totul mergea pe dos. Începând de dimineaţă, au trimis de trei ori femeia de serviciu a şcolii după mine. Sosise un inspector şcolar cu doi membri ai Consiliului Instrucţiunii Publice şi voiau să mă întrebe unele lucruri.

Am alungat-o pe femeie de-a dreptul ocărând-o când a venit a treia oară. Hayrullah bei s-a înfuriat pe neaşteptate:

— Ce rost ai aici? Hai, vezi-ţi de datorie! Ce, n-am eu destulă bătaie de cap ca, mort de oboseală cum sunt, să trebuiască să mă mai ocup şi de tine?! Stând acasă mai rău mă încurci. Haide, iute, îmbracă-ţi feregeaua şi şterge-o! Altfel, zău dacă, nu plec.

Îmi dăduse ordinul, acesta cu un ton atât de aspru şi de hotărât, încât era imposibil să nu-i dau ascultare. N-am

îndrăznit să ripostez; m-am dus la şcoală, plângând sub feregea.

Dacă ministerul m-ar copleşi cu toate bunurile de pe lume, tot nu mi-ar putea plăti sacrificiul de azi. Inspectorii se plimbau prin clase, examinau pe elevi, cereau să vadă caietele, întrebau nenumărate lucruri absurde. Nu ştiu cum de m-am putut gândi, cum de le-am putut răspunde în starea în care eram! Vremea se apropia de chindie şi ei încă nu plecau.

În sfârşit, unul dintre inspectori remarcă:

— Nu vă simțiți bine, domnişoară directoare? Parc-ați avea fața cam descompusă.

N-am mai reuşit să mă stăpânesc: mi-am plecat capul şi mi-am împreunat mâinile, parcă cerând îndurare:

— Acasă, copilul mi-e pe moarte.

M-au compătimit, mi-au spus tradiționalele şi inutilele vorbe de consolare şi mi-au permis să plec.

Distanța dintre şcoală şi casa mea se străbătea în cel mult cinci minute. Eu am parcurs acest drum într-o jumătate de oră, poate chiar mai mult. Deşi, atâta mă zbătusem, atâta mă frământasem ca să ajung mai devreme, acum nu-mi mai venea deloc să mă duc. În străzile pustii, mă rezemam de ziduri; ca şi călătorii osteniți, mă aşezam pe pietrele cişmelelor.

Prin ferestrele deschise ale casei mele se vedeau capete de bărbați străini. Uşa mi-a deschis-o Caporalul. Nu cutezam, să-l întreb nimic, îl rugam cu privirea să nu zică nimic. Dar el mi-a spus ceva la care nu mă aşteptam:

— Biata copilă e destul de bolnavă… Dar, cu voia lui Allah, o să se facă bine…

Dintr-odată s-a cutremurat tavanul şi la capătul scării s-a ivit Hayrullah bei. Avea pieptul gol, capul descoperit, mânecile suflecate.

— Cine-a venit, Caporale?

Sfârşită, mă aşezasem pe-o treaptă. Când m-a văzut în întunericul vestibulului, s-a oprit şi mi-a spus, tulburat:

— Tu eşti, Feride? Foarte bine, fetiţo, foarte bine!

Apoi a coborât greoi lângă mine. Starea mea îi dovedea că bănuiesc totul. Mi-a prins mâinile şi mi-a vorbit scurt:

— Fetiţo, da-ţi osteneala şi rabdă. Poate s-o îndura Allah şi o scăpăm. I-am injectat ser, facem tot ce ne stă în putere. Mare e Allah, trebuie să speri.

— Daţi-mi voie s-o văd, domnule doctor.

— Nu acum, Feride, puţin mai târziu. Acum e cam toropită, zău că nu i s-a întâmplat nimic grav. O jur. E doar o toropeală…

— Trebuie s-o văd neapărat, domnule doctor, am insistat eu, cu o hotărâre de nestrămutat. N-aveţi dreptul. Sunt mai rezistentă decât vă închipuiţi. Nu vă fie frică că am să fac ce nu trebuie!

Hayrullah bei a reflectat puţin, apoi clătinând din cap, a acceptat:

— Bine, fetiţo, dar nu uita că văicărelile inutile înspăimântă pe orice bolnav.

Oricât de mult te-ar durea ceva, dar după ce ai luat asupra ta o răspundere, încerci o senzaţie de calm şi resemnare. Când, cu capul sprijinit de umărul doctorului, am intrat în cameră, n-aveam o lacrimă în ochi.

Deşi de atunci au trecut şaptezeci şi trei de zile lungi ca şaptezeci şi trei de ani, am şi acum vie în faţa ochilor odaia aceea.

În ea se aflau doi doctori tineri, cu gulerul răsfrânt şi mânecile suflecate, şi o femeie bătrână. Prefirat printre frunzele copacilor, un soare care apropia amurgul umplea camera cu o viaţă plină de strălucire. Afară ciripeau păsări, ţârâiau greieri, din depărtare se auzea un gramofon. Înăuntru totul era vraişte: pe scaune, pe rafturi, sticle, vată; pe jos, pe pereţi, se îngrămădeau fel de fel de lucruri ce aparţineau lui Munise. La oglindă, un buchet de flori pe care le culesese cu mâna ei din grădina doctorului; pe consolă, un pumn de scoici sidefii şi pietre colorate pe care le adunase de pe malul mării; sub un scaun, un singur pantof, pe perete portretul ei

în acuarelă, făcut de mine în casa noastră din B. (acela cu o coroniță de flori de câmp pe cap; în brațe cu Mazlum); apoi, nenumărate mărgele, bucățele de țesături, cercei din sticlă, ilustrate cu mirese frumos gătite – toate aceste biete plăceri nevinovate de fetiță...

Zicându-mi că Munise e de acum o tânără care poartă feregea, îi cumpărasem un pat cu scheletul auriu, pe care-l împodobisem cu museline, ca pe un pat de păpuşă.

În aceste mătăsuri, fetița mea zăcea albă-albă, ca o altă grămadă mai mică de mătase; ținea capul lăsat pe o parte, moleşită de un vis greoi. Pe speteaza metalică a patului atârna feregeaua aceea verde, încă neterminată, iar într-un capăt al etajerei, păpuşa pe care i-am cumpărat-o în B., cu trăsăturile şterse de atâtea pupături, se uita cu ochii ei mari, albaştri, la Munise. Toate durerile şi suferințele bolii încetaseră. În jurul gurii cufundată într-un somn de plumb vibra o ultimă urmă de viață; ca şi cum ar fi surâs, fetița îşi arăta dinții micuți printre buzele întredeschise. Din momentul în care, într-o şcoală de sat înapoiat, drăgălăşenia lui Munise îşi revărsase harul asupra mea, mă făcuse fericită până astăzi.

Păsările încă mai se zbenguiau, gramofonul încă mai cânta. Filtrate printre frunze, razele soarelui de chindie dădeau feței palide a copilei o culoare asemeni pulberii aurii pe care ți-o lasă pe degete fluturii când sunt prinşi. Niciun țipăt, nicio precipitare spre ea. Aninată de gâtul doctorului, cu capul pe umărul lui, contemplam această frumusețe într-un extaz amar.

Moartea se apropia de copilul meu lin, cu blândețe, ca lumina plutitoare a lunii, îi săruta buzele, fruntea, cu buze de mamă, fără s-o sperie.

Doctorii veniseră lângă pat. Am văzut cum unul, scoțând brațul gol al fetiței de sub cuverturile de mătase, apropie de el o seringă.

Hayrullah bei s-a întors încet şi cu trupul lui mi-a acoperit privirea.

— Colonie, puțină colonie, a spus cineva.

Bătrânul doctor a arătat cu capul unul dintre rafturi. Păsările tot nu-şi contenesc trilurile, gramofonul continuă să cânte cu o veselie din ce în ce mai mare.

Deodată în cameră se răspândi un miros pătrunzător de heliotrop. N-au găsit altă colonie, o foloseau pe-aceea. Heliotrop… Sticla aceasta pe care, smulgând-o aproape cu forța, am luat-o din mâna lui Munise. În schimbul tuturor bucuriilor pe care mi le-a dăruit, eu fusesem rea, zgârcită până şi cu un parfum fără importanță care îi plăcea ei!

— Deşertați sticla pe pat, domnule doctor! În mirosul de heliotrop fetița o să moară mai împăcată.

Hayrullah bei îmi mângâia părul:

— Haide, Feride, haide copila mea, să ieşim din cameră!

Voiam s-o sărut pe Munise pentru ultima oară. N-am îndrăznit, am prins-o numai de brațul gol. Uneori, fetița îmi lua mâinile şi întorcându-mi-le cu palmele în sus, le săruta. Am făcut şi eu la fel. I-am sărutat mărunt palmele şi i-am mulțumit pentru tot binele pe care mi-l dăruise.

Din acel moment n-am mai văzut-o niciodată pe Munise. M-au culcat în patul meu şi m-au lăsat singură.

Dârdâiam, lac de sudoare. Parfumul de heliotrop răspândit în toată casa mă sufoca, mă ducea cu el ca un val. Mi se părea că acest parfum, această lumină, ciripitul păsărilor, vor continua ani şi ani, neîntrerupt, la nesfârşit… Apoi, încet-încet s-a făcut întuneric. Prin fața ochilor mi se perinda imaginea nopții aceleia de groază în care, în viscol şi beznă se pierduse Munise. Auzeam bătăile ei slabe în poartă, îi auzeam glasul gemând subțirei prin vijelie.

Nu ştiu ce oră din noapte era. O lumină puternică m-a orbit. Am simțit cum o mână îmi atinge părul şi fruntea. Am deschis ochii: bătrânul doctor, cu un sfeşnic în mână, se apleca asupra mea; ochii lui albaştri, stinşi, erau umezi. Îmi amintesc că l-am întrebat ca prin vis:

— Cât e ceasul? S-a sfârşit, aşa-i?

Apoi, treptat, m-am cufundat din nou în bezna nopţii de la Zeyniler.

Când mi-am redeschis ochii, n-am fost în stare să recunosc locul în care mă aflam. Altă odaie, alte ferestre; am încercat să mă ridic sprijinindu-mă în coate, dar capul, mi-a recăzut pe pernă, ca şi cum n-ar fi fost al meu. Mă uitam în jur, buimacă. Din nou am întâlnit ochii albaştri ai doctorului,

— Feride, m-ai recunoscut?

— De ce să nu vă recunosc, domnule doctor?

— Slavă lui Allah, slavă lui Allah!

— S-a întâmplat ceva, doctore?

— Un lucru fără importanța pentru un copil de vârsta ta. Ai dormit puțin, fetițo, ai dormit puțin… Nimic important…

— Cât am dormit?

— Cam multişor, dar nu-i nimic… Vreo şaptesprezece zile…

Şaptesprezece zile! Ce ciudat! Pentru că lumina îmi supăra ochii, i-am închis din nou. Ca un răspuns straniu la acest la fel de straniu somn de şaptesprezece zile, am izbucnit în hohote de râs, izvorâte parcă din alt piept, de pe alte buze decât ale mele. Apoi am adormit din nou.

Avusesem o congestie cerebrală destul de gravă. Doctorul Hayrullah bei mă transportase la el acasă şi vreme de şaptesprezece zile nu se mişcase de la căpătâiul meu. Era prima boală serioasă din viața mea. Convalescența a durat peste patruzeci de zile. Timp îndelungat n-am fost în stare să schițez nicio mişcare. După boală, părul începuse să-mi cadă smocuri-smocuri. Până la urmă am cerut o foarfecă şi mi l-am tăiat scurt, la nivelul cefei.

Ce lucru plăcut, convalescența! Ți se pare că ai renăscut; priveşti cu bucurie, cu fericire chiar – ca un copil în fața unor jucării colorate – cele mai neînsemnate lucruri. Un fluture ce-şi zbate aripile pe geam, o rază de soare ce aşterne, curcubeie

pe marginea oglinzii, tălăngile domoale ale unei turme în depărtare îmi stârneau plăcute ecouri în inimă.

Boala luase şi dusese cu ea tot veninul ultimilor trei ani. Până şi amintirile îmi păreau a fi nişte lucruri care aparțin altcuiva. Nu-mi mai trezeau nici tristețe, nici emoții. Uneori îmi ziceam, nedumerită:

— Să nu fi fost reminiscențele unui vis lung, lung sau să le fi citit prin vreun roman vechi! Da, era ca şi cum aş fi văzut acele întâmplări în vis ori în fotografii vechi, cu ramele prăfuite, cu contururile, figurile şi culorile şterse.

În răstimpul convalescenței, doctorul Hayrullah bei mi-a arătat multă prietenie. O zi măcar nu m-a lăsat singură. Îmi povestea felurite istorioare sau îmi citea romane, căznindu-se astfel să mă distreze, să mă facă să râd. Şi el e tare obosit. Mă amenința adesea:

— Să te înzdrăveneşti numai cum trebuie şi îți jur, chiar de n-am să fiu bolnav, doar aşa, pentru cheful meu, am să zac în pat trei luni încheiate, ca să cos rochii din batist… Numai nazuri peste nazuri am să-ți fac…

Din când în când mi se întâmplă să cad într-un fel de somnolență. Întrezărind raze trandafirii printre pleoapele pe jumătate deschise, rămân aşa o bucată de vreme.

Atunci, în fotoliul de la căpătâiul meu, doctorul citeşte o carte ori moțăie. În aceste ore de toropeală, parcă simțeam că sufletul mi se desprinde de corp şi hoinăreşte prin vid ca sunetul ori ca lumina. Unde, pe ce meleaguri nu umblam! De fiecare dată când mă trezeam tresărind brusc, străbătută de un val de căldură, cu senzația că stau să cad în prăpastie, aveam impresia că mă întorc din locuri îndepărtate, foarte îndepărtate. Urechile îmi vâjâiau datorită distanțelor parcurse cu viteza luminii, în ochi îmi tremurau amintirile stinse, răvăşite, ale ținuturilor încețoşate văzute prin straturile cele mai înalte ale atmosferei.

Ieri îi spusesem doctorului:

— Doctore dragă, în sfârşit sunt complet restabilită. Vom putea merge la ea.

La început s-a opus, m-a rugat să mai am răbdare, dacă nu cincisprezece zile, măcar o săptămână. Dar e imposibil să rezişti la insistenţele şi la toanele bolnavilor. Până la urmă l-am făcut pe bătrânul meu prieten să-şi dea încuviinţarea. Am cules din curte două braţe de flori, iar de pe malul mării pietricele şi scoici colorate pe care fetiţa le îndrăgea chiar mai mult decât florile.

Munise îşi doarme somnul de veci pe un deluşor din faţa Mării Mediterane, sub un chiparos mic şi subţirel ca ea însăşi. Am stat acolo ceasuri în şir. Şi pentru prima dată de la îmbolnăvirea mea, doctorul şi cu mine am vorbit despre ea. Voiam să ştiu cum a murit, cum a fost îngropată. Dar în ciuda tuturor stăruinţelor mele, Hayrullah bei, nu mi-a dat amănunte. Am reuşit să aflu doar un singur lucru: după îngropăciune, imamul a întrebat de numele mamei lui Munise, pe care, bineînţeles, nimeni nu-l ştia. Atunci doctorul, socotind că eu i-am fost fetiţei ca şi o mamă adevărată, a dat numele meu.

Copila a fost încredinţată pământului prin formula rituală: „Munise, născută din Feride”.

Kuşadasî, 1 septembrie

Azi-dimineaţă, doctorul mi-a spus:

— Micuţo, iarăşi am fost chemat într-un sat. Ţi-l încredinţez pe Düldül. Să nu care cumva să laşi pansarea lui pe mâna ursului ăluia de Caporal. Te pomeneşti că şi-a pus în cap, hainul, să reteze cu orice preţ piciorul lui Düldül ca pe propriul său picior, mai ştii! Tu te pricepi să-l pansezi. Bietul animal se vindecă tare greu; dar cu toate acestea el trebuie să-şi reia treptat, treptat plimbările. După ce îi legi din nou rana, fă-l să se mişte prin curte vreo opt-zece minute şi dacă-i posibil, îndeamnă-l să şi alerge un pic, însă nu mult, ai înţeles? Al doilea: Hurşit brutarul are să aducă azi plata chiriei cuptorului – vreo douăzeci şi opt de lire – le vei încasa

tu în numele meu. Al treilea, ce aveam să-ți mai spun? A, da, uitasem! Să pui să mi se transporte biblioteca jos. Camera dinspre mare am să ți-o cedez ție. E mai frumoasă, iar iarna, fiind în bătaia vântului dinspre sud, e mai puțin friguroasă, riști mai puțin să răcești.

Venise rândul să-i spun ceea ce dorisem de atâta vreme:

— Domnule doctor, să nu duceți nicio grijă pentru Düldül; am să încasez și chiria. Dar de punctul al treilea ce nevoie e? A trecut și așa destulă vreme de când sunt oaspetele dumneavoastră; dacă-mi permiteți, eu am să plec.

Doctorul și-a pus mâinile în șold și subțiindu-și vocea pentru a mă imita, mă repezi, iritat:

— A trecut și așa destulă vreme de când sunt oaspetele dumneavoastră, dacă-mi permiteți, eu am să plec…

Apoi, luând un aer mai aspru, mă amenință cu pumnul:

— Ce-ai spus? Să pleci? Ia te uită ce obrăznicie! Îți arăt eu ție! Am să-ți rup gura până la urechi și atunci n-ai decât să tot râzi până-n ziua de apoi…

— Dar, domnule doctor, sunt prea de multă vreme în grija dumneavoastră.

— Prea bine, domniță. Înălțimea voastră vrea să plece, perfect, dar *quo vadis*[32]? îmi spuse, cu mâinile iarăși în șold.

I-am răspuns surâzând:

— Domnule doctor, și eu mă întreb pe mine însămi încotro o voi lua. Un lucru însă e sigur: plecarea mea se impune cu strictețe. Nu pot rămâne lângă dumneavoastră pe vecie. E firesc… M-ați ajutat când am fost în momentele mele cele mai grele, n-am să uit niciodată, dar…

— Micuțo, nu-i nevoie de vorbărie! La naiba, noi doi am devenit „Doi camarazi de oaste”. Hai, lasă aiurelile… Și m-a luat de bărbie.

Eu încă mai insistam:

— Domnule doctor, a mai rămâne e pentru mine o binefacere, vă asigur, lângă dumneavoastră sunt, foarte

fericită, dar cât să vă mai fiu povară? Deşi aveţi atâta omenie, atâta spirit de sacrificiu…

El continuă să se amuze răvăşindu-şi părul scurt; subţiindu-şi buzele şi făcându-şi gropiţe în obraz, că să-mi imite iarăşi felul meu de a vorbi, spuse cu voce subţirică:

— Omenie, spirit de sacrificiu… Ce, noi jucăm o tragedie, copil zănatec ce eşti? Puţin îmi pasă mie de omenie şi de spiritul de sacrificiu pe care le invoci tu! Eu sunt un om care am trăit pentru propria mea plăcere; pur şi simplu pentru plăcerea mea te-am îngrijit. Dacă nu mi-ar fi făcut plăcere, m-aş fi uitat eu la tine? Dac-ai să auzi că m-am aruncat din vârful minaretului cu capul în jos, să nu crezi nici atunci că am fost mânat de faimosul, de măreţul spirit de sacrificiu. „Cine ştie ce desfătare o fi găsit în asta bătrânul ăla egoist”, aşa ar trebui să gândeşti şi atunci. Molière are un personaj care-mi place foarte mult. În timp ce e bătut măr şi binevoitori aleargă să-l scape, el îi izgoneşte pe toţi cu vorbele: „Hai, căraţi-vă la treburile voastre. Ei, Doamne, Doamne! Poate că-mi place să mănânc bătaie. Ce vă priveşte pe voi?!” Haide, micuţo. Lasă prostiile, dacă atunci când mă voi întoarce nu voi găsi odăile gata, va fi vai de tine. Există pe-aici un paznic, un flăcău voinic, îl chem şi mi te dau după el cu sila, zău de te mint. Vezi ce pedeapsă te-aşteaptă!

Prevedeam că aşa cum se întâmpla uneori, Hayrullah bei o să-şi dea iar drumul la glumele lui piperate care întotdeauna mă stânjeneau peste măsură; de-aceea am fugit iute de lângă el.

Hayrullah bei a devenit pentru mine şi un tată, şi un bun prieten. În casa lui nu mă simt o străină, sunt fericită, cât poate fi fericită o fată ca mine, cu inima şi viaţa zdrobite. Născocesc pentru mine fel de fel de ocupaţii: o ajut pe bătrâna doică în îndeletnicirile ei, fac ordine prin casă, am grijă de grădină, de mâncare, mă uit chiar prin conturile ţinute de doctor şi încă alte şi alte lucruri ca acestea…

Ce mă voi face când voi pleca de aici? De acum încolo eu mă socotesc o infirmă. Încet, încet, sănătatea mi se îndreaptă. Dar degeaba, simt că în mine e ceva strivit, nimicit pentru tot restul zilelor. Nu-mi voi mai putea regăsi sănătatea, voioşia mea de altădată care-mi dădeau o anume îngăduința față de orice. Râsul mi-e amestecat cu lacrimi, plânsul, cu zâmbete; mă schimb de la o clipă la alta. De pildă, ieri-seara am fost foarte veselă. În pat, când mi-am închis ochii mă simțeam într-adevăr fericită. Spre dimineață, m-am trezit în întuneric plângând fără niciun motiv. Ce-am avut? Pentru ce plângeam? Nici eu însămi nu ştiam. Mă stăpânea senzația confuză că noaptea cutreierasem una câte una toate casele din lumea asta imensă şi că strânsesem şi strămutasem în mine câtă durere şi deznădejde există. În această disperare mută, fără pricină şi fără nume, o chemam tremurând pe mama şi, ca să nu strig mai tare, îmi acopeream gura cu pumnul. Deodată, din odaia vecină, a răsunat glasul lui Hayrullah bei:

— Tu eşti, Feride? Ce-ai pălit, fetițo?

Cu o lumânare în mână, bătrânul doctor a dat fuga în camera mea şi fără să găsească de cuviință să mă descoasă, măcar cu o întrebare, m-a liniştit cu vorbe poate lipsite de vreo însemnătate ori semnificație deosebite, dar pline de căldură:

— Nu-i nimic, fetițo dragă, nu-i nimic, o criză de nervi fără nicio importanță, trece fetițo. Vai, drăguțo, vai!

În timp ce eu tremuram, zguduită de sughițuri sufocante de plâns, cu gura deschisă ca puii de pasăre care se înăbuşe, bătrânul meu prieten s-a întors la fereastră şi amenințând cu pumnul departe, în întuneric, a izbucnit:

— Allah să-ți hărăzească numai năpaste, ai distrus un copil în toată splendoarea!

Când voi rămâne singură, ce mă voi face în astfel de ceasuri de boală şi deznădejde? Ei, şi tu! De ce trebuie să te gândeşti de pe acum la asta? Cel puțin o lună. Dacă nu şi mai mult, doctorul n-o să mă lase să plec…

Moşia de la Alacakaya, 10 septembrie

De o săptămână sunt la moşia de la Alacakaya. Acum zece zile, Hayrullah bei mi-a spus:

— Feride, am o aşa-zisă moşie la Alacakaya, n-am mai trecut pe acolo şi n-am mai inspectat-o cam de multişor. Nu-i prea indicat să laşi oamenii de capul lor. Am să te duc acolo pentru vreo zece-cincisprezece zile. Schimbarea de aer o să-ți priască; o să te simți mai bine. În curând va începe şcoala. Tot anul vei sta ferecată între patru pereți.

— Domnule doctor, îmi place foarte mult la țară, dar şcoala e pe punctul de a se deschide. Nu ştiu dacă voi putea...

El a dat din umeri, iritat:

— Ei, Doamne, parcă te-am întrebat dacă mergi, ca să-ți dai avizul! Ți-am zis doar atât: că am să te duc acolo. Ce te amesteci? Asta-i treaba doctorului; dacă altfel nu izbutesc, fac un raport medical şi te iau pe sus. Haide! Împachetează-ți câteva boarfe şi opera lui Rousseau din bibliotecă şi hai!

Acum, Hayrullah bei mă conduce ca pe o şcolăriță. După boala mea nu mai sunt în stare să-i țin piept, cu voința mea slăbită; şi ceea ce e mai curios, nu numai că nu mă plâng, ba chiar îmi face plăcere această supunere.

Moşia doctorului e neîngrijită. Dar ce loc frumos! Şi iarna semăna aici cu primăvara. Există mai cu seamă o aglomerare de stânci pe care nu te mai saturi privindu-le. Îşi schimbă culoarea după cum e vremea, înnourată sau însorită, după cum soarele se află în pragul zilei, în miezul ei ori la asfințit, bătând când în roşu-rubiniu, când în trandafiriu, vânăt, alb sau negru. De aceea i s-a şi dat locului denumirea de Alacakayalar – Stâncile Pestrițe.

Moşia m-a absorbit mai mult decât sperasem. Mulg vacile laolaltă cu țăranii, încalec pe Düldül care, în sfârşit, a început să-mi devină un devotat prieten şi străbat cu el codrii din împrejurimi. Într-un cuvânt, viața de țară pe care am visat-o.

Totuşi, nu sunt pe deplin liniştită. În câteva zile se va redeschide şcoala, ar trebui să mă aflu la postul meu, să pun

să se facă o curățenie radicală în toată clădirea. Dar cum să-l determin pe Hayrullah bei să mă înțeleagă!

Serile, doctorul mă pune să-i citesc romane:

— Nu-s de suportat vorbele astea aiurite, dar în gura ta, ca de obicei, orice capătă farmec.

Ieri-seară îi citeam iarăşi. În carte erau unele expresii cam pe şleau. De fiecare dată ce ajungeam la ele, eu, stânjenită, încercam iute să le înlocuiesc cu altele, sau să le sar. Observându-mi manevra, Hayrullah bei cutremura tavanul cu hohotele sale puternice de râs.

Deodată, în întuneric, se porniră să latre câinii. Am deschis fereastra. Pe poartă intra un bărbat călare.

— Cine-i? strigă doctorul.

Se auzi glasul Caporalului:

— Eu sunt, un om de-al casei.

Venirea lui din Kuşadasî, la ceasul acesta, era un eveniment ieşit din comun.

— Poate dă Allah şi nu s-a întâmplat nimic rău, mă linişti doctorul, Mă duc jos să văd despre ce e vorba. Dacă întârzii, tu culcă-te, micuțo!

Aproape o oră a rămas Hayrullah bei cu Caporalul. Când a urcat avea fața congestionată şi încruntată.

— De ce-a venit Caporalul, domnule doctor? l-am întrebat eu.

De-a dreptul a țipat la mine, aspru:

— Ți-am spus să te duci la culcare, ce te priveşte pe tine? Mai mare ruşinea fasoanele astea de fetiță răzgâială! E ceva strict pentru mine.

Îi deprinsesem firea. În asemenea momente trebuia să-l laşi în apele lui. Neavând încotro, am luat sfeşnicul şi m-am retras în odaia mea.

Astăzi, când m-am trezit, am fost anunțată că doctorul a plecat dis-de-dimineață cu o treabă importantă şi că dacă totuşi îşi va mai întârzia întoarcerea, să nu fiu îngrijorată.

Fără îndoială că primise vreo veste supărătoare.

Către prânz, îi dereticam prin cameră. O bucată dintr-un plic oficial, căzută lângă pat, mi-a atras privirile. Am luat-o; pe ea se putea citi doar atâta: „Directoarea şcolii din Kuşadasî”. Deci plicul îmi fusese adresat mie... Frântura aceasta de hârtie m-a pus pe gânduri. Oare îl adusese Caporalul ieri noapte? Dar atunci, pentru ce mi-a ascuns Hayrullah bei? Şi cum de-a fost el capabil să deschidă o scrisoare oficială adresată mie? Nu, aşa ceva nu era posibil. Mi-a trecut, prin minte o altă ipoteză, mai plauzibilă: acest plic o fi fost adus odată cu cărțile de la Kuşadasî.

Kuşadasî, 25 septembrie

Câtă dreptate au cei care spun că viața e un lucru dezgustător!

Ultimul eveniment îl notez pe ultima pagină a jurnalului meu, exact aşa cum s-a produs. Nu vreau să adaug de la mine niciun cuvânt de revoltă şi nicio lacrimă.

Două zile m-a făcut Hayrullah bei să-l aştept la moşie. În cea de-a treia noapte neliniştea mea a luat asemenea proporții, încât, cu orice risc, dimineața aveam de gând să pun să mi se pregătească o trăsură şi să cobor, cu de la mine putere, în oraş. Dar dimineața, când m-am trezit, l-am găsit pe doctor la moşie.

Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată pe acest Hayrullah bei, indiferent şi veşnic glumeț, atât de obosit şi de răvăşit ca acum. Ca de obicei, mi-a atins părul cu buzele, apoi, uitându-se lung de tot la mine, a spus:

— Ptiu, lovi-i-ar toate belelele din lume, nenorociții!

Îmi dădeam seama că trec printr-un nou pericol, dar nu cutezam să-l întreb nimic.

Cu mâinile în buzunare, Hayrullah bei măsură de câteva ori camera în lung şi-n lat, dus pe gânduri. Apoi mă cuprinse de umeri:

— Micuțo, tu ştii ceva?!

— Nu, domnule doctor.

— Ştii, că altminteri ți-ar fi sărit în ochi ciudățenia celor petrecute de trei zile încoace. M-ai fi iscodit tu cu vreo întrebare, fără doar şi poate.

— Nu, domnule doctor, i-am răspuns eu cu mâhnire, extrem de gravă şi serioasă, nu ştiu nimic, văd numai că sunteți tulburat, îndurerat. Negreşit că aveți ceva pe inimă, întrucât sunteți protectorul, aş putea spune chiar părintele meu, necazul dumneavoastră este şi al meu. Ce vi s-a întâmplat?

— Feride, fetița mea, te simți îndeajuns de puternică?

Curiozitatea îmi depăşea frica. Încercând să nu se observe nimic, i-am spus:

— Eu sunt o făptură rezistentă, v-am probat-o doar de atâtea ori. Vorbiți, domnule doctor.

— Feride, pune mâna pe tocul ăsta şi scrie ce-ți voi dicta eu! Haide, fetița mea, ai încredere în bătrânul tău prieten!

Poticnindu-se, cu îndelungi reflecții, Hayrullah bei m-a pus să scriu următoarele:

„Onor Preşedinției Consiliului Instrucțiunii Publice din Kuşadasî

Fiindcă starea mea de sănătate nu-mi îngăduie să-mi continui munca în învățământ, vă solicit demiterea mea din funcția de directoare o şcolii de fete din Kuşadasî.”

— Acum, fetițo dragă, fără să mai stai un minut pe gânduri, fără să mai întrebi ceva, pune-ți iscălitura şi dă-mi mie hârtia. Îți tremură mâna, Feride. Nu ai curajul să mă priveşti. E mai bine, fetițo, e mai bine. Căci dac-ai să te uiți la mine cu ochii tăi curați, am să-mi pierd cumpătul. Ai intuit că ai trecut prin nişte împrejurări ieşite cu totul din comun, nu-i aşa? Ascultă-mă, Feride. Dacă vei manifesta cea mai mică emoție sau întristare, voi fi obligat să renunț a-ți mai spune. Or, trebuie să ştii totul, Feride. Credeai că, în răstimpul celor trei ani în care ai luat viața pieptiş, ți-ai dat seama câte parale fac oamenii, aşa-i? Zadarnic, nici chiar eu, la cei aproape

şaizeci de ani ai mei, nu izbutisem încă să-mi dau seama. Eu, care în lumea asta am întâlnit tot soiul de neruşinare şi necinste; nici chiar pe mine nu mă putea duce mintea mea bătrână, hârşâită prin rele, la atâta. Noi doi suntem legați prin cea mai pură, cea mai desăvârşită prietenie, nu-i aşa? Luni de zile ți-am ținut în brațe trupul bolnav ca pe al propriului meu copil şi ştii ce-au vorbit şi ce vorbesc despre noi oamenii, Feride? Nu-i posibil, să-ți imaginezi, că eu sunt iubitul tău – nu-ți acoperi fața cu mâinile, dimpotrivă, ține-ți capul sus. Gestul ăsta de ruşine să-l lăsăm celor care au fața pătată, tu, din contră, uită-te în ochii mei, ce, între noi e ceva de natură să ne facă să ne sfiim unul de altul? Ascultă-mă, Feride, să-ți spun totul, până la capăt. Această calomnie blestemată a pornit mai întâi dinlăuntrul şcolii. Colegele tale au început să răspândească încoace şi încolo cele mai imposibile zvonuri pe socoteala noastră. Pricina e limpede: în timp ce ele bat pasul pe loc, tu ai devenit directoare. Acum şase luni, fără să te înştiințez, ținusem să-ți fac un mic serviciu. Îi scrisesem în acest scop unui prieten de-al meu, înalt funcționar fiscal la Izmir. Acest fapt a sporit, bănuielile că înaintarea ta în grad mi s-ar datora mie. Focul acestei conspirații ardea mocnit de luni de zile. Chestiunea a ajuns la urechea Consiliului Instrucțiunii, a caimacamului, s-au întocmit rapoarte detailate, s-au întreprins anchete. A fost examinată cu de-amănuntul biografia ta sub conducerea Direcției Instrucțiunii Publice din vilayet. S-au găsit multe lacune. De exemplu, venirea ta din Istanbul în B.; apoi, demisia din Şcoala Centrală şi plecarea într-un sat retras, semăna cu o fugă deghizată. După câteva luni, printr-un ajutor ocult, avansaseşi cu o iuțeală încă nemaivăzută în viața de învățământ, te ridicaseşi de la funcția de învățătoare de sat, la cea de profesoară la o şcoală pedagogică. Urmează iarăşi o demisie inexplicabilă. De data aceasta, schimbi regiunea, dar nici acolo nu te stabileşti. De la Consiliul Instrucțiunii din Ç., a venit un răspuns! Când l-am citit, mi s-a încrâncenat sufletul, Feride. Susțineau că tu, acolo… Nu,

nu, n-am să-ți spun… Gura mea slobodă de militar nu va cuteza să pronunțe ceea ce a ieşit din gura şi din condeiul unor oameni cultivați, de înaltă ştiință, cu educație aleasă. Eu care, după cum ştii, dau drumul la tot ce-mi trăsneşte prin minte, eu care nu mă abțin nici de la cele mai dezgustătoare vorbe… Pe scurt, Feride dragă, cum împresoară şi hăituiesc câinii de vânătoare cerbii răniți, aşa te-au încercuit, te-au urmărit pe tine, de pretutindeni. Cel mai inocent gest de-al tău a fost interpretat ca un argument zdrobitor împotriva ta; rezultatele anchetei au fost trecute în rapoarte, iar acestea, în dosarul tău. Faptul că uneori m-ai chemat la şcoală ca să consult elevele bolnave, că atunci când ți-a murit fetița ți-ai sprijinit o clipă capul fără vlagă pe umărul meu, ceasurile pe care le-am petrecut mai apoi lângă patul tău de suferință, au fost cotate, fiecare în parte, ca nişte crime! Se susține că am împins neruşinarea până într-atâta, încât ne-am bătut joc fățiş de moravurile şi mentalitatea, de cinstea şi castitatea unui întreg ținut! Am sfidat cu desăvârşire pe cei din jurul nostru. În timp ce eu declaram tuturor că eşti bolnavă, ne-am urcat în döven braț la braț. În loc să-ți vezi de îndatoririle tale, ai gonit călare prin grădina mea, şi ca şi când aceasta n-ar fi fost de ajuns, ne-am mai şi retras pe moşia din afara oraşului.

Feride dragă, îți redau toate acestea în toată hidoşenia lor, lipsite dinadins de orice atenuare sau înfrumusețare. Te-aş mai fi putut amăgi o vreme cu consolări meschine, ți-aş fi putut înfrânge speranțele încetul cu încetul, una câte una. Dar n-am făcut aşa. Şi ştii pentru ce? Profesiunea, vârsta mea m-au convins de un lucru: omul trebuie să înghită dintr-o dată tot veninul; sau scapă, sau moare. Să amesteci veninul cu sirop ori mai ştiu şi eu ce ingrediente şi să-l bei înghițitură, cu înghițitură, e un lucru murdar, dezgustător. A anunța o nenorocire puțin câte puțin, mi se pare ca şi cum ai omorî un om cu fierăstrăul. Da, Feride, ai primit cea mai cumplită palmă a vieții. Dac-ai fi fost singură, lovitura aceasta te-ar fi putut ucide. Când atâția oameni se năpustesc asupra

unui copil nevinovat ca o pasăre a cerului, la ce te poţi aştepta?! Dă mulţumiri că, întâmplător, ţi-a ieşit înainte un bătrân trecut şi prin ciur şi prin dârmon. Ceasornicul existenţei mele e pe punctul de a suna unsprezece bătăi. Dar nu-i nicio pagubă. Şi atâta timp e de ajuns pentru a mă îngriji de tine. Dacă voi reuşi, nu-mi va părea rău de zilele prăpădite într-o grămadă de fapte fără noimă. Nu te teme, Feride, trece şi asta. Eşti tânără, nu-ţi pierde încrederea, vei mai apuca zile frumoase. Aveam de gând să predau eu însumi demisia, apoi am renunţat. Nu mă încumet să te las în halul ăsta. De la copii ca tine te poţi aştepta la orice reacţie. Haide, Feride, haide să ieşim la aer, să vedem un pic de oi, de vaci. Animalele sunt mai recunoscătoare celor care le fac vreun bine.

Doctorul puse demisia mea în plic şi o dădu Caporalului.

În această bucată de hârtie nu-mi îngropam numai o frântură din viaţă, ci şi ultima alinare a inimii mele. Ce trist, Doamne, ce trist! Orice nădejde către care mă îndrept se veştejeşte înainte de a o atinge, orice mi-e drag se prăpădeşte. Acum trei ani, visele, mele de fată tânără care s-au stins odată cu o seară de toamnă, copiii pe care doream să-i am, apoi Munise şi, după ea, elevele mele despre care am nădăjduit că-mi vor umple, poate, singurătatea inimii... Aceste lucruri pentru care m-am zbuciumat cu înverşunarea unei păsări ce-şi vede în primejdie puii, au pălit una câte una, ca frunzele toamnei; întocmai ca şi ele au căzut şi au murit. N-am împlinit încă douăzeci şi trei de ani; de pe chipul meu, din corpul meu nu s-au şters încă urmele copilăriei, în timp ce inima, în întregime, mi-e populată numai cu umbre – toţi acei pe care i-am iubit.

Timp de trei zile, Hayrullah bei nu m-a slăbit o clipă, A stat mereu cu mine. Nu avea încredere în calmul şi resemnarea pe care am arătat-o faţă de o nenorocire atât de mare; noaptea, după ce mă culcam, venea în uşa odăii mele şi mă întreba:

— Feride, ai nevoie de ceva? Dacă nu ți-e somn, să vin să mai stăm nițel de vorbă.

Era în dimineața celei de a treia zi. O dimineață călduță, şi proaspătă, ca de mai. M-am sculat devreme, am muls cu mâna mea vaca şi am pregătit micul dejun pentru Hayrullah bei.

Când în mână cu tava am intrat în cameră cu un surâs aproape voios pe figura-mi înseninată, doctorul a fost tare mulțumit:

— Bravo, Feride! Sunt foarte mulțumit. Ce, tu eşti sortită să înduri toate necazurile de pe lume?

Am deschis fereastra, am strâns câteva lucruri ce se aflau răvăşite ici şi colo. Am discutat despre treburile moşiei, despre oi şi ciobani. Continuu vorbeam, râdeam, ba chiar, din când în când, aşa ca altădată la şcoală, fluieram.

Hayrullah bei se bucura cum nici nu se poate descrie. Pe măsură ce vedeam că se bucură, deveneam şi mai veselă. În sfârşit, am chibzuit că a sosit momentul. Am tras lângă fereastră fotoliul doctorului, i-am învelit genunchii cu o pătură, apoi, urcându-mă pe pervaz, m-am aşezat şi i-am spus:

— Am de discutat cu dumneavoastră, domnule doctor.

El îşi acoperi ochii cu mâinile:

— Spune ce vrei, dar dă-te jos. Păzească-ne Allah, ai să cazi…

— N-aveți grijă, pe crengile copacilor mi-am petrecut copilăria. Am să vă vorbesc acum de o hotărâre a mea cu care veți fi întru totul de acord. Vedeți ce liniştită sunt? Ieri seară am luat o hotărâre importantă.

— Ce anume?

— Să trăiesc.

— Cum adică?!

— Nimic mai simplu, să nu mă sinucid. Câteva zile mă gândisem la asta cu cea mai deplină seriozitate.

Rosteam aceste cuvinte râzând, cu uşurința unui copil oare glumeşte. Doctorul sări ca ars de la locul lui:

— Ce tot îndrugi, copilule! Dacă aş fi fost căţărat unde eşti tu acuma, de uluire aş fi căzut şi m-aş fi făcut fărâme. Dar pentru numele lui Allah, fie ce-o fi. Numai dă-te jos odată!

— După ce am declarat că m-am decis să trăiesc, teama de a cădea nu-i ceva cu totul de prisos, domnule doctor. Ce m-a împins să iau hotărârea despre care am pomenit. Am să vă răspund. Sunt multe cauze. Mai întâi, îmi lipseşte curajul. Nu vă uitaţi la faptul că, uneori, vorbesc despre moarte. Totuşi, mi-e tare frică de ea. Deşi nu mi-a mai rămas altă scăpare în afară de aceasta, tot nu am curajul, domnule doctor.

Făcusem aceste mărturisiri simplu, cu o desăvârşită linişte.

Tulburat, Hayrullah bei mă prinse de mâini şi dându-mă jos cu forţa de pe marginea ferestrei, m-a aşezat, aproape cu brutalitate, pe un scaun scund:

— Ce făptură de neînţeles eşti tu, Feride! Când se uită omul la tine pari o jucărie de o şchioapă, o nimica toată, şi când colo, ce profunzimi, ce ciudăţenii, ce tărie de necrezut! Bine, Feride, spune mai departe, te ascult.

— Unicul meu prieten, dumneavoastră sunteţi protectorul meu, părintele meu. Voi continua să trăiesc. Perfect. După ce mi-am dat seama că n-am curajul să termin cu viaţa, nici eu nu mai doresc altceva decât să supravieţuiesc. Dar cum? Arătaţi-mi o cale. Dacă veţi putea găsi vreuna, va fi minunat!

Încruntat, Hayrullah bei reflecta.

— Feride, şi eu am chibzuit la toate astea. Voiam însă să mai aştept puţin, înainte de a-ţi vorbi. Dar de vreme ce te poţi stăpâni într-atâta, bine, fetiţo, să dăm cărţile se faţă. În primul rând, trebuie să-ţi iei complet gândul de a mai fi profesoară. Astăzi îţi pot furniza unele amănunte în legătură cu întâmplarea respectivă.

Acum zece zile a venit un inspector din partea vilayetului. Un individ cu un chip afurisit, cu caninii repeziţi în afară ca morsele. Sub preşedinţia lui s-a format o comisie de anchetă. Înainte de a ţi se comunica demiterea, aveau de gând să-ţi ia interogatoriul. Hârtia adusă în noaptea aceea de Caporal

reprezenta un fel de somație de a te înfățișa înaintea lor. Gândeşte-te, Feride, cum te-ai fi simțit tu în fața unei astfel de comisii? Cum ai fi putut răspunde la acuzațiile acelea scârboase pe care le-ai fi auzit, din gura unor străini? Când am aflat de asta, mi-am ieşit din fire. Mi-am imaginat odaia aceea a consiliului; te-am şi văzut, în feregeaua ta neagră, cu figura-ți de copil, palida, amăgită, cu capul plecat în fața dinților feroci ai morsei. Omul ăla care a decis să te sfâşie cu orice preț, care îți căuta nod în papură ca fiara din fabula *Lupul şi mielul*, îți repetă acele calomnii pe cât de tâmpite, pe atât de dezgustătoare. Să te las singură în fața acelei morse, cu ochii tăi de copil umbriți de spaimă, în chipul tău neprihănit care se întunecă până şi la auzul unor cuvinte mai mult sau mai puțin necuviincioase, ale unui militar zaharisit!

Agitându-şi pumnul într-o cutremurare de indignare care făcea să-i clănțăne dinții şi îi sugruma cuvintele, cu o sclipire fioroasă pe care niciodată nu o mai întâlnisem în ochii lui albaştri, protectorul meu continuă:

— Aşa mi-am dat drumul la gurița mea încântătoare şi aşa i-am tras o praftoriță morsei ăleia, Feride… În clipa aceea dacă m-ar fi tăiat cineva, n-ar fi curs din mine strop de sânge. Acum două zile am primit înştiințarea că m-a dat în judecată. Aştept cu nerăbdare ziua aceea, ca să mai repet o dată amatorilor, şi în prezența tribunalului, profunda moralitate a operei pe care au realizat-o.

Bătrânul doctor tăcu până ce i se stinse sălbatica scânteiere din ochi şi roşeața cumplită de la tâmple. Apoi continuă cu glasul său proteguitor de altădată, cu înfățişarea lui adevărată, plină de înțelegere:

— În acest răstimp, dacă s-a mai întâmplat ceva, ție ți s-a întâmplat. Între timp tu te-ai chinuit. Nu vreau ca pe viitor să gândeşti rău despre mine pentru că te-am pus, aproape cu forța, să-ți dai demisia. Era absolut necesar să rupi relațiile cu ei. Ochii tăi, buzele tale au fost create ca să râdă, să dăruiască fericire celor din jur. Nu ca să plângă şi să tremure dinaintea unor morse. Feride, mai am de adăugat ceva. Acum,

responsabilitatea mea față de tine e infinit, sporită, căci eu am provocat această nenorocire care s-a abătut asupra ta. De aceea se cade ca tot eu s-o îndrept. Aşa cum ți-am spus, nu mai poți spera nimic de la profesiunea ta. Chiar dacă azi am găsi vreo posibilitate de a o continua, mâine, sub un alt pretext, te vor doborî şi, în plus, poate atunci nu voi mai fi nici eu ca să te sprijin. Hai să ne gândim împreună, în continuare, ce ar fi de făcut. Nu-i posibil să te întorci la Istanbul, lângă familia ta?

— Nu, domnule doctor, i-am răspuns eu cu capul în jos, ei pentru mine nici nu mai există.

— O altă posibilitate, nu vrei să te căsătoreşti cu un tânăr de treabă?

— Nu, domnule doctor. Sunt ferm decisă sa mor fată bătrână.

— Nici eu nu-s atât de convins că dacă te-ai căsători ai fi fericită, Feride. Blestematul ăla ți s-a statornicit într-atâta în inimă, încât e cu neputință să-l mai smulgi.

— Domnule doctor, vă rog mult, să discutăm despre orice, numai despre chestiunea asta, nu...

— Bine, micuțo, bine.

— Mulțumesc, domnule doctor.

Muşcându-şi mustățile sale albe, Hayrullah bei chibzuia:

— Ei, dar în cazul ăsta cum să rezolvăm lucrurile? Primejdia de a îndura sărăcia ori lipsa nu te amenință, fiindcă eu am ceva avere care pentru noi amândoi ajunge berechet. Îmi şi frământam mintea ce să fac cu banii. Cum i-aş putea întrebuința mai bine decât pentru fericirea ta?

Ştiam că răspunsul meu îl va supăra, dar era necesar. Mângâindu-i genunchii, i-am spus cu teamă:

— Dar, domnule doctor, în ce calitate pot eu primi un ajutor de bani de la dumneavoastră? Cum să mă cobor în situația asta?

Hayrullah bei nu s-a înfuriat, s-a uitat doar la mine cu o mâhnire plină de imputare:

— Ruşine, Feride, ruşine! Să mai arunci asemenea vorbe după ce ne înțelegem atât de bine unul pe altul, e ruşine. Şi totuşi, n-am ce face; în ciuda comportării tale după care s-ar părea că nu dai importanță convenienţelor, că eşti eliberată de prejudecăți, tu ai rămas, în fond, o fată destinată pentru viața de familie, o ființă modestă, cu unele limite precise, cu sufletul simplu şi pur, un fel de mieluşel, blând şi răbdător. Dar faptul e împlinit. Acum, urmăreşte-mi raționamentul, Feride. Cum va putea trăi singură, mai ales după povestea asta, după bârfelile astea, o fată într-atât de mândră încât nu primeşte nici cel mai neînsemnat ajutor de la un bătrân prieten sincer? De aceea m-am gândit să te căsătoreşti, Feride. Să nu primeşti ajutorul nimănui şi să te întreții prin propria ta muncă a deveni imposibil. Dacă-ți voi propune să trăim sub acelaşi acoperiş, să nu mă părăseşti, nici asta nu vei accepta, aşa-i? Nu îndrăzneşti să-mi răspunzi, dar îți pleci şi mai mult capul; dacă ții cu tot dinadinsul să afli adevărul, nici eu nu consider această alternativă ca o posibilitate certă. De ce să nu vorbim deschis? În numele cartierului, s-a dus o delegație la caimacam. S-au plâns că, împotriva moravurilor şi a legii musulmane, trăiesc în casă cu o tânără care nu mi-e niciun fel de rudă. Ba chiar au cerut să fii expulzată în alt ținut. Pe mine şi aşa nu mă iubea nimenea pentru că sunt un zănatic care spune lucrurilor pe nume, fără menajamente. Pentru ce să nu profite de prilejul acesta şi să nu mă lovească, nu? Deci, Feride dragă, pentru tine nu mai e cu putință nici să convieţuieşti laolaltă cu mine, nici să trăieşti singură; suspiciuni fără niciun temei îți vor otrăvi viața, acest stigmat blestemat te va urmări oriunde vei merge. Această pată neagră din trecutul tău va da dreptul oricărui derbedeu, oricărui descreierat să te insulte. Ce vom face, Feride? Cum vom acționa? Cum te vom apăra?

L-am privit cu blândețea unui bolnav condamnat la moarte şi surâzând, în ciuda adâncii mele deznădejdi, i-am spus:

— În cele din urmă şi dumneavoastră recunoaşteți că am avut dreptate să mă gândesc la moarte. Uitați-vă, domnule

doctor, la soarele ăsta, la copacii ăştia, la marea asta care se vede în depărtare. Ar vrea oare un om să se despartă de bunăvoie de aceste lucruri minunate dacă nu s-ar afla atât de constrâns ca mine s-o facă?

Hayrullah bei mi-a închis gura cu mâna:

— Destul, Feride, destul! Mă aduci în stare să săvârşesc ceea ce nu am păţit toată viaţa mea: să plâng ca un copil.

Şi-a întins mâinile spre soarele de toamnă care lucea blând printre ramurile golaşe, despuiate de frunze.

— Sunt destul de bătrân; în viaţa mea am întâlnit fel de fel de mizerii, de dureri. Câţi ochi nu s-au închis pe vecie în braţele mele! Dar n-am văzut încă o dramă mai zguduitoare ca buzele acestea zglobii care tremură, încercând parcă totuşi să schiţeze un zâmbet, ca faţa acesta de copil frumos care vorbeşte cu atâta seninătate de necesitatea de a se da plecat morţii.

Aruncându-şi pledul de pe genunchi, doctorul se plimbă îndelung prin cameră, apoi se opri în faţa mea:

— În cazul acesta, vom recurge la ultima soluţie: te voi instala în casa mea în calitatea admisă de legile musulmane; aşa te voi putea ocroti. Fii gata, Feride. Miercurea viitoare…

De o săptămână sunt la Kuşadasî. Mâine voi fi mireasă. Ca să-şi vadă de unele probleme personale, precum şi ca să târguiască câteva lucruri noi pentru casă, Hayrullah bei a plecat ieri la Izmir. Mi-a telegrafiat că se întoarce astă-seară.

Îi spusesem că nu e nicio nevoie de lucruri noi. A obiectat cu un aer caraghios:

— Nu, logodnico dragă, înseamnă, cu alte cuvinte, că vrei să faci aluzie la vârsta mea. Deşi Atotputernicul a înfăptuit o greşeală şi a intercalat între noi vreo treizeci şi cinci-patruzeci de ani, n-are importanţă. Adevărata tinereţe e cea a sufletului. Nu te uita că-s bătrân. Sunt mai viu decât tinerii de douăzeci de ani. Şi apoi, vreau ca să fii o mireasă strălucitoare. Eu trec drept un celibatar înrăit, cică idealul

meu s-ar reduce numai la stomac. Am să-ți aduc din Izmir o toaletă de mireasă de-or să înghețe apele!

Eu nu-i răspundeam nimic, mă uitam drept înaintea mea şi atât. Doctorul îşi continuă vorba:

— Am să-ți fac şi un cadou de nuntă, dar un cadou grozav. Ia ghiceşte: cercei, inel, perle, nestemate, nimic din toate astea. Nu-ți mai osteni mintea zadarnic, că tot n-ai să reuşeşti să descoperi: un orfelinat.

L-am privit extaziată. El, râzând mulțumit:

— Am ştiut eu c-o să-ți facă plăcere! Transform într-un orfelinat, cu treizeci-patruzeci de locuri moşia noastră de la Stâncile Pestrițe, Vom strânge acolo copiii singuri pe lume, din împrejurimi. Eu îi voi îngriji în calitate de medic iar tu, de profesoară şi de mamă.

Scriu aceste rânduri în fața ferestrei camerei în care mi-am petrecut convalescența. În grădină, de pe ramuri plouă necontenit cu frunze uscate. Prin fereastra deschisă, vântul goneşte înăuntru multe din aceste frunze pe care copacii le revarsă de pe brațele lor dezgolite pe filele îngălbenite ale jurnalului meu.

Compătimirea, mila din ochii de un albastru stins, ai bătrânului meu prieten, dragostea lui de părinte, pură şi dezinteresată, viețuia în inima mea ca o ultimă frunză verde. Din ziua în care m-am văzut nevoită să-l privesc ca pe un soț, a pălit şi această ultimă frunză. Ce să-i faci, aşa a fost să fie! Trebuie să mă resemnez şi la asta.

Am ajuns la ultima pagină din caietul meu de şcoală plin cu scrierea mea măruntă, ca nişte picioruşe de gâze. Ce tristă coincidență! Şi caietul se sfârşeşte odată cu povestea mea de dragoste. Să mă apuc să-mi însemnez noua mea viață într-un nou caiet? Cu neputință. Parcă, ce mai îmi rămâne de spus! Şi apoi mâine, după ce voi deveni soția altuia, nu voi mai avea nici dreptul, nici curajul s-o fac. Ce legătură va avea viața tinerei femei care mâine dimineață se va trezi în odaia altuia, cu Pitulicea, întrupată din câteva lacrimi şi triluri!

Pitulicea piere astăzi pentru totdeauna în vârtejul frunzelor de toamnă ce se împrăştie peste filele pătate cu lacrimi ale caietului.

În acest ultim ceas al despărţirii, la ce bun să mai ascund realitatea? Caietul acesta pe care nu-l vei citi niciodată, pentru tine l-am scris, Kâmran. Da, tot ce am spus, tot ce am scris, au fost numai şi numai pentru tine. Astăzi, în sfârşit, voi mărturisi că am procedat greşit, foarte greşit. În pofida oricărui lucru, eu aş fi putut fi fericită cu tine. Da, în pofida oricărui lucru, eram îndrăgită şi o ştiam, dar nu mi-a fost de ajuns. Am vrut să fiu iubită mult, tare, tare mult, chiar dacă nu atât cât te iubeam eu – căci aceasta ar fi fost o imposibilitate – aproape atâta. Aveam oare dreptul să pretind o dragoste atât de mare? Nu cred, Kâmran. Eu sunt o fiinţă neînsemnată, o ignorantă. Există o cale să iubeşti şi să te faci iubită, nu-i aşa Kâmran? Pe când eu nu cunoşteam nimic, dar nimic din aceste lucruri. Floarea ta Galbenă – nu spun ca o insinuare, Kâmran, crede-mă, de îndată ce te-a făcut fericit, în închipuirea mea m-am şi împăcat cu ea – cine ştie ce femeie atrăgătoare era! Cine ştie ce lucruri încântătoare se pricepea să-ţi spună, ce scrisori frumoase putea să-ţi scrie! Eu, probabil aş fi reuşit să fiu o mamă bună pentru copiii tăi – copiii noştri – atâta.

Kâmran, după ce m-am despărţit de tine mi-am dat seama că te iubesc. Să nu-ţi închipui cumva că am ajuns la concluzia aceasta datorită experienţelor pe care le-am avut în viaţă, ori prin iubirea altora, ci prin adorarea deznădăjduită a imaginii tale păstrată pururi vie în sufletul meu.

În întunericul cimitirului din Zeyniler, în nopţile lungi în care urla şi se jeluia vântul până dimineaţă, în spaţiile pustii în care vibrau, cu cristaline glasuri, clopoţeii tânguitori ai căruţelor, pe drumurile invadate de mireasma molcomă a sălciilor plângătoare din Pădurea cu Sălcii, eu am trăit numai alături de tine, în braţele himerei tale. Bietul om căruia îi voi fi soţie mâine, mă crede o fată nevinovată ca un crin. Ce

greşeală! Nu cred că dragostea să fi consumat, să fi epuizat într-atâta trupul şi sufletul vreunei văduve.

Kâmran, noi abia astăzi ne despărțim cu adevărat unul de altul. Eu abia astăzi rămân cu adevărat văduvă, în ciuda tuturor celor întâmplate, tu totuşi ai fost o parte din mine iar eu, cu tot sufletul, am fost a ta...

(Jurnalul lui Feride se termină aici)

PARTEA A CINCEA

I

— Kâmran, e o tortură, zău, să te aibă cineva tovarăş de drum. De două ceasuri te-am întrebat poate o sută de lucruri şi în afară de „nu” şi de „da” n-am reuşit să-ţi smulg nici un singur alt cuvânt. Vino-ţi în fire, fiule!

Într-un colţ ăl trăsurii hurducată de drumurile stricate, Kâmran, cu gulerul pardesiului ridicat împotriva vântului de seară, privea gânditor Marea Marmara. Dezlipindu-şi cu greu ochii de pe ape, surâse:

— În două ore, două sute de răspunsuri la două sute de întrebări cred că nu-i puţin lucru, unchiule, chit că e vorba de nişte monosilabe ca „da” şi „nu”.

— Bine, fiule, dar ce, parcă tu îmi dai răspunsurile astea gândindu-te… Aiurea! Le zici ca un automat.

— Aşa cer principiile unei bune terapeutici şi al schimbării de aer, unchiule… Trebuie că urmăriţi dumneavoastră ceva de mă obosiţi, străduindu-vă atâta, din păcate, zadarnic, să mă faceţi să gândesc…

— Ei, ingratule, e într-adevăr imposibil să-ţi fie cineva de folos. Deşi, e adevărat, vreau să te determin să gândeşti, dar nu cu intenţia de a te obosi, ci de a te împiedica să-ţi zboare gândul la altceva, Totuşi, mi-am luat orice speranţă. E cu neputinţă să te mai înviorez cât de cât. De exemplu, acum trei zile, te-am dus în sat la o nuntă. Ai văzut fel de fel de oameni, ai ascultat tobele şi surlele; ai privit la pehlivani şi la dansatori. Dinspre partea mea, eu m-am distrat copios, dar tu, niciun pic. Nu nega, asta se simte.

— Cum pot să vă fac să înţelegeţi, unchiule, că structura mea e alta?

— Nu, fiule, tu te-ai ruinat cu totul. Uite, eu intru într-al şaizecilea an şi din zi în zi întineresc mai mult.

— Să nu vă audă tanti Ayşe.

— Şi dacă m-aude, nu-mi pasă. La prima ta vizită aici nu arătam eu mai bătrân?

Kâmran râse:

— De când am venit eu la Tekirdag sunt zece ani – îmi amintesc şi acum perfect. Era tot o zi de august ca aceasta.

Aziz bei îşi lovi palmele una de alta:

— Nu mai spune, pentru numele lui Allah! Repede mai trec anii! Da, ai dreptate. Doar azi ai un copil care apropie patru ani, iar vreo alți patru-cinci ani fuseseşi logodit cu draga de Feride. Ah, Kâmran, încă nici acum nu-mi poate intra în cap cum ai nimicit-o pe Feride! De fiecare dată ce-mi amintesc de glasul ei de privighetoare, de chipu-i ca un trandafir, încă îmi sângerează inima. Zece ani s-au scurs de atunci, dar nici acum nu mă rabdă sufletul să-mi arunc privirile în grădina din spatele casei. Chiar de-ar fi să mă prăpădesc, să părăsesc pentru totdeauna tărâmul acesta, şi tot nu ți-o voi ierta, Kâmran.

— Bine, unchiule, acestea sunt vorbe de spus unui bolnav invitat la dumneavoastră pentru schimbare de aer, de ambianță?

— Da, însă suferința ta n-are nicio legătură cu asta. Te-ai căsătorit cu o femeie pe care ai iubit-o, dar nici măcar un an încheiat n-ai avut parte de fericire. Münevver a căzut la pat şi vreme de trei ani ți-ai petrecut viața îngrijind-o ca o infirmieră. Ai încercat s-o tratezi în Insulă[33], în Elveția şi mai ştiu eu pe unde. Soarta-i soartă. Iarna trecută soția ta s-a săvârşit din viață. Nenorocirea aceasta – un joc al hazardului – te-a dezechilibrat. N-ai reuşit să-ți mai revii. Încă eşti ca bolnav. Ce legătură are asta cu Feride? Tu iubeai pe o alta.

Kâmran răspunse, tot cu zâmbetul acela amar:

— Unchiule, nimeni nu mă crede, e de la sine înțeles deci că nici dumneavoastră nu veți face excepție, ştiu că vi se va părea destul de bizar ceea ce vă voi mărturisi acuma. În viața

mea au existat câteva aventuri, unele chiar tulburătoare. Dar vă asigur că n-am iubit niciodată, nimic şi pe nimeni atâta cât pe Feride.

— Periculoasă dragoste, uimitoare iubire! murmură printre dinți Aziz bei.

— Doar v-am spus, unchiule, că nu mă veți crede. De altfel, nu mă crede nimeni. Müjgân de ani de zile e supărată pe mine. Nu-mi permite nici măcar să pomenesc numele lui Feride. Mă repede, încruntându-se: „Nu, Kâmran, tu n-ai dreptul să vorbeşti de ea”. Mama la fel, tanti la fel. Toți la fel. Aici, numai cu Nermin pot vorbi despre Feride. Nermin are acum şaptesprezece ani. Când Feride venise aici, ea avea şapte ani; i-a rămas în minte doar ca o umbră, îşi aminteşte de Feride ca de „surioara cu rochie roşie, care mă dădea în leagăn”. Sunt zile când, ca s-o provoc pe Nermin să-mi pomenească despre „surioara ei cu rochia roşite”, fac uz de toată puterea verbului meu.

— Ce om ciudat eşti, Kâmran! Bine, şi cealaltă?

— Ea era o ființă suferindă. Cum puteam s-o las să moară din pricina mea? După ce mi-am luat orice speranță de la Feride, din omenie şi milă am vrut ca, măcar față de ea, să-mi îndeplinesc datoria.

— E o poveste prea încâlcită. Eşti un bărbat alambicat, Kâmran.

— Asta-i drept, unchiule. Nici eu însumi n-am ştiut niciodată dinainte ce vreau, ce fac. Există un singur lucru de care însă sunt absolut sigur: slăbiciunea mea pentru Feride. Am adunate în mine asemenea amintiri, asemenea situații pe care nu-i cu putință să le uit. Cred că dacă-mi voi aminti de ele şi în clipa morții, voi muri regretându-le amarnic. Să vă mai dau o probă, unchiule? Când mi s-a spus că am nevoie de o schimbare de aer, locul care mi-a venit cel dintâi în minte a fost Tekirdag. Vă închipuiți că m-a adus aici invitația dumneavoastră? Vă închipuiți că stau aici de o lună pentru distracțiile oferite de nunțile săteşti? Nu vă supărați, dar eu

am venit aici ca să retrezesc la viață câteva amintiri fărâmate ale primei mele tinereți, numai de aceea.

— De vreme ce înfăptuiseşi o necuviință, ți-era imposibil s-o îndrepți?

— M-am comportat greşit, unchiule, m-am comportat foarte greşit. Feride se despărțise de noi cu o supărare atât de profundă, încât, când i-am dat de urmă, mi-a fost frică să răsar pe neaşteptate înaintea ei. Nu numai inima, ci şi amorul ei propriu îi fuseseră rănite. Cine ştie cât de mâhnită a fost de a putut să se ducă, singură, într-un ținut străin! Dacă, înainte de a fi trecut măcar şase luni, ar fi dat cu ochii de mine, poate că şi-ar fi ieşit cu totul din fire, s-ar fi sălbăticit şi ar fi comis vreo nebunie şi mai mare. Vrând-nevrând aşteptasem primăvara. Mă pregăteam să pornesc la drum ca s-o prind pe Pitulice în şcoala sătească în care o descoperisem. Tocmai atunci şi-a făcut apariția boala aceea nenorocită a mea. Trei luni am zăcut la pat. Iar când m-am dus s-o caut în B., era prea târziu. Mi s-a spus că Feride s-a îndrăgostit de un compozitor bolnav, că la marginea unei cascade şi-a pus capu-i nestatornic pe genunchii iubitului ei şi privindu-l în ochi i-a cerut să-i cânte din tambură. Imaginați-vă, unchiule, după ce ani de zile m-am gândit înfrigurat la capul acesta, la ochii aceştia, repetându-mi: „Sunt ai mei, numai ai mei”, într-o zi, aşa, dintr-o dată…

Kâmran n-a mai continuat; ca şi cum s-ar fi ferit de vântul răcoros al serii, îşi vârâse şi mai adânc fața în gulerul pardesiului şi privea la focurile de pescari care prinseseră să fie ațâțate pe alocuri, în depărtare.

Şi buna dispoziție a lui Aziz bei pierise:

— Kâmran, fiule, teamă mi-e că atunci ai săvârşit a doua prostie. Măcar de-ar fi fost în stare Pitulicea să facă aşa; să fi fost ea o fată care să se amăgească atât de uşor, cel puțin ar fi putut fi fericită. Dar nu cred.

Kâmran clătină din cap cu acelaşi surâs amar:

— Cât despre asta, puteți fi liniştit, unchiule. De doi ani Feride chiar este fericită; am auzit de la cineva care a văzut

aceasta cu ochii lui. Bărbatul ei e un doctor bătrân dar bogat. Soția unui prieten de-al meu, inspector financiar – o veche prietenă de-a lui Feride – a întâlnit-o anul trecut într-o zi la Kuşadasî. Pitulicea, ca odinioară, râdea, vorbea şi glumea fără încetare. A spus că se ocupă de educația a vreo douăzeci de copii, pe o moşie la o distanță de trei-patru ore de oraş şi că e foarte fericită. Nici măcar o jumătate de oră nu poate suporta să fie separată de soțul ei. Prietena ei a adus vorba despre Istanbul, despre rude. Feride a întrerupt-o pe loc: „Eu nu-mi mai aduc aminte nici de oraşul acela, nici de oamenii din el". Ştiu, unchiule, că față de ea am comis o sumă de greşeli, de nedreptăți chiar. Dar recunoaşteți şi dumneavoastră, din partea ei a fost drept să mă uite aşa de repede? Ei, dar toate acestea sunt vorbe de prisos, să nu mai continuăm. Vă urez drum bun. Eu cobor din trăsură; o să vin pe jos acasă. Drumurile astea proaste m-au zdruncinat prea rău.

— Oamenii din administrație sunt într-adevăr nişte nenorociți. Cu ani în urmă eu însumi am făcut drumurile acestea. M-a pârjolit soarele ca pe un veritabil şef de echipă. Totuşi, nu drumurile te-au zdruncinat, Kâmran, nu-mi umbla mie cu calomnii pe gratis. Ce bine că de şapte ani m-au pensionat din funcția mea de guvernator al sandjakului. Haide, fiule, numai ai grijă să nu întârzii prea mult, căci bătrânețea ne-a schimbat şi pe mine, şi pe mătuşa ta. Dacă întârzii, murim, ea de nelinişte, eu de foame.

Locul în care a coborât Kâmran din trăsură era tot capul podului. Cu zece ani în urmă, într-o seară de sfârşit de august întocmai ca aceasta, venise până aici şi aşezându-se pe scândurile putrede, îşi legănase alene picioarele.

De douăzeci şi cinci de zile de când se afla la Tekirdag îşi crease un obicei: zilnic, sub seară, venea până aici, apoi pe drumurile împresurate de umbre, se întorcea acasă agale, adâncit în gânduri. Müjgân care, de când soțul ei plecase în

Anatolia cu o însărcinare temporară, stătea la Tekirdag împreună cu copiii, îi spusese într-o seară:

— Arăți foarte ostenit, pesemne că te-ai dus departe.

Kâmran îi răspunsese cu melancolie:

— Ai presupus bine, Müjgân, am mers tare departe, pe un răstimp de zece ani...

Era să mai adauge şi altele, dar Müjgân, ca şi cum n-ar fi înțeles aluzia, a strâmbat mimai din buze:

— Aşa? se mirase ea şi îi întorsese spatele.

De ani de zile, cu o înverşunată ciudă nemărturisită, cum numai o inimă de femeie o poate nutri, era supărată pe Kâmran. Nu-i îngăduia să rostească nici un singur cuvânt despre Feride.

În timp ce, cu pas domol, Kâmran se întorcea acasă printre grădini, se înserase de-a binelea. Pe munții din față ziua încă nu se stinsese. Noaptea care începea era asemeni violetelor ce prind să se ofilească pe la margini.

Tânărul se opri lângă unul din drumeaguri şi privi îndelung la adâncurile topite în întuneric, străfulgerate când şi când de stelele licuricilor. Atunci, în seara aceea, pe acest drum îi apăruse Feride. În fața lui o mai vedea şi acum pe Pitulicea, cu pălăria de sub ale cărei boruri se ițeau şuvițele unduioase ale părului scurt, cu rochia ei albă, de fetiță, cu guler marinar, cum mergea, rostogolind cât colo pietrele din cale cu vârful ghetelor ei joase, de copil.

Trecuse destul de multă vreme. Deşi ştia că ai casei slut îngrijorați, nu-i venea deloc să plece, întârzia pe drumuri, ca şi cum ar fi căutat urmele unui vis vechi.

De departe zări în fața porții silueta unei femei în alb. Era Müjgân; deseori, seara, ieşea pe stradă cu cel mai mic dintre copii pe care, ținându-l de subsuori, îl învăța să umble.

Cum îl văzu pe Kâmran, începu să-şi agite brațul, de departe:

— Ce încet mergi, Kâmran! Unde-ai zăbovit atâta?

— Nicăieri, Müjgân, vremea e tare frumoasă.

De data aceasta Müjgân nu era cu copilul. Îți schimb, din înfățișarea ai se desprindea ceva ciudat; pe chipul ei veșnic calm se citea o însuflețire aparte.

— Müjgân, ce-i cu tine?

Tânăra femeie voia să spună ceva, dar nu nimerea cuvintele. Se dădu un pas înapoi şi arătând ungherul dintre poartă şi zidul interior al gardului, spuse doar atât:

— Ia uite cine a venit azi la noi, Kâmran!

Kâmran şi-a întors capul cu uimire; în lumina albăstruie, prefirată prin felinarul de la uşa de intrare, aproape, aproape de tot, îl priveau ochii luminoşi ai lui Feride. Ochii aceştia cu scânteieri de stele râdeau, chipul ei frumos, parcă puțin cam palid, uşor ofilit, râdea, Feride – aşa cum o vedea, în nălucirile lui, de şase ani, de cum îşi închidea ochii – îi zâmbea aproape, aproape de tot. Kâmran se clătină uşor; aidoma celor ce se tem să nu piardă un vis prea frumos, îşi închise ochii şi căută în apropiere ceva de care să se sprijine. Nu găseau ce să-şi spună; se priveau numai înfiorați şi în timp ce buzele se căzneau să surâdă, ochii li se învăluiau în lacrimi. Dându-şi seama de întreaga greutate a acestei clipe, Müjgân o luă pe Feride de mână, o duse dinaintea lui Kâmran şi cu o voce plină de înțelesuri, le grăi:

— Copiii mătuşilor sunt între ei ca şi frați, Pentru că Feride nu a avut frați, te poți socoti tu, pe drept cuvânt, fratele ei mai mare. Kâmran, urează bun venit surorii tale.

Kâmran încă nu putea articula o vorbă. S-a înclinat uşor şi a atins cu buzele părul lui Feride. Apoi, încet de tot, ca şi cum i-ar fi şoptit numai ei, îi spuse:

— Nu voi fi în stare să găsesc cuvintele prin care să redau bucuria de a vă revedea, Feride hanîm.

Aceste vorbe îi dădură curaj lui Feride. În glasul ei vibra o imputare imperceptibilă, ca sunetul scos de un cristal lovit, față de muzicalitatea lui limpede de altădată:

— Mulțumesc, Kâmran bei. Şi eu, la fel, sunt foarte mulțumită.

— Când ați sosit?

— Azi spre prânz. Acum zece zile, ajunsă în Istanbul, am aflat că nu sunteți niciunul acolo. Or, mi se făcuse tare dor de mătuşi, de toți ai dumneavoastră. „Poate că şi unora dintre ei li se va fi făcut dor de mine”, mi-am zis eu, Doar pentru oameni obişnuiți să călătorească, Tekirdagul nu e o problemă, nu-i aşa, Kâmran bei?

Müjgân interveni:

— Prea bine, dar ce nevoie e de un ton atât de ceremonios, de atâta etichetă! Domn, doamnă! Vă repet ce am afirmat şi adineaori: voi aproape că sunteți socotiți nişte frați buni. Ar fi chiar foarte nimerit să-i spui lui Kâmran „frate”, Feride.

Amândoi şi-au plecat privirile în pământ.

— E adevărat? Îmi dai voie să-ți zic frate, Kâmran? întrebă Feride cu teamă.

Aşteptându-i răspunsul, nu-l privea, ci se prefăcea a căuta ceva cu ochii în întunericul în care roiau licuricii.

— Cum vrei tu, aşa să fie, Feride! Spune-mi cum te îndeamnă inima, îi răspunse Kâmran, contrariat.

În sfârşit, îşi puteau vorbi liniştit. În câteva cuvinte, Feride le explică pricina voiajului ei:

— Aveam unele treburi la Istanbul; apoi, aşa cum am mai spus, mi se făcuse şi tare dor de toți. Doctorul, vărul vostru, mi-a îngăduit să lipsesc două luni. Ce mulțumită am fost când mi-am găsit mătuşile, pe voi toți, sănătoşi! Numai tu, Kâmran, ai trecut printr-o grea încercare. Am aflat încă de la Istanbul şi am fost foarte, foarte mâhnită. Ce nenorocire să-ți pierzi soția într-un răstimp atât de scurt! Dar ai fetița. Allah să-i hărăzească viață lungă, ce frumoasă e Necdet, Kâmran! Atât de mult am îndrăgit-o! Ne-am împrietenit din prima clipă, până acum numai în brațele mele a stat. De altfel, cu copiii mă împrietenesc atât de iute!

Pe măsură ce Feride continua să vorbească, îşi revenea încet-încet; cuvintele, aerul ei începeau să-şi recapete acea sprinteneală de copil ghiduş de altădată.

A-i asculta glasul, a-i vedea buzele mişcându-se, ochii ei luminoşi strălucind în noapte, erau pentru el o fericire atât de

mare, încât din minte îi pierise orice gând, până şi faptul că e soția altuia şi că după o lună şi jumătate va fi din nou doar o himeră. De un singur lucru îi era teamă: să nu afle încă cei din casă că s-a întors din hoinăreala lui. Dar, de ce ți-e frică nu scapi: prima care i-a văzut lângă poartă a fost Nermin. După ce, prin chicote puternice, a dat de ştire că a sosit Kâmran, tânăra a alergat lângă ei şi îmbrățişând-o din nou pe Feride, i-a zis:

— Mi-e martor fratele Kâmran că nu te-am uitat, draga mea Feride, cu el vorbeam cel mai mult de „surioara cu rochie roşie?”. Nu-i aşa, frate Kâmran?

II

Masa de seară părea mai degrabă un praznic de nuntă. Aziz bei care, în capul mesei, se ținea de şotii ca un copil, spunea:

— Ah, Pituliceo! Zău de nu mă îmbolnăviseşi cu adevărat! Numai ce mi se năzărea că-ți aud glasul şi îmi venea să plâng. Pasă-mi-te, te-am iubit tare mult!

Pitulicea ce se întorcea la cuib după ani şi ani, când ei îşi pierduseră speranța de-a o mai vedea vreodată, parcă ar fi adus cu ea nu numai un pic de veselie, ci şi o frântură din căldura şi gingăşia zilelor de odinioară: fețele tuturora râdeau, toate inimile fremătau ca fluturii de noapte care, invadând încăperea prin ferestrele deschise, se roteau în jurul lămpilor. Numai către sfârşitul cinei, în timp ce discutau ceva lipsit de importanță, pe Besime hanîm o podidi brusc plânsul; numaidecât însă se şterse la ochi:

— Nu-i nimic, n-am absolut nimic, mi-am adus aminte de mama ei, de Güzide, de aceea…

Feride care îi dădea fetiței lui Kâmran de pe genunchi să mănânce struguri, îşi lăsă capul în jos şi numai pentru o clipă îşi ascunse fața în părul auriu, inelat al copilei. Apoi îşi recăpătă voioşia.

La un moment dat, Besime hanîm vorbea despre Necmiye care se afla la Trabzon, împreună cu soțul:

— Şi ea, sărmana, e amărâtă. Anul trecut i-a murit o fetiță de anghină difterică.

Feride a oftat adânc:

— Cunosc şi eu ce înseamnă asta, tanti. Copilul meu s-a prăpădit de aceeaşi boală.

Comesenii se priviră unii pe alții, surprinşi.

— Tu aveai un copil? Nu ştiam, spuse mătuşa Ayşe.

Feride dădu din cap, cu întristare:

— O fetiță ca un mărgăritar. Ar fi trebuit s-o vedeți. Era atât de frumoasă! A fost cu neputință să fie salvată.

— Câți ani avea când a murit, Feride?

— Abia împlinise treisprezece, răspunse Feride, țuguindu-şi buzele cu aceeaşi naturalețe. Îi coseam tocmai prima feregea. Aveam să fiu soacră repede, repede.

În sufragerie izbucniră hohote de râs.

— Ah, Pituliceo, luă vorba Aziz bei, şi de-o sută de ani de-ai fi, dar de nebunii şi şotii tot n-ai să te laşi!

Toți râdeau cu poftă în legătură cu fata de treisprezece ani a lui Feride. Însă ochii ei înotau în lacrimi. A strâns-o mai tare la piept pe Necdet şi, cu o tristețe tot mai accentuată, le istorisi despre Munise.

Au stat până târziu în noapte. Din când în când, Aziz bei o îmbia:

— Feride, fetițo, eşti tare ostenită, hai de te culcă.

Cu Necdet demult adormită în brațele sale, Feride îi răspundea:

— Nu-i nimic, unchiule, eu între dumneavoastră mă odihnesc cu adevărat, pe mine singurătatea m-a obosit.

Ore întregi a tot vorbit; surâsul nu se dezlipea nicicum de pe buza-i nițeluş mai scurtă, de pe ochii galeşi, scânteietori. Pitulicea cea de altădată reînviase. Spunea şi spunea, precipitându-şi cuvintele, pe măsură ce vedea că e ascultată cu plăcere, făcea gropițe în obraji, îşi strângea limba între dinți, îşi țuguia buzele, cu gesturile acelea răsfățate şi

totodată drăgălaşe pe care le au numai copiii iubiți, înconjurați de simpatia tuturora. Astfel că bătrânul unchi, care nu se mai trezea din beția pe care i-o pricinuise bucuria revederii, nu-şi mai putu înfrâna dorința de a repeta o glumă de pe vremuri. Când Feride era copil, el îi apuca între degete buza de sus şi după ce-o învinuia: „A, tu, neastâmpărată Pitulice! Tu ai furat cireaşa, ia dă-mi-o înapoi!" o săruta cu forța pe colțul gurii.

În hohotele de râs ale celor din jur, a prins şi acum cu forța bărbia lui Feride care se zbătea şi striga: „Nu, nu unchiule, nu!" şi a reprodus întocmai gluma de altădată. Apoi a privit-o lung pe Feride:

— Ce să fac, Pituliceo? Vina e numai a ta. Ai devenit o femeie la casa ei, dar firea, chiar şi figura, ți-au rămas tot de copil. Cine ar spune că obrazul ăsta e al unei femei măritate?

În locul în care se afla, Kâmran simți că păleşte. Pentru prima oară, în această clipă şi-a amintit că Pitulicea aparține altuia.

III

În următoarele două zile, Kâmran n-a reuşit s-o vadă pe Feride decât foarte puțin. Cu zece ani în urmă, la Tekirdag, Pitulicea legase prietenie cu multe fete de seama ei. Acum toate erau căsătorite, cu rostul lor. Nu-i dădeau pace lui Feride. Şi ca şi cum n-ar fi fost de ajuns că vin şi stau cu ceasurile, când plecau, o târau după ele, purtând-o din casă în casă, din grădină în grădină.

Când îl vedea pe Kâmran suferind într-ascuns, Müjgân încerca o reală bucurie; cu privirea plină de voioşie, se plângea prefăcut:

— Degeaba, n-o să ne-o lase pe Feride! De altfel, mai presus de orice, ea trebuie să se distreze, să-şi mai revină.

În aceste zile, abia de două ori a izbutit, Kâmran s-o întâlnească pe Feride: o dată la masă şi altă dată pe când se întorcea de pe stradă, îmbrăcată în feregea.

Era în dimineața celei de-a treia zi. Contrar obiceiului său, Kâmran se trezise foarte devreme. Zorile abia mijeau. Vila încă mai dormea. Pe când deschidea unul din obloanele de la odaie, o zări în curte pe Feride. Îl observase şi ea. Şi-a ridicat capul şi ducându-şi mâna streaşină la ochi împotriva soarelui care tocmai răsărea, îi zise:

— Te-ai sculat, Kâmran bei?! Ce mult ți-ai schimbat obiceiurile! Înainte, ca să te trezesc, trebuia să-ți arunc în obloane, vara, pumni de pietre, iar iarna, o grămadă de bulgări de zăpadă. Ai devenit nițeluş cam... anatolian. Când eu, în Anatolia, mă sculam la ora asta, mă luau în râs: „Leneşo, cine-i om lasă soarele să răsară peste el?!"

Glasul care spunea aceste vorbe ce aminteau de Pitulicea de altădată, cea sprințară şi poznaşă, era melodios ca o apă curgătoare limpede, ce-ți dă senzația de proaspăt şi răcoros. Puțin temător. Kâmran o întrebă:

— Să vin şi eu, Feride?

Ea, ferindu-şi şi acum de soare ochii cu mâinile, îl necăjea în glumă, aşa ca altădată, demult:

— N-ar fi rău, dacă nu ți-e teamă ca umezeala să nu dăuneze cumva organismului tău delicat. Am să-ți fac o primire în stil anatolian.

L-a condus pe Kâmran sub un nuc uriaş şi l-a aşezat pe un scaun uitat de cu seară în grădină.

— Acum pe mine mă veți scuza puțin, Kâmran bei.

— Parcă era vorba să renunțăm la etichetă?!

— Un pic de răbdare şi-o să vină şi asta de la sine. Aşa, dintr-odată, n-am curajul să fiu nepoliticoasă,

— Dar felul în care procedezi acum, Feride, e o nepolitețe şi mai mare, pe care, de altfel, ți-o interzic. Când mi te adresezi cu „dumneavoastră" şi „Kâmran bei", e evident că mă iei în râs.

— E-adevărat, ai dreptate, ai dreptate, am să mă străduiesc. Acum, clacă-mi permiți, am să-ți fierb eu laptele.

— Feride, te rog!

— Degeaba, nu mai stărui. Pentru o femeie anatoliană, cea mai mare favoare este să-i îngădui să se ocupe de tine, să te servească.

Continuă pe jumătate veselă, pe jumătate mâhnită:

— Parcă, în afară de grija gospodăriei, posedăm noi vreun alt farmec cu care să-i cucerim pe bărbați?

În mână cu vreascuri şi cu un ciubăr, era într-un permanent du-te-vino prin curte; i se auzea glasul vorbind cu grădinarul abia sculat.

În sfârşit, apăru cu un pahar de lapte aburind:

— Laptele nu este aşa cum aş fi vrut eu, Kâmran, dar peste trei zile – ce e azi, luni – pentru dimineața zilei de miercuri, te invit din nou la un praznic. Vei bea lapte de la aceeaşi oaie, dar ai să vezi că e cu totul altceva: pur şi simplu un fruct aromat. Dețin eu un secret grozav! Nu eşti curios să afli cum se va produce minunea? Vai, ce indiferență! Să-ți spun: trei zile am să hrănesc oaia numai cu pere. Să nu cumva să răceşti, e un pic cam răcoare. Vrei ca tanti Besime să mă certe, să mă bombăne: „Nebuna de Feride mi-a îmbolnăvit fiul”? Stai, eu sunt deprinsă cu umezeala şi cu câte altele de soiul ăsta, îți dau ție şalul.

Îşi scoase şalul roşu de lână pe care şi-l prinsese în jurul gâtului cu un ac de siguranță şi înveli cu el umerii şi pieptul lui Kâmran care tremura uşor, ca şi cum ar fi fost pătruns de umezeala dimineții.

În închipuirea lui Kâmran prindea viață imaginea unei seri cu zece ani în urmă. Văzu, în fața porții vilei de la Kozyatagî, o şcolăriță micuță, cu şorț negru şi fustă scurtă, care, tot aşa, i-a pus pe umeri paltonaşul ei bleumarin, îi văzu aievea degetele-i subțirele pătate cu cerneală violet, îi auzi vocea care-i spunea, ca un om mare: „De-acum înainte e de datoria mea să te ocrotesc”.

— Kâmran, de distrat ce eşti ai să verşi laptele şi-ai să te opăreşti. Unde-ți zboară gândurile?

— Nicăieri, mi-am amintit de ceva…

Ca şi cum ar fi vrut să-l împiedice a-i mărturisi despre ce şi-a amintit, Feride interveni iute:

— La fel şi eu, când te-am văzut cu şalul pe umeri, mi-am adus aminte cum îți spuneam Kâmran hanîm – doamna Kâmran.

După ce îşi terminase treburile, Feride se aşezase în fața lui Kâmran, pe un scăunaş scund de bucătărie. O rochie largă – după moda provincială – din mătase groasă, mată de Bursa, o acoperea în falduri uşoare, largi. Cu coatele sprijinite pe genunchi, cu mâinile sub bărbie şi obrajii cuprinşi în palme, începu să vorbească.

Kâmran îi vedea pentru prima oară fața atât de aproape, la lumina limpede a zilei: avea chipul nițeluş slăbit, tras. Ochii îi păreau mai mari, cu imperceptibile umbre de oboseală.

Ochii luminoşi ai Pitulicei de odinioară păreau nişte flori pălite de apropierea focului. Râdeau ca şi altădată, ca şi altădată priveau fără să se plece, cu o provocare plină de candoare. Dar lui Kâmran i se părea că nu mai e posibil, ca altădată, să le vezi adâncimile.

Îşi pieptănase părul, ca fetele din provincie, despărțit printr-o cărare la mijloc, adunat în două cozi groase, lăsate pe spate. Fusese atât de strâns împletit, încât pielea de pe frunte şi tâmple era trasă, colțurile sprâncenelor groase, ridicate în sus, scoțând astfel în relief umbrele venelor albăstrii, subțiri, pe pielea care părea şi mai delicată, şi mai transparentă.

În timp ce-i asculta mai de grabă vocea decât cuvintele şi contempla această față frumoasă, Kâmran remarcă ceva: culoarea lui Feride nu era culoarea înfloritoare a unei tinere femei care duce o viață normală. Pielea aceasta diafană era de o transparență neliniştită, devorată de un foc tainic; semăna cu roşeața febrilă a fetelor sortite să îmbătrânească fără dragoste, ca trandafirii condamnați să se ofilească fără a fi culeşi.

Soarele de dimineață lumina pe acest obraz nişte trăsături atât de visătoare, atât de delicate, încât tânărul se simțea din

ce în ce mai înduioşat.

Nu-i trecuse niciodată prin gând că suferința ar putea transfigura într-atât chipul unei tinere.

Cu un surâs permanent pe buze, Feride vorbea de amintirile-i din copilărie; în muzicalitatea de altădată a glasului se simțea vibrația unei imputări înăbuşite, ca sunetul cristalurilor care au primit o rană subțire, invizibilă.

Kâmran îndrăzni să-i ceară să povestească o amintire mai nouă.

— Nu mi-a rămas în minte niciuna, Kâmran, îi răspunse ea, clătinând din cap cu gravitate. Am vii în minte numai întâmplările petrecute până la cincisprezece ani, până la venirea mea aici. Pe toate celelalte le-au acoperit negurile şi nu le mai pot zări.

În timp ce vorbea, despre negurile care i-au învăluit amintirile, neguri se lăsau şi peste ochii ei; întorcându-şi capul, privea undeva, departe.

După cele mai vechi amintiri din copilărie, a sărit brusc la ultimii cinci ani din viață. În timp ce reda vreo atitudine de-a lui Haci Kalfa, vreun cuvânt de-al mohtarului, vreun caraghioslâc de-al directorului Recep efendi, în ochii care râdeau, în gesturile vivace, răzbătea uneori o oboseală cu totul nemotivată; atunci glasul îi devenea mai profund şi tremura ca o inimă copleşită de tristețe.

Când vorbea despre malul unei ape, Kâmran şi-a închis ochii, spunându-şi în sine: „De n-ar fi malul cascadei unde, punându-şi capul pe genunchii iubitului şi privindu-l pierdut în ochi, i-a cerut să-i cânte din tambură!”

După ce i-a povestit câteva din cele mai neînsemnate crâmpeie din viață, îi spuse, ca şi cum subit şi-ar fi-adus aminte de ceva:

— Kâmran, încă nu ți-am arătat, fotografia vărului tău prin alianță.

Şi îi întinse un medalion de aur legal cu un lanț subțire, tot din aur.

Tânărul simți cum păleşte; un tremur uşor puse stăpânire pe el. Încercând să se înfrâneze, luă fotografia. Ca şi ea s-o poată privi, Feride şi-a întins capul, apropiindu-şi fața de a lui:

— Uită-te la chipul ăsta, Kâmran. Ce frumos, ce nobil e, nu?

Pe furiş, tânărul bătu spre ea cu coada ochiului. Ea contempla poza atât de absorbită, încât nici nu observă.

Aceasta a fost clipa cea mai încărcată de revoltă şi amarnică durere din viața lui Kâmran. Vasăzică frumusețea pură, delicată, subtilă a lui Feride fusese hrana acestui bătrân voinic cu părul alb şi trăsături grosolane.

În închipuire i se înfiripa o imagine nebună. O vedea pe Feride cum se zbate în brațele acestui bătrân, cu buzele ei de copil pur crispate a rugă, cu lacrimi ce-i cădeau din ochii săi luminoşi, întredeschişi, cu obrajii împurpurați de ruşine.

Fără să-l privească, ca şi cum ar fi intuit ceva, Pitulicea tresări şi punându-şi din nou la piept medalionul, îi spuse grav:

— Pe mine le rog sa mă ierți acum, Kâmran. Cred că astăzi vom avea musafiri.

IV

Se împliniseră zece zile de când Pitulicea se întorsese la cuib.

În fiecare seară, Aziz bei repeta acelaşi lucru:

— Observați, copii? În casă s-a produs o schimbare. De data asta Pitulicea seamănă cu rândunicile. A adus primăvara pe aripile ei. Ce păcat că a mai trecut încă o zi!

— Nu-i nimic, unchiule, râdea Feride. Peste câțiva ani capăt o nouă învoire şi vin iarăşi. Nu vă întristați, doar mai avem înainte încă atâtea zile. Pentru ce să ne necăjim de pe acuma?

Feride redevenise aceeaşi Pitulice de altădată. Se deschidea pe zi ce trecea, ca florile proaspete care, culcate la

pământ de o furtună trecătoare, s-au întors din nou către soare.

Ajunsese iarăşi căpetenia copiilor din casă. De la Necdet, cu puţin mai mare decât fetiţa de trei ani a lui Müjgân, şi până la Nermin, care împlinise şaptesprezece ani, toţi copiii, mari şi mici, erau ataşaţi de ea; de dimineaţă până seara se ţineau de fustele ei, năpădind vila cu veselia şi hohotele lor de râs.

Cei mari se plângeau uneori de prea multele năzdrăvănii. Dar, pe de-o parte, se şi bucurau. În pofida oricărui lucru Feride şi Kâmran erau doi foşti logodnici. Primele zile se temuseră să nu li se redeschidă rănile vechi, închise de cinci ani. Voioşia năvalnică a lui Feride, fericirea calmă, blândă a lui Kâmran, care părea că nu cere altceva decât s-o vadă de departe, reuşise să le transmită o oarecare linişte.

Totuşi, nu renunţau la unele precauţii; încercau să le consolideze din nou vechile simţăminte de odinioară de „frate mai mare" şi „soră mai mică". Aşa cum, în odaia bolnavilor cufundaţi în somn, te sileşti a vorbi ca să nu îi tulburi, şi lângă ei se temeau să nu le trezească, printr-o vorbă indiscretă, trecutul trist.

Aziz bei întreba din când în când:

— Nu-i cu putinţă să-ţi mai prelungeşti niţeluş şederea?

— Imposibil, unchiule. Pitulicea este acum mama altui cuib, e aşteptată de alţii, răspundea Feride care, când auzea de plecare, se umbrea întotdeauna.

Ceea ce îl mişca cel mai mult pe Kâmran era marea prietenie dintre Feride şi Necdet. Ca să le poţi despărţi, trebuia să aştepţi mai întâi ca fetiţa, să adoarmă în braţele Pitulicei.

Într-o zi Kâmran o auzi pe Feride pur şi simplu dojenind-o.

— Ia repetă, Necdet: tanti, tanti, tanti... îi cerea Feride, necăjită.

Dar fetiţa nu o asculta şi dând cu încăpăţânare din cap, îi spunea:

— Mamă, mamă, mamă…

— Las-o, Feride, interveni Kâmran puțin stânjenit, las-o să zică aşa, nu-i nimic. Poate că aşa simte ea nevoia să spună.

Fără o vorbă, Feride se aplecă şi dezmierdă îndelung capul copilei.

V

Într-o dimineață, pe Kâmran l-au trezit uşoare lovituri de pietricele în obloanele închise. Ştia că aceasta este metoda prin care îl trezea numai Feride. Pitulicea îl invita din nou la un mic dejun sub acelaşi nuc. Lângă laptele care, după cum îi promisese în primele zile, începuse să capete un plăcut parfum de pere, se mai aflau nişte brioşe minuscule şi o dulceață de culoare trandafirie.

Ungând brioşele cu dulceață, Feride i le dădea lui Kâmran:

— Sunt opera mea. Nu ştiu cum se numesc prăjiturile, dar dulceței i se spune Gülbeşeker – dulceață de trandafiri.

După ce-şi termină treburile, luă din nou scăunelul acela scund de bucătărie şi se aşeză în fața lui Kâmran, aproape la picioarele lui.

— Ia spune-mi acuma, Kâmran, ți-a plăcut dulceața de trandafiri?

Tânărul îi răspunse râzând:

— Mi-a plăcut.

— Ai îndrăgit-o?!

— Am îndrăgit-o.

— Mai repetă!

— Am îndrăgit-o.

— Nu aşa, Kâmran. Spune: Am îndrăgit dulceața de trandafiri.

El râdea, neînțelegându-i insistențele copilăreşti:

— Am îndrăgit dulceața de trandafiri!

Cu obrajii aprinşi şi ochi scânteietori, cu genele tremurând de sfială, Feride îşi apropie fața de el, îşi plecă adânc capul şi cu respirația reținută îl rugă ca pe un copil:

— Mai spune o dată, Kâmran. Spune chiar aşa: eu iubesc foarte mult dulceața de trandafiri.

Cu o nedumerire încântată, tânărul se uita la aceste buze fremătătoare, încrețite ca la copiii care stau să plângă dacă nu li se dă ceea ce vor.

— Eu iubesc foarte mult dulceața de trandafiri, o iubesc atâta cât vrei tu, spuse el înfiorat de o tainică nostalgie a cărei pricină rămânea de neînțeles chiar şi pentru el însuşi.

Cu o bucurie copilărească, Feride bătu din palme dar, în timp ce buzele-i râdeau, ochii îi erau scăldați în lacrimi. Ca şi cum ar fi mustrat pe cineva străin care plânge pentru un fleac, se revolta şi încerca să se zeflemisească pe ea însăşi, ştergându-şi înciudată ochii cu degetele. Dar lacrimile nu i se mai opreau. Un sughiț ce aducea cu un strigăt reținut; cu fața în mâini, Pitulicea fugi în casă.

Într-o seară, Kâmran cu unchiul Aziz se întorceau din piață. Copiii aveau un obicei: cum îi vedeau că apar, hăt, de departe, se înşirau în poartă şi aşteptau darurile: fructe, bomboane, ciocolată.

Pe când dădea fiecăruia porția lui, Kâmran băgă de seamă că picioarele-i sunt ținta unui bombardament de pietricele. După ce isprăvi cu ultimul copil, scormoni cu privirea jur-împrejur. Pitulicea era. Stătea puțin mai încolo, lângă un castan imens şi îi făcea semne cu mâna:

— Doar le cunoaşteți semnificația, Kâmran bei. Mai existăm şi noi.

Când voia să se distreze, tachinându-l, i se adresa mereu cu „dumneavoastră”. Continuă zâmbind:

— M-ați trecut prea de tot pe linia moartă. Unde-i porția mea? Vă închipuiți poate că vechile păcate au fost uitate, domnule? Sau îmi răscumpărați tăcerea, sau noaptea asta, în sufragerie, va fi divulgată povestea aceea veche cu platanul.

Şi, ca acum zece ani, tot lângă aceeaşi poartă, îşi strângea limba între dinți şi râdea.

Kâmran scoase din buzunarul pardesiului o cutie pe care i-o înmână, spăşit:

— O țineam pentru sufletelul meu, Feride. Ce întâmplare binevenită! Astăzi, m-am gândit să-mi iau şi eu o cutie cu fondante. Aveam de gând s-o mănânc singur, fără s-o arăt la nimeni, dar, de vreme ce mă paşte o primejdie ca asta, n-am încotro...

Pe chipul ei străluci o bucurie copilăroasă.

— Minunat! Minunat!

— Dar cu o condiție, Pituliceo. Eu am să ți le dau în gură.

— Se poate?!

— Demult, când aveai doisprezece-treisprezece ani, cum de se putea?

Spunând aşa, întinsese spre Feride una din fondările. Pitulicea şovăi câteva secunde, apoi îşi întinse capul cu buzele deschise, fremătătoare. Însă, în ciuda tuturor stăruințelor lui Kâmran, refuză să mai primească şi altele:

— Dă-mi-le şi, după masă, am să le mănânc cu Necdet.

— Să mergem până la acest zid, Feride. Uite ce frumoasă e marea! Stăm de vorbă şi, în acelaşi timp o şi privim.

— Bine, dar să las mai întâi cutia înăuntru. O clipă.

Pentru întâia oară Kâmran cuteză s-o atingă. O prinse de mâini:

— Nu, Feride. N-am încredere în tine. Spui: „Aşteaptă o clipă, vin numaidecât”, şi nu vei mai reveni ori, dacă revii, cine ştie, când şi cum vei reveni. Vezi, eu mi-am pierdut încrederea în tine.

Fără să riposteze, Feride îşi lăsă capul în jos şi o porni alături de Kâmran.

În seara aceea tânărul era ursuz, îngândurat. Nu se mai putea stăpâni; îi făcea neîncetat imputări, aluzii fățişe. La un moment dat, arătă un stol de păsări care zbura în largul mării, încă de pe atunci împresurat de umbre:

— Feride, după un timp şi tu, ca şi ele ai să zbori, ai să dispari, nu?

— ...

— O să-ți facă plăcere să te desparți de mătuşi, de verii tăi, de vechile tale prietene, de locurile unde ți-ai petrecut,

copilăria?

— …

— Şi în timp ce în cuibul tău tu trăieşti fericită, făcând şi pe alții fericiți, nu te vei simți nicidecum mâhnită la gândul unui alt cuib pe care l-ai lăsat distrus, copleşit de tristețe?

Feride nu-i răspundea: părea chiar că nu-l ascultă. Cu un crâmpei de creion mâzgălea ceva pe fundul cutiei cu bomboane, scria ceva în grabă.

Kâmran o dojeni, cu amărăciune:

— Nu-mi răspunzi, Feride?

Pitulicea îl privi, dusă pe gânduri:

— Iartă-mă, Kâmran, mă gândeam în altă parte. Nici n-am ascultat ce-ai spus. Odată, am auzit un cântec vechi, îl uitasem. Nu ştiu de ce, acum mi-a venit pe neaşteptate în minte. Ca să nu-l uit iar, l-am însemnat aici. Dacă vrei, citeşte-l. Mie mi s-a făcut frig. Mă duc înăuntru.

Kâmran citi, în scrisul dezordonat al lui Feride, aceste patru versuri:

Nu mă sili ca focul din mine să-ți destăinui,
Nu mă sili furtuna din pieptul meu să-ți spun…
Ştiu ce-ai făcut, zadarnic, mai negi, ființă crudă,
Nu mă sili furtuna din pieptul meu să-ți spun.

VI

De la această întâmplare se scurseseră patru zile. Feride aproape că fugea de vechiul său prieten. Toate pretextele şi şiretlicurile pe care el le născocea pentru a rămâne singuri se dovedeau zadarnice. Când, în prezența altora, era nevoită să-i vorbească, se ferea să-l privească şi să fie privită de el.

Era spre seara celei de a paisprezecea zi. Ai casei, cu mic cu mare, fuseseră iarăşi poftiți undeva, în vizită. N-aveau să se întoarcă înainte de chemarea credincioşilor la rugăciunea de seară. Deşi afară sufla aprig vântul, Kâmran n-a fost în stare să rămână în casă; ieşise să se plimbe.

Vântul şuiera pe dealurile îndepărtate, copacii foşneau ca biciuiţi de o aversă invizibilă, vârtejuri de praf se fugăreau pe drumul ce se întindea cât puteai cuprinde cu privirea.

Praful îi umplea ochii, faţa; la fiecare câţiva paşi era silit să se oprească şi să se întoarcă cu spatele împotriva rafalelor tot mai dezlănţuite. La marginea unei coline mărunţele zări, într-o stâncă, o adâncitură încăpătoare. Lângă ea, un copac pipernicit, prăpădit, se zbătea năprasnic, cutremurându-şi braţele-i scheletice. Kâmran se întoarse şi o porni într-acolo. Se aşeză, făcându-şi dintr-o muchie a stâncii pavăză împotriva vântului.

În ciuda vuietului şi a zbuciumului, astăzi câmpia îi părea pustie… Pustie de tot, netedă de tot, întocmai ca un deşert.

Departe, departe, într-un punct atât de apropiat de mare, încât părea la confluenţa apelor cu drumul, observă silueta colorată a unei femei. Fără niciun motiv cobori colnicul şi o luă drept spre ea.

Puţin după aceea recunoscu feregeaua roz-pal a lui Nermin. Pesemne că şi ea îl văzuse, căci îşi agita umbrela în direcţia lui.

Pentru ce-i părăsise Nermin pe ceilalţi, pentru ce se plimba singură?

Cu o curiozitate aţâţată, iuţi pasul.

Tânăra fată îşi încovoia capul, împotrivindu-se vântului: cu o mână se căznea să-şi ţină fusta lângă corp, cu cealaltă îşi prinsese pelerina feregelei care flutura prin aer, ca aripile unei păsări furioase.

Când îi văzu faţa, lui Kâmran îi zvâcni inima: feregeaua lui Nermin o ascundea pe Feride.

Tocmai când să se apropie unul de altul, vântul îi smulse umbrela. Ţipând, Pitulicea vru s-o prindă, dar pe neaşteptate, fusta îi fu răscolită de vânt, pelerina îi zbură în lături, lăsându-i capul descoperit. Kâmran intervenise la timp. Prinse din urmă umbrela lângă o tufă de mărăcini, o luă şi făcând din pardesiul lui pavăză, o ajută pe Feride să-şi potrivească îmbrăcămintea.

— La ţanc ai picat, Kâmran, îi spuse Pitulicea, vijelia m-ar fi făcut să zbor ca o pitulice veritabilă.

Mai voia să spună ceva, dar vântul o silea să-şi ţină capul plecat, ochii şi buzele închise. Porniră amândoi, Kâmran continuând încă să o apere cu pardesiul.

În sfârşit, Feride ajunsese în situaţia să poată vorbi. Dar se părea că acuma râsul îi dădea ghes mai mult ca vorba. Nu se mai putu abţine şi izbucni în hohote ca ropotul unei averse purtată de vânt.

— Ştii de ce râd, Kâmran? Eram în vizită, când brusc, mi-am amintit că am treburi de maximă importanţă în centru. Dar eram îmbrăcată ca pentru plimbările la ţară. Bineînţeles, nu îndrăzneam să ies aşa. Biata Nermin a vrut să-mi facă un bine. Mi-a oferit feregeaua ei. Adineaori, ieşeam din piaţă cu faţa acoperită. Văd că un ofiţer se ia după mine. Nu zici că, trecând pe lângă mine, îmi spune:

— Domnişoară Nermin, dumneavoastră aici! Ce fericire de nesperat!

Mi s-a părut atât de caraghios că vrând să-mi facă mie un bine, Nermin s-a dat de gol, încât nu m-am mai putut stăpâni şi am râs. Abia atunci ofiţeraşul şi-a dat seama de confuzie şi a luat-o la sănătoasa. Aşa! Când a văzut o femeie în toată firea în locul lui Nermin…

Kâmran o asculta surâzând.

— Ce rău am făcut că ţi-am destăinuit secretul fetei… Limbută ce sunt! Dragă, pentru numele lui Allah, să nu sufli un cuvânt, da? Numai în viitor dacă, cine ştie, şi fata o să-l vrea… Dacă le vei putea face vreun bine…

— Îţi promit, Feride, dar Nermin e atât de copil…

— Poate, dar inima unor astfel de copii nu este deloc insensibilă, replică ea, ca o slabă imputare.

Amândoi tăcură; din nou mergeau unul lângă altul.

Vântul slăbi; ei, de asemenea, îşi încetineau paşii. Căutau să prelungească drumul cât mai mult. Kâmran se gândea trist: „Adineaori doar, am considerat natura pustie, iar pe mine, un om inutil. Acum, posibilitatea de a proteja puţin

împotriva vântului pe această făptură frumoasă, delicată şi neajutorată care parcă fremătă de viață în feregeaua ei roz-pal, de copil, îmi dăruie o fericire atât de mare, de necrezut. Aşa ar fi putut fi mereu. Dacă aş fi vrut, aş fi putut face fericirea acestei ființe mici şi frumoase, şi aş fi fost şi eu fericit… Păcat!”

Feride care, absorbită de gânduri, îşi încetinea mersul din ce în ce, prinse din nou să vorbească. Spunea lucruri fără nicio legătură:

— Totuşi, această schimbare de aer m-a înviorat mult. Îmi va ajunge pentru un an, doi. Apoi, când o să-mi fie iarăşi foarte dor de mătuşi, de voi toți, o să vin din nou… Aşa vor trece anii… Voi începe să încărunțesc, treptat; şi tu, fireşte, la fel… Ne vom bucura mereu şi mereu, de fiecare dată ce ne vom revedea… În schimb, poate că despărțirile vor fi mai puțin dezolante. Cine ştie, poate mai încolo, voi reveni printre voi definitiv, nu? În viață totu-i posibil… Atunci vei deveni, în deplina accepțiune a cuvântului, fratele meu mai mare… Şi pe măsură ce bătrânii din jurul nostru vor dispărea, unul câte unul, noi ne vom prețui mai mult unul pe altul. Vom fi mai indulgenți față de defectele noastre mici, lipsite de importanță… Astfel, ultimii ani ai vieții ni se vor scurge, tihniți, în locurile unde ne-am petrecut copilăria…

Rana aceea nevăzută din cristalul vocii devenea mai profundă, împrumuta vorbelor ei semnificația unei ultime dorințe, spre care tindea în taină.

Pe drum întâlniră o cerşetoare cu un copil. Cu picioarele goale, acesta alerga împrejurul lor şi cu mânuța-i uscată mângâia fusta lui Feride.

Kâmran se opri ca să le dea nişte bani. Fără nicio repulsie, Feride dezmierdă creştetul micuțului cu obişnuința născută din contactul cu copiii nevoiaşi. Când şi-au reluat mersul, cerşetoarea s-a rugat pentru ei:

— Allah să nu vă despartă niciodată unul de altul! Allah să-ți dăruie pe viață pe frumoasa domnişoară!

S-au oprit fără voie. Cu tot amarul inimii adunat în priviri, Kâmran i se adresă:

— Feride, ai auzit ce ne-a urat femeia?

Două lacrimi au fost răspunsul la această întrebare. Şi-au continuat drumul ținându-se cât mai departe unul de celălalt.

Când au ajuns în fața vilei se făcuse seară. Vremea îşi domolise tăria, vuietul vântului încetase. Copacii, după această lungă oboseală, se cufundau în somnul umbrelor liniştite; ca izvorâtă dinlăuntrul lor, pe stânci licărea o scânteiere uşoară de sidef.

— E încă devreme, Feride. Ai noştri nu s-au înapoiat din oraş. Vrei să mergem până la stâncile acelea?

Plecându-şi capul obosită, Feride îl rugă:

— Pe mine te rog să mă ierți, Kâmran. Mă duc să mă schimb. Vântul m-a năucit de tot.

Trupul ei, până mai adineauri viu, zglobiu, feregeaua roz-pal care se mişca cu învăluiri cochete, rafinate şi pline de gingăşie, unduind în jurul genunchilor şi parcă luându-şi zborul de pe umeri, care trăia palpitând de viață proprie, acum atârna pe ea, istovită, ca un ideal stins.

De parcă n-ar mai fi avut putere să meargă mai departe, s-a aşezat acolo, pe marginea unui bolovan de la intrare, şi cu vârful umbrelei începu să deseneze în nisip linii adânci, frânte ca însăşi viața ei.

Când, peste puțin, îl simți că se aşază alături, că umărul lui îi atinge umărul, că mâna lui îi prinde mâna, se însufleți. Privind nedumerită în jur avu pornirea de a fugi, dar renunță.

Kâmran o văzu cum oftează de câteva ori adânc, şi cum în ochii ei, la început sălbăticiți, coboară resemnarea unei înfrângeri de neînlăturat. Îşi lăsase mâna, tremurătoare şi rece ca gheața, în mâna fostului ei logodnic. Amândoi au închis ochii. El se gândea: „Mâna aceasta care tremură în palma mea e mâna lui Feride. Deci sunt posibile lucruri pe care omul le crede nişte năluciri de neatins, nişte plăzmuiri de noapte!” Îşi deschise ochii. Ca şi copiii care au adormit

plângând, din când în când Feride suspina, lăsându-şi tot mai stăruitor capul pe umărul lui. În toată înfăţişarea ei, în abandonarea mâinilor, se citea o blândă capitulare.

Kâmran o simţea cum, în răstimpuri, se mişcă, se apropie mai mult de el, cum îi strânge şi mai puternic mâna. Aproape în şoaptă, fără să înţeleagă nici el rostul vorbelor sale, îi spuse:

— Eu iubesc dulceaţa de trandafiri.

Poarta de lângă ei se deschise brusc şi îi trezi din visare. Cu uşurinţa unei păsări care a auzit pocnetul armei, Feride ţâşni de la locul ei. Prima care apăru era Nermin. Cu o bucurie avântată, Pitulicea sări de gâtul ei. O strângea în braţe şi îi acoperea cu sărutări părul şi ochii. Nimeni nu-şi explica pricina acestei izbucniri. Din oboseala de adineaori nu rămăsese nici urmă. Îi lua pe copii în braţe şi în chicotele lor ascuţite îi sălta în văzduh şi îi prindea. Când să intre în casă rămase puţin în urmă şi-l aşteptă pe Kâmran să se apropie. Apoi, în întunericul din dreptul uşii, rosti încet de tot:

— Îţi mulţumesc, Kâmran.

VII

Ziua următoare, Feride coborâse iarăşi singură în oraş. Când, către chindie, se înapoie la vilă, arăta foarte obosită. Cu toate acestea, adună iarăşi copiii în jurul ei şi din nişte chingi improviza, în curtea din dos, un leagăn. Când Kâmran reuşi să scape de unul din oaspeţii lui Aziz bei – un bătrân peste măsură de vorbăreţ – în leagăn erau Feride şi Necdet. Feride împingea leagănul din răsputeri, făcându-l să zboare, în timp ce Necdet, ţipând, se agăţa de gâtul ei, ca o pisicuţă.

Exact ca acum zece ani, Kâmran auzi glasul răstit al mătuşii Ayşe:

— Feride, fetiţo, lasă nebuniile! Ai să trânteşti copilul!

Pitulicea nu-i da ascultare şi distrându-se din toată inima, îi răspundea:

— Vai, tanti dragă, ce vă priveşte pe dumneavoastră, dacă adevăratul stăpân al lui Necdet n-are nimic împotrivă? Nu-i aşa, Kâmran?

Ca să mulțumească pe toți copiii, Feride îi luă în leagăn, pe rând, până la ultimul.

După ce a făcut-o pe Nermin – care, deşi era cea mai mare, era şi cea mai fricoasă – să scoată cele mai stridente strigăte, sări şi ea jos. Din pricina sudorii, părul i se lipise de fruntea şi obrajii roşii; îşi freca palmele una de alta, ca să-şi potolească usturimea provocată de frânghie.

— Cred că n-a mai rămas nimeni.

— M-ai uitat pe mine, Feride, obiectă Kâmran după o ezitare.

Pe buzele Pitulicei flutură un surâs stins. Să spună că nu se poate, nu mergea, să-i spună da, iarăşi nu îndrăznea: examina cu privirea frânghiile şi crengile capacului, aşteptând parcă o intervenție salvatoare.

— Nu ştiu dacă se poate. Cred că frânghiile nu ne țin pe amândoi, nu-i aşa, Müjgân?

Müjgân prinse frânghia cu mâna şi împlântându-şi în ochii lui Kâmran privirea-i liniştită, spuse:

— Nu-i vorba de frânghii... Dar Feride e prea obosită. Uită-te la ea, Kâmran. Cred că ar fi păcat să n-o cruți.

La început, Feride protestă:

— N-are importanță. Nu-i nimic.

Apoi însă, înțelese sensul cuvintelor şi privirilor lui Müjgân. Ca un copil vinovat, speriat şi confuz, şi-a plecat capul, zicând molatec:

— Da, sunt prea obosită, să nu mă îmbolnăvesc.

O năpădise o toropeală grea, de om suferind; voioşia de adineaori a ochilor se stinsese.

Müjgân, care încă se uita fix la Kâmran, îl mustră, încet:

— Eşti mai lipsit de inimă decât credeam, Kâmran!

— De ce? întrebă el, cu vocea la fel de scăzută, ca să nu fie auzit.

Ea îl sili să meargă către cealaltă parte a grădinii:

— Nu vezi în ce hal e, săraca? Nu e de ajuns cât a suferit?

— Müjgân...

— Atâția ani n-am căutat-o niciunul dintre noi. N-a mai putut rezista dorului şi uitându-şi de supărarea şi de revolta ei, s-a întors printre noi. Când a venit, fusese aproape vindecată. Tu i-ai redeschis rana abia închisă.

Cu ochii umezi tânăra femeie continuă:

— Şi când mă gândesc cât o să sufere biata de ea mâine, când o să plece de aici! Da, Kâmran, Feride pleacă mâine. Totul e gata. Nici eu nu ştiam. De data aceasta nu-mi mai destăinuie nimic din ceea ce se petrece în inima şi viața ei. Ieri m-a înştiințat de plecare; am întrebat-o pricina acestei hotărâri subite. A invocat o scrisoare primită de la soț. Sunt sigură că-i un pretext. Feride fuge de tine. Săraca, nu mai poate îndura. Urmăresc eu un scop când îți spun toate astea, Kâmran. Mi-e teamă că această despărțire precipitată va fi nițel cam dificilă. Feride e foarte rezistentă, chiar neînchipuit de rezistentă. Dar, oricum, e femeie. Ai o datorie față de această făptură căreia i-ai zdrobit viața: în aceste zile ale despărțirii să te arăți calm şi puternic. Să-i dai cât se poate de multă tărie.

Ascultând-o, Kâmran păli:

— Nu pomeneşti decât de viața zdrobită a lui Feride, dar de a mea nu sufli un cuvânt.

— Tu singur ai voit-o.

— Nu fi atât de crudă, Müjgân.

— Îți închipui că dacă ar fi fost ceva de făcut, m-aş fi dat eu înapoi? Dar nu avem nicio putere. Acum Feride e soția altuia. E legată de mâini şi de picioare, Văd că şi tu eşti foarte nenorocit. Mi-a trecut supărarea pe tine. Dar nu mai e nimic de făcut.

Toți auziseră că Feride va pleca a doua zi, însă nimeni nu pomenea o vorbă în legătură cu plecarea. Au luat masa de seară într-o tăcere adâncă. Aziz bei care, în această noapte, arăta mai bătrân şi mai îngândurat, o luase lângă el pe

Feride. Mereu îi mângâia umerii, o prindea de bărbie şi întorcându-i capul către el o privea în ochi:

— Ah, Pituliceo! La bătrânețe mi-ai frânt inima.

Toți s-au retras în odăile lor devreme.

VIII

Trecea de miezul nopții. Vila adormise de mult. Cu un şal subțire pe umeri, în mână cu un sfeşnic mic, Müjgân ieşi din cameră. Călcând în vârful picioarelor şi oprindu-se mereu, ajunse în fața camerei lui Kâmran. Înăuntru, niciun zgomot, nicio lumină. Tânăra femeie atinse uşurel uşa şi încet, mai mult în şoaptă, întrebă:

— Kâmran, ai adormit, frate?

Uşa se deschise numaidecât. Kâmran nu se dezbrăcase. La lumina slabă a lumânării figura îi arăta şi mai palidă, şi mai obosită; parcă orbit de lumina aceasta slabă, închise ochii.

— Încă nu te-ai culcat, Kâmran?

— Nu vezi?!

— De ce ai stins lampa?

— În noaptea asta lumina îmi arde ochii.

— Ce faci în întuneric?

— Nimic, mă căznesc să-mi stăpânesc disperarea, amarul. Dar tu, ce cauți aici, la ora asta? Ce doreşti?

Müjgân abia izbutea să-şi înfrâneze însuflețirea:

— Am o noutate extraordinară. Nu te tulbura, Kâmran. Ține-ți firea, să-ți spun.

Intraseră în cameră. Müjgân lăsă lumânarea jos, apoi închise uşa cu grijă şi ca şi cum n-ar fi ştiut cu ce să înceapă, şovăi, apoi vorbi cu o voce care se căznea să fie cât mai calmă:

— Kâmran, puțin mai înainte Feride a venit la mine în odaie. În înfățişarea ei era ceva cu totul ieşit din comun.

— „Müjgân – îmi spuse – eu, până astăzi, din toată lumea asta, doar față de tine am reuşit să-mi deschid inima. Nimeni nu mi-e atât de apropiat ca tine. Am un secret să-ți

încredințez. Ai să-l ascunzi până mâine, când plec. Apoi, eşti liberă, poți să-l divulgi. Când m-ați văzut răsărind într-o zi, ca din senin, v-ați mirat. V-am spus că n-am mai putut rezista dorului – era adevărat. Dar principala cauză a apariției mele nu era aceasta. Am venit aici că să-mi țin promisiunea pe care, acum trei luni, am făcut-o omului pe care l-am iubit cel mai mult pe lume. Fusesem nevoită să vă mint, Müjgân. Eu sunt văduvă. Soțul meu a murit de cancer acum trei luni."

Spunând acestea, Feride îşi lăsă capul pe umărul meu şi plânse cu sughițuri. Printre lacrimi, continuă:

— „În ziua morții, doctorul m-a chemat lângă el. «Feride – mi-a spus – nu mi-e teamă c-ai să înduri mizerie, căci tot ce am, ție îți las. Unei femei cumpătate, chibzuite ca tine, îi va ajunge să trăiască onorabil până la sfârşitul vieții. Însă asta nu e totul, Feride. Pentru o femeie fără nimeni pe lume, fie ea înstărită, a trăi singură nu-i lucru uşor. Apoi, banii-s una, afecțiunea-i alta. Feride, dacă vrei să mor liniştit, jură-mi acum că după moartea mea te vei întoarce la Istanbul, lângă ai tăi. Dacă nu vei voi să te stabileşti definitiv cu ei, rămâi măcar două-trei luni. Viața e plină de surprize. Poate că într-o zi, ajutorul lor îți va prinde bine. Sau cine ştie când vei simți cât de cât nevoie de căldura familiei... Pe scurt, Feride dragă, dacă-aş fi sigur că te vei revedea cu ai tăi, aş muri mai senin, fără prea mari regrete». I-am promis că îi voi îndeplini această ultimă dorință. Dar doctorul nu s-a mulțumit doar cu atâta. Îmi cerea să mă împac şi cu fostul meu logodnic; spunea că n-ar fi exclus ca odată şi odată, el să devină pentru mine un bun frate mai mare. Mi-a luminat un plic pecetluit, pentru a i-l preda lui Kâmran cu mâna mea. «Înăuntru e o veche carte – povestea unei inimi care, cândva, mă impresionase foarte, mult. Țin ca şi fostul tău logodnic s-o citească, neapărat. Jură-mi că-i vei preda pachetul neatins». Iată, aceasta-i realitatea, Müjgân. Acum ştii totul. Doctorul a fost un om sincer, de o mare puritate. Credea că prin împăcarea mea cu familia voi găsi un antidot singurătății mele. Săracul, de unde să bănuiască cât de dureros va fi acest lucru pentru mine!

După ce l-am lăsat pe doctor lângă Munise, fetiţa mea, am venit la Istanbul. Cele aflate acolo mi-au dovedit cât de anevoie va fi să-i îndeplinesc ultima dorinţă. Am aflat de moartea soţiei lui Kâmran. În plus, mi-a ajuns la ureche că nu mă bucur de o faimă prea bună. Dacă soţia lui Kâmran ar fi fost sănătoasă, poate c-ar fi părut firesc să-mi petrec câteva zile în familie, ca văduvă cu soţul mort de curând. Pe când aşa, voi toţi – mai cu seamă Kâmran, mai cu seamă tu, Müjgân, tu care m-ai cunoscut mai bine ca oricine – aveaţi să vă închipuiţi numai lucruri rele despre mine. Aveaţi să spuneţi: «Ani de zile a cutreierat lumea în lung şi-n lat de una singură, a dus o viaţă plină de aventuri, cine ştie din ce calcule josnice s-a vândut unui bătrân şi acum, îndată ce a auzit că fostul ei logodnic e din nou liber, mânată de aceleaşi socoteli murdare, s-a întors printre noi, la logodnic, la vatra pe care cu ani în urmă a părăsit-o, înecând-o în blesteme şi insulte cu totul lipsite de temei. Chiar faţă de voi, care sunteţi atât de sensibili şi de miloşi încât poate că n-aţi fi gândit tocmai aşa, m-aş fi simţit tare umilită”.

Müjgân continua să vorbească, cu o tristeţe şi emoţie care creşteau din ce în ce mai mult:

— Ah, Kâmran, să fi văzut-o pe Feride cu ce lacrimi deznădăjduite mi se mărturisea, zbuciumându-se în braţele mele! Mai cu seamă ultimele cuvinte n-am să le uit toată viaţa:

— „Nu-i posibil să redau cu ce simţăminte răvăşite am fugit, din casa familiei noastre, ce suferinţe mi-au populat viaţa, ce amare constrângeri m-au împins la căsătorie. Dacă s-ar afirma că o femeie care a ajuns la douăzeci şi cinci de ani – după ce vreme de cinci ani şi-a petrecut o parte din timp târâtă prin fel de fel de întâmplări, iar o altă parte la casa ei, căsătorită – a rămas aceeaşi fată neatinsă vreodată de brizele vreunui bărbat, ar râde fiecare. Toţi ar considera-o o mincinoasă ordinară, nu, Müjgân? A proba contrariul ar fi cu neputinţă. Nu-ţi voi spune mai mult. Nu ştiu ce este în plicul pe care l-a lăsat doctorul lui Kâmran. S-ar putea însă să

conțină vreun secret neplăcut. I-am îndeplinit ultima sa dorință, trecând peste toate greutățile. Dar pentru rest, nu mai am putere. După ce eu, mâine, voi lua vaporul, după ce se va sfârşi totul, să i-l dai tu, lui Kâmran”.

Müjgân tăcu. Această tânără femeie care, față de cele mai dureroase întâmplări, manifesta o tăcere şi o stăpânire de sine atât de desăvârşite încât părea insensibilă, plângea ca un copil.

— N-o vom mai lăsa, Kâmran! La nevoie, o vom ține cu forța. Orice s-ar fi întâmplat în trecut, voi doi nu trebuie să vă despărțiți, văd că nici tu n-ai mai rezista.

Kâmran devenise inert. Atâta speranță, atâta durere fuseseră prea mult pentru un om învățat să trăiască într-o lume a himerelor, care luni de zile şi-a nutrit sufletul confuz şi bolnav, cu cea mai stinsă amintire, cu cea mai neînsemnată iluzie. Clipind des se uita în întunericul din jur cu nişte ochi goliți de gânduri, buimaci, ca un bolnav trezit după un lung leşin.

De sub şal, Müjgân scoase un plic mare cu peceți de ceară roşie:

— Cu toată promisiunea dată lui Feride, eu ți-l predau acum.

Potrivindu-şi din nou şalul, se pregătea să iasă din odaie. Kâmran o împiedică cu mâna:

— Am o rugăminte la tine, Müjgân. Tu ai fost ființa cea mai apropiată de legătura noastră. Să deschidem împreună plicul, să aflăm împreună ce este în el.

În timp ce Müjgân aprinse lampa de pe masă, Kâmran desfăcu plicul. Înăuntru se aflau un al doilea plic voluminos şi o scrisoare adresată lui Kâmran cu un scris mare:

Kâmran, fiule,

Cel care vă trimite aceste rânduri este un bătrân singuratic şi retras, care şi-a închinat o parte din existență cărților, iar o alta celor răniți în această luptă oarbă denumită viață, un om care va fi blestemat lumea cu mult timp înainte ca mâinile

dumneavoastră să atingă scrisoarea. În speranța de a face un ultim bine unei biete ființe pe care o iubea nespus de mult, a îndurat greul de a vă scrie această scrisoare în ultimul moment ai vieții sale. Ascultați deci:

Într-o zi, într-o casă părăginită dintr-un sat pierdut, am întâlnit o fetiță din Istanbul, frumoasă ca o închipuire, curată ca lumina. Dacă într-o noapte cu lapoviță în mijlocul iernii mohorâte ați deschide fereastra odăii dumneavoastră şi din beznă ați auzi un tril de privighetoare, ce ați simți? Iată ceea ce am simțit eu în clipa aceea. Ce întâmplare sau ce soartă blestemată o aruncase pe copila asta delicată, fină, inocentă, pe această podoabă frumoasă şi rarisimă a Atotputernicului, în gunoiul unui sat atât de întunecat? În timp ce sufletul îi plângea, buzele îi râdeau şi încerca să mă amăgească cu poveşti absurde despre devotament. Ah, biată fetiță! Parcă eu eram iubitul tău imbecil şi aiurit pe care l-ai lăsat la Istanbul, ca să înghit palavrele astea?! Mişcările ei stângace, de parcă nu vedea pe unde calcă, ochii ei buimaci ca ai copiilor treziți fără să-şi fi împlinit somnul, buzele ce păreau că se înfioară sub sărutul unei guri imaginare, atitudinea ei care-ți lăsa impresia că se cuibăreşte în nişte brațe imaginare, mi-au destăinuit totul.

Uneori, cu o dulce căldură, îmi aminteam de poveştile de altădată cu Mecnun care a cutreierat lumea s-o caute pe Leyla[34]*. Chiar din ziua aceea am pierdut-o pe fata din Istanbul. Totuşi, m-am trezit deseori amintindu-mi de această Leylă micuță, fină, inocentă, strălucitoare, cu ochi de miere, limpezi, care căuta cu înfrigurare un vis de dragoste cu neputință de împlinit în satele vremurilor noastre, sumbre, presărate numai cu morminte. După doi ani am întâlnit-o iarăşi. Suferința ei continua, o măcina mocnit. Ah, pentru ce, în ziua când am văzut-o pentru întâia oară, n-o urcasem pe cal la spatele meu, pentru ce n-o adusesem acasă la Istanbul, cu de-a sila, folosind, la nevoie chiar brutalitatea! Pură neglijență!*

La a doua întâlnire, era prea târziu. Dumneavoastră vă căsătoriserăți. Îmi spuneam: „E un copil, e tânără, poate cu

timpul uită". Un caiet care mi-a căzut în mână întâmplător, în timpul unei boli a ei, mi-a arătat însă cât de adâncă este această rană. În el îşi însemnase toată viața. Atunci mi-am pierdut orice speranță. Voiam doar s-o îngrijesc ca pe propriul meu copil. Intrigile, uneltirile oamenilor nu mi-au lăsat nici această posibilitate. La un moment dat m-am gândit să-i găsesc un bărbat cumsecade şi s-o căsătoresc. Dar era primejdios. Oricât de omenos ar fi fost soțul, i-ar fi pretins dragostea. Deşi se născuse pentru iubire şi se pierdea din cauza ei, dragostea unui străin ar fi însemnat, pentru Feride, o corvoadă prea apăsătoare. I-ar fi putut fi fatal ca, iubind pe cineva, să nimerească în brațele altuia. Față de acest pericol, neexistând nicio alternativă, m-am căsătorit eu cu ea. Aveam s-o ocrotesc cât voi trăi. Şi după moarte, puțina mea avere lichidă şi cele câteva bunuri imobiliare aveau să-i asigure existența. Decât să-şi ducă viața ca o fată urmărită de tot soiul de bănuieli, pentru ea era mai uşor să fie o văduvă respectabilă. Şi mai presus de toate, mai exista şi posibilitatea de a-şi atinge într-o zi idealul ei adevărat. Câte lucruri imposibile nu se văd în viață! De altfel, pieirea soției dumneavoastră mi-a înviat speranța. Din Istanbul eram permanent informat despre dumneavoastră. Se părea că pierderea soției v-ar fi lăsat îndurerat, profund impresionat. Dar dacă am să vă afirm că şi asupra mea ea a avut acelaşi efect, ar fi o ipocrizie. Mă gândeam la o cale cât mai acceptabilă de a vă uni viața cu Feride.. Aveam să distrug legătura noastră de căsătorie, care, în fond, era o tâmpenie, şi aveam să v-o redau pe Feride. Ce ecouri ar fi avut comportarea mea asupra oamenilor? Eu, oricum, tot eram un om care demult scuip pe ceea ce gândesc şi spun oamenii despre mine. Iată, tocmai în această perioadă a început să mi se agraveze boala. Mi-am dat seama că în maximum trei-patru luni problema se va rezolva de la sine. Nu ştiu, e nevoie să spun mai mult? Am găsit un pretext ca să v-o trimit pe Feride. Nu mă îndoiesc că vă va preda scrisoarea cu mâna ei. I-am cunoscut bine firea, e o fată ciudată. Poate că va încerca să se împotrivească, să se certe, ori altceva asemănător, nu vă sinchisiți absolut deloc, n-o lăsați să ştiți de

bine că muriți. De e necesar, nu pregetați, fiți brutal şi grosolan ca muntenii care-şi răpesc cu forța femeia. Fiți sigur că dacă ar muri în brațele dumneavoastră, ar muri cu plăcere.

Țin să vă fie clar că în problema asta, nu m-am gândit la dumneavoastră nici cât negru sub unghie. Dac-ar fi fost după inima mea, nu v-aş fi încredințat nici măcar pe slujnica mea, necum o fată atât de rară ca Feride. Dar nu-i posibil să te faci ascultat de fetele astea nebune! De ce le-o fi dând inima brânci să iubească nişte bărbați ageamii şi fără inimă ca dumneavoastră, nu ştiu!

Răposatul Hayrallah.

P.S. *În plic e jurnalul lui Feride. Anul trecut, când ne-am dus la moşie, îl făcusem dispărut împreuna cu lada în care se afla. „Or fi furat-o căruțaşii”, aşa îi motivasem eu dispariția. Am simțit că-i pare tare rău. Dar n-a spus nimic. Câtă dreptate avusesem când mă gândisem că va veni o zi în care vă va fi de folos!*

IX

Când Müjgân şi Kâmran isprăviseră de citit caietul cu scoarțe albastre al Pitulicei, mijeau zorile; pe crengile de lângă fereastră ciripeau păsărelele.

Kâmran îşi puse capul îngreunat de oboseală şi amărăciune pe fila îngălbenită a caietului. Sărută iar şi iar cuvintele de dragoste şterse pe alocurea de lacrimi. Când să închidă caietul, Müjgân schiță un gest de împotrivire şi apropiind lampa de scoarța albastră, o examina atent:

— Jurnalul nu s-a sfârşit aici, Kâmran, mai e ceva notat şi pe scoarțe. Dar culoarea cernelei se distinge anevoie pe hârtia albastră.

Au făcut lampa mai mare şi cu capetele umil lângă altul, au citit aceste rânduri:

Ieri îmi încheiasem definitiv jurnalul. În dimineața următoare nopții în care m-am măritat, nu aş fi avut curajul nu numai să-mi scriu amintirile, dar nici măcar să mă uit în oglindă, ca nu cumva să-mi văd chipul de altădată, ori să vorbesc, ca nu cumva să-mi aud glasul de altădată. Dar…

Ieri am fost mireasă. Mă lăsasem în voia altora, cu inerția unei frunze veştede luată de torent. Făceam tot ce mi se spunea, nu obiectam nimic. Am acceptat chiar să fiu îmbrăcată cu rochia lungă adusă de doctor din Izmir şi să mi se prindă în păr, într-o parte, un pumn de beteală. Doar când am fost dusă în fața unei oglinzi mari de cristal, pentru a mă privi, am închis ochii, atât. Întreaga mea revoltă s-a redus numai la atâta.

Veneau mulți străini să mă vadă. Printre ei se numărau chiar şi unele din fostele mele colege profesoare. Nu auzeam cuvintele care mi se adresau, mă căzneam doar să zâmbesc tuturora cu un surâs, tremurător, stereotip. Un bătrân mi-a spus în față, fără nicio sfială:

— Ce noroc a avut ramolitul! N-a lăsat să-i scape chilipirul din mână şi a câştigat din gros.

Hayrullah bei a venit acasă către cină. Îmbrăcase o redingotă care îi strângea trupu-i masiv ca într-un corset şi îşi înnodase anapoda o cravată caraghioasă, de un roşu țipător. Deşi eram atât de tristă, nu mi-am putut împiedica un râs domol; m-am gândit că n-am dreptul să-l las pe acest om într-o postură ridicolă. I-am scos cravata aprinsă ca focul şi i-am legat o alta. El mă tachina:

— Bravo, fetițo dragă, dar ştiu c-ai să fii o gospodină bună! Ai văzut ce talente de soțioară ai?

Musafirii se împrăştiaseră. Şedeam lângă fereastra din sufragerie, unul în fața altuia.

— Micuțo, îmi zise Hayrullah bei, ştii pentru ce am intimat aşa de mult? Am făcut o vizită. Am dus la mormântul lui Munise o parte din beteala ta de mireasă, dimpreună cu câteva flori şi le-am lăsat acolo. Săraca, față de tine nu îndrăznea, dar când rămâneam singuri numai asta îmi

spunea: „Când surioara mea s-o face mireasă şi când şi-o prinde în păr beteala, am să-mi prind şi eu”. Eu aveam să-i agăț beteala pe capul ei bălai, dar n-a fost să fie aşa.

În timp ce doctorul vorbea astfel, nu mai m-am putut abține şi întorcându-mi capul, am plâns îndelung, tăcut, cu lacrimi furişe printre gene, asemeni cețurilor acestei seri triste de toamnă.

Primele ceasuri din noapte le-am petrecut jos, în sufragerie, ca în oricare seară. Hayrullah bei îşi pusese ochelarii pe nas şi se aşezase într-un colț, cu o carte voluminoasă din opera lui Rousseau.

— Mireasă dragă, e inadmisibil ca proaspătul tău ginere să se apuce acum de citit cărți, dar mă iartă. N-ai teamă, nopțile-s lungi, o să găsesc eu vreme să-ți citesc şi poeme de dragoste.

Mi-am aplecat şi mai adânc capul deasupra batistei pe care o tiveam. Ah, doctorul ăsta bătrân! Cât de drag îmi fusese! Şi acum, cât îl uram! Deci, de fiecare dată ce, copleşită de necazuri şi supărări, îmi lăsam capul pe umărul lui, el… Vasăzică ochii aceştia albaştri, puri, cu gene albe, îşi îngăduiau să mă vadă ca pe femeia, pe soția lui. Când pendula bătu unsprezece ceasuri, asemenea gânduri mă asaltau. Până la urmă, doctorul, lăsându-şi pe masă cartea, se întinse şi căscă:

— Ei, mireasă dragă, a venit vremea de culcare. Haide!

Se ridică în picioare. Scăpând din mână ghemele şi acul, am luat sfeşnicul de pe masă.

M-am apropiat de fereastră sub pretext că o închid şi multă vreme am sfredelit cu privirea întunericul. Îmi venea să dispar pe nesimțite din camera asta, să fug pe drumurile înghițite de tenebre.

— Mireasă dragă, eşti prea îngândurată Hai, du-te sus. Eu mai am să-i spun câte ceva Caporalului şi vin.

O vecină, dimpreună cu bătrâna doică mi-au schimbat rochia şi dându-mi din nou în mână sfeşnicul, m-au trimis în odaia soțului meu. Hayrullah bei era încă jos. Stăteam în

picioare lângă un dulap, cu mâinile încrucişate peste piept, de parcă m-aş fi apărat de frig. Tremuram atât de tare, încât sfeşnicul se legăna şi îmi pârlea din când în când, în treacăt, vârful părului. Pe scări, în vestibul, răsunară paşi. Fredonând un cântec, Hayrullah bei intră în odaie, scoțându-şi haina. Cum dădu cu ochii de mine, mă apostrofă, nedumerit:

— Încă nu te-ai culcat, fato?

Mi-am deschis gura ca să-i răspund. Dar nu reuşeam să scot niciun alt sunet în afară de clănțănitul dinților. El se apropiase de mine şi mă privea drept în față, cu uimire:

— Ce-i cu tine, fato? Ce cauți în odaia mea?!

Un hohot de râs puternic cutremură pe neaşteptate toată încăperea:

— Fato, nu cumva ai venit aici cu gândul că...

Nu-şi putu termina fraza, se sufoca de râs. Lovindu-şi cu zgomot palmele peste genunchi, îşi strângea degetele şi le ducea în gură:

— Vasăzică, tu, aici... Vai, curtezano, vai! Ți-ai zis că am devenit cu adevărat soț şi soție... Ptiu, nu ți-ar fi ruşine, neobrăzato! Bată-te-ar Allah să te bâtă! Cu omul care-i ține loc de tată...

Camera se învârtea repede-repede, tavanul sta să se prăbuşească în capul meu.

— Vai, cochetă perversă, vai! Nu ți-a fost ruşine, fato, să apari în odaia mea în cămaşă de noapte?

Aş fi vrut să mă văd în acel moment. Cine ştie ce culori îmi căpătaseră obrajii!

— Domnule doctor, zău, eu n-am nicio vină, aşa mi s-a spus.

— Haide, ei şi-au permis necuviința asta, dar tu... La orice m-aş fi gândit pe lume, dar că la vârsta asta pe care-o am, o fată neruşinată va atenta la castitatea mea, n-aş fi crezut.

Ah, Doamne, ce supliciu! Intram în pământ de ruşine, îmi muşcam buzele până la sânge. La cea mai mică mişcare de-a mea, el se apăra prefăcut, şi fugind spre fereastră, îşi

zbuciuma cu disperare gâtul prins în gulerul cămăşii de flanelă:

— Fato, nu veni peste mine, că mi-e frică. Zău de nu deschid fereastra şi strig din răsputeri: „Săriți, prieteni!” La vârsta mea…

N-am mai putut auzi restul, o zbughisem pe uşă. Dar nu ştiu ce s-a întâmplat că, pe neaşteptate, m-am întors şi cu una din acele porniri la care, e cu neputință să nu le dau ascultare, m-am aruncat în brațele lui, plângând şi strigând:

— Tată, tăicuțul meu!

Şi el îşi deschisese brațele şi cu acelaşi strigăt din inimă:

— Fetița mea, copilul meu!

Nu voi uita până la moarte gustul acelui sărut părintesc care, atunci mi-a atins cu emoție fruntea.

Când am intrat în camera mea, şi plângeam şi râdeam. Făceam atâta tărăboi, încât doctorul a bătut în perete:

— Fato, ai să dărâmi casa. Ce-i larma asta! Bârfitorii de vecini or să mă găsească tot pe mine țap ispăşitor. Or să zică: „Ramolitul, până dimineața şi-a făcut mireasa să țipe! ”

Totuşi, nici el nu stârnea mai puțin zgomot ca mine. Se plimba prin camera lui:

— Ție îți încredințez, Doamne, cinstea şi onoarea mea, primejduite de fetele astea din zilele noastre de sfârşit al lumii, striga el arțăgos.

În noaptea aceea, cel puțin de zece ori ne-am trezit fiecare în camera lui şi lovind în peretele despărțitor, ne-am copilărit făcând ca toate lighioanele din lume.

Iată povestea nopții mele de mireasă. Doctorul e un om atât de sensibil, cu inima atât de curată, încât nici nu mai găsise necesar să-mi specifice că unirea noastră e ceva pur formal. Comparativ cu el, ce frivolă am fost eu, Doamne! În prietenia noastră minunată, el uitase că-i bărbat. Eu însă, nu-mi uitasem sexul. Evident, majoritatea bărbaților sunt foarte răi, foarte cruzi. Toate femeile sunt bune, blajine, şi acest lucru pare evident. Dar printre bărbați, sunt unii –

puțini, foarte puțini – care trăiesc numai cu inima şi cu creierul; curățenia lor sufletească e cu neputință de înlocuit la vreo femeie.

Noaptea aceea, Feride reuşise să închidă ochii abia spre dimineață. Când s-a trezit, mai obosită, mai frântă decât în seara precedentă, a văzut soarele înălțat destul de sus pe cer; era trecut de unsprezece. Ca un copil care a întârziat de la şcoală, a zvâcnit din pat cu un uşor strigăt precipitat:

— Bravo ție, Müjgân! De ce m-ați lăsat să dorm atât de târziu în ziua în care trebuie să plec?

Cu calmul ei de totdeauna, Müjgân i-a răspuns!

— Am intrat de câteva ori în camera ta, dar dormeai atât de profund, încât mi-a fost milă să te trezesc. Şi nici nu-i chiar aşa de târziu după cum te temi tu. De altfel şi cursa vaporului e cam problematică. E furtună pe Marmara.

— Fie ce-o fi, eu tot voi pleca.

— Aşa i-am spus şi eu tatei. A coborât în oraş ca să se ocupe de plecarea ta. „Să fie gata; dacă va veni vaporul, sau trimit trăsura după ea, sau vin eu însumi şi o iau", m-a rugat el să-ți transmit.

Nu aşa îşi imaginase Feride această zi a despărțirii. Pe măsură ce vedea că Müjgân se ocupă de copii, că mătuşile stau de vorbă şi râd ca într-o zi obişnuită, ea se întrista; era decepționată că i se acordă atât de puțină importanță. Nici Kâmran nu era de zărit nicăieri. Într-o doară Müjgân îi împărtăşi un secret:

— Feride, ți-am făcut un bine. Am izbutit să-l îndepărtez pe Kâmran de acasă. A acceptat acest sacrificiu pentru a nu te stânjeni pe tine prea mult.

— Şi n-o să vină deloc?

— Probabil, la debarcader va veni să-şi ia rămas bun de la tine. Aşa-i că eşti mulțumită, nu?

Cu buzele într-un tremur uşor şi privirile preocupate, Feride se gândea la ceva; cu degetul îşi apăsa un punct dureros de pe frunte:

— Bineînțeles, îți mulțumesc, ai făcut bine.

În timp ce-i mulțumea lui Müjgân cu o mulțime de cuvinte trunchiate şi fără nicio noimă, simțea că prietena ei din copilărie, atât de dragă, i-a pierit pentru totdeauna din inimă, că nu se va mai înțelege cu ea niciodată.

Când să se aşeze la masa de prânz, de la una din viile alăturate li s-a trimis vorbă că preşedintele municipalității care se pregătea să coboare în oraş, la reşedința lui de iarnă, voia să dea o ultimă petrecere de despărțire atât în cinstea vecinilor, cât şi a lui Feride.

— Nu se poate. Acum vor veni să mă ia, spunea Feride.

— Ruşine, Feride. E la cinci minute de aici. Parcă cine ştie ce ai de pregătit! Îți îmbraci de pe acuma feregeaua şi haide, o îndemnară mătuşile.

Şi-a lăsat capul în jos, ca să nu privească în față pe aceste pseudomame, pe mătuşile ei care până adineaori nu-i acordaseră mai multă atenție decât unui pisoi suferind:

— Bine, fie.

Se făcuse ora trei. Feride, care lângă un cerdac cu frunzele îngălbenite pândea drumul, îi spuse lui Müjgân:

— Se apropie o trăsură, cred că-i pentru mine.

Dar chiar în această clipă, puțin mai încolo de un pâlc de copaci de pe țărm, se ivise brusc un vapor.

Cu inima la gură, Feride strigă:

— A sosit!

Tulburarea cuprinse via. Slujnicele alergau să aducă pelerinele uşoare, cu glugă, obişnuite în plimbările la țară.

— Eu plec mai înainte, dumneavoastră o să veniți pe urmă, le spuse Feride mătuşilor.

Întovărăşită de Müjgân, începu să alerge pe-o scurtătură. Săreau gardurile vii, treceau în goană prin livezi.

La poarta grădinii dădură peste bucătăreasă.

— Tocmai porneam către dumneavoastră, domnişoarelor. Au sosit domnii cu trăsura şi vă cheamă.

Aziz bei şi Kâmran le-au întâlnit în vestibulul de la etajul doi. Arătându-le cu mâna odaia de alături, Aziz bei le spuse:

— Au picat doi musafiri pe negândite, nu faceți zgomot!

Apoi, cercetând-o cu atenție pe Feride, continuă:

— În ce hal eşti, domnişoară! Ai transpirat de tot.

Râzând, se apropie de ea şi prinzând-o de bărbie, o privi drept în ochi:

— Vaporul vine, dar pentru mata nu-i nicio speranță. Soțul matale nu-i de acord să pleci.

Feride se trase iute înapoi şi, uluită, întrebă:

— Ce spuneți, unchiule?

— El e soțul tău, fetițo, eu nu mă amestec! şi Aziz bei i-l arătă pe Kâmran cu degetul.

Cu un țipăt uşor, Feride îşi acoperi fața cu mâinile. Fu cât pe-aci să cadă, dar o mână o susținu. Redeschise ochii: era Kâmran.

Cu un râs emoționat, Aziz bei reluă:

— Aşa, Pituliceo? Până la urmă ai intrat în colivie, ai? Hai, zbate-te, zbate-te! Să vedem, îți ajută la ceva?

Feride vru din nou să-şi acopere fața, dar nu fu chip să-şi elibereze mâinile din mâinile lui Kâmran; se răsuci ca să-şi ascundă capul, dar în afară de umărul şi de pieptul lui Kâmran era imposibil să găsească alt loc. Cu acelaşi râs emoționat, Aziz bei grăi:

— Toți din jur ți-au întins cursa, Pituliceo. Trădătoarea asta de Müjgân ți-a vândut secretul. Allah să-l ierte pe răposat de toate păcatele lui, el a trimis lui Kâmran jurnalul tău. Eu, cum l-am avut în mână, m-am şi dus la cadiu. I-am arătat unele fragmente pe care le scriseseşi tu însăți. Cadiul e un om cu vederi largi, a contractat pe loc căsătoria voastră. Pricepi, Pituliceo? De acum încolo bărbatul acesta ți-e soț şi, după toate aparențele, n-are de gând să te mai lase vreodată.

Feride se înroşise într-atâta încât culoarea aprinsă a obrazului i se reflecta în ochii ei umezi, iscând fugare licăre de foc.

— Hai, Pituliceo, nu mai face mofturi, doar vedem bine că te topeşti de fericire! Recunoaşte deschis:, „N-ai procedat rău, unchiule, şi eu doream acest lucru”.

Aproape cu forța, Aziz bei o făcu să repete aceste cuvinte, după care, deschizând uşa de la cameră, spuse cu un hohot de râs victorios:

— Sunt mandatarul procedurii musulmane, domnilor. O căsătoresc pe Pitulicea, pardon, pe doamna Feride, cu Kâmran bei. Faceți ceremonialul de rigoare şi noi de aici vă asistăm.

Apoi, către Feride:

— Cum, Pituliceo? O fetiță cât un degețel şi să ne joace pe degete ani de zile?! Dar ai văzut câte şi mai câte şiretlicuri ți-am făcut şi noi?!

Din curte se auzeau voci.

— Acum, felicitările, sărutatul mâinii ar dura prea mult. Să rămână totul pentru seară. Eu cu mâna mea am să pregătesc un praznic de nuntă grozav. Haide, fiule. Ce câştig aveți voi din flecăreala noastră? Cred şi eu că abia aşteptați să vorbiți între patru ochi. Răpeşte-ți nevasta pe scara asta îngustă din dos şi du-o departe, hăt, departe, până unde ți-o fi voia, apoi veți reveni amândoi împreună.

În timp ce Kâmran cu Feride de mână, aproape zburând, dispăreau pe uşa scării, Müjgân îi ajunse din urmă. Cele două prietene se sărutară înduioşate.

Aziz bei, care-şi ştergea nasul cu zgomot pentru a-şi ascunde lacrimile ce-i dădeau târcoale, îşi legănă brațul ca un predicator care dă binecuvântarea:

— Ei, Pituliceo, tu care ai furat cireaşa, am impresia că acum eşti în pericol să ți-o fure un altul. Ia dă-mi-o mie înapoi şi astfel să încheiem pentru totdeauna socotelile dintre noi.

Ridicând-o în aer pe tânăra ale cărei mâini Kâmran nu le lăsase nici acum, o sărută şi o aruncă din nou în brațele tânărului.

— Te-am salvat eu de furtuna de pe mare din noaptea asta, dar furtuna galbenă de lângă tine se anunță mai înfricoşătoare. Allah să te ajute!

Coborau treptele în goană, gata parcă să se rostogolească. Cu brațul petrecut pe după mijlocul lui Feride, Kâmran o strângea de-i tăia respirația. Mâna lui îi strivea degetele..

Fusta lui Feride se agăță de ceva pe scară. Se opriră o clipă, gâfâind. În timp ce ea încerca să-şi desprindă fusta, Kâmran îi spuse cu glasul întretăiat:

— Tu a mea, Feride! Nu-mi vine să cred. Simt nevoia să-mi dau seama că eşti o făptură aievea şi nu un simplu joc al închipuirii.

O ridică cu forța în brațe – ca pe o fetiță – pe Feride înfiorată, cu respirația oprită şi, cu obrajii ascunşi în părul ei scăpat din strânsoarea feregelei, începu să coboare treptele, cu puterea sporită de greutatea ei, cu sângele aprins de căldura ei. Ea se lăsa purtată cu amețeala uşoară a celor ce se prăvălesc într-o prăpastie; şi râdea, şi plângea. În micul coridor de lângă uşă, începu să-l roage:

— Uite în ce hal sunt, Kâmran. Cum o să putem apărea aşa în lume? Dă-mi voie să urc pentru o clipă în camera mea, să mă schimb şi vin numaidecât.

Kâmran nu-i slobozi mâinile. Glumi:

— Imposibil, Feride. Asta s-a mai întâmplat o dată. Să te las din nou, după ce abia te-am regăsit…

Ca şi cum n-ar mai fi avut forță să stăruie, tânăra îşi cuibări capul la pieptul lui şi ascunzându-şi fața, îi mărturisi cu sfială:

— Îți închipui că n-am regretat şi eu plecarea mea?

Kâmran nu-i putea vedea chipul, simțea doar cum îi picură lacrimi calde pe degetele care-i mângâiau obrazul şi buzele.

Mergeau pe drum înlănțuiți. Văzând că se apropie doi pescari, se îndepărtară un pic unul de altul. Aproape că nu-şi vorbeau. Fericirea de a merge alături îi îmbăta.

Când au ajuns pe drumul de vie în care a întâlnit-o în Tekirdag pentru prima oară, Kâmran o cuprinse uşurel de umeri:

— Poate nu-ți mai aminteşti de acest loc, Feride.

Îmbrățişând drumul cu privirea, tânăra surâdea, mişcată.

— Îți aminteşti, deci?

Ea oftă încet şi se uită la el dusă pe gânduri, ca şi cum ar fi surâs unei vechi năluciri:

— Aş putea uita vreodată cât de mult mă bucurasem atunci?

Ca nu cumva acest cap să se întoarcă şi aceşti ochi să se desprindă dintr-ai lui, Kâmran o prinse de bărbie şi cu glasul grav, adânc, îi spuse:

— Feride, aici a început toată povestea noastră de dragoste. Ascultă-mă, privirile tale spun că ai pătimit atâta, că ai reflectat atâta, încât există toate premisele să mă poți înțelege. Când am început să te iubesc, erai o Pitulice imposibil de stăpânit, ca lumina, ca sunetul, o fetiță neastâmpărată, capricioasă, care nu se gândea la nimic altceva în afară de a se amuza, de a râde. Iar eu mă simțeam tot mai mult, tot mai stăruitor subjugat de tine. În fiecare zi, când mă deşteptam din somn, găseam mai sporită, mai mare dragostea pe care ți-o purtam. Acest sentiment atât de adânc mă şi intimida, mă şi speria. Când şi când aveai asemenea priviri, asemenea vorbe, încât mi se trezeau în inimă speranțe nebănuite. Dar te schimbai cât ai clipi. Mă istovea pur şi simplu această alternare infinită, această apariție şi dispariție bruscă a sufletului unei tinere sensibile şi delicate în ochii de copil care râdea şi se amuza copios. „Cu neputință, această copilă nu mă va înțelege, îmi va zdrobi viața”, îmi spuneam. De unde să pot ghici că-mi vei închina viața şi inima ta cu o fidelitate atât de profundă?! Poate că tu, cum mă vedeai, fugeai de mine ca să-ți ascunzi tremurul acestor buze frumoase, obrajii ce prindeau să-ți pălească. Eu, luând purtarea aceasta drept o toană de Pitulice, mă consumam în mine însumi. Spune-mi, Feride, cum de-a putut încăpea într-o Pitulice micuță şi sprințară un simțământ atât de puternic, o statornicie atât de neclintită?

Kâmran tăcu o clipă. Apoi continuă cu vocea mai scăzută, înclinându-şi capul cu tâmplele lui albe, delicate, perlate de sudoare:

— Suferința mea nu se mărginea la atâta, Feride. Te protejam pe tine de mine însumi, îmi făceam tot felul de gânduri. În lume nu există niciun simțământ care să nu-şi piardă din strălucire, care să nu se tocească cu vremea. Dar dacă, după un timp, n-am s-o mai iubesc atâta pe Feride, dar dacă am să pierd această senzație de vrajă, de neîntâlnit aiurea şi altcând? îmi spuneam. Atunci, cum stingi unele lumini din teama că, arzând, se vor isprăvi prea curând, aşa făceam şi eu, mă străduiam să şterg imaginea ta din mine. Pe munți creşte o iarbă al cărei nume nu-l cunosc, Feride. După ce o miroşi o vreme, începi să-ți pierzi din facultatea de a-i mai percepe parfumul. Singurul remediu este ca, un timp, să te privezi de ea. Uneori chiar – numai din dorința vie de a mai putea regăsi acel parfum aparte după care tânjeşti – eşti împins să te apropii de alte flori, cu totul lipsite de însemnătate, ca de pildă o floare galbenă oarecare. Din pricina frumosului ei miros, uneori iarba aceasta atrage asupra ei nenorocirea. Oamenii o chinuiesc, o strivesc între degete, Feride. Ochii tăi pe care durerea i-a făcut mai adânci, figura ta frumoasă, obosită de atâtea gloduri triste, mă fac să te asemăn cu acest soi de flori al căror parfum sporeşte prin asemenea suplicii. Mă înțelegi, nu-i aşa? Văd că ochii nu-ți mai râd, că nu te distrezi pe socoteala acestor vorbe ale mele care ar putea părea lipsite de sens.

Ca un copil ce se pregăteşte să doarmă, Feride îşi închidea ochii pe ale căror gene tremurau lacrimi. Din pricina prea multor emoții se simțea atât de istovită, încât i se tăiai genunchii; îşi lăsa toată greutatea corpului pe brațele lui Kâmran. Şopti, mai mult prin mişcarea buzelor, aproape ca într-un vis:

— Iată, în sfârşit, Pitulicea a murit pentru totdeauna.

Tânărul îşi apropie mai mult capul şi cu vocea la fel de înceată, îi spuse:

— Nu-i nimic, toată dragostea faţă de Pitulice eu am dăruit-o altcuiva, lui Gülbeşeker.

Kâmran simţi cum acest trup peste măsură de ostenit, care devenea din ce în ce mai greu, se însufleţeşte dintr-odată, străbătut de un fior de viaţă:

— Kâmran, nu mai spune aşa, te implor!

Îşi dăduse puţin pe spate capul rezemat de pieptul lui şi îşi întorsese spre el faţa împurpurată; gâtul îi tresălta în respiraţii sacadate.

Cu o îndârjire nesăţioasă el repetă:

— Gülbeşeker, Gülbeşeker a mea, numai a mea!

Fremătând din tot trupul. Feride se înălţă pe vârful picioarelor, îl apucă pe după umeri şi îl trase spre ea. Tot sângele îi năvăli în buzele care, se dăruiau.

Puţin mai târziu se desprinseră din îmbrăţişare. După un lung răstimp de tăcere, Feride, înviorată ca o pasăre care a băut pe săturate apă de la un pârâu limpede, se porni să protesteze; bătând cu piciorul în pământ şi întorcându-şi faţa când într-o parte, când într-atâta, ca să nu poată îi văzută, îngâna:

— Ce ruşine, Doamne, ce ruşine! Tu ai fost vinovat, zău, numai tu porţi vina!

Pe-o creangă a copacului din apropiere, viersuia o pitulice.

[1] Fatma – cea mai mică fiică a lui Mohamed şi al Hadidjei, (606–632) căsătorită cu Ali, cel de al patrulea calif, venerată de musulmani pentru că prin ea s-au perpetuat urmaşii lui Mohamet. Hüseyin, cei de al doilea fiu al ei (după Hasan), a luptat pentru menținerea drepturilor familiei lui Ali asupra califatului, dar a căzut la Kerbelâ în 680. Şiiții îl cinstesc ca pe un martir.

[2] Instrument muzical cu coarde, asemănător alăutei.

[3] Cartier în Istanbulul european.

[4] Baie turcească.

[5] Alemdag, Muntele Lumii, situat la 22 km de Üsküdar (Scutari), constituie, datorită pădurilor sale de castani şi stejari, unul din locurile de plimbare preferate ale locuitorilor Istanbulului.

[6] Monedă divizionară egală ea a suta parte dintr-o liră turcă.

[7] Aluzie la *nikàh* (contractul de căsătoriei care, după dreptul islamic, se încheie între pretendent şi reprezentantul fetei (tatăl sau cea mai apropiată rudă bărbătească a acesteia). Practică foarte satirizată în literatura turcă modernă (v. Şi prima piesă turcă originală *Căsătoria poetului* de Ihrahim Şinazi, în care intriga se bazează pe absurditatea acestei tradiții).

[8] Printre cele cinci obligații de cult esențiale la musulmani figurează şi rugăciunea *(namaz)*, care trebuie săvârşită de cinci ori pe zi (în zori, la prânz, după-amiază, la asfințitul soarelui şi noaptea).

[9] Cea mai mare unitate administrativă din Turcia (corespunzătoare ținutului sau regiunii).

[10] Cea mai mare monedă de argint (24,08 g) din sistemul monetar reorganizat de sultanul Abdül Mecid în 1844. *(mecidiye)*.

[11] Guvernatorul unui vilayet.

[12] Starostele unui sat; conduce cu ajutorul unui consiliu sătesc.

[13] Apă dintr-un izvor din Mecca, în apropiere de Kaaba, socotit sfânt la musulmani.

[14] În trecut în Turela, astăzi încă în multe țări musulmane, înaltă şcoală de teologie musulmană.

[15] Sicriu de scânduri, acoperit cu plăci de marmură sau cu țesături scumpe şi puse peste mormânt.

[16] Vinerea este ziua de repaos a musulmanilor.

[17] Cuvinte fără nicio legătură, folosite în învățământul de altădată pentru memorarea alfabetului arab.

[18] Coşciug în care se transportă mortul până la cimitir.

[19] Recitator al Coranului.

[20] Poem religios închinat naşterii profetului Mahomet. Dintre cele peste o sută de versiuni, cea mai populară este datorată lui Süleyman Çelebi (sec. XX).

[21] Participanți la diferite tipuri de lupte libere.

[22] Lăcaşul unui ordin religios musulman.

[23] Elev la medrese.

[24] *Abdülhak Hâmit Tarhan* (1852–1937), denumit şi „prințul poeților”, una dintre figurile cele mai populare, unanim îndrăgite în Turcia primelor decenii ale secolului al XX-lea. Diplomat de carieră, un timp membru în Senat, din 1928 deputat în Medjlisul turc, cunoscător al culturii europene, Tarhan a fost un proeminent adept al tendințelor de modernizare manifestate în literatura turcă în cea de-a doua jumătate a sec. XIX. Prin poeziile, ca şi prin piesele sale de inspirație istorică, cel mai adesea în versuri, Tarhan a lărgit mult orizontul poetic al epocii, ajutând la încetățenirea unor specii noi în literatura turcă. *Tevfik Fikret* (1867–1915), unul dintre principalii reprezentanți ai direcției inovatoare din literatura turcă de la sfârşitul veacului trecut şi începutul secolului nostru, a influențat profund modernizarea, europenizarea literaturii turce prin revista şi curentul *Servet-i Fünûn – Tezaurul Ştiințelor* – (1896–1901), ca şi prin poeziile sale ardente, animate de patriotism, de încredere în viitorul țării şi în tineretul ei.

[25] Blajinul (în lb. turcă).

[26] Instrument muzical oriental cu coarde (asemănător lăutei).

[27] *10/24 iulie 1908*. Data declanşării revolutei Junilor Turci.

[28] Loc pitoresc, situat în pădurea Belgrad din împrejurimile Istanbulului european, unde se găsesc rezervoarele cu apă potabilă care alimentează întregul oraş.

[29] Vechi cartier turcesc în Istanbulul european, în jurul geamiei Fatih, construită de Mehmet II Fatih, cuceritorul Constantinopolului în 1471.

[30] Subdiviziune administrativă a unui vilayet.

[31] Treierătoare primitivă, constând dintr-un cadru de lemn în care sunt fixate pietre ascuţite cu vârfurile în jos.

[32] Încotro. (în lb. lat.).

[33] Insula Prinkipo sau Büyük Ada – Insula Mare – cea mai însemnată insulă din arhipelagul Prinţilor situat în Marea Marmara. Aici se află un cunoscut sanatoriu de tuberculoşi.

[34] Aluzie la *Leylâ ü Mecnun*, cea mai vestită operă a poetului Mehmet Fuzuli (1495? – 1556), povestea unei iubiri pure şi nefericite, extrem de îndrăgită în lumea musulmană; prelucrată de nenumăraţi poeţi de-a lungul timpului, povestea Leylei şi a lui Mecnun a intrat în folclorul turc, alături de altele asemănătoare *(Ferhad şi Şirin, Kerem şi Aslî, Asuman şi Zeycan, Vamîk şi Azra, Elif şi Mahmud)*, devenind simbolul unei iubiri mai puternice decât însăşi viaţa.